



Høgskolen i Telemark

Mastergradsavhandling i flerkulturelt forebyggende
arbeid med barn og unge.

Høsten 2011

Ann Jeanette Sparre
&
Henriette Haffalden Dolven

Kulturell tilhørighet

En studie av kulturell tilhørighet hos enslige
mindreårige flyktninger i omsorgssituasjon

Høgskolen i Telemark
Fakultet for helse og sosialfag
Institutt for sosialfag
Kjølnes ring 56
3901 Porsgrunn

<http://www.hit.no>

© 2011 Ann Jeanette Sparre, Henriette Haffalden Dolven

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

SAMMENDRAG

Denne oppgaven er et resultat av en interesse for enslige mindreårige og deres omsorgssituasjon i Norge. Temaet vi har skrevet om handler om den kulturelle tilhørigheten disse barna har og hvordan de har mulighet til å videreføre relasjonen til hjemland og familie, samtidig som de tilpasser seg det norske samfunn og skaper en ny tilhørighet. Fokuset vårt har vært omsorgen for de mindreårige og hvordan omsorgspersoner tilrettelegger, veileder og støtter barna i deres utvikling mot å bli aktivt deltagende samfunnsborgere i Norge. Vi har intervjuet voksne omsorgspersoner i omsorgsboliger og fosterhjem, og har deres subjektive erfaringer fra disse omsorgsplasseringene. Problemstillingen vår er som følger:

”På hvilken måte kommer barnas kulturelle tilhørighet til uttrykk i omsorgsarbeid med enslige mindreårige?”

Vi valgte temaene tilhørighet og integrering, kontakten med jevnaldrende, voksen-barn relasjon, transnasjonale relasjoner og religion. Disse temaene ble valgt ut på bakgrunn av egen interesse, forforståelse og via funn i intervjuprosessen. For å innhente datamaterialet har vi brukt kvalitativ metode, i form av intervju. Intervjuene har vært delvis strukturerte, ved at vi har hatt noen temaer vi forholdt oss til, men samtidig åpnet for andre relevante temaer som kom opp under intervjuene.

Materialet vi har fått har vært variert og innholdsrikt. Det har gitt bakgrunn for å si noe om hvordan situasjonen er i de boligene og hjemmene vi intervjuet. I denne oppgaven har vi ikke kommet med noen klare konklusjoner, fordi utvalget vårt er lite og ikke kan generaliseres til andre tilsvarende omsorgstiltak for enslige mindreårige flyktninger. Vi har likevel innsamlet datamateriale vi mener er interessante og overførbare til dette omsorgsarbeidet, blant annet viktigheten av jevnalderrelasjoner, og fokuset det hadde i boligene og i fosterhjemmene. Det oppfattes som en viktig del av barnas integreringsprosess, samtidig som det av omsorgspersonene opplevdes som vanskelig både i forhold til skole og fritid. Språkvansker, kulturforskjeller og prioriteringer fra de mindreårige og andre jevnaldrende, er temaer som påvirker denne kontakten.

Bruk av metoden Flex-ID er og et funn vi mener barna i boligene har godt utbytte av. Det opplevdes av omsorgspersonene som et tiltak som gir barna en bevissthet og en trygghet i det å være enslig mindreårig, hvilke ressurser og vanskeligheter det innebærer og at det er flere som er i samme situasjon. Tiltaket virker for oss til å være noe alle enslige mindreårige kan ha utbytte av. I vår studie er dette et tiltak som bare tilbys barna i omsorgsboliger.

De to plasseringsalternativene har ulike ressurser, kompetanse og fokus. Fokuset på selvstendighet er blant annet et fokus som vi opplevde var forskjellig. Alder, omsorgsbehov og omsorgspersonenes ulike roller i boliger og fosterhjem, er temaer vi opplevde som grunner til forskjellen i selvstendighetsfokus. Plasseringene fokuserer likevel på mye av det samme slik som forutsigbarhet, stabilitet, tilgjengelighet, identitet og integrering. Og sist men ikke minst fokuset på trygghet og omsorg. Fremgangsmåte, tanken bak fokuset og metoder er likevel ulike. Derfor er det grunn til å anta at en plassering kan passe et barn bedre enn et annet, avhengig av det enkelte barns behov.

FORORD

Etter endt utdanning innenfor flerkulturelt barnevern, og etter påbegynt mastergrad i “flerkulturelt forebyggende arbeid med barn og unge”, har vi fattet en interesse for omsorgssituasjonen for enslige mindreårige flyktninger i Norge.

Problematikken rundt denne typen innvandring er stadig debattert både politisk og i media, samt at det kom en ansvarsovertagelse av enslige mindreårige asylsøkerbarn under 15 år, til barnevernet i 2007. Enslige mindreårige flyktninger er barn som kommer alene og er derfor en sårbar gruppe med spesielle behov, enn andre barn. Særlig er behovet for beskyttelse og trygghet viktig for disse barna, da de står alene når de kommer til Norge.

Vi valgte å skrive om dette temaet på bakgrunn av en interesse, engasjement og en forforståelse rundt deres situasjon. Prosessen fra valg av tema til vårt ferdige resultat har vært interessant, meningsfylt, spennende, tidskrevende, lang og i noen perioder følte som lite gjennomførbar.

Vi ønsker å takke Buf-etat og kommunene, som ga oss tilgang til ansatte i boliger og fosterhjem. Vi satte veldig pris på at dere ga oss tilbakemeldinger raskt og satte oss i kontakt med våre informasjonskilder på en uforventet kort tid.

Til våre informasjonskilder i omsorgsboligene og fosterhjemmene vil vi rette en stor takk for at dere først og fremst stilte opp. Og tok i mot oss på en åpen, vennlig og sjenerøs måte og at dere delte deres hverdag med oss på en åpen, ærlig og informasjonsrik måte. Takk for gode samtaler, kaffe, te, brus og kaker!

Sist men ikke minst vil vi få takke vår veileder gjennom denne prosessen, Ketil Eide. Takk for gode veiledningstimer, kontakt via mail og at du noen ganger tok deg tid til å hente oss ned til jorda igjen, noe som i perioder var nødvendig. Vi innser nå at vi ikke kan redde verden gjennom en masteroppgave, selv om vi ga det et riktig godt forsøk!

Larvik, 02.10.11

Ann Jeanette Sparre & Henriette Haffalden Dolven

Ann Jeanette Sparre *Henriette Haffalden
Dolven*

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	5
1 INNLEDNING	9
1.1 PROBLEMSTILLING	11
1.2 BEGREPSDEFINISJONER	12
1.2.1 <i>Enslige mindreårige flyktninger</i>	12
1.2.2 <i>Kulturell tilhørighet</i>	19
1.3 AVGRENSNINGER AV OPPGAVEN	22
1.4 ANVENDELSE OMRÅDE	23
1.5 KUNNSKAPSBEHOV OG TIDLIGERE FORSKNING	25
1.6 OPPBYGGING AV OPPGAVEN	27
2 METODE	29
2.1 VITENSKAPELIGE TILNÆRMINGER.....	29
2.2 KVALITATIVT INTERVJU.....	30
2.3 UTVALG	31
2.4 GJENNOMFØRING AV INTERVJU.....	31
2.4.1 <i>Tid og sted</i>	32
2.4.2 <i>Utvalget</i>	32
2.5 TOLKNING AV DATA.....	33
2.6 FORBEREDELSE TIL ANALYSE	34
2.7 ETISKE HENSYN	34
3 TEMAER FOR OPPGAVEN	37
3.1 SOSIALISERINGSPERSPEKTIV	37
3.1.1 <i>Sosialiseringsperspektiv i en omsorgssituasjon</i>	38
3.2 TILHØRIGHET OG INTEGRERING	39
3.2.1 <i>Flex - id</i>	41
3.3 JEVNALDRENDE	42
3.4 VOKSEN-BARN RELASJON I OMSORGSSITUASJON	44
3.5 TRANSNASJONALE RELASJONER.....	46
3.6 RELIGION	47
4 TEORI	51
4.1 TILKNYTNING, ANERKJENNELSE OG IDENTITET.....	51
4.2 KRITIKK AV TEORI	59
5 TILHØRIGHET OG INTEGRERING	61
5.1 DILEMMAER VED PLASSERING	64
5.2 AKTIVITETER OG ARBEIDSTRENING	68
5.3 SPRÅK.....	71
5.4 SOSIALE KODER, VERDIER OG HOLDNINGER.....	73
5.5 OM BARNAS TIDLIGERE TILHØRIGHET OG TILPASNING TIL DET NORSKE.....	80
5.6 AVSLUTNING	81
6 JEVNALDRENDE	85

6.1	FØRHOEDET TIL JEVNALDRENDE.....	85
6.2	SKOLE.....	90
6.3	AKTIVITETER, MESTRING, SELVSTENDIGHET.....	93
6.4	DE SOSIALE MEDIERS PÅVIRKNING.....	98
6.5	AVSLUTNING	101
7	VOKSEN BARN RELASJON.....	105
7.1	VOKSEN BARN RELASJON I OMSORGSBOLIG	107
7.2	VOKSEN BARN RELASJON I FOSTERHJEMMENE.....	108
7.3	SPRÅK OG KOMMUNIKASJON.....	109
7.4	ÆRLIGHET, ÅPENHET OG TRYGGHET.....	116
7.5	NÆRKONTAKT	119
7.6	AVSLUTNING	122
8	TRANSNASJONALE RELASJONER.....	125
8.1	KONTAKT MED FAMILIE, HJEMLAND, SLEKT I OMSORGSBOLIGENE.....	125
8.2	KONTAKT MED FAMILIE, HJEMLAND, SLEKT I FOSTERHJEMMENE.....	132
8.3	AVSLUTNING	136
9	RELIGION.....	139
9.1	DET RELIGIØSE VALGET	139
9.2	OM SYNLIGE RELIGIØSE UTTRYKK	145
9.3	RELIGIØSE FEIRINGER	149
9.3.1	<i>Ramadan.....</i>	<i>151</i>
9.3.2	<i>Veiledning av religiøse ledere</i>	<i>153</i>
9.4	AVSLUTNING	154
10	OPPSUMMERING.....	157
11	REFERANSELISTE	163
	OVERSIKT OVER TABELLER.....	169
	VEDLEGGSLISTE	171

1 INNLEDNING

Norge er i dag et av verdens beste land og leve i og vi ligger på topp i forhold til levestandard ut fra UNDP sine indekser (Human development report, 2010). Vi har et velferdssystem som skal fange opp de som ikke har det bra, og passe på at alle kan leve et verdig liv med trygge rammer både økonomisk og sosialt. I dette velferdssystemet har det bygget seg opp en trygghet også for barn som enkelt individer. Hvis ikke barnet har det trygt eller blir utsatt for overgrep av forskjellig art, kan barnevernet sette inn tiltak som letter situasjonen for barna (Regjeringen, 2011). På denne måten kan barna få oppleve den tryggheten og omsorgen de trenger, slik at de får mulighet til å utvikle seg på en positiv måte.

Enslig mindreårige flyktninger er en relativt ny gruppe innvandrere til Norge, de står i en særstilling fordi de kommer uten noen omsorgspersoner (Eide & Broch, 2010). Vi tenker derfor er det interessant å se på hvordan omsorgsapparatet møter denne gruppen barn, hva slags omsorg man gir og hvilke omsorgsbehov barna har. I forhold til at de kommer alene, og ofte fra land som er forskjellig fra Norge, både kulturelt, tradisjonsmessig og samfunnsstrukturelt (Barne- og familiedepartementet, 2001), er det grunn til å anta at forskjellene i levesett kan bidra til utrygghet for disse barna. Hva som er viktig for å gjenopprette en trygghet og at de opplever trygghet i sine nære nettverk i Norge, er derfor interessant å se på.

Vi er begge utdannet som barnevernspedagoger ved Høgskolen i Telemark. Her har vi gått på flerkulturelt barnevern, som har hatt fokus på det flerkulturelle Norge. Vi uteksaminerte fra dette studiet våren 2010. Vi har ikke arbeidet med enslige mindreårige i arbeidssammenheng før, men en av oss har lang erfaring innenfor barnehage hvor det flerkulturelle stadig bringes på banen. Dette på grunn av større andel barn med minoritets bakgrunn.

Både FN, gjennom menneskerettighetene og barnekonvensjonen, som er ratifisert og inkorporert i norske lover, samt de norske lover som utlending loven og barnevern loven, gir barn rett til å beholde sin kulturelle tilhørighet og identitet (Barne- og familiedepartementet, 2001). Men med retten til å beholde sin kulturelle tilhørighet og identitet ligger også en mulighet for å velge den bort. Identitet, kulturell så vel som andre identitetsfaktorer forandres gjennom erfaringer og opplevelser, den er ikke stillestående, men i en konstant utvikling. I hvilken grad barna holder på sin kultur og sine tradisjoner vil være individuelt og et resultat av egen interesse og påvirkning fra omgivelsene (Eriksen, 2005). Omsorgspersoner i det offentlige vil ha et stort ansvar for den påvirkningen barna lever under, både fra samfunnet og dem selv, fordi de kan være barnas næreste og tryggeste base (Oppedal, Seglem & Jensen, 2009). I dette ansvaret ligger en makt til å påvirke i hvilken retning den voksne ser som riktig. Det er derfor viktig for omsorgspersoner å

være klar over denne makt posisjonen de har ovenfor barnet og ikke utnytte, men hjelpe barnet på best mulig måte å finne sin individuelle vei (Eide, Qureshi, Rugkåsa & Vike, 2009). Det norske samfunn er spesielt opptatt av barnets integritet og deres rettigheter som enkelt individ. Utviklingen i vårt samfunn, inkludert verdier, holdninger og viktigheten av likestilling som har vært relativt fremtredende, har gjort at barna blir oppdratt og er overvåket av staten på en måte som ikke er vanlig de fleste steder i verden, inkludert vesten. Dette skjer gjennom barnehage, helsestasjon, sfo osv. (Eide et al., 2009). Med tanke på dette og i sammenheng med hvilken oppdragelsesbakgrunn de fleste enslige mindreårige har¹, tror vi omsorgspersonell bør være vare på hvordan de møter barna. Det finnes mange måter å utøve omsorg, det som er viktig er at barna føler at de blir tatt vare på, det er noen som bryr seg om dem og det er noen som er der for dem. Det ligger også omsorg i og forberede barna på utfordringer de vil møte både fra mennesker i lokalsamfunnet og i den offentlige debatten som føres rundt innvandring, som de også blir nødt til å forholde seg til (NGOU:2006:1).

I denne offentlige debatten om innvandring er det ofte den kulturelle forskjellighet som kommer til syne. Forskjellene handler ofte om moralske oppfatninger og praksiser i en minoritet, som er i konflikt med majoritetens oppfatninger og praksis (Fuglerud & Eriksen, 2007). De økende globaliserings-, migrasjons- og modernitets- prosesser gir raske forandringer og løser opp tradisjoner, og for å oppleve en form for stabilitet og orden leter vi etter ”nasjonale fellestrekk”, som gir oss en felles identitet, og en mulighet for å skape et ”oss” og ”de andre” (Fuglerud & Eriksen, 2007). ”De andre” deler ikke vår identitet og det kan derfor være en fare for at de ikke deler verdiene vi legger i våre felles sosiale, solidariske og politiske systemer. Hva vi legger som bakgrunn for tanken om kulturell forskjellighet, blir ikke definert og kan være utydelig, den kan tillegges et negativt fokus som kan helle mot fundamentalisme² og rasisme, og kan dermed føre til utstøtning fra det nasjonale fellesskap (Fuglerud & Eriksen, 2007). Med tanke på omsorgssituasjonen barna er i og de utfordringene de møter i det offentlige og media (Eide & Broch, 2010), er det viktig at vi finner en balansegang der mennesker får være seg selv. Og at vi jobber med å finne ut hva vi bør ha til felles for å fungere i samme samfunn, slik at barna kan få en god integrering og tilhørighet. Vi er mer like enn forskjellige, og barn har de samme grunnleggende behov uansett hvor de kommer fra (Eide & Broch, 2010).

¹ De fleste enslige mindreårige flyktningene som kommer til Norge kommer fra kollektivistiske samfunn (Udi, 2011). Se side 14,15 og 16 for en forklaring/definisjon på begrepet kollektivistisk oppdragelse.

Vi ønsker begge to å kunne arbeide med enslige mindreårige når vi er ferdig med denne mastergraden. Vi ser at dette er en gruppe sårbare barn og unge, som når de kommer til Norge ofte ikke har så mange voksne å forholde seg til og søke støtte hos. Dermed er det ansatte i omsorgsboliger, fosterforeldre eller eventuelt verger som ofte blir deres nære voksne og omsorgsgivere (Oppedal et al., 2009). Dette har vekket vår interesse på hvordan barnas kulturelle tilhørighet kommer til syne i omsorgsarbeidet. Vi er nysgjerrige på hvordan disse barna tilpasser seg det norske samfunnet og hvordan omsorgspersonene støtter og legger til rette for denne prosessen. Vi har og et inntrykk av at det ofte er den kulturelle forskjellighet som det er fokus på når det gjelder innvandring, at det derfor kan være vanskelig for barna og bli anerkjent av samfunnet. Dette fokuset kan gjøre det vanskelig for enslige mindreårige fordi de ikke har andre å støtte seg på. På bakgrunn av dette er denne oppgaven et resultat av en genuin interesse for enslige mindreårige flyktninger og deres omsorgssituasjon og tilværelse i Norge.

1.1 Problemstilling

Vi har valgt ”*Enslige mindreårige flyktninger og kulturell tilhørighet*” som tema for vår oppgave. På bakgrunn av tidligere studier, forskning, teori og en generell oppfatning vi har rundt temaet, tenker vi det er knyttet flere dilemmaer til dette temaet. Som enslig mindreårig asylsøker kommer man som nevnt alene, uten foreldre eller andre med omsorgsansvar. De blir møtt av et samfunn som har forventninger til dem, og som de har forventninger til (Barne- og familiedepartementet, 2001). Den forskjellen som ligger i barnas tidligere kulturelle bakgrunn og deres møte med et nytt samfunn som er preget av andre verdier og holdninger, tenker vi kan være vanskelig, og vi er nysgjerrige på hvordan denne forskjelligheten kommer til syne. Hvordan man som omsorgsperson støtter og veileder barna i tilpasningen til det nye samfunnet og hvilke dilemmaer omsorgspersoner kan stå ovenfor i deres arbeid, er interessant. Barna kommer ofte fra kulturer der det råder en kollektivistisk livsstil, som ofte innebærer en sterkere tilhørighet til religion, tradisjoner og hvor holdninger og verdier er ulike den individualistiske livsstilen som råder i Norge (Skytte, 2006). Barna kommer i en alder der spørsmålet “Hvem er jeg?” er rådene i identitetsutviklingen, en periode der jevnaldrende er vesentlige støttespillere (Bunkholdt, 2003). Som enslig mindreårig har man få eller mangelfulle nettverk som byr på disse støttespillerne og det blir derfor viktig for dem å ha gode relasjoner til nye omsorgsgivere. Disse kan støtte dem og hjelpe dem til å bli selvstendige individer i Norge, slik at de kan skape nye relasjoner og nettverk her. De har reist fra foreldre, slektninger og venner og et samfunn som har lagt grunnlaget for hvem de er i dag. Med bakgrunn i tanken om at det er viktig å ha en kontakt med tidligere nettverk, blir det en oppgave for omsorgspersonene å hjelpe barna med å få kontakt med

hjemland, familie, slekt og venner. (Engebriksen, 2002). Vi har en forutinntatt holdning om hva som skal til for å få en god integrering. Disse faktorene har vi gjennom vår intervjuguide tatt opp som tema i vår undersøkelse og i våre analyser. Vi har derfor kommet frem til følgende problemstilling, hvor temaene tilhørighet og integrering, jevnaldrende, voksen-barn relasjon, transnasjonale relasjoner og religion vil være sentrale, og om det eventuelt finnes dilemmaer knyttet til disse:

”På hvilken måte kommer barnas kulturelle tilhørighet til uttrykk i omsorgsarbeid med enslige mindreårige?”

Til denne problemstillingen ligger det også en forutinntatt holdning og en tanke om hva vi mener omsorg er, og på hvilken måte den bør gis. Vi ønsker derimot i denne oppgaven å forsøke å finne ut om denne holdningen knyttet til omsorg er reel for disse barna, eller om det er andre former for omsorg disse barna trenger. Og er det andre faktorer knyttet til omsorgsbegrepet som er viktige for barnas utvikling av kulturell tilhørighet, identitet og en trygghet og tilknytning til det norske samfunnet?

1.2 Begrepsdefinisjoner

Noen av de begrepene vi bruker i oppgaven har mange definisjoner, som kan tolkes på flere måter. Det at begrepene er så flytende gir mulighet til individuelle tolkninger og kan ofte baseres på forutinntatte holdninger. Vi ønsker derfor å definere og forklare noen av de begrepene vi bruker i oppgaven, og hvilke tanker vi har rundt disse begrepene. På denne måten forsøker vi å gi våre meninger av begrepene betydning gjennom oppgaven, og unngår misforståelser. Slik føler vi det er enklere for leseren å følge med og gir oppgaven en oversiktighet, struktur og tydelighet.

1.2.1 Enslige mindreårige flyktninger

Enslige mindreårige flyktninger er asylsøkere under 18 år som kommer alene, uten foreldre eller andre voksne som har omsorgsansvar. De har forskjellige og ulike bakgrunner fra hjemlandene, men felles for barna som kommer er at de oftest er uten sin familie og trygge tilknytningspersoner. De kommer til en helt ny kultur og nye omgivelser som kan være vanskelig

å forholde seg til og forstå. Alt er ukjent, de er tilsynelatende alene og blir nødt til å stole på og la andre ta beslutninger på deres vegne (Barne- og familiedepartementet, 2001).

Utlendingsdirektoratet³ definerer gruppen i (utlendingsforskriftene) uf § 17-4 tredje ledd:

”Asylsøker under 18 år som er kommet til riket uten foreldre eller andre som utøver forelderansvar” (Udi, 2005).

Dette inkluderer også de barna som kommer til landet i følge med andre voksne for eksempel eldre søsken, tanter og onkler og lignende, men som ikke er deres foreldre eller har omsorgsansvar. Norge har derved en videre definisjon på enslige mindreårige enn den som brukes av FN, som i sin definisjon kun tar for seg barn under 18 år uten følge av noen form for voksne. (Eide & Broch, 2010).

FNs høykommissær (UNHCR 1994) definerer denne gruppen slik:

“those who are separated from both parents, and are not being cared for by an adult who by law or custom is responsible to do so” (Eide & Broch, 2010, s.14)

Det er behov for mer kunnskap og kompetanse rundt problemstillingene som følger med denne typen innvandring. Hvordan barna skal tas imot og hvordan deres behov skal bli ivaretatt er problemstillinger det har vært mye fokus på, og det har i de senere år blitt utarbeidet nasjonale retningslinjer for hvordan dette arbeidet skal foregå. Det økende fokuset rundt innvandringen av enslige mindreårige og tanker rundt deres asylsituasjon gjorde at i 2006 laget aktører fra det sivile samfunn⁴ en utredning om barnas omsorgstilbud i Norge. Denne utredningen viste en mangel i barnas tilbud og førte til at det statlige barnevernet, barne- ungdoms- og familiedirektoratet⁵, tok over ansvaret for barna under 15 år i 2007 (NGOU 2006:1). I tillegg kom en endring i barnevern loven, 30. Mai 2008, som gir enslige mindreårige rettigheter til et bedre omsorgs tilbud, ved et nytt kapittel 5A- *Omsorgssentre for mindreårige* (Barnevernloven, 2011).

Sentrene arbeider ut i fra håndboken for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, utgitt i 2001 (Barne- og familiedepartementet, 2001). På bakgrunn av

³ Utlendingsdirektoratet omtales videre i denne oppgaven som UDI.

⁴ Det sivile samfunn – Her: Barneombudet i samarbeid med norske Non-governmental organisasjoner.

⁵ Barne- ungdoms- og familiedirektoratet vil videre i oppgaven omtales som Buf-dir.

ny lovgivning, nyere forskning og studier, kom en ny og revidert håndbok ut i juli 2011. I vår oppgave bruker vi begge håndbøkene, dette fordi den nye håndboken kom ut rett før innlevering. Antallet enslige mindreårige asylsøkere varierer fra år til år. Etter den foreløpige toppen i 2002 gikk tallene noe ned, men fra 2008 har det igjen vært en økning. I 2009 kom det 2500 og i 2010 892, foreløpig (04.07.11) er det kommet 346 enslige mindreårige asylsøkere i 2011 (Udi, 2011). Det er flest gutter fra 15-18 år fra Afghanistan som kommer til Norge (Eide & Broch, 2010), men vi har og mange enslige mindreårige asylsøkere fra land som Somalia, Sri Lanka og Eritrea (Udi, 2011).

Tabellen nedenfor viser antallet enslige mindreårige som kom til Norge i 2009 og 2010, vi har valgt å ta med kun de ti landene det kom flest fra, samt total antall ankomne barn. Tabellen illustrerer og viser at enslige mindreårige barn kommer fra store deler av Midt – Østen, Afrika og Asia.

Tabell 1: Enslige mindreårige som kom til Norge i 2009 & 2010

Statsborgerskap	2010	Statsborgerskap	2009
Afghanistan	376	Afghanistan	1719
Somalia	119	Somalia	246
Eritrea	89	Eritrea	144
Etiopia	38	Irak	84
Irak	35	Etiopia	50
Statsløs	27	Sri Lanka	37
Sri Lanka	19	Russland	27
Russland	17	Algerie	23
Iran og Kina	13	Statsløse	18
Totalt	892	Totalt	2500

Tabellen viser hvilke land enslige mindreårige kommer fra. Tallene er hentet fra Udi.no.

Tabellen illustrerer at det er land som har en annen type samfunnsoppbygging enn Norge de

fleste mindreårige kommer fra. Med dette mener vi at disse landene har en kollektivistisk samfunnsstruktur, noe som fører til store forskjeller i hvordan vi ser verden på (Johannessen, 2007).

Å komme til et land som Norge kan være utfordrende. Barna har forskjellig bakgrunn, og for noen av dem kan veien hit ha vært lang og preget av mye usikkerhet og farer, mens for andre barn kan veien kun ha vært en flyreise. I alle tilfeller er det barn som står alene og med varierende kunnskap om det samfunnet de entrer, men det de har til felles er at de har brudd fra nære omsorgspersoner (Barne- og familiedepartementet, 2001). Slik blir en oppgave for barna å forsøke å opprette kontakt med noen av sine tidligere nettverk, samtidig som de skal skape nye nettverk i Norge (Oppedal et al., 2009).

I følge UDI kommer de fleste av barna fra samfunn der det råder en kollektivistisk livsstil (Udi, 2011). Med dette mener vi at barna er vant til at det er familien og samfunnet rundt som har det viktigste fokus. Den utvidede familie, naboer og andre har større rolle i barnas liv enn det som er vanlig i Norge. Det er de som stepper inn når ting er vanskelig og når den nære familie, av en eller annen grunn, ikke kan ta seg av eller hjelpe barna på en tilfredsstillende måte (Skytte 2006). Det er også mange steder vanlig at barn sendes til slektninger langt unna for å hjelpe til med for eksempel arbeid på gård og lignende. Når barn er klar for en slik atskillelse varierer fra kultur til kultur, det er barnets modenhet og de kulturelle normene som legger grunnlaget for når denne reisen kan foregå (Engebrigtsen, 2002). Det vil si at barna som kommer til Norge ikke nødvendigvis ser på utsendelsen som negativ eller som at foreldrene ikke yter god omsorg. Men at det mange steder er en vanlig del av kulturens definisjon av god omsorg, og at barna tenker på foreldrene sine som gode omsorgsgivere som har gitt dem muligheten og skaffet ressursene som trengs for en slik reise. Vi kan ikke si med sikkerhet hva barna vet om den forestående reisen – om de ønsker å reise eller de ikke ønsker å reise. Men vi vet at barn ikke forstår konsekvensene av slike kompliserte avgjørelser, og dermed heller ikke har mulighet for å se hvilke konsekvenser eller innvirkning avgjørelsen har for deres fremtid (Ingebrigtsen, Berger & Thorsen, 2004). Vi kjenner denne formen for fra sendelse også fra Norge tidligere. Det er ikke mer en 50 år siden det var vanlig at gutter reiste til sjøs i 15 års alderen og kunne være borte i flere år (Engebrigtsen, 2002).

“Slike barndommer innebærer andre relasjoner mellom foreldre og barn enn den moderne norske, som er sterkt basert på en kulturelt definert intimitet og gjensidig avhengighet” (Engebrigtsen, 2002, s.67).

At foreldre eller andre omsorgspersoner har valgt denne løsningen for barna deres kan være vanskelig å forstå, men når barna er gitt til vår omsorg er det opp til oss å ta så godt vare på dem

som overhodet mulig. Dette mener Ada Engebrigtsen (2002) er det vi bør legge vekt på, og at vi heller burde kalle disse barna "*betrodde barn*" og ikke "*ankerbarn*" eller "*forlatte barn*"⁶ (Engebrigtsen, 2002).

I dagens Norge råder en individualistisk livsstil. Her er det oftest det selvstendige individ som er i fokus. Vi benytter oss vanligvis ikke av den utvidede familie, naboer og andre når ting er vanskelig som i de kollektivistiske samfunn. Vi overlater ansvaret mer til det offentlige og det er de som tar avgjørelser på vegne av barna og familien når det er behov for dette (Skytte, 2006). Dette kan være vanskelig å forstå og akseptere for barna. De står ofte alene og uten kjente og nære tilknytningspersoner som hjelper dem, men må la det norske systemet ta ansvar og ta beslutninger for dem. Samtidig er vi i Norge opptatt av barns individualitet og medbestemmelse. Det betyr at barna som kommer fra kollektivistiske samfunn til Norge, blir nødt til å ta egne valg om ting i livet, som foreldrene og familien ellers kanskje ville tatt for dem. Det kan handle om tradisjoner, verdier og religion (Skytte, 2006). Vi tenker det kan være vanskelig for barna å bli satt i en posisjon hvor de må velge selv, når dette er valg de kanskje normalt stoler på familien til å ta for dem. Tanken om barnets beste i Norge inkluderer barns rett til medbestemmelse (Lindboe, 2006), mens i andre kulturer er ikke nødvendigvis medbestemmelse i alle avgjørelser sett på som god omsorg. Heller at familien tar valg for barnet som er det beste for dem, og da oftest med familiens beste som fokus (Skytte, 2006).

Enslige mindreårige er en sårbar gruppe barn som ofte har en bakgrunn med forskjellige problemstillinger, ofte knyttet til traumatiske hendelser fra krig og uro, samt savn og sorg ved at de har reist fra sine nære omsorgspersoner. Men barna kommer også med mange forventninger til ankomstlandet. Å sikre at deres behov og levestandard blir ivaretatt på en verdig og rettferdig måte, er derfor en kompleks arbeidsoppgave (Barne- og familiedepartementet, 2001, Oppedal et al., 2009). Det viser seg også å være en utfordring for ansatte og omsorgspersoner rundt disse barna, da de ofte føler seg maktesløse overfor barnas utfordrende bakgrunn (Oppedal et al., 2009) Dette var bakgrunnen for at barnevernet i 2008 tok over ansvaret for enslige flyktningsbarn under 15 år. Tidligere var det UDI som hadde ansvaret for denne gruppen barn, men det viste seg at denne løsningen ikke sikret barnas behov og levestandard på en tilfredsstillende måte (NGOU, 2006:1). Meningen er at barnevernet også skal overta ansvaret for barna over 15 år, men dette er

⁶ I boken "*Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn*" mener Ada Engebrigtsen at barnas foreldre og nær familie ofte fortsetter å spille en stor rolle i enslige mindreåriges liv. Og at en del derfor kan betraktes som at de er sendt av sine familier til venner eller slektninger i Vesten for trygghet og en bedre fremtid. Derfor mener hun mange er atskilt, og dermed ikke alene, og bør heller defineres som "*betrodde barn*" og ikke som "*ankerbarn*" eller "*forlatte barn*" (Engebrigtsen, 2002).

foreløpig utsatt på ubestemt tid. Likevel er alle under 18 år sett på som barn og har like rettigheter når de oppholder seg i Norge (Lindboe, 2006).

Når barna ankommer Norge, kommer de først til et primærmottak hvor det er egne avdelinger for enslige mindreårige. De som er under 15 år skal få tilbud gjennom barne- ungdom- og familieetaten⁷, om opphold på omsorgssenter gjennom asylprosessen. Her gjennomføres helsekontroll, asylintervju og andre prosedyrer, før de blir plassert på ordinære mottak rundt i landet. Et asylintervju innebærer spørsmål om deg selv, familie og hjemland, hvorfor du flyktet, reiserute og hvorfor du søker asyl i Norge (Udi, 2005). Vanligvis plasseres barn under tolv år hos slektninger eller i fosterhjem, mens de eldre barna som har slekt i Norge som regel blir plassert i mottak i nærheten av disse, men plasseringen skal gjøres med tanke på barnets beste og i forhold til barnets behov og ønsker (Engebrihtsen, 2002).

Etter denne perioden, når asylsøknaden er behandlet og oppholdstillatelse eller bo tillatelse er innvilget, skal barna bosettes i en kommune. Dette skal skje innen tre måneder etter UDI har innvilget oppholdstillatelse. I Norge er det barnevernloven som sier noe om barns rettigheter og hvilke krav de har til beskyttelse og dekning av deres behov.

I mai 2008 ble det lagt til tilleggs paragraf 5A. Denne paragrafen lovfester og skal kvalitetssikre arbeid med enslige mindreårige på omsorgssentrene. Paragrafens bokstav § 5A- 4 sier at:

”Omsorgssenteret skal i samarbeid med barnet utrede barnets situasjon og behov og utarbeide et forslag til oppfølging av barnet mens det oppholder seg på omsorgssenteret. Forslaget skal oversendes statlig regional barnevernmyndighet innen tre uker etter barnets ankomst til senteret. Statlig regional barnevernmyndighet skal innen seks uker etter barnets ankomst til senteret treffe vedtak om oppfølging av barnet mens det oppholder seg på senteret” (Barnevernloven, 2011).

Oppfølgingsvedtaket skal ligge til grunn for den videre oppfølgingen av barnet på omsorgssenteret i følge barnevernloven § 5A- 4. I tillegg sier føringene at kommunene har et spesielt ansvar for å sikre at barn og unge får styrket sin identitet og tilhørighet til samfunnet. Barnet har også krav på en verge, vergen er oppnevnt av overformynderiet i kommunen. Vergen skal være barnets støtteperson og sikre at deres rettigheter og behov er ivaretatt gjennom asylprosessen (Barne- og familiedepartementet, 2001). Vi har i oppgaven ikke hatt fokus på de forskjellige menneskene rundt barna, men det finnes flere dilemmaer rundt temaet verge. For det

⁷ Barne- ungdom- og familieetaten blir fra nå omtalt som Buf-Etat.

første er relasjonen barnet har til vergen uklart, dette gjelder for alle parter, både barn, verge og ansatte i boliger eller fosterforeldre. Vergene har heller lite eller ingen veiledning i sitt arbeid (Eide & Broch, 2010).

Det er UDI og integrering og mangfolds- direktoratet (IMDi) som har ansvaret for plasseringer av barn over 15 år, mens det er Buf-dir som har ansvaret for de under 15 år (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Det er ulikt hvem som har ansvaret for oppfølgingen av disse barna i de ulike kommunene. Noen steder er det barnevernet som har ansvaret, og andre steder er det flyktningkontoret. Barna blir tilbudt ulike ordninger i ulike kommuner, ut fra hvilke tilbud de har (Engebrigtsen, 2002). De vanligste bo og omsorgsplasseringene er bo felleskap, fosterhjem, slekts plassering eller en mer selvstendig boform som hybel. Hvilken bo - og omsorgsløsning kommunene velger er som sagt opp til den enkelte kommune, men valget skal gjøres på basis av en kartlegging over barnets livssituasjon og behov. Denne kartleggingen skal påbegynnes i mottak, og UDI har utarbeidet en individuell plan som et verktøy i dette arbeidet. Hensyn til barnets alder, modenhet, kjønn, psykiske og fysiske helse har betydning for valg av omsorgsløsning, det er derfor viktig at kommunene snakker både med barnet og ansatte ved mottaket (Barne- og familiedepartementet, 2001).

Bo fellesskapene fungerer som små institusjoner, men har et annet fokus enn en vanlig norsk institusjon. For det første er boligene et permanent hjem for barna i perioden til de flytter for seg selv. Boligen er ikke et sted for behandling hvor barna kommer fordi de har vært utsatt for omsorgssvikt eller har problemer som rus eller atferd. Boligene skal fungere som et vanlig hjem så tilnærmet lik en familie som mulig. Det er ikke satt rammer for hvordan kommunene skal legge til rette for bo – situasjonen til barna, men det er lagt rammer for at behovet for trygghet, tilknytning og utvikling skal dekket. Jo yngre barnet er, jo større er behovet for den nærhet og trygghet en familie kan gi i forhold til et bofellesskap. Derfor er det mer vanlig at de yngste mindreamårlige blir tilbudt et fosterhjem som omsorgsløsning. Det skal føres tilsyn med barnet som ved en vanlig fosterhjems plassering (Barne- og familiedepartementet, 2001).

Det kan også være ulike grunner, som mistriivsel i tidligere boløsninger, eller behov for å være alene for å utvikle seg videre, som gjør at noen ungdommer ønsker og har behov for å bo for seg selv. Hybel kan da være et alternativ for dem. Det skal sies at erfaring viser at denne formen for bo – tilbud har ført en del ungdom inn i en uønsket frihet og ensomhet (Barne- og familiedepartementet, 2001, Oppedal et al., 2009).

Det brukes mange betegnelser på disse barna. Vi kommer til å omtale disse barna med forskjellige begreper som *“enslige mindreårige”*, *“enslige mindreårige flyktninger”*, *“barna”* og *“ungdommene”*.

1.2.2 Kulturell tilhørighet

Kultur er et vidt begrep, og brukes og tillegges mange betydninger. Det er derfor ingen som har en klar og tydelig definisjon på begrepet (Sørensen, Høystad, Bjorstrøm & Vike, 2008). I vår oppgave handler kultur om den arven og de normer, regler, verdier og holdninger som er videreført av barnas tidligere omsorgsgivere og samfunnet de har vokst opp i, som har gjort dem til de er i dag. Vi vil være opptatt av identitet og tilhørighet.

Hvordan vi er oppdratt, og hva våre omsorgsgivere har lært oss om hva som er viktig og hva som ikke viktig, er en del av den vi er. Sammen med felles tradisjoner og felles skjebne legges et grunnlag for kulturell identifikasjon (Sørensen et al., 2008). Innenfor forskning angående identitet viser det seg at den kulturelle tilhørighet vi har, er viktig fordi det speiler hvem vi er for omverden (Gulbrandsen, 2009). Når mennesker migrerer både nasjonalt og internasjonalt sier den kulturelle bakgrunnen noe om deg som menneske. Man tiltrekkes ofte mennesker som er fra samme sted eller land, eller mennesker som kommer fra lignende bakgrunn som den man har. Dette fordi vi kjenner oss igjen i andre, noe som skaper en trygghet i at vi er ikke alene (Eriksen, 2005).

Innenfor spørsmål om innvandring og minoriteter har begrepet kultur fått stor oppmerksomhet, dette er nok et resultat av at kulturelle argumenter generelt har fått større oppmerksomhet og legitimitet i forhold til tidligere, da kulturelle argumentasjon ikke ble brukt i samme grad som nå (Fuglerud & Eriksen, 2007). Anthony Giddens (1991) sier at identitet er ikke en ting vi har, men en måte å tenke om oss selv på (siteret i Sørensen et al., 2008, s.146). Det kan derfor være hensiktsmessig å ha tanker rundt barnets kulturelle tilhørighet fordi det handler om hvordan barnet ser på seg selv og hvilke grupperinger og mennesker de identifiserer seg med.

Bevaring av ens kulturelle tilhørighet og identitet handler om anerkjennelse, individets rett til å være den man er og utvikle seg i den retning som er riktig for enn selv som menneske. Man skal ikke måtte assimileres⁸ inn i et samfunn på grunn av manglende anerkjennelse fra omverden. Vårt verdigrunnlag er bygd på likeverdighet og anerkjennelse av ens individuelle valg og livsutfoldelse. Denne retten er også en del av menneske rettighetene;

⁸ Assimilering er en tilpasningsprosess, som handler om å ”gjøre seg lik”, det er ofte brukt i sammenheng at et individ fortolker et miljø og tilpasser seg slik at det passer inn (Gulbrandsen & Hundeide, 2009).

Menneskerettighetene artikkel 2;

”Enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæring, uten forskjell av noen art, f. eks. på grunn av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller annet forhold. Det skal heller ikke gjøres noen forskjell på grunn av den politiske, rettslige eller internasjonale stilling som innehas av det land eller det område en person hører til, enten landet er uavhengig, står under tilsyn, er ikke-selvstyrende, eller på annen måte har begrenset suverenitet” (FN, 2011).

Fordi menneskerettighetene ligger som et grunnlag for vårt velferds system, og er ratifisert inn i det norske lovverk (Barne- og familiedepartementet, 2001), har barna som kommer til Norge rettslige krav om likestilling. Det betyr at de skal behandles på lik linje som andre barn med den beskyttelse som de norske myndigheter gir i henhold til barneloven. De skal ikke forskjellsbehandles på grunn av det faktum at de ikke er norske statsborgere.

Også barnekonvensjonen ser på viktigheten av at barn får den beskyttelse og behandling som gir likestilling i forhold til andre barn i landet, samt bevaring av deres kulturelle bakgrunn. Dette kommer spesielt frem i artikkel 20 og 30;

- **Art 20.**

1.” Et barn som midlertidig eller permanent er fratatt sitt familiemiljø, eller som i egen interesse ikke kan tillates å bli værende i et slikt miljø, skal ha rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten”.

2”. I samsvar med sin nasjonale lovgivning skal partene sikre alternativ omsorg for et slikt barn”.

3.” Slik omsorg kan f.eks. omfatte plassering i fosterhjem, Kafala etter islamsk lov, adopsjon eller, om nødvendig, plassering i institusjon egnet for omsorg for barn. Når mulige løsninger overveies, skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn”(FN, 2011).

- **Art 30.**

”I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen,

ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk” (FN, 2011)

I forhold til å få mulighet til å utvikle seg som individ og med den selvbestemmelse som er, viser disse artiklene viktigheten av tidligere tilhørighet og bevarelse av tidligere kulturelle uttrykk. Også i forhold til problemstillingen vår, som handler om kulturell tilhørighet og omsorg, gir konvensjonene og artiklene retningslinjer å følge. Det skal tas hensyn til barnets tidligere erfaringer, og man skal gjøre det man kan for å opprettholde kontinuitet i barnets oppdragelse, slik det kommer frem i artikkel 20. Barna skal samtidig ikke nektes å oppsøke arenaer der tidligere kultur eller religion uttrykkes, og heller ikke nektes å bruke sitt eget språk, som det kommer frem i artikkel 30 (FN, 2011). Samtidig skal man ha barnets beste og barnets valg i hovedfokus, og dermed ikke presse dem inn i en identitet på bakgrunn av kultur, som de kanskje ikke ønsker. Dette kan fremstå som et dilemma for omsorgspersonell, fordi de må unngå å presse barna inn i arenaer de kanskje ikke ønsker å delta på, samtidig som de også skal sørge for kontinuitet i oppdragelsen, som kan oppfattes slik at man burde oppmuntre barna til inntreden på arenaer som representerer tidligere kultur. I vår oppgave vil det handle om plasseringer i omsorgsbolig og fosterhjem. Og vi ønsker å se hvordan omsorgspersonene legger til rette for at disse rettighetene blir ivaretatt.

Barna er i kontinuerlige sosiale prosesser som er i endring hele tiden (Eide & Broch, 2010). Det blir derfor viktig som omsorgspersoner å hjelpe barna å bli bevisste på hva deres tidligere erfaringer og bakgrunn har gjort med den de er i dag. For så å hjelpe dem å finne en balanse mellom den de er og tilpasningen inn i det nye samfunnet. Noen barn føler en sterk tilknytning til sin kulturelle bakgrunn, mens andre barn ønsker å assimileres inn i samfunnet og legge sin kulturelle bakgrunn bak seg. De fleste velger en middelvei, men å finne denne balansen kan være vanskelig for et barn eller en ungdom. De har behov for veiledning på mange områder og det er deres omsorgspersoner, gjennom ansatte i bolig eller fosterforeldrene, som skal fungere som deres veiledere (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Samtidig viser nye bestemmelser innen asylpolitikken at mange enslige mindreårige får opphold til fylte 18 år. Da er de ikke lenger mindreårige, men voksne, og kravet om at barnet har omsorgspersoner i hjemlandet for å bli sendt tilbake, faller bort. Derfor blir det viktig med bevaring av deres tidligere kulturelle bakgrunn, fordi sjansen for å bli hjemsendt er overhengende. Blir barna hjemsendt er det derfor grunn til å tro at det er viktig for dem at de

fremdeles har et forhold til den kulturen de kommer fra, slik at de ikke føler seg som en minoritet⁹ og på utsiden, også i sitt hjemland. Praksisen rundt hjemsending etter fylte 18 år er ikke satt ennå. Det er mange moralske og etiske dilemmaer rundt temaet som vanskelig lar seg løse uten et politisk nasjonalt og internasjonalt samarbeid. Ordningen er stadig oppe til vurdering, og tiden vil vise hvordan myndighetene etter hvert vil løse denne problemstillingen (Eide & Brock, 2010).

1.3 Avgrensninger av oppgaven

I dette prosjektet har vi valgt å intervju omsorgspersoner rundt barn og unge som kommer alene til Norge og ikke barna selv. Bakgrunnen for dette valget er blant annet at det er vanskelig å få tilgang til å intervju barn og ungdom, fordi de er en sårbar gruppe i samfunnet som man ønsker å skjerme. Søke tiden hos “Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk” og “Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS”, er også forholdsvis lang og fordi vi har en tidsfrist på oppgavens innlevering, følte vi at tiden ble for kort til å bruke på lange søkeprosesser. Vi har derfor valgt en problemstilling som ikke krever at vi intervjuer barn eller ungdommer. Etter intervju med fosterforeldre kom det også fram at barna ikke ønsket å være gjenstand for mer oppmerksomhet enn de allerede er, slik at vi tenker at det er en grei beslutning også for dem. Temaene vi har valgt, har vi valgt på bakgrunn av at vi tror de er fremtredende når det gjelder omsorgsarbeid med enslige mindreårige, og også at de omhandler store deler av hverdagen for disse barna. Vi ser at vi kunne gått inn på flere og andre temaer, men har på grunn av oppgavens omfang, konsentrert oss om disse.

Fordi vi ser at vi ikke kan gå dypt inn i alle sitater og spørsmål som reiser seg gjennom intervjuene, har vi valgt å utbrodere noen av problemstillingene innenfor de aktuelle temaene, mer enn andre. Disse problemstillingene har direkte sammenheng med intervjuene vi gjorde. Bakgrunnen for dette valget er at vi ønsker å gå dypere inn i noen sitater og analysere disse noe grundigere, men som sagt har vi ikke mulighet for å gjøre dette i alle de problemstillingene som dukket opp gjennom intervjuene. Disse analysene vil vi dra ut til å gi et større og mer helhetlig bilde, likevel ser vi at fordi utvalget er så lite, er overføringsverdien til andre boliger og fosterhjem liten.

⁹ Minoritet er en betegnelse på en mindre gruppe mennesker lever i samfunn der det råder en majoritet – altså en større gruppering. I dette forholdet er det majoriteten som har forrang til å definere og bedømme (Høgmo, 1995).

1.4 Anvendelse område

Som ansatt i en omsorgsbolig arbeider man nært med disse barna, man blir deres nære omsorgspersoner og livs veiledere. Samtidig som man skal lære barna norske verdier og holdninger, er det altså slik at barnets verdier og holdninger ikke skal settes til side og barna skal ikke assimileres inn i det norske samfunn, men tilpasse seg slik at barnet får en positiv utvikling (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Som ansatt må man kunne se barna ikke bare i eget perspektiv, men ta til seg de kulturelle erfaringer som barnet har med seg. I denne prosessen kan man komme opp i dilemmaer hvor egne verdier og holdninger blir satt på prøve. I rapporten “Enslige mindreårige flyktninger: kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer” til Eide og Broch (2010) kommer det frem at fokuset rundt bevaringen av enslige flyktningbarns kulturelle identitet har vært stort og blitt sett på som en viktig oppgave i forhold til en videre positiv utvikling. Dette er noe som er i ferd med å endre seg, da man har sett at det også er andre, relevante sider hos barna som bør ivaretas (Eide & Broch, 2010). Men likevel kan man møte på problemstillinger hvor man må ta vanskelige valg, som kan ha en påvirkning på barnets kulturelle tilhørighet og videre utvikling.

I et fosterhjem vil forholdet bli noe annerledes. Her er det mer naturlig at man trer inn i en foreldrerolle. Man er ikke på jobb for å ta vare på barnet og man har ikke en profesjonell rolle mot barnet. Likevel må fosterhjem så vel som bofellesskapene tenke seg at barnet har en annen kulturell bakgrunn, enn hva de selv er vant til, og vise en interesse og være støttende oppunder barnets opplevelse og ønske om å opprettholde deler av sin bakgrunn. Det er barnets individuelle valg i hvilken form og grad han eller hun vil forholde seg til sin tidligere kulturelle bakgrunn. Omsorgspersoner rundt disse barna bør være klar over den påvirkning de har på barna, vil ha en klar innvirkning på barnets valg videre i livet, og være ydmyke i forhold til den (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Vi tenker derfor at det er interessant å se hvordan kulturell tilhørighet kommer frem i omsorgsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger. Nye omsorgspersoner kan ha forutinntatte holdninger angående temaet kulturell bakgrunn og kulturell tilhørighet, og kan ha meninger om hvordan man skal takle og arbeide rundt tematikken. Mange barn som ankommer Norge alene, er så gamle at de har inkorporert egne tanker om rett og gal levemåte. I vestlige land, der individualitet og det unike menneske står i fokus, er det kanskje en tendens til å tenke at dette er den beste og rette måten å se mennesker på. I andre deler av verden er det ikke slik. I kollektivistiske samfunn er omdreiningspunktet familien og hvordan man best kan hjelpe hverandre i hverdagslivet (Skytte, 2006). Å komme til et land som Norge kan nok derfor være en utfordring på mange måter. Der de tidligere hadde rutiner, regler og autoritære foregangsfigurer,

er vi i Norge opptatt av at det enkelte barn er selvstendig og unikt (Johannessen, 2007).

Ivaretagelsen av kulturell tilhørighet er interessant med tanke på om det bør finnes andre måter å møte enslige mindreårige på, og hvor mye fokus man har, og bør ha, på den kulturelle tilhørigheten i det daglige omsorgsarbeidet.

I en omsorgsbolig samles barn fra forskjellige deler av verden. I et fosterhjem får man ofte et barn, eller kanskje et søskenpar, som har tilhørighet til en annen kultur. Her skal barna få en så trygg base som de nye omsorgspersonene har mulighet til å gi dem. For at det skal være mulig for barna å føle seg hjemme, føle trygghet og få en positiv utvikling, er det viktig at vi respekterer den enkeltes kulturelle bakgrunn, og har aksept for deres måte å utrykke seg på. Barna bør gis mulighet til å kunne samhandle og utfolde seg på en måte som føles naturlig for dem, samtidig som det skal settes grenser, slik at barna integreres innenfor det norske lovverk og de regler som vårt samfunn har definert som riktig (Barne- og familiedepartementet, 2001). Det er ikke nødvendigvis slik at barna er veldig opptatt av sin kulturelle bakgrunn og opprettholdelsen av den, men deres tidligere erfaringer som barn vil være med å prege dem som voksne mennesker (Eriksen, 2005).

Alle enslige mindreårige har forskjellig bakgrunn, men de har til felles at de har opplevd relasjonsbrudd fra nære tilknytningspersoner som slekt, familie og venner. Mange av barna har også vært utsatt for traumatiske opplevelser som krig, konflikter, fattigdom og nød. Dette er erfaringer som kan påvirke barnas personlighet og somatiske tilstand. Krig og væpnede konflikter kan skape psykososiale lidelser hos mennesker. Det kan være i form av angst, depresjoner, post-traumatiske lidelser, relasjonelle vansker, sorg, aggresjon og håpløshet (Oppedal et al, 2009). I forhold til enslige mindreårige er dette faktorer som virker inn på mange, da de aller fleste mindreårige som søker asyl i Europa kommer, ifølge Nordanger med fler (sitert i Oppedal et al., 2009, s.19) fra land som har vært preget av krig og væpnede konflikter, og ofte over lang tid.

Slike traumer kan da bidra til å undergrave menneskets helhetlige utvikling og fungering både somatisk, mentalt, sosialt og personlighetsmessig (sitert i Oppedal et al., 2009, s.19).

At omsorgspersonell er klar over at dette kan være en del av barnas bakgrunn, og på hvilken måte det kan påvirke dem, kan derfor bli viktig for barnas videre utvikling. Slik kan man anta at omsorgspersonene får muligheten til å bidra, støtte og veilede barna, for å få en forståelse av det de har opplevd, og hva det har gjort med dem som individ (Oppedal et al., 2009).

1.5 Kunnskapsbehov og tidligere forskning

Enslige mindreårige er sårbar gruppe barn som står i en spesiell posisjon i forhold til omsorg. De kommer oftest alene til Norge, og dermed kan de ha andre behov for hjelp og tilrettelegging enn norske barn. Gruppen vil kanskje kunne trenge andre tilnæringsmetoder, og de som skal arbeide med denne gruppen trenger kanskje annen kompetanse og kunnskap, for å kunne gi riktig omsorg. Barndomserfaringer er noe man ikke kan velge bort, men som alle må forholde seg til på forskjellige måter, derfor er det viktig å vite noe om gode måter å håndtere barnas kulturelle bakgrunn på (Eriksen, 2005).

Vi har en oppfatning fra både tidligere utdanning og også fra informantene at det er et behov for økt kunnskap rundt denne problematikken. Det virker fremdeles til å være en kontinuerlig prosess med å finne ut om hvilke krav og rettigheter disse barna har innenfor det internasjonale og det nasjonale lovverket (Eide & Broch, 2010).

Fokuset rundt enslige mindreårige har økt og i takt med dette har også interessen rundt forskningen på denne gruppen barn økt. Det har i de senere år blitt skrevet og utarbeidet en del både norsk og internasjonal forskning rundt denne typen innvandring, som har blitt utgitt både i bøker og i rapporter. De senere år har det også blitt påbegynt flere prosjekter og blitt skrevet og utarbeidet en del masteroppgaver innenfor temaet (Eide & Broch, 2010).

Denne forskningen sier ikke så mye om hvilke omsorgsbehov enslige mindreårige har, og i hvilken grad man bør, eller ikke bør ta hensyn til den kulturelle bakgrunnen barna har. Man har gjennom menneskerettighetene og barnekonvensjonen gått ut fra at dette er krav barna har og tatt hensyn så langt det lar seg gjøre. I håndbok for kommunene som er utarbeidet av familie og likestillings departement har man basert sine retningslinjer nettopp på disse rettighetsforskriftene, og på det norske lovverk (Barne- og familiedepartementet, 2001).

Det er gjort forskning rundt mange problemstillinger rundt enslige mindreårige. Vi har gjennom oppgaven brukt en del av den forskningen som er gjort, samt fagbøker som tar opp temaet. Vi har valgt nedenfor å gi en kort gjennomgang av den forskningen vi har brukt gjennomgående i oppgaven.

“Avhengig og selvstendig” er en rapport som er skrevet og utarbeidet av Brit Oppedal, Karoline B. Seglem og Laila Jensen i 2009. Rapporten er den første undersøkelsen som tar for seg enslige mindreåriges belastninger i forhold til depresjon, posttraumatiske stressplager og andre utfordringer de møter i hverdagen. Rapporten forteller også om barnas relasjon og tilknytning til omsorgspersoner i hjelpeapparatet, etter asylsøkerprosessen og barna er blitt bosatt i kommuner. Vi har vært opptatt av at den viser at det er mange enslige mindreårige som sliter med

ensomhetsfølelse og depresjon, og at mange anser omsorgspersoner i hjelpeapparatet som sine nærmeste. Rapporten viser at enslige mindreårige er mer utsatt på mange punkter, når det gjelder psykisk helse, enn lavrisikogruppen som i denne rapporten er minoritetsungdom (Oppedal et al., 2009).

I rapporten til Ada Engebrigtsen *"Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn... Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige flyktninger"* tar hun opp enslige mindreåriges situasjon i Norge i et transnasjonalt perspektiv og oppfatningen om at foreldre, familie og slekt fremdeles spiller en stor rolle i barnas liv. Hun forsøker i rapporten å belyse om det er sider ved asylpolitikken i Norge som fremmer eller hindrer en slik kontakt. Spesielt har vi vært opptatt av utfordringene hun belyser rundt denne kontakten, blant annet det at den blir lite snakket om og den er vanskelig å bevise, fordi det er en stumhet rundt den. Dette kan det være mange grunner til, men hun er opptatt av at mistenkeliggjøringen rundt barnas bakgrunn for flukten, ofte kan føre til en mistillit til ansatte i hjelpeapparater, som igjen gjør at barna ikke forteller. Rapporten viser tydelig at de transnasjonale relasjonene barna har til sitt hjemland og de tilknytningsbånd de har til mennesker i hjemlandet er viktig for videre utvikling (Engebrigtsen, 2002).

Ketil Eide og Tuva Broch utarbeidet i 2010 rapporten *"Enslig mindreårige flyktninger: kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer"*. Rapporten er en bestilling fra barne- og familiedepartementet for å få en oversikt over den kunnskapen vi har om enslig mindreårige, samt en avklaring over relevante videre forskningsspørsmål som denne gruppen barn har behov for. Rapporten gir et innblikk i dagens bilde av denne typen innvandring, hvordan det arbeides rundt enslige mindreårige og hvilke utfordringer dette arbeidet gir (Eide & Broch, 2010).

Vi har også brukt *"håndbok for kommunene"* fra 2001, gjennomgående i hele oppgaven. Håndboken tar for seg de nasjonale og internasjonale rettigheter enslige mindreårige har. Den gir retningslinjer og skal være et arbeidsverktøy for omsorgspersoner rundt de enslige mindreårige. I tillegg gir håndboken en oppsummering av myndighetenes fokus rundt barna, og hvilke tanker og retningslinjer og satsning staten har ovenfor enslige mindreårige (Barne- og familiedepartementet, 2001). I løpet av perioden vi har arbeidet med oppgaven har det kommet en ny og revidert utgave av håndboken (Juli, 2011), vi henviser derfor til begge utgavene gjennom oppgaven.

Rapporten *"Først og fremst barn"* kom i 2006 da instanser fra det sivile samfunn gikk sammen for å legge frem et forslag i hvordan omsorgsansvaret for enslig mindreårige asylsøkere kunne legges over til barnevernet. Rapporten gir et utvetydig bilde av forskjellsbehandling av barnevernsbarn sine institusjoner og enslige mindreårige. Rapporten gir en fremstilling i de behov enslige mindreårige har og hvilke plikter myndighetene har ovenfor enslige mindreårige

gjennom nasjonale og internasjonal lovgivning. Den gir et innblikk i de problemstillinger enslige mindreårige står overfor og hvilke utfordringer samfunnet står overfor i hjelpearbeidet. I tillegg tar den for seg problemstillinger i det videre arbeidet med enslige mindreårige (NGOU, 2006:1). I tillegg til disse rapportene har vi brukt bøker, internett og tidsskrifter som har vært aktuelle i forhold til problemstillingen. Fagbøker angående temaet enslig mindreårige har ikke så stort utvalg, men vi har forsøkt å finne det materiale som er, samt utviklingspsykologiske bøker, som handler om barns utvikling.

1.6 Oppbygging av oppgaven

Denne oppgaven er en kvalitativ studie. For å få en strukturert og åpen fremstilling har vi i første kapittel av oppgaven presentert problemstillingen vår og gitt en kort innføring i de begreper og definisjoner som vi vil bruke gjennom oppgaven, dette for å gi lesere en forståelse av hvordan vi tenker rundt disse begrepene. I denne delen av oppgaven presenteres også leseren for de avgrensninger og det anvendelsesområde vi ser oppgaven har. I tillegg har vi gitt et bilde av noe av den forskningen som er gjort, og som vi ser på som relevant for vår oppgave.

I andre kapittel av oppgaven gir vi en innføring i metode valg og vitenskapelig tilnærminger. Gjennom denne delen av oppgaven gir vi også leser informasjon om utvalg, etiske hensyn og hvordan datainnsamling og intervju prosess har foregått. På denne måten har vi forsøkt å gi oppgaven validitet og gyldighet.

I kapittel tre starter vi med en presentasjon av vårt perspektiv i denne oppgaven, som er sosialiseringsperspektiv. Vi presenterer videre valg av temaer vi har forholdt oss til, for å belyse problemstillingen og fordi vi tenker at de har betydning for omsorg og tilhørighet. Temaene er i rekkefølge tilhørighet og integrering, jevnaldrende, voksen – barn relasjon, transnasjonale relasjoner og religion.

I kapittel fire gir vi en gjennomgang av våre teoretiske tilnærminger og hvilke teorier vi ser som viktige i forhold til problemstilling. Fordi teorier ofte er bygd på vestlige tanker, har vi med et underkapittel som handler om den kritikken som er rundt de teoriene vi anvender. Dette for å gi oppgaven en større validitet.

I kapittel fem til ni vil vi analysere intervjuene våre. Analysene er delt opp i de fem delene som er presentert i andre del, dette har vi gjort for å beholde strukturen i oppgaven og for å få frem de funnene vi gjorde. Analysene vil bli diskutert gjennom den teori vi har presentert i kapittel fire. I tillegg til den hovedteori vi har lagt frem, kan det forekomme noen andre teorier, som da

fortløpende i teksten vil bli forklart. Vi har valgt å legge en avsluttende del til hvert kapittel for å gjøre oppgaven så strukturert som mulig.

I tiende og siste del av oppgaven kommer vi til en oppsummering over analysene og de funn vi har gjort. Oppsummeringen gir ikke et fasit svar til problemstillingen eller et fasitsvar for hvordan man skal som omsorgsperson arbeide mot disse barna, men en oppsummering av våre analyser og tanker.

Vi ønsker også å opplyse om at gjennom oppgaven bruker vi sitater fra intervjuene. For å sikre at ikke barn eller sted skal bli gjenkjent, har vi ved noen anledninger skrevet om for å beskytte barna. Men vi har vært opptatt av at innholdsmessig er de ikke forandret, slik at analysene bygger på riktig informasjon i forhold til hva som har blitt sagt under intervjuene. Sitatene vil være i kursiv.

2 METODE

I et forskningsarbeid er metoden viktig for å få frem det vi er ute etter i forskningsspørsmålet. Datainnsamlingen kan foregå på flere måter, i hovedsak skjer dette gjennom kvalitative og kvantitative undersøkelser. Kvalitativ metode er observasjon eller intervju hvor man ønsker å få utfyllende informasjon, ofte knyttet til et konkret tema eller en problemstilling. Dette i motsetning til kvantitativ metode, der man anskaffer seg store mengder data for å kunne telle, måle i et større omfang (Befring, 2007). Det finnes mange muligheter for å gjennomføre datainnsamling i disse to metodene. Våre undersøkelser bygger på kvalitativ metode og vi har valgt intervju.

2.1 Vitenskapelige tilnærminger

Hermeneutisk tilnærming ligger innunder den humanistiske retning innenfor forskningsvitenskap. Fokuset til denne retningen ligger i at man må se helheten i forhold til menneskelige faktorer. Innenfor naturvitenskapen ser man oftest på deler av en helhet, mens man altså i den hermeneutiske retningen må se delene av den menneskelige natur i sammenheng med helheten, for slik å kunne fortolke dataene (Thommasen, 2007, Thagaard, 2009).

I den kvalitative metode preges utfallet av forskerens forforståelse og hvilke fortolkningstilnærminger forskeren bruker. Den vitenskapelige retningen vil ha en innvirkning på resultatet av studien. Derfor er det viktig å redegjøre for metode og vitenskapelig tilnærming. I denne oppgaven ønsker vi å få en helhetlig forståelse av omsorgspersoners opplevelse, erfaringer og meninger rundt omsorgssituasjonen til enslige mindreårige. For å oppnå denne forståelsen har vi valgt hermeneutikken som vitenskapelig bakgrunn. Dette er med på å gi oss noen retningslinjer gjennom våre analyser og gir oss en struktur i gjennomgangen av vårt materiale (Thommasen, 2007, Thagaard, 2009).

Det vil si at vi har forsøkt å tolke materialet på en slik måte at vi ser de enkelte svar i forhold til den helhetlige situasjonen barna er i, samtidig som det er informantenes opplevelse som kommer frem. I den hermeneutiske retning ser vi informantens opplevelser og erfaringer ut fra den helhetlige situasjonen og konteksten de arbeider under (Thommasen, 2007, Thagaard, 2009). Vi bærer med oss vår forforståelse angående temaet og er preget av vår bakgrunn som barnevernspedagoger. Vi har forsøkt å være analytiske i våre tolkninger av data, men opplever at dette er vanskelig fordi det handler om barn og vår fagbakgrunn som barnevernspedagoger er preget av en normativ tilnærming til arbeidet med enslige mindreårige. Dette vil være med på at den kunnskap vi sitter igjen med vil være basert på fortolkningsprosesser som kan være preget av

egne forforståelser. Samtidig vil analysene ses i sammenheng med teorier og forskning som er gjort på området. På denne måten mener vi å kunne frembringe en så objektiv analyse som mulig, samt at vår forforståelse sees i sammenheng med tidligere studier, den teoretiske bakgrunnen vi bruker og det forskningsmaterialet vi har funnet.

2.2 Kvalitativt intervju

Kvalitativt intervju deles vanligvis inn i tre måter å intervju på. Strukturert, delvis strukturert og ustrukturert. Man velger intervjuform ut fra hva slags informasjon man vil ha og hvem man skal få informasjonen fra (Kvale & Brinkman, 2009). Vi ønsker å bruke delvis strukturert intervju som metode, fordi vi da vil ha struktur i det vi lurer på, samtidig som vi åpner for andre innspill som kan være av relevans og av denne grunn trenger større fokus. Ved å bruke kvalitativt intervju håper vi at vi vil kunne få en innsikt i ansatte i omsorgsboligene og fosterforeldrenes tanker og kunnskap, om deres forhold til barnets kulturelle bakgrunn og tilhørighet i omsorgssituasjonen.

Vi har lagt opp intervjuguiden rundt fire temaer, med noen strukturerte spørsmål, men med mulighet for å utdype svarene med oppfølgingsspørsmål underveis, slik at vi får så god og utdypende informasjon som mulig. Vi tenker dette er viktig fordi vi ikke vet om de forskjellige informantene har fokus på de samme temaene rundt disse barna. Dette mener vi og er med på å øke validiteten og reliabiliteten på vårt prosjekt (Befring, 2007).

Vi ønsker gjennom intervjuene å få et innblikk i hvordan kulturell tilhørighet kommer til uttrykk i omsorgsarbeidet med enslige mindreårige. Vi har valgt å ha ulike intervjuguides til fosterforeldre og de ansatte i omsorgsboligene. Dette valget er gjort på bakgrunn av at vi tror de vil ha ulike perspektiver på problemstillingen, og ha forskjellig utgangspunkt. Vi tror at ansatte i omsorgsbolig vil ha en mer profesjonell innstilling og rolle, noe som gjør at vi derfor vil ha en mer faglig tilnærming til disse. For fosterforeldrene vurderer vi det slik at de vil ha en mer personlig tilknytning til det vi skal snakke om, derfor vil vi legge opp til at det skal bli så komfortabelt som mulig for dem under intervjuene. Forskjelligheten vil handle om hvordan vi stiller spørsmålene og hvilke ord og uttrykk vi bruker. Det vil kanskje også dukke opp andre temaer som er mer interessante i forhold til hvem vi intervjuer og vi vil legge opp til at det lar seg gjøre. For å få et reelt bilde av barnas hverdag og den omsorgssituasjon de er i, tenker vi det er viktig å ha en så åpen kommunikasjon som mulig.

2.3 Utvalg

I denne oppgaven har vi intervjuet fem ansatte i fire omsorgsboliger, og tre fosterforeldre som representerer to fosterhjem. I utgangspunktet ønsket vi å intervjuer både ansatte ved bo fellesskap og fosterforeldre med barn fra forskjellige opprinnelsesland. Vi ønsket å få informanter fra fire bofellesskap og fire fosterhjem. For å få kontakt med omsorgsboligene kontaktet vi to forskjellige kommuner. De hjalp oss å få avtaler om intervju ved boligene. For å få kontakt med fosterforeldre kontaktet vi BUF-etats fosterhjemtjeneste, som tok kontakt med fosterfamiliene for oss, dette gav oss tilgang til to fosterhjem.

For at en undersøkelse som denne skal være valid og overførbar til andre omsorgsboliger og fosterfamilier, bør man selvfølgelig ha et bredt felt med informanter som gir mulighet til å få inn informasjon som er sammenfallende i flere av spørsmålene (Befring, 2007). Fordi utvalget ikke er større kan vi se at våre analyser og funn ikke nødvendigvis lar seg overføre til andre fosterhjem og bo fellesskap, men samtidig er det interessant å se hvor sammenfallende tanker om det som er viktig for disse barna er. På grunn av dette har vi valgt å analysere noen av funnene våre mer utdypende enn andre fordi de viste seg å være relevante for alle informantene.

I to av boligene var det homogene grupper, altså alle barna var fra samme opprinnelsesland, mens i de to andre boligene var det samlet barn fra forskjellige land. Dette har gitt oss kunnskap som er variert og vist oss at det er negative og positive erfaringer ved begge alternativene. I begge fosterhjemmene kommer barna fra samme opprinnelsesland. Vi ser at det hadde vært bedre for bredden i oppgaven hvis vi hadde hatt flere fosterforeldre og at barna hadde vært fra forskjellige land, og med forskjellig kultur, men det ble dessverre ikke slik. Men barna var likevel så forskjellige som individer at fosterhjemmene opplevde forskjellige områder som positive og negative.

2.4 Gjennomføring av intervju

Et etisk hensyn man må ta i kvalitative studier er hvordan man skal gjennomføre intervjuene. I rollen som intervjuer er det viktig at man er profesjonell og har klare retningslinjer for hva man ønsker av informasjon. Det bør komme fram i forkant hva man ønsker og trenger av informasjon, og trygge informantene i forhold til anonymitet og konfidensialitet (Kvale & Brinkmann, 2009). Informantene må også bli informert om at det alltid er en mulighet til å trekke samtykket sitt i forhold til intervjuet. For å gjennomføre intervjuene våre så etisk riktig som mulig, fikk informantene et informasjonsskriv som viste bakgrunnen for våre undersøkelser (se vedlegg nr.3 og 4).

2.4.1 Tid og sted

For å skape en trygg og god atmosfære rundt intervjuene ønsket vi at informantene fikk velge tid og sted for intervjuene, vi tenker at dette har vært med på å gi oss gode samtaler, spesielt med fosterfamiliene, som vi var hjemme hos. Vi opplevde noen avbrytelser av både tobente og firebente familiemedlemmer i det ene fosterhjemmet, men føler på ingen måte at det var vanskelig å få fokus igjen eller at det hindret datainnsamlingen. Når det gjelder intervjuene i bofellesskapene ble det i noen tilfeller en del avbrytelser og forstyrrelser, spesielt i det ene der vi ikke satt i et eget rom. Der satt vi i stuen hvor beboerne gikk fra og til, samtidig som det der kunne høres lyder fra hele huset. Dette skapte til tider en del støy, men vi mener likevel at vi har fått gode svar på spørsmålene våre og at vi ikke mistet noe viktig informasjon på grunn av dette.

2.4.2 Utvalget

Selv om utvalget ble noe mindre enn vi i utgangspunktet ønsket, føler vi likevel vi har fått mye og tilstrekkelig informasjon. Alle intervjuobjektene var positive og viste stor interesse for temaene våre og entusiasme i forhold til hva oppgaven ville gi av funn. Det var ingen spørsmål eller temaer de ikke ville, eller hadde noen form for vanskeligheter for å snakke om. Derimot var de veldig åpne og ga stort sett lange og gode svar.

I bofellesskapene fikk vi et mer faglig perspektiv, temaene viste seg og være relevante i forhold til hverdagen og livet i et bofellesskap med enslige mindreårige flyktninger. Vi fikk inntrykk av at dette var områder som har vært og er til diskusjon blant de ansatte, ved at svarene var faglig utfyllende og eksemplene var mange.

Hos fosterforeldrene fikk vi mer "hjertelige" svar som vi kunne se kom fra en mer "mor og fars" glede og bekymringer. Temaene våre var også her relevante i forhold til å ha enslig mindreårig flyktning som fosterbarn, ved at de bekreftet at dette var temaer som stadig var til diskusjon, både innad i familien og på fokusgruppene de deltok i med andre fosterforeldre for enslige mindreårige. Samtidig viste de en genuin interesse for utfallet av oppgaven. De hadde et ønske om å lære mer, og var like nysgjerrige som oss.

2.5 Tolkning av data

Gjennom oppgaven ønsker vi å være kritisk reflekterende. Ved å ha et kritisk reflekterende blikk vil man kunne se muligheter til å forstå og forbedre det som man gjør som er bra og synliggjøre det som man bør gjøre mer av og det som ikke er bra og burde avskaffes (Olsen, R., H. & Oltedal, S., 2007).

Hvordan man tolker innsamlet data avhenger av hva slags data man har samlet inn. Våre data er utsagn fra voksne som er omsorgspersoner for enslige mindreårige. Det er deres perspektiv som kommer frem både på deres vegne og på barnas. Barnas perspektiv kommer frem kun som antagelser fra de voksne. Samtidig er det et spørsmål om på hvilken måte kulturell tilhørighet kommer til syne i omsorgsarbeidet, både når det gjelder barnas tidligere bakgrunn og i forhold til deres nye tilværelse. Derfor er det viktig å tolke dataene med et kritisk blikk, fordi refleksjon handler nettopp i stor grad om å kunne bevisstgjøre egne handlinger og erfaringer og på denne måten enten endre eller forbedre fremgangsmåten (Olsen & Oltedal, 2007, Aadland, 2005). Selv om dette i stor grad går på egne erfaringer, kan vi si at vi skal på mange måter ha en kritisk refleksjon rundt andres erfaringer og væremåter. Ved å ha et kritisk blikk i våre analyser, håper vi å kunne få en bred forståelse av hvordan kulturell tilhørighet kommer til syne i omsorgsarbeidet med disse barna. Samtidig kan dette være med på å synliggjøre om mulige holdninger og verdier som det offentlige arbeider ut fra, i form av forskrifter og regler for ivaretagelsen, er positive for barna. Spesielt fordi vi ikke har snakket med barna selv, og at vår forståelse av dem blir fra de voksnes perspektiv.

Å være kritisk betyr ikke nødvendigvis at man skal være negative, men at man reflekterer for å skape mening og forståelse av noe man gjør. Det handler om å vurdere og granske noe for å skape ny kunnskap, for så å ha muligheten til å videreutvikle eller styrke en praksis (Aaskeland & Døhlle, 2006). Sosialt arbeid er et yrke som preges av usikkerhet og risiko fordi man arbeider med mennesker, som alle er ulike som individer (Aaskeland & Døhlle, 2006). Det fins ingen fasit for hvordan man best kan hjelpe og bidra til utvikling for alle, men ved hjelp av refleksjon og granskning, kan man synliggjøre ting som fungerer, og ting som ikke fungerer på generelt nivå. Man kan synliggjøre uakseptable forhold, både de vi selv som sosialarbeidere bidrar til og de som ligger innbakt i samfunnsstrukturer (Aaskeland & Døhlle, 2006).

Noen av analysene kommer til å gå direkte inn i historiene som kom frem, mens andre deler av analysen kommer til å handle mer generelt om hva som kom frem i intervjuene. Bakgrunnen for denne oppdelingen er at i noen av temaene fikk vi direkte historier som danner grunnlag for

direkte analyser, mens i andre temaer var arbeidet mer generelt og innbyr ikke til analyser av enkelthendelser.

2.6 Forberedelser til analyse

Før vi kunne starte analyse arbeid måtte datamaterialet struktureres slik at vi fikk en oversikt over den informasjonen vi hadde fått inn. Vi startet med å transkribere alle intervjuene før vi samlet informasjonen tema for tema. Etter en gjennomgang av datamaterialet fant vi ut at vi hadde behov for å ta opp et femte tema, jevnaldrende. Bakgrunnen for dette var at gjennomgående i alle intervjuene var dette et tema som ble sett på som viktig, og som en stor del av omsorgsarbeidet rundt de enslige mindreårige.

Gjennom å samle temaene fikk vi en større oversikt i hvilke problemstillinger som er gjennomgående i omsorgsarbeidet med enslige mindreårige. Analysene våre er dermed basert på de sammenfallende svarene vi fikk, samt de forskjeller som ligger i omsorgsboliger kontra fosterhjem.

2.7 Etske hensyn

I kvalitative studier vil man alltid måtte ta etiske hensyn, dette fordi vi arbeider tett med mennesker og deres tanker og følelser (Befring, 2007). I forhold til de etiske hensyn når det kommer til oppbevaring av materiale, samt anonymisering og lignende har vi gjort rede for disse til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS og fått godkjenning på planen og gjennomføringen vår.

I vår datainnsamling, er det i hovedsak beskyttelsen av de vi intervjuer som vi har fokus på. Vi må ha fokus på integritet rundt intervjuobjektet, og huske på anonymitet, konfidensialitet og samtykke fra den intervjuede. Selv om ikke barna er intervjuet selv er det også viktig å ha en sensitiv holdning rundt bruken av sitater og uttalelser fra informantene. Vi har derfor vært forsiktige og diskutert gjennomgående vår sitatbruk slik at ikke noen barn kan gjenkjennes. Våre informanter har underskrevet informert samtykkeskjema, der vi har opplyst om hva og hvorfor vi ønsker denne informasjonen, samt at all informasjonsmateriale er høyst konfidensielt og anonymisert (se vedlegg 3 & 4).

For å gjøre oppgaven så reliabel som mulig er det viktig at vi ikke skjuler uønskede resultater eller at vi på noen måte forvrenger svarene vi har fått fra informantene (Befring, 2007). Vi har hatt mye refleksjon rundt tolkningen av materialet for å unngå forvrengning av svarene, men har

ved noen anledninger gjort noe om på historiene for å unngå at materialet skal være gjenkjennbart.

Det finnes mange retningslinjer for det etiske i slike forskningsarbeider, noe vi synes det har vært viktig å sette seg inn i og å følge, slik får vi en oppgave som blir så valid som mulig, samtidig som kvaliteten på oppgaven blir så god som mulig. I forhold til validitet mener vi, etter endt barnevernsutdanning og foregående år i masterstudiet, at vi har nok kunnskap og kompetanse til å gjøre en slik undersøkelse. Både metodevalg og utvalg, er gjort for å sikre kvaliteten i innhenting av materialet for å best mulig få svar på vår problemstilling.

Som skrevet tidligere er det viktig at ikke informantene eller barna de representerer blir gjenkjent, der for har vi valgt og å ikke bruke navn på kommunene, og heller ikke navn eller alder på voksne eller barn. Vi har valgt å omskrive noen av historiene for at personene som omtales ikke skal la seg gjenkjenne, men uten at det relevante ved historiene er blitt redusert.

3 TEMAER FOR OPPGAVEN

Kulturell tilhørighet er et komplisert begrep som handler om de faktorer som knytter oss til mennesker, samfunnsstrukturer og måter vi ser verden på gjennom verdier og holdninger. Det er derfor mange faktorer som preger vår kulturelle tilhørighet (Eriksen & Sørheim, 2006). Vi har derfor valgt og forholde oss til noen faktorer vi ser på som viktige og interessante i forhold til dette, tilhørighet og barnas omsorgssituasjon. Temaene vi har tatt for oss er tilhørighet og integrering, jevnaldrende, voksen – barn relasjon, transnasjonale relasjoner og religion. Temaene er valgt ut fra utviklingspsykologiske teorier og teori angående barns utvikling og omsorgsbehov, og vi tror at det er her den kulturelle tilhørigheten kommer til uttrykk i omsorgsarbeidet. Dette er en teoretisk forforståelse vi har, samtidig viser materialet vi innhentet at dette var temaer av relevans. Temaet jevnaldrende var ikke et tema vi i utgangspunktet hadde i intervjuguiden, men som viste seg å være viktig både når det gjelder den kulturelle tilhørighet og i omsorgsarbeidet.

3.1 Sosialiseringperspektiv

Vi velger oss et perspektiv for å fremstille, gjengi og forklare virkeligheten med forskjellige briller (Guldbrandsen, 2009). Som overordnet perspektiv har vi valgt et sosialiseringperspektiv. Sosialisering er prosessen som fører barn inn i samfunnsdeltagelse, og bidrar til utvikling på de fleste nivå. Bakgrunnen for valg av perspektiv handler om at sosialisering er en vesentlig faktor i forhold til omsorg og kulturell tilhørighet. En stor del av omsorgen som blir gitt til enslig mindreårige handler om sosialisering på arenaer der tidligere bakgrunn og tilhørighet er representert, samt nye arenaer der majoritetskulturen kommer til syne, hvor relasjonsbygging og tilhørighet kan skapes. I forhold til vår problemstilling, som handler om omsorg og kulturell tilhørighet, kan sosialisering på ulike arenaer være med på å styrke og bidra til en positiv integrering (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Både psykisk, sosial og kulturell utvikling er nødvendig og gir mulighet for barnets personlige utvikling og læring i forhold til samfunnet. Dette kan bidra til at barnet får mulighet til å oppleve kulturell tilhørighet, i et samfunn som bygger på andre verdier og holdninger, enn hva barnet er vant til. For å se verdien av egen kultur og individualitet er det viktig å forstå samfunnet rundt. Vi innordner oss og underordner oss i forskjellige situasjoner, og slik former vi oss selv og hverandre i hverdagen. For barna og ungdommene som kommer hit i en fase i livet hvor de allerede har begynt utviklingen av sin identitet, er det i omsorgen av barna viktig at vi har tanker om hvordan vi på en ydmyk måte, kan samordne deres tidligere erfaringer og opplevelse av seg selv, med nye.

Dette med bakgrunn i teori om identitet. Barn er forskjellig, og hvordan de samordner sine tidlige erfaringer med det nye samfunnet er individuelt. Det finnes ingen standard for hvordan dette skal legges til rette for, det enkelte barn må gjøre dette i eget tempo og på en måte som føles riktig for dem (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

3.1.1 Sosialiseringsperspektiv i en omsorgssituasjon

Oppgavens problemstilling handler om hvordan kulturell tilhørighet kommer til syne i en omsorgssituasjon. Og da sosialisering er en forutsetning for samfunnsdeltagelse og legger grunnlaget for videre utvikling, både psykisk, sosial og kulturell (Guldbrandsen, 2009), er det interessant å se på hva slags omsorg som gis for å legge til rette for dette. Da barna ofte kommer uten nære tilknytningspersoner, er det ansatte i boliger eller fosterforeldre som har omsorgen og barna blir avhengige av de tiltakene og tilretteleggingen som omsorgspersonene kan gi, for at barna skal få kunne utvikle seg og sosialisere inn i et nytt samfunn (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, Engebrigtsen, 2002).

“Omsorg er et begrep som brukes for å beskrive hele spekteret av tiltak for barnemigranter i Norge” (Engebrigtsen 2002, s.64).

Det er mange faktorer som spiller inn i prosessene der man skal hjelpe barnet til å sosialiseres og integreres inn i et nytt samfunn. Man vet at anerkjennelse fra nære tilknytningspersoner er en forutsetning for å skape en trygg identitet, som innebærer selvforståelse, selvtillit og selvrespekt (Høglund og Juul, 2005).

Å bruke tid og ressurser på å søke kunnskap om barnets bakgrunn, tidligere erfaringer, holdninger og verdier, er derfor en del av omsorgen man gir (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, NGOU, 2006:1). Slik kan man skape en god relasjon hvor barnet føler seg trygg og anerkjent, som gir et grunnlag for at barnet skal være trygg i møte med andre og kunne bygge nye relasjoner og kunne leve et selvstendig liv i Norge.

Barna er, i utgangspunktet, under ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldrenes omsorg til de er 18 år. Derfor vil det å hjelpe barna til å bli selvstendige individer være et av de største omsorgsbehovene de har. Det er derfor grunn til å anta at det er viktig at man som omsorgsperson introduserer barna til arenaer der de møter andre, slik at de kan skape egne, mer langvarige relasjoner og nettverk som de kan spille på i fremtiden, for å unngå den ensomhet som beskrives i avhengig og selvstendig (Oppedal et al., 2009).

Det viser seg at mange enslige mindreårige har en større tendens til blant annet å utvikle psykiske lidelser, spesielt de som har ansatte i omsorgsapparatet som nærmeste voksne, og ikke annen familie og slekt i Norge. Dette som følge av bekymringer for fremtiden etter de fyller 18,

da de skal flytte for seg selv. Men også ensomheten etter de har flyttet og følelsen av og ikke ha noen å gå til når ting er vanskelig (Oppedal et al., 2009). I en alder som ifølge Erikson, som var opptatt av mellommenneskelige og sosiale faktorer i identitetsbyggingen, preges av å akseptere seg selv, avgrensning i forhold til foreldre, gjenopplevelse av tidligere konflikter og hvor man måler seg selv opp mot idealene i kulturen, er faren for identitetsforvirring stor og man risikerer og ikke klare å svare på spørsmålet “hvem er jeg?” (Bunkholdt, 2003). Dette kan skape problemer i møte med andre, som igjen vil redusere mulighetene til å skape seg et nettverk og gode relasjoner, som gjør integrering og tilhørighet til samfunnet vanskelig (NGOU, 2006:1).

3.2 Tilhørighet og integrering

Hvor like trenger vi å være for å fungere sammen?

Spørsmålet blir stilt av Fuglerud i boken ”Grenser for kultur” (Fuglerud & Eriksen, 2007). I dagens Norge er mennesker fra store deler av verden tilknyttet hverandre på grunn av migrasjon både nasjonalt og internasjonalt (Fuglerud & Eriksen, 2007). Hvordan vi finner måter å leve sammen på handler om hvordan vi er i møte med hverandre, hvordan vi jobber for å finne felles forståelse, og felles meningshorisonter (Skjervheim, 2001). Vi behøver ikke nødvendigvis ha de samme verdier og holdninger, men vi må finne en måte å kommunisere og forstå hverandre på. Gjennom dialog og samhandling i det sosiale rom kan vi finne en forståelse mellom hverandre. Vi har alle en bakgrunn og kulturell bagasje som er unik alle andres (Dahl, 2007).

I følge Taylor (1994), sitert i Sørensen et al (2008), virker det som om kulturell identitet stadig oppleves som en forutsetning for verdigheten.

”Verdighet avhenger av anerkjennelse, og fravær av anerkjennelse innebærer dermed at verdigheten trues og kanskje undertrykkes. En annen mulig konsekvens av manglende anerkjennelse kan være at de som rammes, internaliserer den og gjør den til sitt selvbylde, slik at deres frihet til å yte frihet ikke kan gripes selv om den skulle oppstå”
(sitert i Sørensen et al., 2008, s.184).

Mange enslige mindreårige får tildelt en identitet som flyktning, som stakkarslig og lignende når de kommer til Norge (Høgmo, 1995, Engebretsen, 2002), dette i sterk kontrast til at de faktisk ofte kan være ressurssterke og selvstendige individer som har motivasjon og reelle ønsker og håp om fremtiden. Deres tanker og opplevelser rundt flukt og reise gjør dem sårbare, men de kan fremdeles føle seg som vinnere som har kommet seg til Norge, med muligheter og håp for fremtiden (Oppedal et al., 2009).

Enslige mindreårige har hatt en tilhørighet til et annet samfunn og til en annen levemåte enn hva de opplever i Norge. De har ikke bare forskjellige koder fra majoriteten generelt, men også for hverandre. For omsorgspersoner rundt disse barna, blir det viktig å få en forståelse av det enkeltes barns koder og forståelse av verden, samtidig som de må lære bort de koder som finnes i Norge (NGOU 2006:1). Dette kan være et komplisert og vanskelig arbeid, men det er nødvendig for at barna skal kunne få en tilhørighet og for å bidra til en positiv integreringsprosess. Når barna kommer til Norge er omsorgsboliger eller fosterhjem alternativ for plassering, og det er meningen at dette skal føles som et hjem for barna. Det er her de skal føle trygghet og omsorg, noe som kan gi dem trygghet til utvikling, hvor de har rom til å feile, lære av sine feil og ta til seg lærdom (NGOU 2006:1).

Ketil Eide sier i sin doktoravhandling om ”Tvetydige barn” er

”enslige flyktningbarn avhengig av omgivelsenes bekreftelse når det gjelder identitetshåndtering og det å oppnå selvbevissthet – anerkjennelse er en forutsetning for å oppnå sosial integrasjon” (Eide, 2005, s.152).

I en relasjon mellom majoritet og minoritet er det majoriteten som råder (Eide et al., 2009). Det er den dominerende gruppen i samfunnet som må anerkjenne minoritetene. Men minoritetene må også anerkjenne den dominerende gruppen i samfunnet, for å kunne ta til seg samfunnets regler og lover (Høglund & Juul, 2005). For de voksne i vår oppgave antar vi derfor at det vil være hensiktsmessig at de passer på at barna får en innføring i sine rettigheter og i de normer og regler som både storsamfunnet og lokalsamfunnet lever etter, noe også “Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene” påpeker (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

For å føle tilhørighet og for å kunne integreres, er det en forutsetning at barna klarer å tilknytte seg nye mennesker og skape gode relasjoner i det nye samfunnet. Det har vært en tendens til å mistenkeliggjøre disse barna, i forhold til om de vet hvor familien er, grunner til at de er sendt bort og hvilke intensjoner de har her. Derfor er det ofte slik at barna føler en redsel for å fortelle og ofte har fått beskjed om å ikke fortelle. Dette kan skape en mistillit til ansatte i omsorgsapparatet, som igjen fører til at barna kan ha vanskeligheter med å tilknytte seg nye mennesker (Engebriksen, 2002). Samtidig kan man tenke seg at de belastninger det vil være for barna å møte en ny kultur som er ulik den de er oppvokst i, kan få betydning hvis barna ikke har noen rundt seg de har gode relasjoner til. Hvordan barna takler denne belastningen kan være av betydning, fordi det handler om deres måte å møte det nye samfunnet og i hvor stor grad de selv ønsker å integreres. Den psykososiale og sosiokulturelle tilpasningen til samfunnet vil ha en sammenheng med barnets mentale helse og trygghet på egen forankring (Oppedal et al., 2009).

Dermed er forståelse av det nye samfunnet og mestring av denne forståelsen, viktig for at barna skal kunne stå i disse belastningene. Det er omsorgspersonene som gjennom å anerkjenne barna for deres bakgrunn, kan være de viktigste personene som kan hjelpe barna til å finne de inngangsporter som gjør denne tilpasningen mulig (Oppedal et al., 2009).

3.2.1 Flex - id

Et av funnene vi gjorde gjennom intervjuene i boligene, var tilbudet om kurset Flex-ID.

I boligene var dette et tilbud alle barna deltok på. Dette er et program som er utarbeidet av Kjell Østby og Heidi Reif, i samarbeid med Larvik læringscenter. Flex-ID står for ”fleksibel identitet” og programmet har fokus på å lette integrasjonsprosessen, samt bevisstgjøring og oppmuntring av ungdom til å se muligheter og ikke begrensning i det å ha en annen bakgrunn. Kurset er normalt lagt opp til å gå over 2 år, men i boligene hadde man en tilrettelagt versjon av kurset, som gikk over noen helger. Kurset blir kjørt for alle boligene med enslige mindreårige i fylket, og gir ungdommene en mulighet til å komme sammen og møte andre i samme situasjon (Eide & Mekonen, 2007).

Kurset skal være et forebyggende tiltak for å motvirke sårbarhet mot psykiske problemer, konflikter i hjem og samfunn. Også forebygging i forhold til gjengdannelser som følge av mangelfull integrering og opplevelse av rotløshet og mangelfull tilhørighet. Det handler om å gi den enkelte deltaker økt bevissthet rundt egen identitet og ressurser, muligheter og valg i forhold til utfordringene de møter. Man ønsker gjennom kurset å gi trygghet og se ressurser på å ha en flerkulturell identitet, og den kompetansen det gir å ha en flerkulturell bakgrunn. Samtidig som man er bevisst på hvilke utfordringer ungdommene kan møte og hvilke utfordringer det er å være i en minoritetsgruppe i Norge (Eide & Mekonen, 2007).

Gjennom å gi barna en trygghet i egen forankring og en forståelse av utfordringene de kan og vil møte, ønsker man å gi barna en mulighet for å forstå hvorfor de har blitt sendt til Norge, samt å styrke selvbilde og gi verktøy og strategier til å møte og mestre hverdagen. Viktigheten av å ikke føle seg alene med en annen kulturell bakgrunn og se det positive og hvilken ressurs det kan være å ha en annen kulturell bakgrunn, kan lette integrasjonsprosessen. De ansatte i boligene mente at alle barna hadde stort utbytte av kurset. Gjennom kurset fikk de også en tilhørighet til andre ungdommer, som ikke nødvendigvis hadde samme bakgrunn som de selv, men likevel var i samme situasjon (Eide & Mekonen, 2007).

Belastningene for ungdommene kan være vanskelige og ha en stor betydning for identitetsutviklingen. Å ikke ha fotfeste gjør at man kan få en utrygg hverdag, noe som kan føre

til en usunn identitetsutvikling. Man kan anta at et kurs som Flex-ID, kan være en beskyttelsesfaktor i forhold til å bli trygg på seg selv i et nytt samfunn, ikke føle seg alene og dermed kanskje ha et bedre utgangspunkt for å klare seg og leve verdige liv i Norge.

3.3 Jevnaldrende

Gjennom intervjuene viste det seg at kontakten med jevnaldrende var et sentralt tema, som hadde et tydelig fokus både i boligene og i fosterhjemmene. Derfor har vi valgt å legge til dette som et eget tema.

For at barn skal sosialiseres og integreres inn i et samfunn viser all informasjon vi fant at denne kontakten er uvurderlig. Det er gjennom jevnaldrende at barn lærer seg koder som det norske systemet er preget av (Frønes, 2006). Samfunnet er i en konstant endring og for at barna skal følge forandringen og utviklingen er dermed kontakten med jevnaldrende nødvendig. Gjennom å se og herme etter andre ungdommer, lærer de seg å ta den andres perspektiv. Slik får barna en overgang inn i våre koder, som gjør at man lettere blir anerkjent som en deltager i samfunnet og blir behandlet med en verdighet på lik linje som majoritetsungdom (Frønes, 2006). En vellykket integrering handler om å bli sosialisert og bygge nettverk slik at barna kan bli selvstendige og kunne klare seg på egenhånd som voksne (Barne- og familiedepartementet, 2001). En stor del av den omsorgen som gis til enslige mindreårige handler nettopp om å gi dem trygghet til å utforske de miljøer og grupperinger hvor de kan finne mennesker de kan utvikle seg i takt med, og danne vedvarende relasjoner med (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Norge er et moderne samfunn hvor barn tilbringer mye tid sammen med andre barn. Det viser seg også at jevnaldrende er mer betydningsfulle i moderne samfunn enn i tradisjonelt oppbygde samfunn. Bakgrunnen for dette er at mange av de enslige mindreårige som kommer til Norge er fra tradisjonelt oppbygde samfunn¹⁰, der kontakten med eldre er viktigere fordi man ofte har læring fra den eldre generasjonen til den yngre (Frønes, 2006). Frønes viser til Margareth Mead (1966, 1971) når han belyser dette. Hun mener at tradisjonelle samfunn ofte preges av liten sosial forandring, og at barna av den grunn kan lære sosiale normer og regler fra de eldre, fordi samfunnet ikke er i forandring. Mens moderne samfunn preges av mer sosial forandring, og dermed er det ikke like naturlig at man lærer fra de eldre, fordi samfunnsstrukturene ikke lenger er slik de engang var. Derfor blir det ofte i moderne samfunn de eldre som lærer av de yngre (siteret i Frønes, 2006. s. 39). Derfor blir det moderne samfunn vanskeligere å orientere seg i, enn det tradisjonelle og kan skape en mer komplisert identitetsutvikling for enslige mindreårige.

¹⁰ Se statistikk og informasjon om hvor barna kommer fra på side 14, 15 & 16.

Dette gjelder blant annet at samfunnsstrukturene ofte omhandler et større system innenfor alt fra nettverksbygging til byråkrati i det moderne samfunn (Frønes, 2006). På bakgrunn av denne informasjonen blir det kanskje enda viktigere for enslige mindreårige, at vi i omsorgen for barna sørger for at de blir introdusert i miljøer hvor denne relasjonsbyggingen kan foregå. Ifølge Frønes (2006) er barnets kulturelle bakgrunn viktig for utviklingen av sosiale ferdigheter. Hvor barna kommer fra sier noe om deres måte å møte vårt samfunn på, og de barna som ikke har de kvalifikasjonene eller evnene som vi ser som akseptable, kan lett falle utenfor (Frønes, 2006). Et spørsmål kan derfor være om barna som ikke har omgang med jevnaldrende i Norge, har den kompetansen som er nødvendig for å være en del av miljøet. Eller om de ser det som viktig å være en del av en jevn alder gruppe. Sosialisering er en kompetanse som trenger tid, arbeid og motivasjon, og det blir viktig for barna å få de kvalifikasjoner som kreves innenfor samfunnets sosialiseringprosesser. Mange av barna kommer til Norge i pubertetsalder, dette er en periode hvor det skjer en orientering mot jevnaldrende, og man er i en overgang til den voksnes verden. I utviklingen av vennskap og evnen til sosialemosjonelle relasjoner kan jevnaldrende være de signifikante andre. For barna i vår undersøkelse blir sosialisering med jevnaldrende viktig fordi de ofte ikke har vennskap som går tilbake til barndommen her i Norge (Frønes, 2006). Samtidig viser det seg at mange av barna danner tilknytninger til barn som har samme problemstillinger som dem selv, i forhold til å være enslige mindreårige eller å være en minoritet. Gjennom kurs som Flex-id og i boligene generelt møtes barn med ulik bakgrunn, men med mange av de samme utfordringene det gir å være forskjellig fra majoriteten, og samtidig møte samfunnet alene (Eide & Mekonen, 2007).

Dagens moderne samfunn er fylt av sosiale medier som facebook, twitter og msn. Disse mediene gir ungdommene mulighet til å ha kontakt med mennesker over hele verden (Eriksen, 2005), og man er ikke avhengig av den fysiske kontakten med mennesker for ikke å være alene. De sosiale mediene kan være positive fordi de gir mulighet til å holde kontakten med familie, slekt og venner i hjemlandet (Eriksen, 2005), noe som kan være med på å trygge barna i forhold til deres livssituasjon i Norge. Men for barna som også er avhengig av norsk samfunnskompetanse, kan de sosiale medier være en utfordring. Det er enkelt å logge seg på en internettside og holde kontakt og dele interesser og annet her, det er en helt annen ting å skulle være i en fysisk interaksjon med mennesker i en hverdagssituasjon. På denne måten kan sosiale medier gjøre samfunnskompetansen til en utfordring (Eriksen, 2005).

3.4 Voksen-barn relasjon i omsorgssituasjon

En viktig del i barn og unges utvikling er å balansere forholdet mellom hvor avhengig man er av sine omsorgspersoner for å få viktige emosjonelle, fysiske og praktiske behov tilfredsstilt, og i hvor stor grad man kan klare seg selv. Selv om alle enslige mindreårige flyktninger har forskjellig bakgrunn, har alle opplevd brudd på relasjoner i omsorgssituasjonen. Barna er nå avhengige av norske myndigheter til å tilfredsstille deres behov og rettigheter (Oppedal et al., 2009), i vår oppgave handler det om ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldre.

I rapporten "*Avhengig og Selvstendig*" (2009) kommer det frem at mange av disse barna sier at det er ansatte i omsorgsapparatet som er deres nærmeste voksenperson. Mange bekymrer seg mye for tiden etter de fyller 18 år, da den relasjonen på mange måter avsluttes (Oppedal et al., 2009). Det er en naturlig del av utviklingen at man løsriver seg fra sine foreldre eller foresatte i denne perioden (Nielsen & Binder, 2009), men for disse barna er situasjonen annerledes. De har bekymringer for å klare seg på egenhånd, både økonomisk og psykisk. Der annen ungdom har foreldre, et hjem og komme til når ting er vanskelig og de trenger støtte, har ikke disse barna det (Oppedal et al., 2009). De personene de føler står dem nærmest, er der for dem, fordi det er jobben deres. Når det gjelder fosterforeldre er de og i utgangspunktet bare ansvarlige for barna til de fyller 18 år. Når barna blir 18 og skal flytte ut, enten det er fra fosterhjem eller omsorgsbolig, er ikke omsorgspersonene lenger ansvarlig for å følge dem opp. Samtidig er det viktig å nevne at barna har tilbud som mange bruker, om ettervern frem til de er 23 år. Likevel kan bekymringen kan fort prege voksen-barn relasjonen i omsorgssituasjon. Det viser det seg også at disse barna har en større tendens til å ha psykiske plager, fordi de føler seg ensomme og forlatt (Oppedal et al., 2009). Samtidig har også de fleste barna bare oppholdstillatelse for perioder av gangen, noe som kan prege relasjonen ved at man aldri har en trygghet i at de får bli med de personene som er tildelt dem (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Likevel kan denne relasjonen være av de viktigste relasjonene for barna i Norge. I forhold til resiliensforskning, er tilknytning til og trygghet til en voksen sett på som en beskyttelsesfaktor i forhold til barn som er i en situasjon der de er utsatt for risikofaktorer (Borge, 2005), som for enslige mindreårige kan anses for å være mange. Dette i forhold til relasjonsbrudd, belastninger ved å ha tilhørighet i to kulturer og ofte opplevde traumer fra både flukt og tidligere situasjon i hjemland (Oppedal et al., 2009). De er blitt tildelt nye omsorgspersoner, som skal ivareta deres behov. I forhold til deres videre fungering i samfunnet vil denne relasjonen legge mye av utgangspunktet for videre tilknytningsprosesser. Barn trenger nære omsorgspersoner for å bli anerkjent på hvem man er. Får man ikke anerkjennelse av disse, kan det få konsekvenser for identitetsutviklingen (NGOU, 2006:1). Ved å være sikker på den man er, ha selvforståelse og

selvtillit, blir man tryggere i møte med andre og gir andre mulighet til å anerkjenne deg på den du er. Slik bygger man gode relasjoner og vennskap, som fører til et nettverk av mennesker man er trygg på og kan søke støtte hos (Høglund & Juul, 2005). Det å kunne støtte, veilede og hjelpe barna til å bli selvstendige individer, med verktøy til å møte det norske samfunnet, vil gi dem en større mulighet til å bli likeverdige borgere og få en tilhørighet til Norge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Det å skape en god relasjon handler om å kunne se og anerkjenne hverandre. Barn som kommer alene til Norge, kommer fra kulturer som ofte er forskjellige fra majoritetskulturen i Norge. Det kan derfor være vanskelig for barna og forstå våre koder og regler, og det kan være vanskelig for omsorgspersonene og forstå barnas koder og regler (Dahl, 2007) Derfor er det viktig, for å skape en god relasjon, at man gir sitt ytterste i å se barna for den de er og anerkjenne deres bakgrunn og tidligere erfaringer (Shibbye, 2004). Disse kan kanskje ha bidratt til at barna ser på verden på helt andre måter enn hva vi vanligvis gjør i Norge. Og det kan hende at barna har holdninger og verdier som er ulike de holdninger og verdier omsorgspersonene er vant med. Det betyr ikke at man som voksen skal godta alt som er annerledes bare fordi barna har vokst opp med en annen kultur. Men at man anerkjenner hverandre for de ulike meningene, holdningene eller verdiene man har og gir hverandre en forståelse av hvorfor man tenker som man tenker. Barna må bli gitt en sjanse til å lære en ny kultur, hva den innebærer og hvorfor den er som den er (Dahl, 2007). Så bør man som voksen støtte å veilede dem i å finne sin egen måte og balansere mellom tidligere erfaringer og nye erfaringer. Uten en god relasjon til barna, vil det være vanskelig å gi den støtten og veiledningen barna trenger, for å skape en tilhørighet til samfunnet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

I rapporten “*avhengig og selvstendig*” (2009) undersøkte man hvor trygge vs. utrygge barna følte seg på relasjonen til voksne. Tabellen nedenfor viser hvor mange barn som var usikre i forhold til relasjonene de har til nærmeste omsorgsperson.

Tabell 2: Enslige mindreåriges opplevelse av trygghet i relasjon, i forhold til hvem som står dem nærmest.

	Hjelper å gå til personen	Diskuterer problemer med personen	Personen bryr seg ikke om meg	Personen kommer til å forlate meg
Familie	95	82	26	26
Offentlig ansatt	90	83	43*	43*
Støttekontakt	90	77	30	33

Merk: * = signifikant (betydelig) forskjell mellom de som har familie og de som har offentlig ansatt som fortrolige.

Tabellen er hentet fra “*Avhengig og selvstendig*” (Oppedal et al., 2009). Tabellen viser at det er en signifikant forskjell når det gjelder trygghet i relasjonen, fra de som har familie og de som anser offentlig ansatt som næreste voksne. Det er derfor grunn til å anta at enslige mindreårige har andre behov, og kanskje et større behov for hjelp til å danne relasjoner til mennesker i Norge, enn andre barn. Derfor kan det tenkes at det kreves mer av den voksne, enn at man kun er et stabilt innslag i barnas liv (Oppedal et al., 2009).

Voksen-barn relasjonen i omsorgsarbeidet er bare en av mange faktorer som påvirker barna i deres hverdag og utvikling, i det norske samfunnet. Men det er grunn til å anta at om barna har gode relasjoner til disse personene, kan det forenkle barnas tilværelse i Norge.

3.5 Transnasjonale relasjoner

Det er viktig for barn å ha en viss tilknytning til oppvekstkultur og tidlige omsorgspersoner. Vi vet gjennom tidligere studier at barn ofte holder denne kontakten skjult i redsel for å bli hjemsendt og at barn leter bak ryggen på omsorgspersonene. Dette kan være med på å skape en urolighet for barnet fordi de går rundt med en redsel og usikkerhet for hvordan de hjemme har det (Oppedal et al., 2009, Engebriksen, 2002).

Kontakten med hjemland og familie kan være begrenset pga. økonomi og avstand. Men i hvilken grad barnet har kontakt med tidligere omsorgspersoner kan ha påvirkning på deres tanker om fremtiden og deres livssituasjon (NGOU, 2006:1). Som nevnt tidligere har det vært en tendens til mistenkeliggjøring av disse barna når det gjelder i hvilken grad de vet hvor foreldrene er, og om hvordan de kan få kontakt med dem. Dette er et resultat av en oppfatning om at disse barna er sendt av foreldrene, som en bevist handling, for senere å kunne søke familiegjenforening, herav betegnelsen “ankerbarn”. Disse fortellingene om hvorfor foreldre sender fra seg barna menes å kunne forklare det økende antall enslige mindreårige flyktninger (Engebriksen, 2002). Kontakten med hjemlandet og familie holdes ofte skjult og mistenkeliggjøringen fører til en mistillit til fosterforeldre, omsorgsarbeidere og andre offentlige ansatte. Dette fører til at mange enslige mindreårige flyktninger har vanskeligheter med å tilknytte seg nye mennesker i det nye samfunnet (Engebriksen, 2002).

I forhold til identitetsdannelsen, befinner de fleste enslige mindreårige seg i en fase hvor oppgjør med fortid og selvstendigjøring er store utviklingsmål. Det handler om å bli bevist på tidligere

erfaringer, på hvilken måte de har påvirket den de er i dag og hvordan de velger videre. Bakenforliggende tanker om seg selv bør stemme overens med dagens bilde av hvem man er. Samtidig handler denne perioden mye om det å bli selvstendig og distansere seg fra sine foreldre, samtidig som man fremdeles har en viss avhengighet. Det er balansegangen mellom selvstendighet og avhengighet til sine foreldre som står i fokus (Bunkholdt, 2003).

Det vil si at mange enslige mindreårige som kommer til Norge, har brutt med sine nære tilknytningspersoner, på en måte som ikke gir dem samme muligheten til å opprettholde noe av denne avhengigheten man fremdeles har til sine omsorgspersoner, som andre barn. Selv om det i mange kulturer ikke er uvanlig og reise fra sine foreldre i denne alderen, vil de likevel mangle en trygghet og sikkerhet i det det er å ha sine foreldre tilgjengelig. Samtidig har de ofte heller ingen andre slektninger, naboer og bekjente å søke trygghet hos (Oppedal et al., 2009).

Det vil derfor være viktig for barna og gjenoppta kontakt med sine tidligere nettverk, så godt det lar seg gjøre. Slik at barna fremdeles har mulighet til å kunne gjenkjenne seg selv, slik man er vokst opp. Man vil kunne anta at det vil gjøre en vesentlig forskjell for barnas videre utvikling av sin identitet og at det vil gi et tryggere selv, som igjen vil kunne påvirke deres integrering (NGOU, 2006:1). Har man en utrygg identitet, og klarer man ikke svare på spørsmålet "Hvem er jeg?", vil sannsynligheten for å ha vanskeligheter i møte med andre øke (Nielsen & Binder, 2009). Slik blir det vanskelig å skape nye relasjoner og nettverk, som kan vanskeliggjøre en integrering (Engebrigtsen, 2002).

“Transnasjonalitet er et nytt begrep i studiet av migrasjon, men det er ikke et nytt fenomen. Begrepet fokuserer på sosiale prosesser og sosiale nettverk som binder folk sammen over nasjonsgrenser og over store avstander” (Engebrigtsen, 2002, s.19).

3.6 Religion

Norge er et sekularisert land, og religion står svakt og er privatisert (Eriksen, 2005). Dette er i sterk kontrast til de fleste land i verden, der religion har en viktig funksjon i hverdagen. De land som de fleste enslige mindreårige kommer fra har ofte en kollektivistisk livsstil, der storfamilien har fokus og ikke det enkelte individ. Å vokse opp i et kollektivistisk samfunn innebærer gjerne en hierarkisk oppbygning av familien og en tydelig rollefordeling. Barna har ofte ikke bare tilknytningsbånd til store deler av familien, men også til hele lokalsamfunnet (Skytte, 2006).

Religiøse utrykk kommer ofte til syne i levesett, og dermed er barnas oppvekst preget av at religiøse ritualer er en del av dagliglivet. Å komme til Norge hvor religion er en privat sak og hvor det er individet som står i fokus, og familie og samfunnet kommer i andre rekke, kan være en utfordring. Derfor blir religion ofte et viktig holdepunkt når mennesker møter en annen kultur som virker utrygg og skremmende. Religion er noe man kan holde fast ved for å føle seg trygg og for å finne mening i det man opplever (Eriksen, 2005).

I det norske mediet bilde er det ofte et negativt syn på innvandrere når det gjelder deres forhold til religion. Spesielt har islam og muslimer fått et negativt blikk på seg (Fuglerud & Eriksen, 2007). Debatter om religiøse utrykk i det offentlige rom og systemer, i alt fra bruk av hijab i det offentlige rom til restriksjoner rundt mat i offentlige institusjoner som sykehus, aldershjem og fengsel, har siden 2008 hatt stort fokus både i Norge, Europa og i den vestlige verden. Redselen som kom etter terroraksjonen i New York 11/9 2001 har gjort islam og muslimer til en gruppe mennesker som blir fryktet i mange land (Vilby, 2006). Dette er en forståelig reaksjon, men for mindrearige som kommer til Norge kan dette være vanskelig å møte. Et viktig element innenfor temaet religion er derfor det norske samfunns holdninger til de forskjellige religionene.

Media har stor makt over hvilke nyheter vi får høre og hva vi ikke får høre. I nyhetsbilde blir tradisjon ofte forbundet eller forbyttet med religion (Fuglerud & Eriksen, 2007). Tema som tvangsekteskap, kjønnslemlestelse blir skrevet om som om det er religiøse standpunkt, som tillater slik form for undertrykkelse og lemlestelser. Hvis man går inn i de fleste religiøse samfunn i dag, er ikke dette en del av noen av dem (Vilby, 2006). Men for barna som kommer til Norge og har en god relasjon til religionen sin kan dette bli en sjokkartet opplevelse hvor de ikke kjenner verken religionen eller seg selv igjen. Barna kan oppleve at de blir tildelt en identitet som de ikke har noe forhold til, noe som kan føre til at de føler utrygghet i forhold til de mennesker de møter og skal danne nye relasjoner til (Høgmo, 1995). Samtidig er det mange av barna som ikke er helt trygge på hva som er religion og hva som er tradisjon selv. De er unge, og i livet de tidligere har levd har religion vært inkorporert i omsorgspersonenes levesett, mens nå står de alene og må finne ut hva de selv tenker er viktig innenfor sin tro, og finne sin vei. Hvis barna ønsker å utdype sin religiøse oppfatning vil de ha behov for anerkjennelse av deres religiøse standpunkt, og støtte til å finne ut hva de ønsker videre. Som omsorgsperson kan det være hensiktsmessig å finne en balansegang der man støtter i overbevisning, men samtidig gir barna en forståelse av hvordan det norske samfunn fungerer, slik at barna har en mulighet til å finne en måte å samkjøre religion og levesett. Uansett religiøs overbevisning har barnet rett på å få utvikle og tro det de ønsker. I følge barnas rettigheter, både når det gjelder internasjonale rettigheter som barnekonvensjonen og menneskerettighetene og nasjonal lovgivning, har barna

krav på å få utdype sin religiøse overbevisning (FN, 2011). Som omsorgsperson for barna blir det dermed en utfordring å legge til rette for at de har denne muligheten (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

4 TEORI

I arbeid med barn er det viktig og ha et teoretisk og faglig perspektiv, men samtidig må man kunne bruke fornuft og sine naturlige omsorgsevner i dette arbeidet. Brunner (1990) kalte dette folkepsykologi (sitert i Gulbrandsen, 2009, s. 14). Gjennom vitenskap og forskning lærer vi måter å se og arbeide ut fra kunnskap som ligger i det teoretiske og i tidligere praksis. I vårt arbeid med sårbare barn bør vi være forsiktige slik at ikke teorier, vitenskap, forskning og det faglige aspektet tar hele fokus i det daglige arbeidet. Kunnskapen som vi tilegner oss gjennom praktisk erfaring er en stor del av utdanningen for å bli kompetente og kyndige yrkesutøvere (Thommasen, 2007). Denne erfaringen bør vi derfor bruke sammen med den teoretiske forankringen vi har for å sikre kvaliteten på arbeidet vi gjør. Det er sårbare barn vi jobber med og deres omsorgsbehov bør ha hovedfokus.

Vi ønsker å se på forholdet mellom kulturell tilhørighet og omsorg. I oppgaven bruker vi forskjellige teorier og teoretikere, men i hovedsak har vi hatt fokus på tilknytning, identitet og anerkjennelse. Dette valget er gjort på bakgrunn av oppgavens problemstilling og intervjuguide. Men vi vil også nevne at i vår utdanning som barnevernspedagoger, med hovedfokus på det flerkulturelle, har tatt en stor egeninteresse for disse teoretiske tilnærmingene.

I vår oppgave er det disse teoriene vi bruker mest, de fletter seg sammen fordi de har en gjensidig avhengighet i forhold til hverandre. Samtidig er de viktige i forhold til problemstillingen vår. Derfor har vi i det følgende forsøkt å gi en kort innføring i hvorfor de er viktige.

4.1 Tilknytning, anerkjennelse og identitet.

Alle mennesker har behov for å føle tilhørighet til andre mennesker, og gjennom livet opplever vi tilhørighet til forskjellige mennesker og grupperinger ut fra hvilken livsfase og kontekst vi er i (Eriksen, 2005). Enslige mindreårige er en gruppe barn som ofte har kuttet mange bånd til mennesker og grupperinger de har følt tilhørighet til i hjemlandet (Eide & Broch, 2010). Det er derfor en viktig oppgave for ansatte i boliger og fosterforeldre å legge til rette for at barna får et sted de kan føle at de hører hjemme, og hvor de kan tørre å knytte nye forbindelser til omverden. Samtidig vil det være hensiktsmessig å hjelpe barna, så godt det lar seg gjøre, å gjenopprette tidligere forbindelser som har vært viktige for hvem de er i dag (Eide & Broch, 2010). For å utvikle en positiv tilknytning til andre mennesker er det viktig at man har en trygg tilknytningsbase. Forskningen rundt tilknytning er gjort i all hovedsak på de første leveårene (Smith, 2009). I forhold til enslige mindreårige er det grunn til å anta at det kan være en utfordring

å kartlegge hva slags utgangspunkt de har fra barndommen, da man ofte ikke har oversikt over barnas tidligere erfaringer og forbindelser (Engebrigtsen, 2002).

Den engelske psykologen John Bowlbys teori om barns tilknytning viser sammenhengen mellom tidlig omsorgserfaring og senere personlighetsutvikling. Ved tidlig psykologisk tilgjengelighet, kontinuitet og en trygg emosjonell investering fra omsorgspersoner, gis barna en større mulighet for å danne den trygge tilknytningen. Barna danner seg så indre arbeidsmodeller, som bygger opp en indre forventning, som igjen danner grobunn for en trygghet som gjør barnet bedre rustet til å danne nye relasjoner til andre og nye mennesker (Smith, 2009). Dette kan være utfordrende for barna og ungdommene, fordi de må bygge seg nye relasjoner i alle ledd, fra de nære og tette, til vennskapelige og mer løse bekjentskaper (Engebrigtsen, 2002). Vi kan se her hvordan tilknytningsteorien henger sammen med identitetsteori i det at Erikson mente at det er i den tidlige aldersfasen man utvikler tillit (Frønes, 2006). Men også i den forstand at har man problemer med å føle tilhørighet, kan dette føre til problemer i å skape en trygg identitet (Oppedal et al., 2009).

En trygg identitet forenkler mulighetene for å kunne skape nye relasjoner og føle seg trygg i møte med andre. Eriksons teori tar for seg åtte utviklingsfaser. De fleste enslige mindreårige som kommer til Norge ligger innunder den sjette fasen, puberteten/tenåringstiden, som handler om bevisstgjøring rundt egen identitet og aksept på hvem man er. I denne perioden gjennomgår man gjerne tidligere erfaringer og konflikter og på hvilken måte de har påvirket hvem de er i dag (Bunkholdt, 2003). Målet er å bli trygg på sin personlighet for å kunne bli mer selvstendige i forhold til sine foreldre og møte verden på egenhånd (Nielsen & Binder, 2009). Det blir derfor viktig for disse barna at det legges til rette for at tilhørighet skapes. Også Abraham Maslow var opptatt av tilhørighet. Han mente at å tilhøre og ha følelsesmessige relasjoner til andre mennesker er nødvendig for at vi skal ha det bra, og en forutsetning for videre utvikling. I hans behovspyramide ligger behovet for trygghet og sikkerhet på det andre nivå, mens behovet for felleskap, kjærlighet og tilhørighet ligger på tredje nivå. Maslow mente at for å kunne utvikle seg videre må behovene på de tre første nivå dekket (Imsen, 1984).

I følge Bowlby er det i de første leveårene tilknytningsevnen utvikles. Og dette legger grunnlaget for hvordan barn opptrer og klarer å tilknytte seg andre senere i livet (Smith, 2009). For enslige mindreårige betyr dette at grunnlaget allerede er utviklet når de kommer til Norge. Det blir derfor viktig, så godt det lar seg gjøre, og finne ut om hva slags bakgrunn, tidligere erfaringer og relasjoner barna har, for å få en viss pekepinn på hva slags grunnlag i form av tilknytning og tilhørighet barna har hatt. Ikke minst blir det viktig å prøve å få et innblikk i hva slags kontakt og relasjoner barna nå har til tidligere omsorgspersoner. Brudd på relasjoner kan medføre store

følelsesmessige belastninger og skape identitetsforvirring og tilknytningsforstyrrelser (Oppedal et al., 2009). Hvilke følelser barna har rundt atskillelsen, og på hvilken måte barnet har reagert på det, vil være viktig kunnskap i forhold til å vite hva slags hjelp og tilrettelegging det enkelte barn trenger. Dette for å kunne støtte barna i en prosess hvor de kan bli i stand til å føle tilhørighet og tilknytte seg nye mennesker i et nytt samfunn (Oppedal et al., 2009).

Vi vet samtidig fra tidligere forskning at å få denne informasjonen om barna er vanskelig. De er ofte redde for å fortelle om bakgrunnen sin, i frykt for å bli sendt tilbake og har ofte blitt fortalt at det er noen ting man skal holde skjult, for at man skal få oppholds eller bo-tillatelse (Engebriksen, 2002). I asylintervjuet forteller ofte barna en historie som for mange kanskje er reell i forhold til deres situasjon. Samtidig vet man at mange kommer med opplysninger om for eksempel familie, og hvorvidt de er i live, eller muligheten for å finne de, som ikke alltid er helt riktig. Kohli (2007) omtaler disse historiene som ”tynne historier” (Kohli, 2007). Dette er en historie mange klammer seg til, for og ikke å bli avslørt og sendt hjem igjen. Og mange vil av den grunn ikke snakke så mye om sin fortid når de kommer til omsorgsboliger eller fosterhjem. Det fører til en taushet og en mistillit til hjelpeapparatet, som gjør at barna holder sin bakgrunn og sine viktigste tilknytninger skjult, som igjen hindrer ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldre til å få en reell forståelse av barnas situasjon i Norge. Dette kan igjen forsinke relasjonsbygning, en tilknytning til Norge og i ytterste konsekvens forhindre dette (Engebriksen, 2002). Gjennom å forsøke å skape en relasjon basert på respekt, anerkjennelse og aksept vil mulighetene for å få denne bakgrunnsinformasjon til barna kanskje være enklere (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Anerkjennelse er en forutsetning for en god relasjon (Schibbye, 2004). Begrepet anerkjennelse er opprinnelig Georg W. F. Hegels filosofiske begrep, begrepet er bredt og omhandler mye og har ingen enkel definisjon. Hegel la tanken om å gjenkjenne, erkjenne og styrke og tanken om “å bygge opp den andre” som forutsetning til anerkjennelse. Og at for å åpne det fastlåste i relasjonen er man avhengig av gjensidig anerkjennelse og at man forholder seg til hverandre som likeverdige subjekter (Schibbye, 2004). Anerkjennelse handler om å klare å ta den andres perspektiv. Respekt og aksept for at andre har en annen sannhet enn man selv har, kan være vanskelig fordi man gjør seg selv sårbar. Det er derfor betydningsfullt at man i arbeid med barn og unge som er alene, er trygge på egen forankring, slik at man kan være åpen for andres opplevelse av handlinger og tanker. Forståelse er en del av begrepet anerkjennelse, og for å kunne være åpen for barnets tanker og meninger bør man igjen være åpen for inntrykk man ikke tidligere har vært utsatt for (Schibbye, 2004). Det igjen betyr at man må i den grad man har mulighet, forsøke å få tak i de følelsene som barnet sitter inne med. Dette kan være sterke

følelser med tanke på hva barna har opplevd og deres bakgrunn. Ofte er deres bakgrunn så forskjellig fra en “typisk” norsk bakgrunn, på grunn av traumer som krig, væpna konflikter og fattigdom, at det kan være vanskelig for de som arbeider rundt barna å forholde seg til (Oppedal et al., 2009).

Bekreftelse i forhold til barnets ståsted er også viktig, og selv om man ikke er enig eller har den samme mening, er det viktig å bekrefte barnet og deres tanker og meninger (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Det handler om at barna blir bevisste på egen bakgrunn og på seg selv noe som er viktig i identitetsutviklingen. Eide (2005) sier at anerkjennelse går foran identitet, han mener at vi er avhengig av anerkjennende relasjoner for å oppnå identitet.

Axel Honneth mente at for å fungere som et sosialt vellykket individ er man avhengig av anerkjennelse som bekrefter identitet og selvforståelse. Dette er en oppbyggingsprosess i det enkelte menneske som handler om kjærlighet, rett og samfunnsmoral (Høglund & Juul, 2005).

De menneskelige primære relasjoner handler om kjærlighet, følelsesmessige bindinger og selvstendighet, og hvordan man oppnår en balanse mellom disse. Slik opparbeider og utvikler barnet selvtillit. Denne formen for anerkjennelse utgjør den samfunnsmoralske strukturelle kjerne, fordi det er gjennom tro på seg selv at vi tør å handle, kommunisere og ta del i nære fellesskap (Høglund & Juul, 2005). Relasjonen barna har til ansatte i omsorgsbolig og fosterforeldre kan derfor være en av de viktigste kildene til denne formen for anerkjennelse. Vi vet at mange enslige mindreårige anser disse personene som deres nærmeste voksne i Norge, det vil si at det er dem de søker støtte, veiledning og omsorg hos (Oppedal et al., 2009). Slik vil det være av betydning for barna at de voksne gjør sitt ytterste i å skape en god relasjon, basert på respekt, aksept og likeverdighet. Slik får barna anerkjennelse av sine nærmeste, og kan oppnå en selvtillit som gjør dem trygge i møte med andre og kan ta del i andre fellesskap (Nielsen & Binder, 2009).

Den rettslige formen for anerkjennelse, handler om samfunnets reelle anerkjennelse av den enkeltes rett og verdi. Slik utvikles selvbilde og man blir et medlem av samfunnets ”rettsfellesskap”. Selv om lovverket anerkjenner den enkeltes rettigheter og verdier, kan man likevel føle seg krenket hvis ikke samfunnet anerkjenner den enkeltes verdi (Høglund & Juul, 2005). I forhold til enslige mindreårige og deres rettigheter, fins det mange lovverk og retningslinjer som omhandler dem, blant annet menneskerettighetene, barnekonvensjonen og barnevernloven (Barne- og familiedepartementet, 2001). Det blir derfor viktig i arbeidet med enslige mindreårige og opplyse barna om deres rettigheter og hjelpe dem i å benytte seg av det de har krav på (Ingebrigtsen et al, 2004). Men som nevnt hjelper det lite om ikke samfunnet anerkjenner at barna har krav på samme rettigheter som andre norske barn. I det norske

samfunnet finnes mange holdninger og verdier, også i forhold til innvandring. Vi påvirkes gjennom politiske debatter og media, og i forhold til innvandring er det en tendens til å fokusere på forskjellighet (Fuglerud & Eriksen, 2007). Innvandringspolitikken er stadig til debatt, hvor det stilles spørsmål ved hvem som bør få innvandre, hvor lenge de skal få bli og hvilke krav det burde settes til dem som kommer. Innvandring er som sagt noe de fleste har en mening om, og gjennom media blir disse meningene ytret både i negativ og positiv retning (Eide & Broch, 2010). For enslige mindreårige som møter på disse holdningene, kan det kanskje være vanskelig å føle seg anerkjent av et samfunn som hele tiden stiller spørsmålsteget ved om de bør få være her (Engebrigtsen, 2002). Samtidig møter barna på holdninger og verdier i skole, arbeid og på fritidsarenaer. Hvis fokuset på forskjellighet tar ofte over, kan våre felles verdier, og hvilke ressurser og egenskaper den enkelte besitter miste betydning. Dette kan føre til at om barna har egenskaper som kan muliggjøre en inntreden i det sosiale rom, mister disse egenskapene sin betydning, noe som kan vanskeliggjøre den solidariske formen for anerkjennelse (Høglund & Juul, 2005). I den rettslige formen for anerkjennelse ligger en universell likebehandlingstanke, hvor alle borgere tillegges samme moralske tilregnelighet.

Den sosiale verdsettelse handler om solidaritet for utarbeidelse av individualitet. Sosial verdsettelse for forskjellig livsstil og levemåte, og menneskets streben står ikke i motsetning til felles mål. Ved å oppleve denne typen for anerkjennelse, opparbeider individet selvrespekt (Høglund & Juul, 2005). Det kan være vanskelig å oppnå denne anerkjennelsen fordi enslig mindreårige ofte blir tildelt en identitet når de kommer til Norge. De kan oppleve og ikke sett på som en enkel person, men som en del av en gruppering. Dette kan være som for eksempel afrikaner, afghaner, flyktning og foreldreløs. Og i ytterste konsekvens kan identiteten som tildeles ha stempel som mindreverdig. Gjennom en slik stigmatisering¹¹ kan enslig mindreårige stenges ute fra en fullverdig deltagelse i det norske samfunn (Høgmo, 1995), og vanskeliggjøre opplevelsen av rettslig og solidariske anerkjennelse. Dette fordi de ikke på samme måte som andre, av samfunnet, anerkjennes som enkelt individ med samme tanke om likeverdighet og moralske tilregnelighet (Høglund & Juul, 2005).

For alle formene for anerkjennelse ligger det muligheter for krenkelser som motarbeider og ødelegger for at den enkelte skal føle seg som en del av samfunnet. Dette er med på å rive ned identiteten og vanskeliggjør den enkeltes behov for anerkjennelse. Det er derfor viktig i omsorgsarbeidet at det blir arbeidet for anerkjennelse på alle nivå (Høglund & Juul, 2005).

¹¹ Stigmatisering- forklares i pedagogisk ordbok som en brennemerking, oftest som et avvik fra normalen (Bø & Helle, 2005).

I forhold til relasjonsbygging for enslig mindreårige er også språket en viktig faktor, fordi det handler om å ha en felles forståelse i relasjonen. Misforståelser og språkforskjeller kan gi vansker med å bygge trygge relasjoner fordi den ene part kan føle seg utrygg i relasjonen (Guldbrandsen, 2009, Dahl, 2007). Det er gjennom språket vi samhandler med andre mennesker og våre konstateringer av fakta fester vi til språklige formuleringer og vurderinger. Språket gir en felles mening, og forstår vi ikke hverandres språk, vil vi ha mindre mulighet til å forstå hverandre. I arbeidet med enslige mindreårige kan det være vanskelig å finne felles mening fordi meningshorisontene kan være forskjellige. De kommer fra steder i verden hvor ord, uttrykk, symboler og gester kan ha annen mening enn hva vi er vant til (Dahl, 2007). Det vil derfor være hensiktsmessig at vi i samtaler med barna gjør vårt beste i det å føre en anerkjennende dialog, der begge parter ses som likeverdige. Dette kan være vanskelig fordi maktforholdet mellom partene er forskjellig, men det bør til enhver tid arbeides mot at meningene har samme betydning for begge parter. For å få til en slik samtale er det viktig med en anerkjennende holdning til barnet. Skjervheim kaller det den tre – leddede relasjon, hvor den andre, jeg og meningen må ha samme meningshorisont (Skjervheim, 2001).

Når man får til en slik relasjon og man får være i et subjekt – subjekt forhold til barnet, vil man være med på å åpne for et større spillerom for begge, samt at man arbeider seg opp en felles meningshorisont. Barnet får være en aktiv deltaker i eget liv, ikke bare en tilskuer. Og på denne måten vil barnet få en større mulighet for å speile seg i de ”nye” omsorgspersonene, og kan få en positiv utvikling av selvet sitt (Skjervheim, 2001). Vi kan også se dette i forhold til identitetsutvikling, hvor Georg H. Mead påpeker nettopp dette med å ha mulighet for å speile seg i andre, og viktigheten av det. Han mente at når barnet først har dannet seg et selvilde, synes dette å virke inn på deres valg av signifikante andre å speile seg i, senere i livet. Dette kan komme av at barnet ønsker å forsvare sin etablerte selvopfatning (Guldbrandsen, 2009), og det er derfor grunn til å tenke over hvilken betydning vår kommunikasjon med enslige mindreårige har. Mead fremstilte identitet på en måte som gjør at et individ kan skape et skille mellom "vi" og "de andre". Identitet blir da de kulturuttrykk som er egnet til å skape et skille mellom hvem som tilhører "oss" til forskjell fra "de andre". Språk, forbruks vaner, kollektive minner, klær, religion og lignende, kan da fungere som markører for identitet (Guldbrandsen, 2009).

Felles for alle disse teoretikerne er de sosiale relasjoners betydning for utviklingen av personlig identitet. Anerkjennelse kommer frem og viser seg på forskjellige måter. Gjennom å se mennesker, ikke bare fysisk, men ved å erkjenne personen som et eget individ, anerkjenner man den andre. Anerkjennelse ligger som et etisk grunnlag for sosialt arbeid, ved at det er gjennom å se den andre at man kan hjelpe, med respekt for den andres liv (Schibbye, 2004). Ved en

anerkjennende væremåte kan man være med på å bygge opp personen i positiv retning, noe som kan være med på å utvikle identiteten til den andre, fordi den andre føler større trygghet i viktigheten av å være seg selv (Schibbye, 2004).

I arbeidet med enslige mindreårige blir relasjonen mellom barn og ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldre en av de viktigste relasjonene for videreutvikling av selvtillit, selvfølelse og selvrespekt. Ved å oppleve denne tryggheten i å være seg selv, og ved å føle seg som et likeverdig individ i relasjonen, vil barna kanskje ha lettere for å akseptere sin historie for så å være ærlig om den (Eide & Broch, 2010). Og dette gir oss grunnlag til å tro at utgangspunktet for å kunne gi rett hjelp og oppfølging til disse barna kan bli bedre.

Når barnet kommer til Norge får det ofte en tilskrevet identitet som ikke de har noe makt over. Identiteten er tilskrevet dem av majoriteten. Eksempler på dette er tanken om “*ankerbarn*” som er beskrevet tidligere. Et annet eksempel kan være at mange oppfatter enslige mindreårige flyktninger som “stakkarslige”, “omsorgs-sviktet” og “hjelpeløse” (Høgmo, 1995, Engebrigtsen, 2002). Når realiteten kanskje er at de har foreldre som bryr seg og som har gitt dem en omsorgsfull barndom, hvor bort sendelsen er en del av god omsorg der barnet kommer fra. Noen har reist lenge og alene og er blitt selvstendige på veien, og er kanskje langt fra “hjelpeløse” (Engebrigtsen, 2002). Ved å bli tilskrevet en identitet som ikke har noe hold i realiteten kan barna oppleve en krenkelse i forhold til å bli anerkjent for den de er. Ved å ikke anerkjenne barna for den de er, kan barna oppleve en følelse av avmakt. Gjennom å ikke ha kontroll over egen identitet, kan følelsen av avmakt gi handlingslammelse og tap av kontroll og innflytelse i eget liv. Ved å umyndiggjøre barna på denne måten, kan omsorgspersoner eller andre mennesker rundt barnet i ytterste konsekvens være med på å hindre videre utvikling hos barna (Engebrigtsen, 2002, Høgmo, 1995).

Ifølge Erikson blir identiteten vår bygget gjennom faser i livet. Han var opptatt av hvilken betydning mellommenneskelige og sosiale faktorer har for vår psykologiske utvikling. (Gulbrandsen, 2009). I likhet med Mead mente han at man utvikler sin egen identitet i forholdet til andre mennesker og gjennom samfunnet påvirkning. Begge var opptatt av at man formes av det samfunnet man lever i, og utviklingen starter allerede ved spedbarnsalder. I så måte kan man se teoriene deres opp mot Urie Bronfenbrenners kulturøkologiske modell¹², der alle mennesker i et samfunn og samfunnets strukturer har påvirkning på barnet (Gulbrandsen, 2009). Også som i

¹² Urie Bronfenbrenner - Utviklet en omfattende modell som viser hvordan alle mennesker rundt oss, både de mennesker vi direkte og de vi indirekte er i samhandling med, samt samfunnsstrukturene vi lever i, spiller inn i barnets utvikling og sosialisering. Bronfenbrenner mente at denne modellen viser at det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom disse menneskene og samfunnsforholdene som gjør oss til den vi er (Bunkholt, 2003).

tilknytningsteorien er det viktig at barnet, gjennom trygge forbindelser fra spedbarnsalder, opplever en trygg relasjon til omsorgspersoner. Trygge relasjoner fra spedbarnsalder preger utviklingen videre og positive utganger fra de forskjellige fasene er med på å gi positiv selv – følelse – kontroll og – tillit (Smith, 2009, Gulbrandsen, 2009). Som sagt tidligere kommer mange enslige mindreårige til Norge i fasen som i følge Erikson handler om puberteten der identiteten formes. Hovedutfordringen her handler om at barndomserfaringene møter forventningene fra den voksne verden. Det er derfor viktig at man som omsorgsarbeider og fosterforeldre tenker over hvilke erfaringer barna har, slik at de har en mulighet til å møte forventningene de får av de voksne rundt seg (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Mead mente også at jevnalderkontakt var viktig. Ved at kommunikasjon gjennom språket, men også gjennom symboler som for eksempel gester, er noe av det mest viktige for identitetsutviklingen. I følge Mead kontrollerer språket vår oppfatning og vår forståelse, det hjelper oss med å gi mening til våre erfaringer og har innvirkning på vår kommunikasjon. Dette nettopp fordi vi speiler oss i andre og kroppsspråket er en stor del av hvordan og hva vi uttrykker (Gulbrandsen, 2009).

Høglund og Juul (2005) viser i boken *"Anerkjennelse og dømmekraft i sosialt arbeid"* til eksempler hvordan kroppsspråk kan være med på å synliggjøre eller usynliggjøre et menneske. Gjennom undersøkelser de har gjort kommer det frem at sosialarbeidere, gjennom å forholde seg til klienter som om de ikke er fysisk tilstede, viser en forakt som gjør at klienter føler seg usynlige, eller de sosialarbeiderne som gjennom å lytte og være engasjert gjennom kroppsspråk, kan synliggjøre klienter (Høglund & Juul, 2005). Det er grunn til å tro at dette kan overføres til våre undersøkelser, der barna vil føle seg synlige eller usynlige ut fra omsorgspersonenes måte å møte dem på.

Gjennom historien viser også Frønes (2006) i boken *"De likeverdige"* at jevnaldres betydning har vært sporadisk, men viktig i mange samfunn.

Dette spesielt i forhold til lærdom av språk og sosial kompetanse, som igjen er viktig for enslige mindreårige å utvikle når de kommer til Norge. Han legger vekt på at det er gjennom kommunikasjon med jevnaldrende barn enklest sosialiseres til å forstå de regler og akseptable normene som finnes i et samfunn. Innen jevnaldergruppen utvikles også den kommunikative kompetansen, fordi i en gruppe med jevnaldrende ligger det krav om samarbeid og man utvikler erfaring med sosiale koder (Frønes, 2006). Det er derfor grunn til å anta at enslige mindreårige vil ha gevinst av å sosialiseres inn i jevnaldremiljø i lokalsamfunnet så fort som mulig. Slik får de mulighet til å starte den lærdom av språk og sosial kompetanse som Frønes her snakker om.

4.2 Kritikk av teori

I vår oppgave er hovedfokus kulturell tilhørighet. Vi snakker mye om identitet og identitetsutvikling. I vår teoretiske utforming har vi brukt Erikson og Mead som hovedteoretikere i forhold til identitetsteori. I Eriksons teorier om identitet snakker han mest om utviklingen av det individuelle og unike selvet. Vi tenker at det kan være viktig, fordi vi snakker om enslige mindreårige, å vise til at disse teoretikerne har fått en del kritikk de senere år. Både Eva Johannessen og Thomas Hylland Eriksen har i sine bøker gitt uttrykk for at teoriene kun bygger på et vestlig ideal (Johannessen, 2007, Eriksen, 2005). De mener at det tas for lite hensyn til blant annet det Johannessen kaller det relasjonelle selvet. Med dette mener hun at bakgrunnen for oppdragelses betingelser, er forskjellige, i ulike deler av verden. Hovedfokuset i for eksempel kollektivistiske samfunn ligger i fellesskapet og familien som helhet, mens i det individualistiske samfunn er det unike individ som har fokus, og det er den individualistiske formen de fleste teoriene bygger rundt. På den måten mener hun teorien er for snever i forhold til sosialt arbeid med barn fra forskjellige deler av verden (Johannessen, 2007). Hylland Eriksen bemerker i flere av sine bøker at identitetsteorien vi bruker er for snever i den forstand at man ikke tar hensyn til de forskjellige relasjonene som vi har. Det er ikke slik at det nødvendigvis må være et utviklet eget selv som fremstår som det viktigste, men kanskje de relasjonene vi bygger rundt oss som sier mest (Eriksen, 2005, Eriksen & Sørheim, 2006).

Tilknytningsteori kan sies å være basert uavhengig av miljø, og barneoppdragelse. Barns behov er de samme over hele verden, og i de deler av verden man har gjort undersøkelser og forskning, har man fått de samme resultat når det gjelder den trygge tilknytningen. Det bør likevel nevnes at det er kulturelle forskjeller og forskjeller i hva den enkelte kultur anser som viktig. I den vestlige verden sees individualitet på som viktig, og dermed legges det vekt på tidlig uavhengighet.

Dermed kan det se ut som i de samfunn der kollektivism er utbredt, er barna mer vant til å ha flere omsorgspersoner som de danner tilknytning til og man er ikke opptatt av en tidlig uavhengighet (Smith, 2009). Likevel mener vi at denne teorien vil være passende for vår oppgave og si noe om viktigheten av tidlig tilknytning i forhold til de tilhørighetsprosesser barna går gjennom når de kommer til Norge. Vi har forsøkt gjennom hele oppgaven og være sensitive i forhold til det kulturelle aspektet, men mener at barnas tilknytning, uavhengig av kulturell bakgrunn, sees som viktig for videre tilknytning til andre mennesker, samt for integrering til det nye samfunnet og videre utvikling (Smith, 2009).

Vi ser at i denne oppgaven kunne det vært hensiktsmessig å benytte teori, som ikke bare bygger på vestlige idealer. Vi har likevel forsøkt å få frem at det fins forskjeller i måten å se barn på og oppdragelses metoder i andre deler av verden. Blant annet ved å belyse sider ved kollektivistiske

samfunn på en generell basis, kontra individualistiske samfunn. Samtidig er det viktig å påpeke at alle samfunn er forskjellige, man kan ikke si at alle kollektivistiske samfunn er slik, eller alle individualistiske samfunn er slik. De varierer og er ulike, men det finnes noen faktorer som går igjen og som kommer til syne i arbeidet med enslige mindreårige.

5 TILHØRIGHET OG INTEGRERING

Når man kommer som enslig mindreårig til Norge kan den viten barnet eller ungdommen har om det samfunnet de entrer, være veldig forskjellig. Hva de vet om Norge kan være ingenting, fullstendig feil eller barnet kan ha god kunnskap om Norge. Samtidig står de fleste barna uten eller med få omsorgspersoner som har god kunnskap om samfunnet og dets strukturer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Dermed er barna avhengige av at de menneskene de møter i omsorgsapparatet ser dem, og kan hjelpe dem til å finne en vei, slik at de kan tilpasse sin tidligere identitet og sitt tidligere selv mot fremtiden (Eide & Broch, 2010).

Å få en tilhørighet til noen eller noe, og bli integrert i samfunnet er viktig for å skape et liv her (Eriksen, 2005). Hva som skaper tilhørighet og hva som er å lykkes i en integreringsprosess er umulig å definere. For enslig mindreårige er forholdene annerledes enn for andre innvandrere, de er mindreårige og har et større behov for beskyttelse og omsorg, samt et større fokus på sosialisering og personlig utvikling (Barne- og familiedepartementet, 2001).

I våre undersøkelser kom det frem at boligene var opptatt av at barna skulle klare seg så bra at de kom i arbeid eller studier, slik at de ikke kom inn i en *”negativ spiral”* i sosialsystemet Nav. På bakgrunn av dette hadde boligene fokus ut mot samfunnet og arbeidet systematisk for å få barna inn i fritidsaktiviteter og i arbeidspraksis. På denne måten håpet de at ungdommene ville møte mennesker de kunne danne relasjoner til, samt at de ville få erfaring og opplevelser og kanskje føle en mestringsfølelse, som kan motivere til videre inntreden i samfunnet. De ansatte mente at en av hovedoppgavene var å gi ungdommene kunnskap om hverdagslivet i Norge, slik at de kan bli selvstendige individer. Som en av de ansatte i en bolig uttalte;

”det er mye omsorg i læring tenker jeg, gjøre de rusta til å leve et selvstendig liv i Norge”

Man hadde et annet fokus fosterhjemmene, der hadde man et større fokus på relasjonene til familien og at barnet fikk venner og bekjente, som gjorde at barnet hadde det bra her og nå. Familiene var opptatt av at barna etter hvert skulle få en utdanning eller en form for karriere, men man var ikke så opptatt av at barna skulle klare seg på egenhånd, i samme grad som i boligene. Bakgrunnen for dette kan nok ligge i tanken om at man som *”foreldre”*, er der så lenge barnet har et behov for det. Samtidig som barna som plasseres i fosterhjem ofte er yngre enn barna som plasseres i omsorgsboliger (Barne- og familiedepartementet, 2001).

Her ligger det en forskjell i arbeidet boligene driver og arbeidet en fosterfamilie har. Boligene er opptatt av gode relasjoner til barna, men også opptatt av at barna skal flytte ut og bli selvstendige

individer. Derfor er arbeidet mot at barnet skal danne nye relasjoner og tilhørighetsbaser utenfor boligen, viktigere enn nære tilknytninger til de ansatte i boligene. Tanken om at de ansatte ikke alltid vil være der for disse barna er reell og sann, men samtidig er det de som er omsorgspersonene til ungdommene. Det er de ansatte som ofte blir de næreste tilknytningspersonene til barna for en lang periode (Oppedal et al., 2009), og hvis relasjonen blir for distansert kan man tenke seg at det kan gi problemer for barna. Samtidig er barna i boligene ofte eldre, enn barna i fosterfamilier, og har kanskje et større behov for å være selvstendige, dermed er kanskje ikke distanseringen av så stor betydning.

Ser man derimot på tilknytningsteorien, viser den at for at den personlige utviklingen skal ha et normalt forløp, må barnet etablere en nær tilknytning til minst en omsorgsperson (Smith, 2009). Dette er også en beskyttelsesfaktor innenfor resliensforskningen. Vi har behov for omsorg og kjærlighet og er utviklingsmessig avhengige av å ha noen rundt oss som tilfredsstill oss emosjonelt, fysisk og praktisk (Borge, 2005). I rapporten *“avhengig og selvstendig”* kommer det frem at når de enslige mindreårige ikke får tilfredsstilt disse behovene, kan de oppleve å bli ensomme og utrygge (Oppedal et al., 2009). Boligene var opptatt av teoretisk og faglig kompetanse, derfor er det grunn til å anta at dette er kunnskap de ansatte har. Man kan da spørre seg om det er de voksnes redsel for å knytte seg til ungdommene som gjør at de ikke danner de nære tilknytninger, eller om det er til det beste for barna? Er det slik at man holder en viss distanse for at barna ikke skal oppleve nye brudd som kan føles opprivende og ødeleggende? For barna kan hvor de blir plassert, være viktig for den videre utviklingen, fordi boligene har en forskjellig tilnæringsmåte til barna, kontra fosterhjemmene (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Selv om man i boligene har faglig kunnskap og kompetanse til å vite hvordan man skal se det enkelte barn, blir det altså en distansering som i teorien er ødeleggende for den videre utviklingen til barnet. Selv om man og kan si at i denne perioden er distansering fra sine omsorgspersoner en naturlig del av utviklingen (Bunkholdt, 2003), og på den måten kanskje ikke ødeleggende. Men fordi barna ofte ikke rekker å få den trygge tilknytningen, er det likevel grunn til å tro at denne distanseringen kan være skadende. Fordi de på denne måten ikke har samme utgangspunkt som andre ungdommer til å balansere forholdet mellom å være avhengig og selvstendig (Oppedal et al., 2009). Samtidig er teoriene som ligger som bakgrunn i sosiale yrker i Norge, bygget på vestlige ideologier. Det er ikke nødvendigvis slik at balansen mellom avhengighet og selvstendighet ses på som en naturlig del av utviklingen, i alle landene enslige mindreårige kommer fra. Kanskje er det andre utviklingsmål som ses på som viktigere i denne perioden av livet? Barna som kommer til Norge er forskjellige, har forskjellig bakgrunn, nettverk og relasjoner, og dermed forskjellige omsorgsbehov. Det kan være

slik at mange har trygge tilknytninger til sine tidligere omsorgspersoner, som fremdeles påvirker livene deres, slik at barna opplever at de har støtte og tilgjengelighet. Og på den måten kanskje ikke er avhengige av en nær og trygg tilknytning til nye omsorgspersoner i Norge. Likevel er det slik at mange ikke lenger har eller får, opprettet kontakt med tidligere omsorgspersoner når de ankommer Norge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Og i de tilfellene kan omsorgspersoner i hjelpeapparatet bli en relasjon som kan gi beskyttelse (Borge, 2005, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011), i en ellers kanskje ustabil og utrygg situasjon som enslig mindreårig. Slik sett har fosterforeldre et bedre utgangspunkt, fordi de knyttes til det enkelte barn og får den nærheten som barnet har behov for utviklingsteoretisk. Den tryggheten og tilknytningen barna opplever i hjemmet, enten det er bolig eller fosterhjem har også betydning for hvilke tilknytninger de tør å gjøre til andre (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Hvis barna opplever dagliglivet som trygt og omsorgsfullt har de mulighet til å falle til ro. Gjennom å få kjærlighet av omsorgspersonene og føle seg verdsatt som individ, bygges en tryggere identitet som kan være med på å øke selvtillit og selvfølelsen, noe som igjen kan være med på å gjøre dem tryggere i møte med andre mennesker (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

I en fosterfamilie er meningen å bli en integrert del i en familie. Man gjør ting sammen for å binde bånd og skape en tilknytning til hverandre. Som fosterforeldre går man ikke inn i en profesjonell rolle, men blir en omsorgsperson på kanskje et mer nært og mer intimt nivå. For fosterfamiliene blir det derfor en annerledes oppgave å integrere barnet inn i samfunnet. Vårt inntrykk er at de har lite tilretteleggelse av denne prosessen, men må stole på eget nettverk og initiativ. Vi så at barna i våre undersøkelser ble en del av den familien de var hos, og at over tid ble relasjonen og tilknytningen til den næreste familien, tilsynelatende tett og tillitsfull.

Barn er avhengige av anerkjennelse av omsorgspersonene, for å utvikle seg på et personlig nivå. Men også av at omsorgspersonene legger til rette for at de skal få et sosialt nettverk som anerkjenner dem på hvem de er og som likestilte. I dette arbeidet ligger det en læring av de samfunnsstrukturer som er i vårt samfunn (Høglund & Juul, 2005). For å bli en integrert del av et samfunn er anerkjennelse på det solidariske nivå nødvendig. At vi har et felles moralsk og etisk verdigrunnlag har betydning for samfunnet. Å ha en felles forståelse for hvordan samfunnet fungerer og hva vi kan forvente av hverandre, har en stor betydning for aksepten av hverandre. Vi er ikke avhengige av at vi har samme verdier og holdninger, men at samfunnet fungerer som en helhet, og at vi har en felles forståelse av samfunnets oppbygning og hvordan vi sammen kan utvikles i samme retning (Vilby, 2006, Guldbrandsen, 2009). For enslige mindreårige kan dette være lite prioritert i forhold til egen integreringsprosess og viktigheten av den individuelle

utvikling, fordi andre ting som språk, skole, fritid og transnasjonale forbindelser kan ha større fokus. Men for å utvikle identitet og personlighet er barna avhengig av omgivelsenes bekreftelse og anerkjennelse, og dermed er også læring av samfunnets strukturer viktig for å ha en mulighet for en slik utvikling (Nielsen & Binder, 2009). For enslige mindreårige kan kanskje en innføring i hvilke rettigheter man har som barn i Norge, og hva det innebærer å være enslig mindreårig i Norge, være viktig for at de får en forståelse av egen situasjon og hvilke muligheter og ressurser man har for å skape et liv i det nye samfunnet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Selv om man kan si at omsorgspersonene i hjelpeapparatet kan være de viktigste voksne for mange enslige mindreårige, og den trygghet det er å ha stabilitet og kontinuitet i livet, kan være av stor betydning for mange av disse barna, er det også slik at mange barn ofte er relativt selvstendige når de kommer til Norge (Oppedal et al., 2009). Dermed er det ikke nødvendigvis slik at den nære tilknytningen til en voksenperson er like viktig for alle som kommer. Kanskje kan det være andre faktorer som burde ha større fokus hos disse barna. Det kan være tilretteleggelse av og muligheten til transnasjonale relasjoner, en strukturert hverdag og deltagelse på sosiale arenaer (Eide & Broch, 2010).

5.1 Dilemmaer ved plassering

Barna som kommer til Norge er unike og forskjellige, de har forskjellig behov som skal ivaretas så godt som overhodet mulig, og med bakgrunn i barnevernloven skal behovet sees i sammenheng med barnets beste (Lindboe, 2006). Dermed er det interessant å se hvilke undersøkelser som blir gjort og hva kommunene legger som grunnlag for plasseringene.

Vi fikk et inntrykk av at både ansatte og fosterforeldrene var opptatt av barnas behov for tilhørighet og en god integreringsprosess. Men fordi ansatte og fosterforeldre har noe forskjellig bakgrunn, kan grunnlaget for hvordan de arbeider være forskjellig, noe som kan ha påvirkning på barnet. Det viser seg også at arbeidet med å plassere barna kan være vanskelig, da barna ofte forteller oppdiktete og “tynne historier” for å få asyl (Kohli, 2007). Samtidig er denne informasjonen basert på samtaler som er gjort relativt tidlig etter ankomst (Udi, 2005), hvor flukten eller reisen er nær og man vil kunne anta at forvirringen hos barnet er stor.

Spørsmål om eventuelt interesser har kanskje ikke det største fokus for barna. I intervjuene med fosterfamiliene kom det frem at ikke all den informasjonen de hadde fått om barnet stemte med fakta. I eksempelet under, hadde en gutt gitt informasjon til mottaksansatte om at han likte svømming, men det viste seg når gutten kom i fosterhjemmet at dette var mangelfull informasjon.

“Han sa han likte svømming – men hadde bare svømt en gang”

Dette eksempelet gav ingen problemer for denne familien, men illustrerer likevel at informasjonen som blir gitt kan være feil. Hvis ikke informasjonen stemmer overens med realiteten kan man få en konflikt mellom barnet og familien. Sannsynligheten for at dette er et generelt problem når det gjelder plasseringen av enslige mindreårige, eller plasseringer i fosterhjem generelt, kan man anta ikke er stor. Men kanskje er det noen familier som har spesielle interesser de ønsker å opprettholde og som tar mye av deres hverdag, og som ser for seg en plassering der de kan fortsette å fokusere på sine interesser, samtidig som barnet kan inngå i disse. Hvis da plasseringen viser seg å ikke å innfri de tankene og ideene man har gjort seg i forkant, kan det bli en skuffelse og et spørsmål om prioriteringer, i forhold til tid og kapasitet til eventuelt nye og tidskrevende aktiviteter. Dette kan i ytterste konsekvens føre til at barna må plasseres på nytt, noe som betyr et nytt brudd.

Det er UDI, IMDi og Buf-dir som plasserer barna, avhengig av barnets alder, og plasseringen blir gjort på bakgrunn av undersøkelser rundt familien og barnets behov (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Fosterfamiliene hadde fått noe informasjon om barna og hadde en forventning ut fra den informasjonen, når barnet kom. De følte at barnevernet var opptatt av at matchen mellom familie og barn var god, og betydningsfull, men det viste seg altså at informasjonen de fikk kunne være noe mangelfull. I noen tilfeller kan dette føre til at barnet ikke passer inn i den familien de blir plassert. I våre tilfeller var plasseringene stort sett vellykket, men ikke problemfrie.

En av utfordringene fosterforeldrene møtte, var ferier. I følge Avisenes nyhetsbyrå (ANB) er det i Norge i dag blitt vanlig for mange familier å reise sammen som familie utenlands (Østlandsposten, 2011). Det kan handle om at i en hektisk og for mange strevende hverdag, er dette blitt gjort til en familiekultur som man prioriterer og setter høyt. For begge fosterfamiliene vi intervjuet var ferier noe som var viktig for dem. Begge familiene var glad i å reise, og var ofte på tur, noe som viste seg og være vanskelig med en enslig mindreårig flyktning som en del av familien.

“noe som blant annet var litt overraskende for oss, fordi barnevernet visste at vi reiste veldig mye, og det første problemet som kom opp det er at han ikke kan få pass. Fordi han ikke har fast opphold i Norge, han har bare opphold fra år til år, så han kan ikke reise ut av landet. Og det var litt sånn sjokk for oss”

Barn som kommer som enslige mindreårige får oftest opphold på humanitært grunnlag, noe som tilsier at de ikke har varig oppholdstillatelse og dermed ikke automatisk rettigheter for

reisedokument (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Dette gjør at barna som kommer til familiene ikke kan bli med på familie ferier utenfor Norges grenser. I begge familiene vi intervjuet var dette en utfordring, og til frustrasjon. De hadde ikke fått noe informasjon om dette på forhånd, og synes ikke det var greit å reise fra fosterbarnet hver gang de skulle på tur. Familiene ønsket å ha med fosterbarnet, men myndighetene legger ikke til rette for dette. Dette førte til at den ene familien som hadde noe avlastning ved at ungdommen var hos en bekjent, reiste på helgeturer når ungdommen ikke var hjemme. I en annen situasjon skulle det være en stor feiring i utlandet, der hele familien ville være representert, hvor barnet ikke kunne delta. På denne måten blir barnet holdt utenfor på et område, som kan gi mulighet for å skape en tilhørighet, gjennom opplevelser og aktiviteter, sammen med den nære og den eksterne familien. Samtidig kan man tenke at barnet kanskje ikke føler seg verdifullt i forhold til familien og eventuelt andre barn som har mulighet til å være med, og av den grunn vil føle seg tilsidesatt.

For barna, kan man på mange måter si at myndighetene ikke anerkjenner barnet på det rettslige nivå (Høglund & Juul, 2005). Barnet har ikke de samme mulighetene og rettighetene som andre norske barn i denne situasjonen. Fosterforeldrene var også opptatt av hva barna følte når de ikke fikk være med, og at de kanskje følte at de ikke brydde seg like mye om dem, som de som fikk være med. Og i ytterste konsekvens kan man antyde at barna kan føle de ikke blir anerkjent som en del av familien, altså på det menneskelige nivå (Høglund og Juul, 2005). Likevel kan man ikke si at det å ikke få delta på ferier nødvendigvis vil ha en påvirkning på barnets utvikling og heller ikke på relasjonsbygging med sine fosterforeldre. Selv om det kan oppleves trist og urettferdig, kan man ikke med bakgrunn i utviklingsteori, si at det vil minske eller hindre muligheten til en sunn utvikling. Det vil ikke nødvendigvis ha en påvirkning på integreringsprosessene heller, men det kan føles som et dilemma for fosterforeldre som ønsker å inkludere barnet.

Som det kommer frem i sitatet oppleves dette som et problem, hovedsakelig for fosterforeldrene og kanskje ikke i like stor grad for barnet. Barnet kan forklares, og som i denne familien delta på andre aktiviteter når familien er ute og reiser. Så selv om barnet kan oppleve det som trist, er det et annet tilbud tilgjengelig for han. Fosterforeldrene opplevde det som et problem fordi de ikke ønsket å reise fra han. Det følte vanskelig og urettferdig for dem at han ikke kunne være med og var redd han skulle føle seg utenfor og ikke verdsatt. Samtidig hindret det dem og i å foreta sine vanligvis ofte lengre reiser, enn bare en helg eller langhelg. Dette fordi de som sagt ikke følte det komfortabelt å reise fra gutten over lengre perioder.

Slik er dette et problem hovedsakelig for familien. Det er ikke vanskelig og forstå at dette er noe de er skuffet over. Spesielt da barnevernet var klar over deres interesser før plasseringen og at de

ikke hadde fått noe form for informasjon om dette på forhånd. Samtidig er det viktig å få fram at de ikke på noen som helst måte ville byttet fra seg gutten eller ikke var fornøyd med plasseringen generelt. Men at dette var noe de ikke var klar over at de måtte ofre. Så kan man jo spørre seg om dette er noe de i utgangspunktet blir nødt til å ofre. Handler dette om at de ikke kan, eller at de personlig føler de ikke kan? I alle tilfeller handler det om en mangelfull kommunikasjon mellom de ansvarlige for plasseringen og fosterforeldrene.

En annen situasjon var ønsket om å sende fosterbarnet til en fotball-leir i utlandet, som hele hans fotballag skulle delta på, men fordi han ikke hadde pass kunne han ikke bli med. I denne situasjonen blir barnet holdt utenfor en setting der han ville ha muligheter for å knytte bånd med andre på egen alder (Frønes, 2006). Samtidig mister han en mulighet til å utvikle seg for å bli en enda bedre spiller, i en aktivitet han mestrer og har en relativt stor interesse for. I en slik situasjon hindrer det barnet til å delta på aktiviteter med andre med samme interesser, samt for videre utvikling av kompetanse innenfor visse områder. Denne forskjellsbehandlingen kan være vanskelig for barna å forstå, fordi de kanskje ikke føler seg anerkjent, verken rettslig eller som individ (Høglund & Juul, 2005). Det forventes at de følger norske regler og verdier, men deler av vårt rettslige system anerkjenner ikke dem. Dette kan ha en påvirkning på integreringen, da de blir holdt utenfor aktiviteter som gir felles opplevelser med andre, og som gir utgangspunkt for gode relasjoner (Frønes, 2006). Det er helt klart at å få muligheten til å delta på en slik tur, med barn med samme interesse og som samtidig bor i lokalmiljøet, kunne vært positivt for å skape tilhørighet og gode relasjoner for fremtiden. Disse relasjonene kunne bidratt og forenklet en integrering og samtidig åpnet muligheter for andre og nye relasjoner.

På denne måten kan barna føle seg ekskludert, fordi de ikke får være en del av en gruppering, på grunn av forskjellsbehandling i det norske systemet. Vi kan ikke direkte si at dette har påvirkning på omsorgsarbeidet og den kulturelle tilhørigheten for disse barna. Men at systemet gjør det vanskelig for omsorgspersonene å inkludere dem på forskjellige arenaer og steder der de kan danne positive relasjoner. Spesielt for fosterforeldrene kom dette frem som et problem, sannsynligvis fordi de har et større behov for å kunne inkludere barna i alle aktiviteter som familien deltar på, fordi de gjør det *“som en familie”*.

Samtidig kan man som nevnt ikke si at dette verken hindrer eller umuliggjør en integrering. Det er nok et større problem for fosterforeldrene enn det er for barna og deres fremtid i Norge, men det er klart at om de hadde hatt en slik mulighet, kunne det påvirket og kanskje forenklet en tilknytning og en integreringsprosess. Spesielt i tilfellet der barnet ikke får delta på en fotball-leir der alle på laget skal delta. For barnet gir forskjellsbehandlingen ingen mening. I en slik situasjon blir han gjort annerledes, fordi barnet blir alene om å ikke være med, på en arena der

han i utgangspunktet har samme forutsetninger som de andre. Utviklingspsykologien påpeker hvordan man ved å delta og på den måten opplever ting sammen med andre, knytter bånd som kan være utgangspunkt for gode relasjoner (Guldbrandsen, 2009). Og ved å kunne delta i samtalene som kommer om opplevelsene i ettertid, deltar man i en gruppering med samme utgangspunkt som de andre. Samtidig som fokuset i en slik setting handler om noe man har til felles med andre, og ikke at man er annerledes eller forskjellig, som enslige mindreårige ofte opplever (Eriksen & Sørheim, 2006). Som sagt var dette et dilemma som var mest fremtredende hos fosterfamiliene, og at det kan ha sin begrunnelse i at de ønsker å inkludere barna i familiære aktiviteter, men også fordi de kun har et barn å forholde seg til. Dermed blir forskjellsbehandlingen mer synlig og personlig. Det kan være vanskelig for fosterforeldrene og barnet å forstå den forskjellsbehandlingen som er i en slik situasjon. Gjennom slike eksempler kan man se at undersøkelsene som gjøres ved plassering er viktige både for barn og for de som tar imot barna. Ikke bare er det viktig for at barna skal få den beste omsorgen ut fra hvilke behov de har, men deres daglige liv skal også henge sammen med dem de bor sammen med. Samtidig har man også andre plasseringsalternativer som kanskje har andre fokus, som passer bedre for noen barn.

5.2 Aktiviteter og arbeidstrening

For barna i vår undersøkelse var aktiviteter og arbeidstrening en viktig del av sosialiseringen. Barna har ofte få eller ingen arenaer der de føler tilhørighet til i Norge, samt få arenaer der de opplever mestring og anerkjennelse av egne evner eller kompetanse. Aktivitetsarenaer kan være steder hvor barna får mulighet til å styrke selvtillit og selvfølelse, og skape positiv motivasjon mot relasjonsbygging og integrering (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Omsorgspersonene så det som viktig at barna kom inn i aktiviteter, relativt fort. I boligene så de gjerne at barna hadde to fritidsaktiviteter utenom skole. Barna var i forskjellige aktiviteter, alt fra politiske ungdomsgrupper til karate, ut fra de interesser og de forskjellige kommunenes tilbud. Gjennom aktivitetene kommer barna i kontakt med mennesker de deler interesser med, og grupperinger hvor de kan danne relasjoner og tilknytningsbånd. Samtidig kan fritidsaktiviteter også være arenaer hvor barnas kulturelle bakgrunn ikke er fremtredende. Det er interesse og evner som har fokus, og dermed arenaer hvor barna kan føle seg som en av alle, istedenfor alene og annerledes. Gjennom fritidsaktiviteter har barna mulighet til å oppnå mestring, som er en viktig motivasjonsfaktor, og som også er med på å bygge selvtillit og selvfølelse (Borge, 2005). Spesielt i fosterhjemmene så vi en stor forskjell i hvordan en aktivitet kan være med på å integrere og skape tilhørighet. I den ene familien hadde barnet en stor interesse og et stort talent

innenfor fotball. Gjennom denne aktiviteten fikk han anerkjennelse på noe han var flink til, han trente aktivt og fikk venner innenfor miljøet. Og selv om språk og misforståelser gjorde at han til tider hadde problemer med skole, og det å utrykke seg gjennom lange samtaler, var han likevel en del av en gruppe. Fosterforeldrene var også opptatt av at dette var bra for gutten, og investerte mye tid og energi for at gutten skulle være med på det han kunne av treninger og kamper. De forsøkte å legge mest mulig til rette for at han skulle oppleve fotballen som et positivt innslag i dagliglivet. Anerkjennelse og bekreftelse på vårt eget selv er viktige faktorer for utvikling av identitet (Bunkholdt, 2003). Trygghet i å vite hvem man er og føle seg akseptert for den man er, har betydning for utviklingen av selvfølelse og selvtillit. Når enslig mindreårige kommer til Norge blir de ofte blir tilskrevet en identitet som de ikke har noe forhold til. Dette gjelder ikke bare enslig mindreårige, men innvandrere generelt (Høgmo, 1995). I vårt eksempel har gutten en arena der han mestrer og dermed opplever anerkjennelse på sitt eget selv, noe som gir selvtillit og kan være med på å gi motivasjon til integrasjon på andre arenaer (Frønes, 2006). Dette bidrar og til at han får være med på å skape sin egen identitet, slik at den tilskrevne identiteten kan endres for andre (Høgmo, 1995).

I den andre familien hadde man forsøkt å finne en aktivitet som barnet trivdes med. Han hadde forsøkt seg på flere arenaer, men ikke funnet noe han mestret fullt ut, eller interesserte seg nok for. Han hadde ikke funnet en arena hvor han hadde startet en tilhørighetsprosess, eller fått nære tilknytninger utenfor hjemmet. Hos denne familien gikk også integreringsprosessen tilsynelatende saktere. Vi fikk et inntrykk av at han hadde større problemer med å tilpasse seg det norske samfunnet og de kulturelle kodene. Bakgrunnen for dette kan være mye, men å ikke finne en arena der han mestrer, kan være med på at han mister motivasjonen for å forsøke. I tillegg hadde gutten et tilsynelatende vanskelig forhold til sin bakgrunn, og manglende transnasjonale relasjoner, slik fosterforeldrene opplevde det. De hadde et inntrykk av at dette var noe som plaget han mer enn han ga uttrykk for, som kan bety at han føler et savn, men lider i stillhet. Dette kan bidra til psykiske vansker, som gjør det vanskelig å prioritere nye aktiviteter eller relasjoner (Oppedal et al., 2009, Engebriksen, 2002). Ved å finne en arena der han mestrer, kunne han kanskje fått motivasjon og trygghet til å henvende seg til andre mennesker, skape relasjoner og nettverk. Og at det slik kunne bidratt til en forenklet tilhørighetsprosess. Samtidig er det flere faktorer som påvirker en slik prosess, og hvilke som påvirker mer enn andre er vanskelig å si. Ved å ikke finne en aktivitet eller en arena der han mestrer fullt ut, vil ikke det nødvendigvis forhindre en integrering. Men i forhold til barnet i den andre familien, ser vi at det er en fordel i forhold til å bli akseptert og anerkjent som en av alle, å mestre en aktivitet. Det er viktig å påpeke at vi kun har informasjon fra to fosterhjem, og at når det gjelder aktiviteter, hadde disse

så forskjellige erfaringer, at det er lett å sette dem opp imot hverandre. Men vi har ingen grunnlag for å generalisere disse eksemplene, ved å si at dette antagelig gjelder for alle.

I forhold til arbeidstrening hadde boligene avtaler med forskjellige bedrifter, fra lokal butikker til restauranter. Og ved å være med å støtte ved økonomiske avtaler, som at de betalte arbeidstøy og deler av lønninger, fikk ungdommene prøve seg i arbeidslivet.

I Norge er det å være i arbeid sett på som en del av å være vellykket (Eriksen, 2005). Ved at barna tidlig blir representert for arbeidslivet, gis de en mulighet for å lære om arbeidslivets regler i praksis. Barna møter også nye mennesker, i alle aldre som de blir nødt til å forholde seg til. Samtidig har de arbeidet til felles med disse menneskene og kan på denne måten skape relasjoner og nettverk utenfor boligen. Det gir også mulighet til inntreden på andre sosiale arenaer og mulighet for å bli anerkjent som deltagende individer i et samfunn. Det å lære seg arbeidslivets regler og fungere som arbeidstaker i et samfunn, som på mange måter måler vellykkethet ved og ikke være en del av trygdesystemer som NAV, gis barna en mulighet for å vise seg som samfunnsnyttige borgere. Og kan på denne måten være med på å bryte ned en del holdninger og verdier som er rettet mot innvandrere og deres forhold til arbeid i Norge (Eriksen, 2005). De gis mulighet til å kunne fungere som arbeidsdyktige individer, og på den måten ha større utgangspunkt for å leve selvstendige liv, og også oppnå anerkjennelse på flere sider ved seg selv. Ungdommene får mulighet til sosial ferdighetstrening gjennom arbeid, samtidig som de får en mulighet til å komme inn på arbeidsmarkedet. Mange undersøkelser viser at bare ved å ha et navn som ikke er norsk, er det vanskeligere å få jobb (Eriksen, 2005). Derfor kan arbeidserfaring og attester fra tidligere arbeidsgivere være uvurderlig.

Tidligere undersøkelser viser at mange enslige mindreårige bekymrer seg mye for tiden etter man er flyttet ut fra boligen. De er redde for å klare seg på egenhånd, og ikke lenger ha de ansatte i boligene tilgjengelige for dem. Det viser seg og at mange enslige mindreårige sliter økonomisk og føler seg ensomme, og at dette er risikofaktorer for psykiske vansker (Oppedal et al., 2009). Arbeidstreningen gir attester og erfaring, som kan gjøre det lettere og fortsette en tilstedeværelse i arbeidsmarkedet, og kan muliggjøre en bedre økonomisk sikkerhet. Samtidig muliggjør den nye relasjoner og nettverk, som kan minske følelsen av å være ensom.

Å være deltagende på en arbeidsplass kan føre til nye relasjoner, ikke bare med andre ansatte, men det kan også introdusere ungdommene inn i andre arenaer. Det var eksempler der ungdommen hadde vært invitert hjem til arbeidskollegaer, som ga muligheter for nye relasjoner. Samtidig åpnes det for deltagelse på sosiale opplevelser i form arbeidsrelaterte sammenkomster utenfor arbeidsplassen, som julebord og sommerfest.

I fosterhjemmene hadde den ene gutten vært ute i praksis gjennom skolen. Og på denne måten kan også barna i fosterhjemmene få den erfaring som er nødvendig. Men fordi fosterforeldre ikke har samme ressurser som kommunale boliger til å lage slike avtaler, er det vanskeligere for dem. Dette er derfor grunn til å tro at barna som er plassert i fosterhjem fratas en mulighet, som for dem også kunne vært uvurderlig og bidratt til en lettere integreringsprosess, og en forebyggende faktor for en positiv fremtid i Norge. Samtidig er det slik at de fleste barna som blir plassert i fosterhjem er under 15 år (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, Engebriksen, 2002), og at det av denne grunn kanskje ikke er et tiltak som er prioritert for dem. Det er viktig å påpeke at fosterhjemmene har andre fordeler når det kommer til integrering og muligheter for barna å danne seg nye relasjoner, noe vi allerede har vært inne på, men også kommer tilbake til i kapittelet om jevnaldrene. Men i forhold til arbeidstrening har vi et inntrykk av at boligene har en fordel i forhold til avtaler med arbeidsplasser og det økonomiske, i forhold til at deler av lønninger kan dekkes. Men på bakgrunn av intervjuene vi gjorde, har vi ikke et inntrykk av at dette var noe som var problematisk eller som fosterforeldrene følte som mangelfull oppfølging av fosterbarna sine. Men vi antar at det kanskje kan være et dilemma for noen.

5.3 Språk

For å kunne starte en integreringsprosess er språket essensielt. Skjervheim sier at det er gjennom språket vi samles om en felles meningsverden (Skjervheim, 2001). Dermed er språket viktig både for å forstå hverandre, men også for at vi skal kunne danne relasjoner som er av betydning. Både boligene og fosterhjemmene mente at språkforståelsen allerede hadde startet i primærmottakene, og at barna hadde en relativ god språk kompetanse når de kom, med tanke på at de ikke hadde vært her så lenge.

“...så han kunne veldig bra språk når han kom hit. Etter bare et år på mottak så var han veldig flink”.

I boligene ble det likevel brukt en del tolk den første tiden, spesielt for å sørge for at barna fikk en forståelse av hvordan boligene fungerer, hvilke forventninger ungdommene kan ha til de voksne og hvilke forventninger de ansatte hadde til dem. Dette er en mulighet fosterhjemmene ikke har, og man kan her få et innblikk i forskjellen i det å ha de mulighetene et kommunalt tiltak har, i forskjell til hva et fosterhjem har. Samtidig har fosterhjemmene en roligere hverdag og stort sett kun et barn og forholde seg til, slik at man har mer tid og energi til å bruke på denne prosessen, også på misforståelser som dukker opp underveis i oppholdet. Med dette mener vi at i en bolig, der det bor flere barn, og det er færre voksne per barn, kan misforståelser og

utydeligheter i språket fort bli oversett i en hektisk hverdag. Ungdommene deltar på forskjellige aktiviteter og skole, som vil si at både voksne og barn er inn og ut av huset hver dag. Dermed kan man anta at det ofte vil være misforståelser man overser, eller ikke alltid har tid til å gå inn i. I fosterhjemmene kan det virke som hverdagen er noe roligere, da de bor sammen som en familie. Selv om hverdagen her og kan være hektisk, kan man anta at det likevel finnes større spillerom for å bruke tid og energi på å gå inn i misforståelsene.

I boligene kom det frem at misforståelser i språket førte til noe frustrasjon, og kulturelle forskjeller i hvordan de forsto hverandre kunne lage vanskelige situasjoner. Selv om barnet vet hva et ord betyr, i ordets rette definisjon, betyr ikke det at ordet har denne mening i en samtale (Dahl, 2007). Vi har mange måter å si ting på, vi har ord og uttrykk, vi bruker ironi og slang, og mange andre måter å uttrykke språket på. For barn som er født og oppvokst med omsorgspersoner og en omgangskrets som snakker det norske språket, er dette nyanser vi automatisk tar inn over oss, men likevel kan alle misforstå hvordan ting blir sagt. Hvordan man skal lære seg et nytt språk med alle de forskjellene som er fra sitt eget språk, blir en utfordring. For å lære seg et nytt språk må man tørre å feile og man blir litt som et lite barn igjen (Dahl, 2007). Som omsorgsperson bør man ha en forståelse for at denne læringen tar tid, og en tålmodighet i at barnet trenger tid i sitt skifte av hvordan de bruker språket, og på hvilken måte de kommuniserer. Vi utvikler begrepsapparatet vårt kontinuerlig, og i takt med samfunnsutviklingen. For barna kan måten de ordlegger seg på eller måter de legger frem et budskap på, være avgjørende for hvordan de blir anerkjent av mennesker rundt seg. Derfor er det en del av omsorgen rundt barna at det i hverdagen kontinuerlig jobbes med språk, at man bruker tid på å forklare misforståelser, begrepsbruk og hvordan barna ordlegger seg. Slik kan barna få en forståelse av forskjellene som finnes i hvordan vi i Norge bruker språket, kontra hvordan språket blir brukt i hjemlandet, for så å ha en mulighet til å tilpasse sitt språk til vårt (Dahl, 2007).

Også i skolen opplevde boligene og fosterhjemmene at det var språkproblemer.

Omsorgspersonene opplevde at barna ble misforstått av lærere, noe som til tider førte til frustrasjon og følelse av stigmatisering fra lærerne. Lærerne spurte gjerne barna om de forsto, men fordi de var redde for å føle seg utenfor eller dumme svarte de gjerne ”ja”.

“Det tok faktisk en måned til halvannen fra han begynte på ungdomsskolen før de skjønnte at han ikke forsto. Så det er litt ille, og han er jo tenåring og han vil jo ikke vise ovenfor de andre med-elevene og sånn”

Dette kan handle om at barnet ønsker å være en del av en gruppering, og ved ikke å forstå all norsken som foregikk i klassen, er det enklere å late som man forstår, enn å innrømme at man ikke får med seg alt som blir sagt. Redsel for å bli sett på som dum og føle seg utenfor, og ønske

om å være en del av en klasse, kunne få barna til å lyve om egne kunnskaper i forhold til språket. På denne måten er det grunn til å anta at barna kan gå glipp av mye kunnskap.

Hvis barna føler de ikke mestrer, kan arbeidet med å "lure" de andre til å tro de har forstått, komme i veien for videre læring av språket. Denne følelsen av tilhørighet, og behov for anerkjennelse er kanskje spesielt viktig for denne gruppen barn, fordi de ofte ikke har så mange arenaer som de har tilhørighet til (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). De har behov for steder de kan føle seg trygge på seg selv, slik at de kan gå videre i læring og utvikling. Som omsorgsperson må man gå inn i de konflikter som finnes for barnet og forsøke å forklare, slik lærer man barna hvilke normer som finnes rundt kommunikasjon i vårt samfunn. Barna vil ikke ha mulighet til å ta til seg videre læring før de får en forståelse og et noe utviklet begrepsapparat (Dahl, 2007).

Språk og kommunikasjon var temaer verken boligene eller fosterhjemmene i utgangspunktet følte som problematisk, men det viste seg likevel gjennom eksempler at det stadig var episoder der språket skapte utfordringer. Dette i forhold til skole, men også i forhold til jevnaldrende og i voksen- barn relasjonen. Derfor er språk et tema vi kommer tilbake til i kapitlene som omhandler disse relasjonene.

5.4 Sosiale koder, verdier og holdninger

For å bli integrert i et samfunn, er samfunnets måte å kommunisere på, gjennom kulturelle koder, kroppsspråk, gester og sosiale ferdigheter, faktorer av betydning. Hvordan vi møter andre mennesker og hvordan vi oppfører oss, gir et inntrykk til andre som de gjerne definerer oss etter. På denne måten blir læring av kommunikasjon en del av omsorgsarbeidet med enslige mindreårige. Kroppsspråk og gester er en naturlig del av hvordan vi uttrykker oss, og det finnes kulturelle forskjeller på hvordan vi formidler og ytrer våre tanker og meninger (Dahl, 2007). Det kan være en utfordring for barna å integrere seg og skape nye tilknytninger og nettverk, når tidligere kulturelle koder er forskjellige fra kodene i det nye samfunnet. Derfor er det hensiktsmessig at man som omsorgsperson støtter og veileder barna i å finne en vei og en balanse mellom tidligere kulturelle koder og nye kulturelle koder. Slik kan barna få en fungering i samfunnet der de får beholde sin egenart og sitt unike jeg, samtidig som de har en forståelse og en uttrykksmåte som blir anerkjent av det samfunnet de nå er en del av, og på denne måten kan få en meningskapende og kognitiv utvikling (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

I boligene hadde de forskjellige fremgangsmåter for å lære seg sosiale ferdigheter. Man var opptatt av læring gjennom praksis, ros, og rollespill. Man hadde et faglig fokus og var systematiske i mye av arbeidet. I dagliglivet var man også opptatt av at barna hadde en kontinuerlig læringsprosess gjennom å ha rutiner, forutsigbarhet, plikter og rullering av de ansattes arbeidsoppgaver, som i et vanlig hjem.

I den ene boligen hadde ansatte utviklet en egen utgave av ART¹³ – programmet, som de brukte mye. I dette lå rosing av både ungdommene og hverandre, samt noe de kalte månedens ferdighet. Her var det barna som tok opp problemstillinger de hadde opplevd og diskuterte eller viste frem under ukes møter. På denne måten fikk barna være aktive i egen læring av sosiale ferdigheter. Barna fikk forsøke seg på forskjellige måter å utrykke seg på, i trygge omgivelser og gjennom positive tilbakemeldinger. Og vi tenker at slik kan omsorgspersoner være med på å skape en arena, der barna tør å vise de områdene hvor de føler usikkerhet, og samtidig gi læring som har betydning for barnas videre utvikling.

I tillegg brukte boligen mye tid på rollespill både innad i boligen, og ute i forskjellige situasjoner:

”skal de gå og klage på en mobil i en butikk, eller skal de bestille en frisørtime, da rollespiller vi det og det etterspør de faktisk litt nå. Hvis en miljøterapeut er på vei inn i en butikk så stopper ungdommene med dem ute, også rollespiller de det før de går inn”

For ungdommene er dette en måte å lære seg ferdigheter og få kunnskap om hvordan det sosiale samspillet fungerer i Norge. Man lærer på en praktisk måte, samtidig som man får tilbakemeldinger med en gang. En voksen er med og veileder, samtidig som han eller hun trekker seg tilbake og lar ungdommene få prøve seg frem. Slik får ungdommene trygghet under læreprosessene, samtidig som de voksne rundt får et innblikk i ungdommenes væremåte, slik at de kan hjelpe dem i videre utvikling. I denne boligen ble også rollespill etterspurt hos ungdommene, dette kan tyde på at læringen gir dem motivasjon til å prøve videre, og viser et ønske om å få til og at de ser verdien av læringen.

Ethvert samfunn er bygd opp gjennom sosiale koder og uskrevne regler for hvordan vi opptrer og henvender oss til hverandre. For barn som er født i Norge og oppvokst her ligger disse kodene og reglene innebygd i oss, fordi det er en kultur og en samfunnsstruktur vi har opplevd fra vi var små, samtidig som vi deltar i den stadige utviklingen (Guldbrandsen, 2009). Mange enslige

¹³ ART står for *Aggression Replacement Training*, og er en metode for læring av sosiale grunnferdigheter, sinnekontroll og moralsk resonnering. Metoden er beregnet på barn og unge som ikke har tilstrekkelig utbytte av vanlige sosialiseringstrategier i hjemmet eller på skolen (Overland, 2007, s.212).

mindreårige som kommer til Norge, kommer fra land der dette samspillet kan være forskjellig fra vårt. De har andre innebygde sosiale koder og uskrevne regler de har forholdt seg til og vært en del av. Derfor kan det være vanskelig for barna og forstå og akseptere faktorer ved vårt samfunn som er ulikt det de er vokst opp med (Dahl, 2007). Gjennom å være deltakende og bruke ART som metode i barnas læring, slik denne boligen gjorde, kan man forenkle overgangen til å forstå og lære hvordan samspillet i samfunnet fungerer, slik at de kan ta til seg den kunnskapen de har behov for.

Ofte kommer barna fra samfunn der det råder en kollektivistisk¹⁴ livsstil, der man ser barnet mer som en del av en familie, enn som seg selv som individ. Slike samfunn benytter seg mer av den utvidede familien og eventuelt naboer og bekjente når de har behov for hjelp og støtte. Familien er ofte hierarkisk oppbygd, hvor rollefordelingen ofte er tydeligere enn i en individualistisk levemåte som råder i Norge (Skytte, 2006).

I boligene var man klar over forskjellen som fantes mellom den individualistiske og den kollektivistiske livsstilen, og de var bevisste og forberedt på dilemmaer som kunne dukke opp. Et eksempel de hadde var i forhold til rollefordeling. De var opptatt av at i det norske samfunnet er likestilling mellom kjønn, både i arbeidssammenheng og i hjemmet, viktigere enn i mange land som enslige mindreårige kommer fra (Eide et al, 2010). Derfor var man opptatt av å vise gjennom praksis at oppgaver i boligene ble delt likt og at både kvinner og menn utfører samme arbeid. Istedenfor å bruke tiden på å forklare og fortelle ungdommene om likestilling, ble det vist i praksis ved at den som var hjemme, mann eller kvinne, laget mat, gjorde rent og så videre.

”vi representerer en kultur, en væremåte som de kommer til å oppleve videre i livet”

Boligene var fornøyd med at de hadde flere av begge kjønn representert hos de ansatte, på denne måten fikk barna gode rollemodeller og de så at både menn og kvinner utfører de samme arbeidsoppgavene i hjemmet. Slik mente de at barna fikk en myk overgang i at gjennom å se hvordan de næreste forholder seg til hverandre og samfunnet, kunne de jobbe med egen utvikling mot et nytt samfunn og tilpasning av personlighet.

For fosterbarna var forholdene noe annerledes, fordi de har familien og dere omgangskrets som rollemodeller. Gjennom å være sammen med familien og deres omgangskrets fikk barna en overgang inn i det norske samfunn gjennom praktisk læring. Man ser hvordan familien er i interaksjon med hverandre og de rundt, og slik lærer man seg de sosiale ferdigheter. Dette er en god måte å lære seg de kulturelle og sosiale koder (Guldbrandsen, 2009). Barna blir mer

¹⁴ Se side 14, 15 & 16 om kollektivistisk livsstil.

avhengig av fosterforeldrenes sosiale nettverk enn barna i boligene, og at de får delta i situasjonene der de opplever daglige sosiale koder, holdninger og verdier. Dette igjen bidrar til barnets integrering og sosialiseringprosesser (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Fosterforeldrene hadde ikke det samme fokuset rundt denne læringen, det kan tenkes at i en familie ville en slik form for faglig læring blitt kunstig og føles unaturlig. Men selv om man i fosterhjemmene ikke har det samme fokuset, må man ikke glemme verdien i det å være en del av en familie. Man har tilgang på helt andre rollemodeller enn hva barna i en bolig har. I et fosterhjem har man flere personer å spille på i form av foreldrenes utvidede familie og nettverk. Samtidig er det kanskje andre barn i hjemmet, som har venner og bekjente, som på en mer naturlig måte blir del av den enslige mindreåriges nettverk, enn de relasjonene man får i en bolig. Man blir ikke en del av de ansattes utvidede familie og nettverk. Som fosterbarn får man på mange måter en mer naturlig aksept som en av betydning, fordi du er en del av en familie, du bor i det huset, sammen med de foreldrene, som er en del av den familien og det nabolaget. Ved at du er av betydning for fosterforeldrene dine, blir du kanskje lettere akseptert av nettverkene rundt familien. Og disse relasjonene blir kanskje mer naturlige og langvarige enn mange av relasjonene man får via en bolig. Slik får man også tilgang på flere rollemodeller i forhold til å lære sosiale koder, verdier og holdninger. Verdien av å være noen sin "sønn" eller "datter" har kanskje en større betydning enn man skulle tro?

Man kan ikke si at måten boligene jobber på er bedre enn måten fosterforeldrene tenker om læringen av sosiale koder, holdninger og verdier, eller omvendt. Men vi ser at det er forskjellig fokus fra den ene boløsningen til den andre. At boligene har mer faglige og målbevisste metoder de bruker i tillegg til daglige væremåter, som ART og Flex-ID, for å bidra til barnas sosialiseringprosesser, kan kanskje være et resultat av at de har ett større behov for en slik konkret måte å gjøre det på. Med dette mener vi at de ikke har samme "naturlige" familieforholdene som finnes i en fosterfamilie og at det av den grunn kanskje ikke føles like "kunstig" å bruke slike metoder. I en fosterfamilie har man som sagt mer naturlige ressurser, i form av den utvidede familie, venner og bekjente, som barna kan bruke som rollemodeller og på en slik måte opplever samfunnets og borgernes sosiale koder, holdninger og verdier. Men at man ikke har tilgang på de samme naturlige ressursene i en bolig, slik at man på den måten har behov for metoder og tiltak rundt denne prosessen.

Samtidig ser vi i eksempelet nevnt tidligere, om gutten i fosterhjem som ikke hadde funnet en arena der han mestret, at han kunne hatt utbytte av enkelte tiltak som er tilgjengelige for barna i boliger. Det er grunn til å anta at hans identitetsutvikling i Norge er utfordrende og tar mye fokus og energi, og at han kanskje derfor ikke føler seg trygg i møte med andre, fordi han ikke føler

seg trygg på hvem han er (Bunkholdt, 2003). Et tiltak som Flex-ID kunne kanskje bidratt til at han enklere hadde funnet en måte å forstå seg selv og sin situasjon på. Og på denne måten kunne brukt mer energi på å lære sosiale koder, holdninger og verdier i det norske samfunnet.

Det er ingen grunn til å anta at denne gutten ville hatt det bedre i en omsorgsbolig, men at noen barn kunne hatt utbytte av ressursene en omsorgsbolig har. Samtidig skal det sies at alle barn er forskjellige, og at kanskje denne gutten bare trenger lenger tid for å oppleve trygghet i familien, og på seg selv for øvrig. Og at han kanskje har andre behov som bør prioriteres i første omgang, slik at han senere kanskje kan føle seg trygg og selvsikker, slik at en inntreden i det sosiale rom, hvor man lærer sosiale koder, verdier og holdninger (Nielsen & Binder, 2009, Bunkholdt, 2003), muliggjøres.

Men i utgangspunktet har kanskje barna som bor i omsorgsboliger et større behov for å lære seg disse kodene på en slik måte, enn barna i fosterfamiliene. Fordi de på mange måter er avhengige av og selv klare seg i sosiale situasjoner, fordi de er mer selvstendige i en slik boløsning. Mens barna i fosterfamiliene har familien som trygghet, fordi de på en annen måte har mulighetene til å delta og oppleve situasjoner sammen med dem.

Et eksempel fra fosterfamiliene var da de på fotballkamp opplevde at noen kom med rasistiske kommentarer rettet mot fostersønnen, hvor første tanke som dukket opp i fostermorens hode var;

“Du, det er min sønn du snakker om, Kom ikke her og tull med min sønn!”

Dette sier noe om forholdet fostermoren føler til barnet. Som fosterbarn er man en del av en familie, og når noen behandler deg dårlig, blir det kanskje mer personlig for fosterforeldrene enn det blir for ansatte i en bolig. Man ser på seg selv som en mor eller far, og når noen behandler barnet på uverdige måter, føles det mer personlig rettet mot deg som forelder og din familie. Det vil ikke si at man ikke er opptatt av å forsvare og å passe på at barna blir rettferdig behandlet i boligene. Men det blir kanskje et mer arbeidsrelatert ansvarsområde, og ikke noe som føles personlig rettet mot deg som person, om barna blir dårlig behandlet. Samtidig blir man som fosterforeldre, kanskje mer bevisst og opptatt av at det ikke skal skje, fordi det blir personlig, og man har bare et enkelt barn og forholde seg til. I tillegg som man på en annen måte deltar på barnets arenaer utenfor hjemmet, enn man har mulighet til som ansatt i en bolig. Boligene har fokuset rettet mer mot at barna skal klare seg selv etter hvert, og hvor holdninger og verdier i samfunnet, rettet mot innvandrere, er en virkelighet barna blir nødt til å leve med.

Et eksempel på dette fra boligene, er i forhold til kommentarer og holdninger fra lærere. Noen ungdommer opplevde at lærerne til tider kunne komme med holdninger rettet mot dem, som

noen ganger føltes støtende og stigmatiserende. Noen lærere kunne komme med kommentarer som;

”i går var det et program om Afghanere, og de sa sånn og sånn, stemmer det?”

Denne formen for kommentarer fikk noen av barna til å føle seg mobbet og utsatt for rasisme fra lærerne. De følte lærerne på denne måten var med på å sette fokus på at de var utenfor “normalen”. Bakgrunnen for at lærere spør på denne måten er ikke nødvendigvis for å stereotypisere¹⁵ eller mobbe, men premisene for kommentarene blir feil, og barna føler seg utenfor. Mange av barna kommer fra land der lærere blir sett på som autoriteter i samfunnet (Vilby, 2006), og dermed kan det føles ekstra viktig for ungdommene å bli anerkjent av lærere. De ansatte i boligene var i disse tilfellene opptatt av å snakke med barnet, lytte og få en forståelse av hva som hadde blitt sagt, og hvorfor det følte vanskelig. Men man gikk ikke som omsorgsperson til skolen og konfronterte lærerne på barnas vegne. Men ved samtaler og bevisstgjøring, trodde de barna aksepterte at det var en virkelighet de måtte leve med, og på den måten taklet nye lignende situasjoner bedre neste gang.

“Jeg tror de forstår at dette er en virkelighet de må leve med”

Dette i motsetning til det ene fosterhjemmet, som var bekymret for fostersønnens trivsel på skolen. De hadde fått en bekjent av familien, som gikk på samme skole, til å følge litt med på gutten og hvordan han hadde det. Slik hadde de funnet ut at han var mye alene og virket ensom i friminuttene, og det var også et inntrykk at han til tider ble mobbet. Noe som resulterte i at fosterforeldrene gikk til skolen, og snakket med guttens lærere, og ytret sin bekymring til dem. Slik kan man se at boligene og fosterhjemmene opptrer forskjellig i slike situasjoner. Boligene handler ut fra faglige tilnærminger og kompetanse, samtidig som de har andre instanser og etater de kan benytte seg av i en integreringsprosess (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Fosterforeldrene handler mer ut fra personlige følelser og fornuft, og barna blir avhengige av de ressursene og prioriteringene familien har og tar. Hvilken påvirkning det har for integreringen er vanskelig å si.

Det er grunn til å antyde at boligene gjør en bedre jobb i forhold til å gjøre disse barna selvstendige, ved at de lar barna selv bli bevisste på situasjonene, for at de skal takle situasjoner bedre en annen gang. På den måten kan man tenke at ved å være selvstendig i å ta ansvar for seg selv og takle hverdagen og de sosiale kodene, holdningene og verdiene de møter på, kan føre til

¹⁵ Stereotypisere – generaliserert, grovforenklet, ofte usanne meninger, oppfatninger om sosiale grupper eller etnisk gruppe (Bø & Helle, 2005, s.242).

en enklere integrering fordi barna på denne måten er trygge og bevisste i møte med samfunnet. Hvor barna i fosterfamilier ikke på samme måte blir nødt til å være selvstendige og ansvarlige i integreringsprosessen, fordi de på en annen måte har omsorgspersoner som prøver å dekke behov, så godt det lar seg gjøre. Kanskje føler fosterforeldrene et større ansvar og behov for at barnet skal ha det bra og bli behandlet bra, fordi det blir personlig. Samtidig er ofte barna i fosterfamilier yngre enn de i boliger, det vil si at de ofte er under 15 år (Engebrigtsen, 2002), og derfor kanskje mer sårbare og har et større behov for beskyttelse.

På den ene siden kan man tenke seg at behovet for selvstendighet bør være det fremtredende, fordi de snart – etter fylte 18 år - skal klare seg selv (Oppedal et al., 2009), og at de da vil takle en hverdag bedre fordi de har en forståelse av at det fins sosiale koder, holdninger og verdier de blir nødt til å forholde seg til, og at de ikke nødvendigvis er ment som rasisme eller stigmatisering. På den andre siden har kanskje barna behov for at det er noen som forsvarer deres bakgrunn og står opp for dem i slike situasjoner, ved at de på den måten føler seg anerkjent som en likeverdig del av et samfunn, på tross av bakgrunn og situasjon (Schibbye, 2004). Og kanskje dette bidrar til en tilhørighet til omsorgspersonene og Norge som samfunn?

Enslige mindreårige har forskjellige behov, som alle andre barn (Eide & Broch, 2010). Kanskje er det slik at barna som bor i bolig har et større behov for å være selvstendige, fordi de som nevnt snart skal klare seg så å si på egenhånd. Og ansatte i boliger har ikke samme muligheter, tid og plass til å opprettholde en kontakt og bistå barna etter de har flyttet ut. Mens barna som plasseres i fosterhjem, kanskje ikke har samme behovet for selvstendighet. Men dette mener vi at som en del av en familie, og fordi fosterforeldrene ikke er “ansatt” til å ta seg av dem, føler de kanskje en annen type ansvar for barna i tiden etter fylte 18 år. Selv om de ikke lenger er ansvarlige for barnet, er det grunn til å anta at disse barna har lettere for å kunne få støtte, veiledning og plass hos fosterfamilien i fremtiden.

Hvilken boløsning barna plasseres i vil ha konsekvenser på forskjellige områder. Å finne boløsning som passer for hvert enkelt barn, er derfor en utfordrende oppgave for de som har ansvaret for plasseringene, det være seg Buf-dir og IMDi (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Barn er forskjellig, og noen er allerede selvstendige etter en kanskje lang reise vei, og vil føle det vanskelig at noen skal ta valg og på en måte uselvstendig gjøre dem. Mens andre kommer med et kanskje større behov for trygghet i at noen bryr seg som en del av en familie (Eide & Broch, 2010).

5.5 Om barnas tidligere tilhørighet og tilpasning til det norske

I omsorgen av enslig mindreårige kan det være nødvendig å se barnas muligheter for tilknytning og nettverksbygging i lys av barnas tidligere kulturelle tilhørighet (NGOU, 2006:1).

Omsorgspersonene var opptatt av at barna ikke skulle føle at de ble tvunget inn i en ny kultur, og at ikke det handlet om at en kultur er bedre enn en annen.

“vi setter oss aldri i konkurranse med foreldrene og hjemkultur, det har ingen hensikt. Det handler ikke om hvem som er bedre og hva som er riktig og galt. Men det er viktig å få forståelsen av at det er forskjellige måter å tenke på”.

Både i boligene og fosterhjemmene så de at ved å sette seg i en slik konkurranse, ville barna kunne få en motstand til alt det nye, og få problemer i tilknytningsprosessene og identitetsutviklingen. Samtidig som det blir arbeidet med at de skal få en god fungering i det nye samfunnet, kan det være viktig for dem å oppleve en trygghet i at de anerkjennes og får beholde sine verdier.

“Vi har ikke som mål å ta fra dem deres verdier, men å si dette kan skape konflikter og gi dem kunnskap og erfaring nok til å forstå at det kan skape konflikter i visse situasjoner”.

På denne måten anerkjenner omsorgspersonene deres tidligere jeg, og de får en mulighet til å tilpasse identiteten sin til det nye samfunnet. Barna må selv finne måter og balansere sitt forhold til sin tidligere kulturelle tilhørighet, med de nye. Som omsorgsperson kan du ikke ta valgene for barna, men ved å bevisstgjøre at enkelte ting som kan skape konflikter, gis barna kompetanse og alternativ til å velge selv. Dette er viktig for videre identitetsutvikling, selvtillit og selvfølelse (Bunkholdt, 2003). Anerkjennelse av deres tidligere bakgrunn er også med på å gi trygghet i at de ikke er alene og at deres tidligere selv har betydning, noe som kan være med på å forebygge ensomhet og psykiske belastninger i forhold til dette (Oppedal et al., 2009). Samtidig som å hjelpe dem til å bli beviste på sine tidligere erfaringer, slik at de kan finne en egen balansegang, bidrar man kanskje og til at barna skaper en kulturell tilhørighet til Norge som samfunn også (NGOU, 2006:1).

Gjennom å være de nære omsorgspersoner og veiledere for barna står ansatte og fosterforeldre i en posisjon der de kan påvirke barna i ulike retninger. Hvilke arenaer de introduserer barna for kan ha en påvirkning på barnas valg videre. Dermed vil de være i en maktposisjon i forhold til integreringsprosessen gjennom fokus på skole, fritid, arbeid også videre.

I en fase der identiteten skal reorganiseres og samordnes med en ny kultur, er barna sårbare. Den fasen flest enslige mindreårige kommer til Norge skal de ifølge Erikson, etablere tillit til at ens indre svarer til hva den andre ser (Bunkholdt, 2003). Den de tidligere var skal samordne med den

de blir. Med tanke på dette er det viktig at omsorgspersoner vet noe om barnets bakgrunn og hva som er viktig for dem. På denne måten kan de hjelpe barna til å finne de likheter som er i forhold til kultur, slik at de ikke kun ser forskjellene. Barna kan da oppleve at det fins muligheter for beholde sitt tidligere og nåværende selv, i utviklingen mot et selv som oppleves som trygt i et nytt samfunn (Eriksen & Sørheim, 2006).

Å delta på sosiale arenaer gir en unik mulighet til å oppleve en kultur slik den er. Hvordan vi henvender oss til hverandre, hvordan vi samtaler med hverandre og hvordan vi er i forhold til hverandre i det sosiale rom, kan det være kulturelle forskjeller på. Ved å delta, gis barna mulighet til å lære å oppleve en kultur, og kan på denne måten erfare sider ved seg selv som kanskje kan skape konflikter (Dahl, 2007). Så blir det opp til det enkelte barn, hvordan man tilpasser seg, hvilke ting man ikke kan tilpasse, for så å finne balansegang som passer for han eller hun. Samtidig får man nye erfaringer ved å delta, som kan skape samtaler i ettertid. Hvis barna opplever deler av en kultur de har spørsmål knyttet til, blir det da viktig som omsorgsperson at man på en god måte forklarer hvorfor det er slik, slik at barnet får en forståelse for hvorfor noe er som det er, og ikke bare blir fortalt at *“sånn er det bare”*. I slike situasjoner blir anerkjennelse av barnets ståsted viktig.

Honneth mente at anerkjennelse er en dynamisk relasjon, der man ikke anerkjennes uten å anerkjenne den andre (Høglund & Juul, 2005). Som omsorgsperson må man anerkjenne barnet for den kulturelle bakgrunnen de innehar og ha respekt og aksept for dets uttrykk. Samtidig blir det og viktig å la barnet få anerkjenne ansatte og familien, ved at de viser seg og innfører barnet i deres levemåte og livssyn, slik at anerkjennelsen blir gjensidig og fører til en likeverdig relasjon. Ved en gjensidig anerkjennelse kan barnet få trygghet i å gå inn på ukjente arenaer og møte de utfordringer som er med en forankring i trygghet og selvtillit (Schibbye, 2004).

5.6 Avslutning

I forhold til tilhørighet og integrering er det mange faktorer som spiller inn for hvordan barna opplever det å bli en del av et nytt samfunn. Det er og noe av det viktigste vi bidrar til når det gjelder enslige mindreårige (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Våre data viser at både ansatte i boligene og fosterforeldre er opptatt av denne prosessen og bidrar og legger til rette for den på forskjellige måter, avhengig av hva slags tiltak og ressurser som er tilgjengelig.

Boligene har stort fokus på skole, arbeid og fritidsaktiviteter som muliggjør en inntreden i det sosiale rom og dermed er bidragsgivere til at en integrering skal finne sted. Samtidig er det fokus

på å gi barna kunnskap om hverdagslivet i Norge, samt normer og regler, slik at barna kan få en forståelse av samfunnet de lever i og blir rustet til å leve selvstendige liv i Norge.

Barna i boligene er ofte eldre enn barna som blir plassert i fosterhjem, det er grunn til å anta at dette kan være en grunn til at fokuset på selvstendighet i boligene er så stort. Fordi de er eldre, er de også kanskje mer selvstendige når de ankommer Norge. Samtidig er kanskje behovet for å kunne bli selvstendige stort, fordi de ikke har så mye tid under hjelpeapparatets omsorg, samtidig som de kanskje heller ikke har den samme muligheten for å beholde noe av den avhengigheten til omsorgspersonene som andre barn, etter de flytter ut.

Fosterforeldrene er og opptatt av skole, arbeid og fritid som faktorer til en integrering, kanskje mest skole og fritid, da disse barna ofte er yngre og arbeid ikke er fullt så aktuelt som i boligene. Fokuset i fosterhjemmene handler mer om relasjoner til familien, situasjonen her og nå og trygghet. De er opptatt av å oppleves som en familie, hvor alle er inkludert og har en plass. Rollen som foreldre, de personlige relasjonene og privatrollen virker som å være faktoren som påvirker valg og ønske om at barna skal bli integrerte.

Selvstendighet har ikke samme fokus i fosterhjemmene som i boligene. Det er grunn til å anta at dette handler om faktorer nevnt ovenfor og på grunn av rollen som foreldre kanskje fører meg seg en annen type følt ansvar, også etter barna i utgangspunktet skal flytte ut. Dermed kan det hende disse barna har en annen type mulighet til å opprettholde en avhengighet til sine omsorgspersoner, og dermed behøver ikke selvstendighet være prioritert.

Enslige mindreårige har ulike omsorgsbehov og ulike bakgrunner, dermed er det og forskjellige tilnæringsmåter som passer hvert enkelt barn. Vårt inntrykk er at alle ønsker på best mulig måte, og til barnets beste, å tilrettelegge for at en integrering skal skje. Likevel finnes det noen dilemmaer, og faktorer som kan prege en slik prosess.

Dilemmaer ved plassering kan være en av dem, deriblant barnas tynne historier (Kohli, 2007). Det vanskeliggjør at det er rett informasjon om barnet som videreformidles til familien. Det kan handle om interesser, familierelasjoner og lignende, som sannsynligvis ikke vil ha stor innvirkning på barnets tilhørighet til familien, men kan skape frustrasjon og kanskje til og med skuffelse hos familien. Samtidig er ikke alltid informasjonen som gis fosterfamiliene og hva det vil si å ha et enslig mindreårig barn som en del av sin familie, mangelfull. Eksempel på det er dette med pass. Heller her kan man ikke si at det gir konsekvenser for tilhørighet og integrering, men at det kan føles vanskelig for fosterforeldre når de føler de må ekskludere barnet fra aktiviteter de gjør som en familie. Og at de på den måten føler de fratrar barnet opplevelser som

kanskje kunne bidratt til økt tilhørighet til familien, og i tilfellet med fotballeiren, med lagkamerater. Samtidig finnes det som regel andre alternativer barna kan delta på istedenfor. For barna kan det føles som en forskjellsbehandling de kanskje ikke forstår og dermed føles urettferdig. Men i det store bildet kan man ikke si det umuliggjør eller forhindrer en integrering eller tilhørighet til samfunnet. Kanskje ser man her et behov for at enslige mindreårige får innføring i hva slags rettigheter man har og hva det innebærer å være enslig mindreårig i Norge. I forhold til arbeid og arbeidstrening ser vi fordelene med det å mestre noe, og ikke gjøre det. Ved å mestre eksempelvis en aktivitet, kan det bidra til å gi barnet status og passe inn i etablerte miljøer. Noe som kan være viktig i en identitetsprosess, ved at man kan bli tryggere og sikrere på seg selv i forhold til andre (Bunkholdt, 2003). Når det gjelder arbeid og arbeidstrening kan det gi en inntreden i arbeidsmarkedet, samt gi tilgang til nye mennesker å danne relasjoner til. Det kan videre fungere som en beskyttelsesfaktor i forhold til bekymringer for økonomi og ensomhet. Vårt inntrykk er at fosterhjemmene ikke hadde samme fokus eller tilrettelegging av inntreden i arbeidslivet, noe som kanskje er naturlig, i og med at de ofte er yngre. Samtidig har barna i fosterfamilier andre rollemodeller og mennesker de har tilgang til, enn barna i boliger, i form av ekstern familie, venner av familie, barn av venner og nabolag. Dermed har barna ulike, men flere arenaer de kan skape relasjoner og nettverk, for så å oppleve tilhørighet og bli integrert, uavhengig av om du er plassert i bolig eller fosterhjem.

Barna virker til i utgangspunktet å kunne mye språk, men begrepsforståelsen er ikke alltid på plass. Det kan handle om ordenes rette betydning, mening eller hvordan man bruker det. Både i boligene og fosterhjemmene kan det by på problemer og misforståelser, men det virker som om det i fosterhjemmene fins bedre tid og rom til å ta tak i misforståelsene, da hverdagen er noe roligere, enn i en bolig der det bor flere og kan oppleves som mer hektisk. I skolen virker det som om mange sliter med å henge med, og at det får konsekvenser for barna, fordi de ofte later som om de forstår, for å unngå å oppfattes som dumme. Dermed er det ikke sikkert de får den kompetansen de trenger og gir uttrykk for at de oppnår.

Når det gjelder sosiale koder, verdier og holdninger, var alle enige om at det var viktig at barna skapte en balanse mellom tidligere oppfatninger av verden og nye, men at barna selv måtte finne den balansen. De var opptatt av å bevisstgjøre barna på de tingene som kunne skape konflikter i samfunnet, og hvorfor de kunne det, men at det var opp til en og enhver å gjøre valgene i hvordan de vil leve. I boligene er ART en metode som blir brukt i forhold til dette, som de ansatte har inntrykk av at er verdifullt for barna og delta på.

I forhold til kollektivistisk og individualistisk livsstil, var boligene klar over de forskjellene som vanligvis preger de to livsstilene og hadde forståelse og aksept for dem. Samtidig er de opptatt av at det blant annet er likestilling i Norge, som er en verdi vi setter høyt og som barna blir nødt til å forholde seg til.

Boligene er faglige og profesjonelle i møte med barna når det gjelder sosiale koder, verdier og holdninger, og bruker metoder som ART og tilbud som Flex-ID, for å lære å bevisstgjøre barna. I fosterhjemmene er de mer personlige og private når de møter barna. De har et annet fokus og er mer avhengig av seg selv, øvrig familie, venner, bekjente og nabolag som rollemodeller for at barna skal lære seg og tilpasse seg et nytt samfunn.

Verdien av å være noen sin datter eller sønn, et mer naturlig familieforhold, er kanskje noen av fordelene ved å være plassert i fosterhjem, der boligene har fordeler som tiltak, metoder og tverrfaglige samarbeid. Samtidig kan det være at noen barn kunne hatt fordel av metoder og tiltak, selv om man er plassert i fosterhjem, samtidig som eldre barn som er plassert i boliger kanskje likevel kunne hatt fordel av det mer personlige som preger et fosterhjem, selv om man er eldre og mer selvstendig. Alle er derimot opptatt av å anerkjenne barna for den de er, hvilken bakgrunn de har og hvilke valg de tar, uavhengig av hvor man er plassert.

Både ansatte og fosterforeldre er opptatt av at man ikke setter seg i konkurranse med barnas tidligere oppfatninger. De er opptatt av barnas tidligere tilhørighet og at de tilpasses og får en tilhørighet til det nye samfunnet. Samtidig er man opptatt av bevisstgjøring og at man på en ordentlig, konstruktiv måte forklarer at det er noen forskjeller og verdier som kan skape konflikter i Norge.

Barn er sårbare, og enslige mindreårige er kanskje i en utsatt posisjon i det at de er enslige. De kan lett la seg påvirke til noe de i utgangspunktet kanskje ikke ønsker. Omsorgspersonene er derfor opptatt av å veilede, være tilgjengelige og bevisstgjørende, slik at de ikke "tar ifra" barna verdier, men støtter barna i å ta egne valg i livet. Slik mener de at de tar del i barnas utvikling mot en trygg identitet, som kan styrke og trygge barna i møte med andre, og dermed ha muligheter til å kunne integreres og skape tilknytninger til Norge.

6 JEVNALDRENDE

Et funn vi gjorde i intervjuene var viktigheten av jevnalderkontakt. Denne kontakten var gjennomgående et sentralt område både i omsorgsboligene og i fosterhjemmene. Integrering inn i sosiale jevnaldermiljø ble sett på som en del av omsorgen av barna, og at en slik kontakt var viktig for å komme inn i normer og sedvaner her. Begge boalternativene mente også at dette var et viktig tema for videre relasjonsbygging, og muligheter for dannelse av vedvarende nettverk. Dette påpekes også i boken ”*de likeverdige*”, at det er gjennom samhandling med andre barn vi blir kompetente voksne (Frønes, 2006).

I det moderne samfunns ideologi, er det gjennom jevnaldrende at barna enklest lærer seg de sosiale koder som det norske systemet er gjennomsyret av, og som er nødvendig å kunne noe om, for å danne relasjoner til andre (Frønes, 2006). Gjennom å se og herme etter andre barn, får barna en mer glidende overgang inn i de lokale kulturelle koder. Slik blir man lettere anerkjent som en deltager i samfunnet og blir behandlet med en verdighet på lik linje som andre norske ungdommer (Schibbye, 2004). Gjennom direkte og fysisk samhandling, lærer man å se med andres øyne og å ta den andres perspektiv, noe som kan være med på å gi barna en “naturlig” forståelse i vårt samfunns strukturer (Guldbrandsen, 2009). I mange samfunn er det mer vanlig at læringen av sosiale koder skjer fra de eldre og til de unge, og kontakten mellom voksen – barn er mer betydningsfull, enn barn – barn relasjonen. Bakgrunnen for dette kan være mange, blant annet at sosialiseringen og rollefordelingen i disse samfunnene kan ha en annen oppbygning enn hva vi har (Frønes, 2006). Når enslige mindreårige kommer til Norge, er det dermed kanskje ikke naturlig for barna å bruke tid og energi på jevnaldrende. Som omsorgsperson blir det en del av omsorgen å legge til rette for at kontaktet opprettes (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011), men også gi barna en forklaring på hvorfor kontakten er viktig.

6.1 Forholdet til jevnaldrende

Barn – barn forholdet har fått lite plass i teori om sosialisering, noe som kan føre til at vi ikke ser og tenker over hvilken verdi denne kontakten har for barna (Frønes, 2006). I undersøkelsene våre kom det frem at mange av ungdommene hadde problemer med å forholde seg til jevnaldrende, noe det kan være forskjellige grunner til. Omsorgspersonene mente at noe av grunnen kunne være at en del av barna hadde hatt en lang reisevei og opplevd mye på vei til Norge, og disse opplevelsene hadde gjort barna mer selvstendige og dermed gitt dem et annet fokus enn de

jevnaaldrende i Norge. Slik sett mente omsorgspersonene at barna ikke deler de samme interessene.

I tillegg kan det tenkes at hjemlandets samfunnsstruktur og barnas kulturelle tilhørighet er forskjellig fra vår og har innvirkning. Mange av barna kommer fra tradisjonsbundne samfunn som er enklere å orientere seg i enn det moderne samfunn¹⁶, der man bruker mer tid sammen med eldre, fordi det er fra en generasjon ned til den neste sosial læring skjer (Frønes, 2006). I mange tradisjonelle samfunn er også rollefordelingen mellom generasjonene tydelige og forhåndsbestemt (Skytte, 2006). Når barna kommer til Norge og skal inkorporeres i norsk levemåte kan det være vanskelig å vite hvordan man skal forholde seg til jevnaldrende, fordi de har et annet fokus og en forskjellig måte å være på, og å kommunisere på. I omsorgsarbeidet med barna blir det viktig å finne arenaer hvor de kan utfolde seg og finne mennesker de deler interesser og har en positiv kjemi med. Dette er viktig for integreringen inn i det lokale samfunnet hvor de skal bygge seg nettverk og skape tilhørighet til enkeltmennesker og grupper, som forhåpentligvis vare livet ut (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). I forhold til at samfunnet er i en kontinuerlig forandring, er det nettopp gjennom samhandling med jevnaldrende at barna møter samfunnets forventninger til seg selv, fordi det er andre forventninger til unge enn voksne (Frønes, 2006). Barna har ikke de vanlige nettverkene som tidlige barndomsvenner, interesser og nettverk gjennom nabolag og så videre. I tillegg kom det frem i intervjuene at det ikke alltid var plass til ”de nye” barna i en vennegjeng.

”hvor mange og hvor nære venner de har er vanskelig å si, det er veldig forskjell. Norsk etnisk ungdom har hatt sine venner fra barnehage og skole, og da er det ikke så mye plass til en Afghansk ungdom – som ikke er kult engang – eller forstår språket. Det er vanskelig dette her”

Dette sitatet viser at det kan være vanskelig for de enslige mindreårige å komme inn i et allerede etablert miljø, hvor de ikke har status eller den forståelsen som kreves av ungdommer som bor i Norge. Ungdom er opptatt av posisjon og popularitet (Bunkholdt, 2003). Det er viktig å ikke havne utenfor normalen, og har man ikke noe spesielt å vise til, kan det være vanskelig å finne en plass. Faren for å stigmatiseres og marginaliseres¹⁷ er derfor stor for disse barna (Heggen, K., Jørgensen, G., Paulgaard, G., 2003). Ved å være fra et annet land og ikke kunne språket, som det

¹⁶ Bakgrunnen for dette er blant annet det moderne samfunns strukturer som omhandler om et større system innenfor alt fra nettverks bygging til byråkrati (Frønes, 2006).

¹⁷ Marginalitet- Hvor ulike kulturer lever ved siden av hverandre uten at den ene aksepterer den andre og/eller tar preg av den andre. Brukes også i forhold til en tilstand eller sosial posisjon en person kan være i forhold til andre (Bø & Helle, 2005, s.154).

kommer frem i sitatet, gir allerede barna et dårlig utgangspunkt. Som nevnt, har disse barna andre fokus og prioriteringer som opptar dem i hverdagen, enn annen ungdom. Dette kan være alt fra traumer fra flukten, bekymringer for tidligere tilknytningspersoner og savn etter noe som er kjent, som kan være vanskelig for annen ungdom å forstå. Samtidig har ikke ungdom som har vokst opp i lokalmiljøet samme behov for nye relasjoner, som enslige mindreårige har. Som det kommer frem i sitatet ovenfor så er det ikke alltid plass, eller ønske om flere venner, og kanskje minst av alt, venner som man ikke har en felles meningshorisont med.

Samtidig viser tidligere studier og forskning at enslige mindreårige ofte danner relasjoner med jevnaldrende med innvandrere bakgrunn. Dette er et interessant fenomen, og det kan være mange grunner til dette, blant annet at barn med en annen kulturell tilhørighet enn den norske kan få en følelse av samhold i det at de er forskjellige. De kan ha felles opplevelser rundt temaer som det å være uten de kulturelle, sosiale kodene som barn som er oppvokst i Norge har (Eide & Mekonen, 2007). Barna kan få en felles tilhørighet i at de er forskjellige fra majoriteten, slik deler de kanskje felles meningshorisont og dermed har et godt utgangspunkt for å danne vedvarende relasjoner (Skjervheim, 2001).

I forhold til identitetsutviklingen, er disse barna i Eriksons fase, hvor balansen mellom avhengighet og nærhet til foreldre eller nære omsorgspersoner er i fokus. Man distanserer seg mer fra sine foreldre, mot et mer selvstendig selv, hvor jevnalderkontakten blir mer viktig i søken om å finne sitt trygge "jeg" (Bunkholdt, 2003). Så kan man spørre seg om Eriksons teorier er universelle og om dette er normalutvikling uansett hvor man er i verden. Dilemmaet til omsorgspersonene kan i tilfellene der barnet ikke ønsker så mye kontakt med jevnaldrende være hvor langt man skal presse barna inn i slike relasjoner, hvis ikke de ønsker det eller ser nødvendigheten av det. Eller om de voksne kun støtter seg til vestlige teorier og ikke ser at det finnes andre veier, enn gjennom vestens tilsynelatende universelle teorier, til å bli et voksent selvstendig individ. Det er slik at i land hvor man ikke bruker vestlige teorier, som kollektivistiske samfunn, der barnet som individ ikke står så sterkt, blir man likevel fullt fungerende og gode samfunnsnyttige borgere (Johannesen, 2007). Men likevel er det slik at i vårt samfunn tror vi på den ideologi Erikson har bygget sine teorier på, og skal man derfor avskrive hans teorier kun fordi man ser at det også finnes andre måter å ha et normalt utviklingsforløp på, som gjør oss til selvstendige individer?

Uansett kan man si at disse barna står ovenfor flere utfordringer i sin identitetsutvikling. Den fysiske avstanden fra oppvekstkulturen og deres omsorgspersoner er ofte stor, noe som kan påvirke tilhørigheten til kulturen de tidligere var en del av, og som igjen kan gjøre forholdet til det nye samfunnets kultur ambivalent.

Et annet dilemma som kan oppleves ved den fysiske avstanden de har til tidligere omsorgspersoner kan være at de fratras muligheten til å distansere seg og samtidig beholde noe av avhengigheten til sine foreldre (Oppedal et al., 2009). Ved og ikke ha den trygge basen et hjem og foreldre gir, kan det påvirke i hvilken grad man tør å bevege seg utenfor sine trygge rammer og henvende seg til andre, nye mennesker. Slik kan det bli vanskelig å danne de relasjonene til jevnaldrende som er viktig i denne perioden. Samtidig som man også kanskje har startet et annet type utviklingsforløp i sitt hjemland, der jevnalderkontakten ikke var så viktig, mens man nå blir presset til andre utviklingsmål som kanskje ikke er en naturlig del av deres forløp (Frønes, 2006). Man kan med bakgrunn i faktorer nevnt ovenfor anta at utgangspunktet for relasjonsbygning med jevnaldrende, er begrenset for disse barna. Enslige mindreårige som kommer alene til Norge har mange utfordringer som kan påvirke denne kontakten. I tillegg til grunner nevnt ovenfor, har de og ofte begrensede omsorgsrelasjoner. Og man kan anta at dette gjelder spesielt for barna plassert i boliger. Med det mener vi at de ansatte i boligene er ofte barnas nærmeste omsorgspersoner (Oppedal et al., 2009), men de vil aldri bli deres foreldre. Og tilgjengeligheten og typen omsorg man gir er begrenset i forhold til arbeidstider, regelverk, forskrifter og barnas alder. Selv om ansatte i omsorgsboligene gjør det de kan for å skape trygge, forutsigbare og stabile rammer for barna, kan de aldri bli deres foreldre, noe de ansatte og er opptatt av at de ikke blir. Derfor kan det for mange bety at de ikke opplever den tryggheten som trengs for å tørre å være sikker på seg selv i møte med andre (Bunkholdt, 2003). Samtidig kan det være mange som har andre trygge forbindelser enn de som er ansatt i omsorgsbolig, som gir den tryggheten og forutsigbarheten i relasjonen, som videre styrker barna i møte med andre. En fortsatt god kontakt med tidligere omsorgsgivere kan fremdeles bygge på selvtilliten og tryggheten i å være seg selv, selv om man ikke er fysisk tilstede (Engebrigtsen, 2002, Oppedal et al., 2009). Men når man vet at denne kontakten er varierende, og kanskje for noen ikke eksisterende, vil de ansatte for mange være de barna søker veiledning, støtte og anerkjennelse hos (Oppedal et al., 2009, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

I tillegg kommer det frem at boligene ikke hadde oversikt over hvor mange eller hvor nære venner barna hadde. Dermed har ikke omsorgspersonene mulighet til å vite om barna danner seg vedvarende nettverk. Hvis barna bare opplever å ha sporadiske og overfladiske venner og bekjentskap kan de stå uten noe form for nettverk den dagen de flytter for seg selv. I en slik situasjon kan de ende opp alene og uten noe form for støtteapparat. Faren rundt denne problemstillingen er at de kan havne i en situasjon der de føler seg ensomme og alene og kan utvikle depresjoner og andre psykiske lidelser (Oppedal et al., 2009). En annen fare er at de kan havne inn i dårlige miljøer, som igjen kan føre til for eksempel kriminalitet, rusproblemer eller

en generell utrygg tilværelse. Dette er noe Flex-id, som alle barna i boligene deltok på, har fokus på og er forebyggende tiltak for (Eide & Mekonen, 2007).

Selv om ansatte i boliger, som nevnt tidligere, aldri kan bli deres foreldre, er det likevel andre omsorgsbehov, som det å introdusere til jevnalder miljøer, som kan dekkes. At de voksne hadde lite oversikt over hvilke miljøer og forbindelser barna var en del av, var også noe de selv synes var synd og ønsket å ha mer av. Samtidig skal man ikke glemme at det finnes flere parter som må bidra til at denne informasjonen kommer frem. De ansatte kan ikke til stadighet gå og undersøke hvilke forbindelser barna har, og eventuelt om barna har møtt nye mennesker som de har fått kontakt med. Det forutsetter at barna har lyst til å fortelle og involvere omsorgspersonene i sine privatliv. Som foreldre ville man kanskje være mer nysgjerrige og på en annen måte kommet i posisjon til å kunne innhente slik informasjon. Og at privatlivet på en annen måte kan "brytes" i forholdet mellom barn og foreldre, enn som ansatt i en bolig der man må forholde seg til forskrifter, regler og lovverk. Vi fikk et inntrykk av at det var veldig lite de ansatte presset barna i å fortelle om. Kanskje kunne det være hensiktsmessig at man presset litt mer på noen ting, som kanskje kan ha en relativt stor påvirkning for barnas videre fungering og trivsel, etter tiden i boligen?

Likevel har boligene en fordel i forhold til jevnalder kontakt i det at flere ungdommer bor sammen. Dette gjør at utgangspunktet deres for å danne kontakt med andre allerede i bosettingsfasen aktiveres. De har en arena der det finnes forståelse blant hverandre og en arena der det er greit å være forskjellig fra majoriteten, dette fikk vi inntrykk av at barna synes var positivt, noe som også kommer frem i andre studier (Eide & Broch, 2010). Ungdommene er i kontinuerlig interaksjon med de andre ungdommene i boligene, samt at de knytter kontakter gjennom Flex-id kurs og skole og aktiviteter. De har liten mulighet for å havne inn i en tilstand der de unnviker andre ungdommer. Boligene var opptatt av sosialisering gjennom aktiviteter, og i løpet av kort tid, etter innflytting, ble barna introdusert for de aktivitetstilbudene som fantes i kommunen. På denne måten blir barna presset inn i interaksjon med jevnaldrende både gjennom skole, aktiviteter og i hjemmet.

I fosterhjemmene så vi at ting var noe annerledes, barna er i en mye mer privat bo - situasjon, og blir ikke presset inn i sosiale sammenhenger på samme måte som i boligene. Samtidig møter de på eventuelle søsken og andre familiemedlemmer, og på denne måten blir også fosterbarn styrt inn i relasjoner. Det er kanskje også enklere for fosterforeldrene å komme i en posisjon der man kan undersøke og innhente informasjon rundt barnas nettverk og relasjoner til andre. Dermed får fosterforeldrene en større oversikt over barnets nettverk. Det kom fram av intervjuene at barna hadde et ganske lite nettverk når det kom til venner, bakgrunnen for dette kan være mye av det

samme som i boligene, samt at fosterforeldrene fant det vanskelig å ”finne” venner til barna. Slik sett har boligene som sagt en fordel ved at flere barn bor sammen.

Noe som blir viktig å påpeke i denne sammenhengen er at vi kun har materiale fra to fosterhjem, derav to barn. Og at vi dermed ikke har noe grunnlag for å si at dette er en generell forskjell eller normalitet hos fosterfamiliene.

Samtidig kan man anta at man i utgangspunktet har andre ressurser i forhold til å skape nye relasjoner med jevnaldrende ved å bo i fosterhjem. I forhold til øvrig familie, andre søskens venner, barn av fosterforeldrenes omgangsvenner og ved å på en annen måte enn barn i boliger, være en del av et nabolag, eller et område. Ved å være noen sin ”sønn” eller ”datter” kan det være slik at man lettere blir akseptert som noen av betydning, fordi familien allerede er akseptert i et miljø. Slik tror vi at barn i fosterfamilier kanskje har et annet utgangspunkt enn barn i boliger. Under intervjuene i boligene kom det frem at noen av ungdommene noen ganger ikke oppga hvilken adresse de bodde på, for å unngå at folk skulle forstå at de var enslige mindreårige. Med dette kan man anta at tanken om å bli tildelt en identitet som enslig mindreårig er vanskelig. Og at barna ikke ønsker og defineres som enslige mindreårige, fordi det innebærer en del holdninger og antagelser fra samfunnet, som barna kanskje ikke kjenner seg igjen i (Høgmo, 1995). Ved å ikke gi andre grunnlag for å forstå at de er enslige mindreårige, kan et mulig ønske om å fremstå som en vanlig ungdom oppleves som mer sannsynlig. Samtidig kom det frem under intervjuene at det å være enslig mindreårig, ofte hadde lav status også blant noen etablerte innvandrer miljøer. Vi ser at dette og kan ha en påvirkning på hvorfor barna ikke ønsker å identifiseres som enslig mindreårig.

6.2 Skole

Enslig mindreårige som kommer til Norge har på samme måte som andre barn i Norge rett og plikt til grunnskole opplæring. I opplæringsloven § 2-1 står det:

”Retten til grunnskoleopplæring gjeld når det er sannsynleg at barnet skal vere i Noreg i meir enn tre månader. Plikta til grunnskoleopplæring byrjar når opphaldet har vart i tre månader” (Opplæringslova, 2011).

I tillegg skal enslige mindreårige asylsøkere få tilbud om norsk opplæring, morsmål opplæring og tospråklig opplæring etter samme regler som andre elever fra språklige minoriteter. I opplæringsloven § 2-8.1 ledd står det:

“Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege

opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar” (opplæringslova, 2011).

Enslige mindreårige er ofte svært opptatt av skole og utdanning, og det har også stort fokus i arbeidet med barna (Oppedal et al., 2009). Skolen er den største sosialisingsarena for barn, her møter man barn i samme alder og man bygger vennskap, nettverk og man blir ofte en del av en vennegjeng. Skolen er en arena hvor identitet formes gjennom studier av hverandre i forhold til egen atferd (Heggen et al., 2003).

I skolen blir barna presset inn i situasjoner der de må være i ansikt til ansikt interaksjon med andre barn, og man blir tvunget til å finne en felles meningshorisont for å kommunisere (Heggen et al., 2003). Ungdommene i våre undersøkelser gikk mye på voksen opplæring og ble ofte tatt ut av vanlige timer fordi skolen hadde fokus på språklæring. På den ene siden er ikke dette vanskelig å forstå, fordi barna har behov for mye norsk opplæring, og som skrevet tidligere har de til tider vanskelig for å forstå hva lærere sier når ikke norskkunnskapene er gode nok. Samtidig tar man da barna ut av den største jevnalder sosialisingsarena de har. Hvilke konsekvenser det har, er vanskelig å si. På den ene siden, er det viktig med jevnalder sosialiseringen i forhold til identitet, forståelse av sosiale og kulturelle koder (Frønes, 2006). Men også ved å ha en mulighet til å danne vennskap og relasjoner, som kanskje kan bli langvarige og by på trygghet, og en beskyttelsesfaktor i forhold til ensomhet (Borge, 2005, Oppedal et al., 2009). På den andre siden ser vi ut i fra intervjuene at språk er et av hovedproblemene i forhold til å danne disse relasjonene, både fordi barna ikke selv forstår og ikke klarer å gjøre seg forstått på en måte som anerkjenner dem som dem de er. Men også, som nevnt tidligere, kan det virke som at majoritetsungdommen ikke er motiverte til å bruke energi på noen som de ikke kan forstå, både i forhold til språk, men også i forhold til sosiale koder. Slik kan man si at språkopplæringen kanskje bør være prioritert, for å i det hele tatt komme i en posisjon der denne kontakten føles tryggere, for både de enslige mindreårige og majoritetsungdommen. Begge parter er i en fase i livet der man søker etter en trygghet i hvem man er. Slik kan det være nedprioritert for begge parter å danne relasjoner med hverandre. Det viser seg også at det er en sammenheng mellom skolerelaterte belastninger og depressive plager (Oppedal et al., 2009). Ofte er enslige mindreårige motiverte elever som strever for å få gode resultater. Samtidig som hele 29 % rapporterer at de har problemer med å konsentrere seg på skolen. Disse vanskene kan ofte ha sammenheng med psykiske plager, og det viser seg at de som har problemer med konsentrasjon på skolen, også har mer depressive og posttraumatiske stressplager (Oppedal et al., 2009).

På denne måten kan det tenkes at mange enslige mindreårige, har andre utfordringer i skolen de må forholde seg til, prioritere og bruke energi på, enn å få kontakt med jevnaldrende. Ved at det er lagt et stort fokus på skole og utdanning fra hjelpeapparatets side, kan det tenkes at det for barna føles en forventning til dem om å gjøre det bra. De er som nevnt motiverte elever, som strever etter gode resultater (Oppedal et al., 2009). Om det handler om forventningene de føler fra hjelpeapparatet i Norge, om det er forventninger hjemmefra eller om verdien i utdanning generelt har en stor betydning for mange enslige mindreårige, er vanskelig å si. Men man kan anta at ønsket om å få gode resultater, kombinert med kanskje psykiske plager, konsentrasjonsvansker og språkvansker, gjør det til en utfordring å mestre skolen.

I intervjuene våre kom det frem at mange av barna ofte latet som de forsto på skolen, selv om de ikke gjorde det. Dette for at de ikke ville oppleves som “dumme” i forhold til lærere og andre elever. En opplevelse av seg selv som “dum” vil prege hvordan du opptrer og møter andre. I skolesammenheng, hvor prestasjon og kunnskap er fremtredende, kan man anta at barna ikke føler seg likeverdige i forhold til andre elever, som kan språket og har helt andre forutsetninger for å følge med. Ved å føle seg mindreverdige og usikker i en skolesammenheng, kan også være en grunn til at det kan være vanskelig å danne relasjoner til andre elever (Heggen et al., 2003). Samtidig som enslige mindreårige og har større hyppighet av konsentrasjonsvansker og psykiske vansker (Oppedal et al., 2009), er det ikke vanskelig å forstå at skolen, og det som følger med i en skolesammenheng, er vanskelig for mange enslige mindreårige å forholde seg til.

I boligene hadde man som sagt lite oversikt over barnas relasjoner til jevnaldrende. Men de hadde inntrykk av at barna ikke hadde mange relasjoner til jevnaldrende på skolen. De hadde inntrykk av at det generelt var vanskelig for enslige mindreårige å få innpass blant elever og andre jevnaldrende, kanskje spesielt i ungdomsskolealder. Dette på grunn av faktorer nevnt tidligere¹⁸. De hadde samtidig et inntrykk av at dette bedret seg etter hvert, som den ene ansatte sa;

”på videregående løser det seg litt mer opp – de norske er også litt mer modne og litt mer imøtekommende”

Dette kan bety at i en ungdomsalder, hvor de enslige mindreårige er relativt nye i Norge, er inntrykkene er mange og til tider utfordrende, samtidig som de er i en fase hvor å finne sitt trygge jeg er hovedmål (Bunkholdt, 2003). Relasjonsbygning med jevnaldrende kan derfor for barna være nedprioritert. Samtidig er majoritetsungdommen i samme alder, hvor de og søker sitt trygge jeg, hvor det å gi plass til nye relasjoner, med andre som ikke deler samme

¹⁸ Se kapittel 6.1 - Forholdet til jevnaldrende, side 80-85.

meningshorisont og kultur, kan føles skummelt og vanskelig. Men at man modnes og blir tryggere på seg selv, både enslige mindreårige og majoritetsungdom, slik at muligheter for å skape relasjoner med hverandre blir enklere og av større interesse for begge parter.

Det er ofte enkelt å legge skylda på majoritetsungdommen, at de ikke vil, ikke ønsker, ikke har plass til nye venner og så videre. Men man må ikke glemme at det er to parter, det er ikke slik at det nødvendigvis er et ønske eller en prioritet for enslige mindreårige heller. Og hvordan skal man da som majoritetsungdom “ta til seg” nye venner, hvis disse ikke ønsker det selv?

6.3 Aktiviteter, mestring, selvstendighet

For at barna skal finne arenaer hvor de kan bruke fritiden sin og utfolde seg er de avhengig av at omsorgspersonene har oversikt over hvilke tilbud som finnes, og viser interesse for barnets engasjement. Både hos boligene og fosterforeldrene var ønsket at barna skulle finne arenaer der de kunne danne tilknytningsbaser, og få steder der de kunne mestre og hvor de fikk vise sine evner. Gjennom aktiviteter blir barna presset inn i situasjoner der de får en mulighet til å utvikle seg i samhandling med andre jevnaldrende, som deler samme interesser. For disse barna er sosialiseringarenaer kanskje ekstra viktig, fordi de ikke har så mange andre tilhørighetsbaser når de kommer til boligene eller fosterhjemmene. De fleste barn har, som beskrevet tidligere, dannet relasjoner fra barndoms alder, og kan gjennom disse relasjonene bygge nye tilknytningsbånd. Dette er relasjoner som enslig mindreårige har få eller ingen av (Oppedal et al., 2009). Med dette mener vi ikke at de ikke har relasjoner fra barndommen, som fremdeles er viktige for dem. Men at de fleste av disse relasjonene ikke er fysisk tilgjengelige for dem i Norge. Og byr derfor heller ikke på nye tilknytningsbånd i Norge.

De ansatte ved boligene var opptatt av at barna skulle komme inn i faste aktiviteter utenom skole, gjerne to ganger i uken. Fosterhjemmene var også aktive når det gjaldt å introdusere barna i sosiale aktiviteter utenfor skolen, og de var opptatt av at barna kom inn i positive miljøer og finne arenaer der de kunne oppleve mestring. For barna i fosterhjem er denne sosialiseringen kanskje viktigere enn i boligene, fordi de er i en mye mer privat setting, der de styrer sosialiseringen mer selv. Med dette mener vi at hvis ikke fosterforeldrene legger til rette for at barna kommer inn i aktiviteter hvor det oppholder seg andre barn, kan barna havne i en situasjon hvor de vegrer seg for å ta kontakt med andre. Mens barn i boliger hele tiden må forholde seg til andre jevnaldrende, fordi de som nevnt tidligere, bor mange sammen.

Gjennom å finne arenaer for fritidsaktiviteter kan barna komme i posisjon og få innpass i allerede dannede vennegjenger og miljøer. Barnas kulturelle bakgrunn mister noe av fokus fordi

det er mestring av aktiviteten som er viktig. Frønes mener at mestring og selvbilde ligger tett opp mot hverandre, noe som er viktig når man skal gå inn i nye relasjoner. Dermed vil mestring i aktiviteter være med på å bygge selvbilde og selvtilliten slik at mulighetene for å gå inn i nye relasjoner blir bedre (Frønes, 2006).

I fosterfamiliene så vi et eksempel på dette hos gutten som var god i fotball. Gjennom en aktivitet han mestret ble han anerkjent og respektert på en måte som virket positiv for integreringen. Fordi fotball i tillegg er en populær sport som mange følger med på, blir evnen hans en kvalifikasjon som gir inntreden på flere arenaer. Gutten ble anerkjent gjennom å ha en evne som gir innpass i det norske samfunn. Gjennom å være god i fotball, ble han populær blant jevnaldrende og fikk på denne måten en fordel i forholdt til sosialiseringen, som han kanskje ellers ikke hadde fått.

I det andre fosterhjemmet var situasjonen annerledes. Gutten var veldig rolig og hyggelig, litt stille og forsiktig, og gjorde lite ut av seg både i hjemmet og ute. Han hadde ikke så mange venner og fosterforeldrene gjorde alt de kunne for å hjelpe han gjennom å finne aktiviteter han likte. De introduserte han for nabobarn og barn av bekjente uten hell. Likevel når det var snakk om noe han likte å gjøre – kom han gjerne med kommentarer som *”jeg er best på dette”*. For så vidt er dette en positiv kommentar fordi det viser at han har mestringsfølelse på enkelte områder, han er ikke redd for å vise sine positive egenskaper og har en god utviklet selvtillit på disse områdene. Dette er gode egenskaper i forhold til utviklingen av identitet og i forhold til å tørre å være seg selv (Bunkholdt, 2003, Gulbrandsen, 2009).

På den andre siden er guttens måte å utrykke seg på et klart brudd på den såkalte “janteloven”, noe som til tider skapte noen misforståelser og et inntrykk av at han var noe “kjepphøy”. Fosterforeldrene trodde dette gjorde at andre barn ofte kunne ha vanskeligheter med å forholde seg til han, fordi de kommuniserte på så ulike måter. Likevel arbeidet de aktivt i å finne kamerater til gutten gjennom nabolag og de guttene fosterforeldrene så at han snakket med. Men ved forespørsel om å invitere andre hjem virket gutten uinteressert og likegyldig. Ved en anledning hadde de invitert en gutt på samme alder hjem til dem for å gi det et forsøk. Dette endte ikke så bra. Alt var lagt til rette for en koselig kveld for to kompiser, med spill, film og noe godt å tygge i. Fostermoren kunne likevel etter kort tid observere at guttene ikke hadde det spesielt hyggelig. Fostergutten virket lite interessert i den andre gutten, og hvis de skulle spille spill, ville han helst bestemme hvilket, samme gjaldt filmene. Hun kunne med en gang merke at den inviterte gutten antagelig ikke hadde store planer om å komme tilbake og gjenta en slik kveld.

I samtaler etter denne situasjonen forsøkte fosterforeldrene å forklare gutten at det kanskje er hyggelig hvis du lar de som er på besøk få være med på å bestemme, slik at det er hyggelig for begge. Og at man som vert ofte tok initiativ til å finne på noe, og tok i mot forslag fra den man hadde på besøk. Dette var noe gutten ikke kunne forstå hvorfor han skulle gjøre. Hvis han ikke hadde lyst, ja, hvorfor skulle han gjøre det da?

Man skal være forsiktig med å tilegne en slik oppførsel som en del av en kultur, spesielt og generalisere det så mye som til et land eller område. Det er absolutt ikke sikkert dette er noe som gjelder for alle barn i for eksempel hans hjemland. Barn er barn, og de er forskjellige uansett hvor man kommer fra, og kanskje er dette bare en del av hvem han er. Samtidig kan det handle om det vi har beskrevet tidligere, om at jevnaldre sosialisering ikke anses som viktig i alle kulturer. Kanskje kommer denne gutten fra en kultur hvor dette ikke har vært ansett som viktig, og at han av den grunn ikke har noen forutsetning for å forstå forhandlingskontekstene og de sosiale kodene som er vanlig i vår kultur (Dahl, 2007).

Likevel viser dette eksempelet at det ikke er så enkelt å hjelpe barn inn i relasjoner, hvis ikke barnet selv er motivert for dette. Og er det slik at gutten ikke følte han hadde behov for nye relasjoner nå, og at dette mest var et dilemma for fosterforeldrene. Hva gjør i så fall alle forsøkene fra fosterforeldrene med guttens selvfølelse? Man kan tenke seg at fosterforeldrene føler seg mislykket i forhold til at gutten er mye alene, og at de ikke klarer å komme i posisjon til å motivere gutten inn i jevnaldersrelasjoner. Dette kan føre til at omsorgspersonene bruker ekstra tid og energi på dette, og glemmer andre faktorer som er like viktige i et omsorgsarbeid. Gutten kan også bli sittende igjen med en følelse av å være mislykket fordi han ser at fosterforeldrene ønsker at han danner relasjoner med andre, men at han kanskje ikke har overskudd til å gå inn i nye relasjoner. En årsak til dette kan være en redsel for å oppleve nye brudd med mennesker han danner tilknytning til. Kanskje har denne gutten opplevd og lært andre forhandlingsmetoder i forhold til jevnaldrende, enn hva som er akseptert i Norge. Han følger ikke de norske sosiale kodene, men kanskje sin kulturelle bakgrunns koder der jevnalderskontakten ikke er så viktig. Samtidig kan det hende at fokuset hans ligger i skole og arbeid. Mange enslige mindreårige ønsker seg utdanning og arbeid for å kunne hjelpe de hjemme (Oppedal et al., 2009), og det kan hende han på denne måten ikke føler behov for nye relasjoner fordi han ikke har tid til dem. Det kan med andre ord være flere årsaker til at gutten ikke går inn i nye jevnaldersrelasjoner, men uansett begrunnelse kan hans væremåte være med å støte han ut fra de gruppene han egentlig burde tilknyttes. Frønes sier at sosialisering er en kompetanse som trenger arbeid og motivasjon. Men hvordan kan man motivere ungdom som ikke viser interesse for å gå inn i nye relasjoner?

Hvordan man kan komme i posisjon til å motivere til forandring, krever at man har en relasjon som gir mulighet og aksept for en slik intervensjon (Frønes, 2006)

I vårt eksempel forsøkte fostermor å forklare gutten at dette kanskje ikke var en god måte å kommunisere på, men samtidig var hun redd for å bryte ned den selvtilliten han hadde i forhold til hva han var god på. Dette er kanskje noe av essensen av det som er vanskelige for fosterforeldre, fordi de handler ut ifra følelser og fornuft. De har ikke samme bakgrunn, i forhold til kunnskap og kompetanse, som ansatte i en bolig har. Både i forhold til å veilede, støtte og hjelpe barna i det å finne en måte å fungere på i norske jevnalder miljøer. Samtidig tar de det kanskje mer personlig når barna ikke lykkes, og det kan kanskje føles som et nederlag som forelder. Selv om man har grunn til å anta at denne gutten likevel vil kunne "lykkes" i Norge, ved at han tar utdanning og har fremtidsplaner, og på den måten kanskje vil unngå sosialsystemet NAV, er det likevel grunn til å tro at han vil ha utfordringer i forhold til jevnalder kontakt, fordi han ikke lykkes i å tilpasse og lære det vi kaller norske væremåter. Dette gjør det igjen vanskelig for andre jevnaldrende å akseptere han. Ved at fosterforeldrene i dette tilfellet syns det er vanskelig å veilede han i forhold til dette, ved at de føler en redsel i å kanskje bryte ned noe av hans selvtillit, havner de i ett dilemma. De føler de må velge mellom å veilede, støtte og hjelpe gutten i å lære sosiale koder som vil bidra til en enklere sosialisering, og på den måten knytte bånd med andre på samme alder, eller å la han fortsette å være slik han er, forlenge en sosialiseringssprosess, men fremdeles la han få beholde noe av den selvtilliten han har. Noe som også bidrar til at man er trygg i møte med andre.

Igen tenker vi at et tiltak som Flex-ID kunne hjulpet denne gutten i hans utvikling mot et selvsikkert og trygt selv i Norge. Ved å møte andre ungdom i samme situasjon, vil han kanskje få en mulighet til andre innfallsvinkler og nye perspektiver. Samtidig kunne et slikt tiltak vært til hjelp og støtte for fosterforeldrene i utfordringer og vanskelige dilemmaer. Ved å frata de noe av det ansvaret som føles vanskelig og utfordrende i at gutten skal ha det bra og fungere i Norge, kan de fokusere på andre og også viktige ting, som handler mer om familiestruktur og hverdagsliv sammen som familie. Som man kan anta er likeså viktig for barnet i forhold til tilhørighet, trygghet og forutsigbarhet.

Poenget med dette eksempelet er at hvis ikke barnet er motivert, eller ser en mening eller hensikt med sosialisering med jevnaldrende, blir arbeidet med denne formen for sosialisering vanskelig. Spørsmålet man da må stille seg er hvor viktig denne sosialiseringen er for barnet her og nå, og om det har hensikt med å bruke tid på dette. Kanskje har barnet andre behov som burde ha større fokus. Dette er også noe Kohli (2007) mener man bør ha fokus på når det gjelder enslige mindreårige, situasjonen her og nå. Han mener at man bør fokusere på problemstillinger og

dilemmaer i forhold til fortid og fremtid senere (Kohli, 2007), kanskje når det anses som riktig tidspunkt for barnet.

I boligene fikk vi ikke så mange konkrete eksempler i forhold til om noen mestret noe og på den måten fikk innpass. Som nevnt tidligere hadde boligene liten oversikt over barnas type forhold til jevnaldrende. Men i forhold til utviklingspsykologi, der mestring fører til selvtillit (Bunkholdt, 2003), kan vi anta at det samme gjelder også for disse barna.

Gjennom mestring på sosiale arenaer enten det gjelder aktiviteter eller i skole, bygges selvtillit og selvbilde. Barna går kontinuerlig gjennom læreprosesser som gir kunnskap om de sosiale ferdigheter og koder som er nødvendig for å forstå samfunnet man er en del av. Gjennom skole, aktiviteter og daglig samhandling med andre kan tilknytningsprosesser foregå uten at det nødvendigvis blir satt fokus på dem (Frønes, 2006).

For å gi barna en ekstra trygghet i sitt selvbilde kan det også være viktig at barna får anerkjennelse på sin kulturelle tilhørighet, slik at de ikke føler de trenger å undergrave sine verdier og holdninger, men at omsorgspersonene anerkjenner og støtter dem som selvstendige individer (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Slik kan barnet få motivasjon til videre relasjonsbygging gjennom mestring, som bygger selvtillit og styrker egen selvfølelse (Borge, 2005). I boligene var man opptatt av at ungdommene snart skulle klare seg på egenhånd og at de var avhengig av å bygge seg et nettverk utenfor boligene.

”det er ikke så lenge til de skal flytte ut da, så det er klart at vi har et stort fokus på det – at de må skaffe seg det på andre måter – gjennom kamerater eller de som følger videre, for vi kan plutselig forsvinne for godt – og da må de dekke det behovet selv – eller i alle fall ta initiativ til å hente det der de kan”

Selv om omsorgspersonene var opptatt av at barna skulle bli selvstendige, og snart skulle flytte ut, var de også opptatt av at ungdommen visste at døren i boligen alltid var åpen, og at de aldri skulle føle seg alene. Alle boligene hadde kontakt med flere av de som hadde flyttet ut og hadde en stor åpenhet i forhold til at ungdommene alltid kunne komme til boligen, hvis det var noe de hadde problemer med. På denne måten gir boligene en trygghet i at ungdommen ikke trenger å bekymre seg for mye, for at de står helt alene når de flytter for seg selv. Selv om relasjonene og nettverkene ikke lenger assosieres med boligene, har de en trygghet i at noen er der for dem om de trenger det.

I fosterhjemmene var de klare på at om barnet trengte det, ville de gjerne la dem bo lenger enn til barnet var 18 år. For barna i fosterhjem kan nok dette være en viktigere del enn for barna i boligene. Nettverkene de har bygd seg er kanskje i sammenheng med familien, og relasjonene er

oftere tettere innad i en familie enn i en bolig. At barna er informert om at de er velkomne til å bo lenger enn til de er 18 år, kan være godt å vite. Det vitner om en omsorg, og ikke bare at de er plassert der. På denne måten kan de få trygghet og ro over fremtiden.

Det skal også nevnes at mange av barna benytter seg av muligheten de har til ettervern. Dette er et tilbud for de barna som ønsker det, å være tilknyttet bolig eller fosterhjem til de fyller 23 år (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Det vil si at de som benytter seg av dette tilbudet, kanskje opplever en større trygghet i at omsorgspersonene er der, fordi de da fremdeles er ansvarlige for barna.

6.4 De sosiale mediers påvirkning

I dagens samfunn er de sosiale mediene en populær møteplass for ungdom. Etter internettets inntreden på 1990 tallet har muligheten for kommunikasjon over lange distanser blitt mer og mer vanlig (Eriksen, 2008). I de senere år har det også dukket opp flere sosiale medier som msn, facebook, twitter og så videre. Dette har blitt populære medier, spesielt for ungdom, der man kan holde kontakt med familie, slekt, venner og bekjente over hele verden. Man kan søke opp mennesker fra hele verden, og finne familie og venner som man ikke har hørt fra på lang tid (Eriksen, 2008).

For enslig mindreårige betyr dette at de har mulighet til å holde kontakt og spore opp slekt og familie og venner i hjemland, men også at de kan holde kontakt med de mennesker de har møtt på veien til Norge, og dem de har blitt kjent med på eksempelvis primærmottak. Dette kan være med på å gi trygghet, og å stille noe av den redsel de har for sine kjære hjemme. Dette kom også godt fram i våre intervjuer. Både de ansatte og fosterfamiliene la vekt på at barna hadde mye kontakter gjennom internett

”De sosiale mediene har tatt over mye av den plassen kamerater og venner fysisk tok en gang i tiden, så det er mye chatting på facebook, twitter og msn”.

For noen av barna betydde dette en åpen kontakt med familie og venner i hjemland. For andre virket det som kontakten kanskje ble holdt litt skjult, men var der. Mens for andre igjen innebar muligheten for å finne slekt og familie i hjemlandet, gjennom internett, en kontinuerlig leting for å finne dem der hjemme. For de barna som finner slekt eller familie fra hjemlandet, har de en mulighet til å rekonstruere nettverk fra hjemlandet, noe som er en essensiell oppgave for disse barna (Oppedal et al., 2009)

Det finnes både positive og negative faktorer med denne formen for kommunikasjon. Hvis man tenker seg identitetsteorien, er den fysiske tilstedeværelsen viktig. Mead sier at gjennom å spille

oss i andre og se deres reaksjoner på vår opptreden lærer vi oss de koder som er i de forskjellige miljøer. Slik lærer vi å samhandle med andre rundt oss, og utvikler vi oss kontinuerlig i samhandling med andre. Denne formen for speiling og læring er avhengig av ansikt til ansikt relasjoner (Gulbrandsen, 2009), dermed er det viktig for barna at de får mulighet til å møte miljøer også utenfor internett. Skjervheim (2001) snakker om den felles meningshorisonten som er nødvendig for å oppnå subjekt – subjekt kommunikasjon, altså en anerkjennende dialog mellom to mennesker, der man stiller som likeverdige (Skjervheim, 2001). Denne dialogen er vanskelig å få til, spesielt i et forhold der den ene er voksen og den andre er barn, fordi det handler om maktposisjoner. I så måte stiller jevnaldrende seg enklere fordi dialogen dem i mellom ikke har en denne automatikken av et maktforhold. Men likevel, for å få til en så tilnærmet likestilt dialog mellom to mennesker spiller kontekst og situasjonsbilde inn. Noen forskere mener at 50 – 80 % av informasjonen som overføres skjer non – verbalt (Dahl, 2007, s.111), dermed kan man si at uten fysisk tilstedeværelse vil det være ytterst vanskelig å få en slik felles forståelse. I tillegg kan man tenke seg at kulturelle forskjeller gir ulike meningshorisonter. Og for å utvikle en felles mening kan ”forhandlingene” om meningene være vanskelig om man ikke er i et fysisk samspill med den andre (Dahl, 2007). Menings forhandlinger og meningsdanning skjer i det sosiale samspill, derfor er vi avhengig av å se hverandres reaksjoner på hverandres kommunikasjon, slik at vi kan finne den felles grunn, eller i alle fall finne en felles plattform som gir en felles forståelse. Spesielt er dette viktig i barn – barn relasjonen der forhandlingen om normer og roller skjer. Som skrevet tidligere handler det om å kunne ta den andres perspektiv, noe som helst skjer i en fysisk interaksjon (Gulbrandsen, 2009).

Vi kan derfor med forankring i teori om anerkjennelse og identitet si at de sosiale mediene kan være en utfordrende faktor i forhold til relasjonsbygging og integrering til lokalmiljøet. Hvis de sosiale mediene tar over plassen fysiske relasjoner har, kan ungdommene utsette møter og interaksjon med andre ungdom. For barna i vår undersøkelse som har behov for å lære seg lokale og nasjonale kulturelle koder og normer, som det norske systemet er gjennomsyret av, kan de sosiale medier vanskeliggjøre denne læringen. Viktigheten av å danne seg nye relasjoner er en av de viktigste utfordringene ungdommene står ovenfor, fordi de ikke har så mange andre å forholde seg til (Oppedal et al., 2009). Barna har også behov for å lære seg det norske språket (Dahl, 2007). Denne læringen skjer også oftest best og enklest i samhandling med andre, og i ungdomsfasen er det de jevnaldrende som er de viktigste (Frønes, 2006). Det er derfor grunn til å anta at de sosiale mediene kan være med på å hindre en god språkutvikling, hvis barna ikke får tilfredsstilt sine behov i forhold til språkopplæring andre steder. Det er enkelt å logge seg på en

internettside og holde kontakt og dele interesser og annet her, det er en helt annen setting å skulle være i en fysisk interaksjon med jevnaldrende i en hverdagssituasjon.

Samtidig som at teori sier noe om viktigheten av fysisk samhandling med andre mennesker, er det ikke dermed sagt at ungdommene ikke har mange, og kanskje flere positive enn negative konsekvenser av å bruke de sosiale medier for å holde kontakt med slekt, familie og venner utenfor lokalmiljøet sitt. Hvis ungdommen er i skole eller jobb, gode fritidsarenaer og venner lokalt, kan de sosiale mediene være med på å styrke ungdommen i de kontaktene de har der. Har barnet for eksempel kontakt med familien over internett og kan kommunisere med dem innimellom, kan dette være med på å legge til rette for at mye av den angsten og redselen barna har for de der hjemme (Oppedal et al., 2009), kan legge seg. De kan få trygghet i hverdagen slik at de kan utvikle seg og ha fokus rundt læring og dannelse av betydningsfulle nye relasjoner. I forhold til resiliens forskningen sies det at det er en beskyttelse faktor i seg selv å ha en signifikant voksen (Borge, 2005). Dette kan være voksne som ungdommen har møtt på reisen, ansatte i primærmottak eller andre, det viktige er at de har knyttet nære bånd og dannet en relasjon som gir ungdommen næring til å opprettholde og søke videre positiv utvikling (Gulbrandsen, 2009). På denne måten har de mulighet for å øke sin selvtillit og selvfølelse. De sosiale mediene kan altså også være en positiv faktor for enslig mindreårige i det at det gir mulighet til å holde gode relasjoner levende. Også i forhold til usikkerhet omkring ivaretagelse av kulturelle tradisjoner og religiøse uttrykk kan barna få tilbakemeldinger fra familie og slekt. Dette kan virke positivt fordi barna får mulighet til å spørre og holde seg oppdatert på disse temaene, men kan også være negativt fordi det kan kollidere med verdier og holdninger i Norge. Hvis omsorgspersoner i hjemlandet krever at barna skal opprettholde alle tradisjoner og religiøse uttrykk, kan dette være vanskelig fordi samfunnet de kommer fra er ulikt oppbygd fra det norske. Det kan være vanskelig for foreldrene å se barnets situasjon, fordi de ikke ser hvordan hverdagslivet fungerer i Norge og at det er stor forskjell mellom samfunnene. Dette kan igjen føre til usikkerhet og vanskelige valg for ungdommen. Dette kan kanskje føles som svikt på kontinuitet i omsorgen, og en manglende følelse av indre kontinuitet (Binder & Nielsen, 2009). I slike situasjoner kan det være at barnet trenger veiledning slik at det kan finne en balansegang som det selv kan leve med. Winnicott mente at om barna ikke klarer det, kan de i ytterste konsekvens komme i den situasjonen at de føler det er enklere å utsette møtene med omverden (Binder & Nielsen, 2009 s, 118).

For omsorgspersonene blir det en utfordring å stille krav til barna om fysisk deltagelse i aktiviteter i hverdagen, både i hjemmet, i skole og i fritiden. Omsorgspersoner må kunne ha en oversikt over at barna faktisk bygger relasjoner med mennesker også i fysisk forstand. I våre

undersøkelser kom det frem at de ansatte i boligene ikke hadde så stor oversikt over venner og bekjente, mens dette var helt annerledes i fosterhjemmene der man hadde mer kontroll over venner og bekjente. Oversikt over hvem man holdt kontakt med over internett virket også større i fosterhjemmene. Dette kan ha sin enkle årsak i at man i boligene har flere barn å forholde seg til og det er vanskeligere å holde oversikten, enn i et fosterhjem, der kontakten mellom voksen og barn kanskje er tettere.

Slik sett kan vi se at det finnes både positive og negative sider ved de sosiale mediene. Når de sosiale mediene blir brukt på en måte der barna får mulighet til å holde kontakt med slekt og venner i hjemland, eller med mennesker som har betydning for dem, kan dette være med på å styrke barnets trygghet og forankring, slik at selvfølelse og selvtillit bygges. Samtidig vil et fokus på for mye tid i den sosiale mediers verden ta fokus bort fra den fysiske kontakten barna har behov for, for å danne nye og positive relasjoner i Norge.

6.5 Avslutning

Gjennom intervjuene vi har gjort i dette prosjektet ser vi at jevnalder sosialisering er en viktig del av både integreringen og tilknytningsprosessene til barna. Dette er både de ansatte i boligene og fosterforeldrene opptatt av, selv om fokuset deres er forskjellig. I boligene blir barna presset inn i sosialisering med andre ungdom, fordi de bor flere barn sammen og gjennom obligatoriske kurs som flex-ID. Fokuset handler mye om selvstendighetsgjøring. I fosterhjemmene skjer sosialiseringen i et familie miljø, med familiens omgangskrets som den største arenaen for jevnalder sosialisering. Fokuset er mer på trygghet og deltakelse innenfor familien. Aksepten og statusen et barn får ved å være en del av en familie kan være større, eller kanskje føles større enn i en bolig, ved at man blir en del av familiens nettverk. Mens det viser seg at noen barn plassert i omsorgsboliger ikke ville oppgi hvilken adresse de bodde på, for eksempel på skolen, fordi de ikke ville at andre skulle forstå at de var enslige mindreårige.

Teori og forskning viser at det er en stor forskjell i hvordan man anser betydningen av jevnalderkontakt i moderne kontra tradisjonelle samfunn. Frønes (2006) mener også at den kulturelle bakgrunnen barna har er viktig for utviklingen av sosiale ferdigheter. I Norge lærer barn av hverandre, og gjennom denne formen for læring er de en del av den kontinuerlige samfunnsutviklingen som foregår. Ved jevnalders sosialisering tilegner vi oss kunnskap om de sosiale ferdigheter og koder som er nødvendige for å forstå et samfunn. I direkte samhandling vil man se den andre og herme etter den, og på denne måten få de glidende overgangene som er viktige for en god integrering inn i jevnaldre miljøene. For å gjøre barna i stand til å gjennomgå disse lære prosessene trenger de motivasjon for å komme videre (Frønes, 2006). For enslige

mindreårige viser det seg at det kan være vanskelig og kanskje ikke føles så naturlig å forholde seg til jevnaldrende i Norge. Bakgrunnen for dette kan være at deres fokus er forskjellig på grunn av kulturelle forskjeller i tankesett, og at man har forskjellige prioriteringer om hva som er viktig. Samtidig er det et inntrykk i boligene at majoritetsungdommen rett og slett ikke har rom for vennskap der den andre har en helt annen meningshorisont. I tillegg kan språkforskjeller og forskjellige uttrykksmåter gjøre det vanskelig å komme seg inn i allerede etablerte miljøer.

De virker som det er vanskelig for de ansatte i boligene å ha oversikt over barnas nettverk, men at det er et inntrykk at det er veldig varierende fra barn til barn, hva slags kontakt de har og ønsker. Dermed er det enkelte individ som må finne en balansegang for seg selv. Med bakgrunn i vestlige teorier om identitet tenker vi at jevnalderkontakt er viktig å arbeide aktiv med, fordi stadienes oppgaver endrer seg med samfunnsutviklingen og det er mellom jevnaldrende man best lærer samfunnets sosiale og kulturelle koder i et individualistisk samfunn (Frønes, 2006). Slik får ungdommene mulighet til å speile seg i samfunnets rette kontekst. Spørsmålet er om de enslige mindreårige ser det slik, med deres tidligere lærdom om hva som er viktig.

I fosterhjemmene virker det som man har en bedre oversikt over barnas nettverk. Det ene fosterbarnet så gleden av jevnalderkontakt ved aktiviteter han mestret, mens den andre gutten virker mer reservert i forhold til jevnalderkontakt.

Sosialisering er en kompetanse som trenger arbeid og motivasjon. Å motivere til sosialisering kan være vanskelig når barna ikke har kvalifikasjoner innenfor våre sosialiseringsprosesser. I hvilken grad barnet har utviklet en selvtillit og selvfølelse har påvirkning på motivasjonen (Frønes, 2006). Det er derfor viktig i en omsorgssituasjon, å ta vare på den kulturelle bakgrunnen til barna og opprettholde den selvtillit og selvfølelse barna har, for at de skal ha motivasjon til videre læring. For de voksne rundt barna blir det en oppgave å gi ungdommene den kompetansen de trenger for å være en del av et jevnaldermiljø, og gi ungdommene kunnskap om hvorfor det er viktig å være en del av et jevnaldermiljø. Mange av ungdommene kommer til Norge i pubertetsalder, dette er en periode hvor det skjer en orientering mot jevnaldrende (Bunkholdt, 2003). I utviklingen av vennskap og evnen til sosialemosjonelle relasjoner kan de jevnaldrende være de signifikante andre (Frønes, 2006). For ungdommene og barna våre blir sosialisering med jevnaldrende viktig fordi de ikke har vennskap som går tilbake til barndommen her i Norge.

Konsekvensene for barna, om de ikke klarer å bygge seg nettverk, kan være at de vil føle seg ensomme, og kan utvikle psykiske vansker (Oppedal et al, 2009), eller havne i dårlige miljøer. Flex-id kan være med på å forebygge flere av disse risikoene. Samtidig har mange enslige mindreårige flere vennskap med andre enslig mindreårige, men også med andre barn med

innvandrers bakgrunn. Dette kan ha sin begrunnelse i at selv om man har forskjellig bakgrunn, er man like i det å være forskjellige fra majoriteten (Eide og Mekonen, 2007).

Skolen er den største arena for jevnalder sosialisering i ungdomsårene, hvor man kan danne relasjoner bygget på samme interesser og som kan være langvarige og trygge. Ikke bare er skolen en møteplass for barn og unge i samme alder, men er også en arena hvor språkforståelse og språkkompetanse utvikles. De voksne rundt barna mente at barna var godt motiverte for skolen og at skole var prioritert. Et dilemma kan være at mange enslige mindreårige blir tatt ut av vanlig skole for å plasseres i voksenopplæring. Bakgrunnen for dette er at barna har behov for norsk opplæring, men det kan også føre til en større stigmatisering, og at barna blir holdt utenfor en arena hvor de har tilgang på sosialisering (Heggen et al., 2003). I tillegg har mange av barna problemer med konsentrasjon (Oppedal et al, 2009), og later som de forstår når de ikke gjør det, i redsel for å fremstå som dumme.

Kultur overføres via det skjulte meningsinnhold i alt vi gjør, dermed er kontakten med jevnaldrende betydelig viktig. Ifølge Frønes (2006) er barnets kulturelle bakgrunn viktig for utviklingen av sosiale antenner. Gjennom aktiviteter og miljøer utenfor skolen kan barna, gjennom mestring, oppnå aksept på arenaer hvor aktiviteten er det viktigste, og ikke deres kulturelle bakgrunn. På denne måten oppnår barnet en opparbeidelse av identitet som ikke er tilskrevet. Vi ser gjennom intervjuene at barn som ikke har en kvalifikasjon eller evne som er sett på som sosialt akseptert i samfunnet, lett kan falle utenfor. Hvis barna mestrer på et område som blir sett på som positivt i samfunnet, er det enklere å bli anerkjent og danne relasjoner med andre på samme alder. Man får en posisjon i samfunnet som gir aksept.

De sosiale mediene gir en mulighet for oppsporing av slekt, og mennesker de enslige mindreårige har møtt på veien. Om barna finner sine, kan dette være med på å skape en trygghet i at barna vet at deres nærmeste har det bra. Dette gir mulighet for å rekonstruere noen av sine relasjoner til de der hjemme, men samtidig kan de barna som ikke finner sine ende opp i en kontinuerlig leting som ikke bærer frukter. I tillegg kan de sosiale mediene ta over den plassen som fysiske venner og bekjente har, noe som ikke gir en god læring i samfunnets normer og regler, eller i samfunnets måte å samhandle på. Det kan være viktig å finne en balanse der man gir mulighet for å holde kontakt med omverden via sosiale medier, samtidig som man som omsorgsperson må sette retningslinjer for bruken, slik at ikke barna distanserer seg fra det fysiske miljøet der de bor.

7 VOKSEN BARN RELASJON

Å ha nære tilknytningspersoner er en av forutsetningene til utvikling og tilhørighet til et samfunn. Gode relasjoner og tilknytning er viktig for utvikling av selvbilde og identitet. Som enslig mindreårig flyktning er det personene i omsorgsapparatet som ofte er barnas nærmeste i Norge (Oppedal et al., 2009). Dette betyr ikke at barna ikke har andre viktige voksne i livene sine, som foreldre, slekt, venner og bekjente, eller kanskje voksne man har møtt på reisen eller på primærmottak. Det er og en antagelse at disse personene spiller en større rolle i enslige mindreåriges liv, enn hva man er klar over (Engebrigtsen, 2002). Men det viser seg at mange enslige mindreårige opplever ansatte i det offentlige som de nærmeste i Norge. Det er dem de søker støtte og veiledning hos, når ting er vanskelig, man trenger hjelp eller bare noen å snakke med (Oppedal et al., 2009). Relasjonen mellom de voksne i omsorgsboliger og fosterhjem kan derfor være en av barnas viktigste relasjoner, og hvordan denne relasjonen er, kan ha konsekvenser for barnas videre fungering og tilhørighet til det norske samfunnet. Men hva er en god relasjon – og hvordan kan man tilrettelegge for denne relasjonen?

Det er flere ting som preger en relasjon. Språk og kommunikasjon er en forutsetning for en god relasjon og innebærer ikke bare ord, men også det non-verbale språket, som symboler og gester som også påvirker hvordan vi forstår hverandre. Det er også viktig at man anerkjenner hverandre som likeverdige individer i relasjonen, det betyr at man må møte hverandre med respekt og et åpent sinn. For å være anerkjennende sier Schibbye (2004) at man må være trygg på egen forankring og eget ståsted, slik kan man møte den andre og respektere og akseptere den andres verdensbilde. På denne måten kan man møte barnas opplevelsesverden og ta deres perspektiv, noe som gjør det mulig å forstå og tilkjennegi deres meninger, verdier og holdninger, samtidig som man aksepterer dem ved å være konstruktiv i dialogen (Schibbye, 2004). Dette er viktige forutsetninger for at relasjonen skal være god. Man må finne en måte og forholde seg til hverandre på, selv om verdier og holdninger kan være ulike og noen ganger vanskelig for den ene parten og godta. Man må så langt det lar seg gjøre, prøve å skape felles meningshorisonter og felles forståelse i kommunikasjonen (Skjervheim, 2001).

For at man skal skape en god relasjon er det også viktig at barna føler en viss trygghet ovenfor de voksne. Forutsigbarhet, faste rammer og stabilitet kan være med på å skape den tryggheten, ved at barna vet at de voksne er der, når de trenger dem. Å imøtekomme barna med forståelse og interesse, ved å lytte til deres historier og deres liv, kan være med på å gi den anerkjennelse barna har behov for, og vil antageligvis være en vesentlig faktor for dem (Shibbye, 2004). De har kanskje mange og vanskelige livserfaringer, og ofte kanskje en redsel for å fortelle for mye om

sitt tidligere liv (Engebrigtsen, 2002). Det å føle en trygghet og en fortrolighet med de voksne kan ha stor påvirkning på relasjonen (Oppedal et al., 2009). Åpenhet og ærlighet med dem man står nærmest, det å føle seg trygg til å kunne dele informasjon om seg selv og fortelle om ting som opptar dem, vil gi omsorgspersonene et godt grunnlag til å kunne gi rett hjelp og støtte (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Mistenkeligjøringen av disse barna fører ofte til en taushet om deres bakgrunn og deres transnasjonale relasjoner. Kohli (2007) omtaler disse barnas “tynne historier” og mener de rettferdiggjør en generell mistillit til asylsøkere. Disse “tynne historiene” hindrer oppbygningen av tillit mellom den mindreårige og hjelpearbeiderne, som er en viktig forutsetning i arbeidet med enslige mindreårige (Kohli, 2007). Dette kan føre til at barna har vanskeligheter med å tilknytte seg nye personer de første årene i Norge (Engebrigtsen, 2002). Samtidig kan det føre til en identitetsforvirring da de ofte klamrer seg til den historien som er blitt fortalt for å sikre opphold, og ikke blir anerkjent på den reelle historien. Dette kan igjen føre til at de får vanskeligheter med å føle en tilhørighet til Norge som samfunn (Engebrigtsen, 2002, Kohli, 2007). Kohli (2007) hevder at opparbeidelse av tillit mellom barna og omsorgspersonene er en viktig forutsetning i arbeidet med enslige mindreårige, men at tausheten og “tynne historier” er en av utfordringene i dette arbeidet, fordi det innebærer konstruerte historier og doble identiteter (Kohli, 2007). På denne måten mener han at hjelpearbeiderne kommer i dilemmaer når det gjelder det å skulle være barnas advokater, for å sikre deres rettigheter og behov. Samtidig som de kan havne i en situasjon som grensevoktere, ved å få tilgang på barnas reelle historie, som kanskje ikke sikrer opphold. Samtidig påpeker han at man bør fokusere på her og nå i forhold til enslige mindreårige, for så å fokusere på fortid og fremtid (Kohli, 2007). Slik kan det kanskje tenkes at hvis man fokuserer på situasjonen slik den er nå, at man kan opparbeide en tillit som etter hvert kan føre til at barna føler seg trygge til å dele informasjon om sin fortid, og at man ikke nødvendigvis skal fokusere på at denne informasjonen er en forutsetning for en relasjon bygget på tillit, anerkjennelse og aksept. Selv om hvis man ser det i lys av teorier om anerkjennelse, kan man tenke at denne informasjonen på mange måter er en forutsetning for å kunne anerkjenne barnet for den han eller hun er (Schibbye, 2004). Samtidig kan det hende at denne mistenkeligjøringen i forhold til fortellinger om “ankerbarn” kanskje heller ikke har så stor betydning, da det viser seg at det er få enslige mindreårige som søker familiegjenforening (Eide, 2005). Enslige mindreårige, som det kommer frem ovenfor, blir ofte kategorisert som en gruppe barn/flyktninger med felles behov. Eide og Broch (2010) mener at et større fokus på barnas flukthistorie kan bidra til å belyse barnas individuelle behov for oppfølging og ivaretagelse (Eide & Broch, 2010).

7.1 Voksen barn relasjon i omsorgsbolig

I boligene var en av hovedoppgavene å skape et trygt bo – miljø hvor barna føler trygghet, ro, forutsigbarhet og stabilitet til å utvikle seg videre og danne tilknytning til andre mennesker. Man var opptatt av at man var nå den næreste omsorgsperson og veileder, men samtidig veldig klare på at man ikke var en ny foreldre, og at som ansatt i en bolig var i en profesjonell rolle som ble atskilt fra den private. Dette satte imidlertid ingen stopper for at de ansatte ble veldig glad i barna, og fikk en nær tilknytning til dem.

”man blir jo veldig glad i dem da – men, for dem så er det et hjem, men for oss så er det en arbeidsplass”

De ansatte var opptatt av å danne gode relasjoner til barna, men var også opptatt av at barna skulle en dag flytte ut og bli selvstendige individer, og de voksne fra boligen ville en gang bli borte. Boligen er et foreløpig hjem for barna, hvor det finnes voksne å støtte seg til ved behov. For noen av barna kan det være greit å ikke få de voksne for tett inn på seg. Mange har vært selvstendige i mange år og har ikke behov for at noen plutselig skal være en like nær omsorgsperson som en forelder, samtidig er det mange som har behov for den trygghet det er i å vite at det alltid vil være noen der (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Man blir ikke en del av en familie, hvor samhold bygger en trygg tilknytning som vil vedvare. Samtidig skal det sies at de ansatte var opptatt av at boligene alltid ville være en trygg havn for barna å komme tilbake til om problemer hopet seg opp, eller de hadde andre vanskeligheter som de trengte hjelp til. Men hvordan det å ikke ha en tilknytning til en spesifikk familie kan ha påvirkning på ungdommenes utvikling er vanskelig å si, men forskning viser at om man er utrygg i forhold til sine omsorgspersoner kan man få en skjev utvikling på flere områder (Smith, 2009). I følge Maslow og behovspyramiden er behovet for trygghet en forutsetning for videre utvikling i pyramiden. Samtidig kan man også med bakgrunn i resiliensforskningen, hvor det kommer frem at en beskyttelsesfaktor er å ha en trygg relasjon til minst en voksen, så at trygghet i forhold til omsorgspersoner er viktig i forhold til videre utvikling (Imsen, 1984, Borge, 2005). Kohli (2007) viser til sine undersøkelser der han intervjuet hjelpearbeidere, at barna blir ansett som resiliente og optimistiske på tross av en kanskje vanskelig bakgrunn (Kohli, 2007). Dermed kan man anta at mange enslige mindreårige har en bakgrunn som har bidratt og bestått av andre beskyttelsesfaktorer, og at disse fremdeles fungerer som beskyttelsesfaktorer i barnas situasjon som flyktning i Norge. Slik kan det hende at noen enslige mindreårige ikke er så avhengige av en tett og nær relasjon til omsorgsarbeidere, som vestlige teorier og en oppfatning rundt barnas situasjon tilsier.

7.2 Voksen barn relasjon i fosterhjemmene

I en fosterfamilie er ofte forholdene noe annerledes, barnet blir en del av en allerede etablert familie. Barnet skal ikke bare integreres inn i et samfunn og en bolig, med mange barn, der man er vant til store kulturelle forskjeller, og forskjeller i interesser. Barnet skal i en fosterfamilie passe inn i et mønster der det på enklest mulig måte blir en del av familien. Familien får informasjon om barnet av barnevernet, som er opptatt av at barnet og familien skal passe sammen så godt som mulig. Kommunen og barnevernet igjen har fått denne informasjonen fra mottaket der barnet kommer fra (individuell kartlegging), og kan også ha hatt en eller to samtaler med barnet før de plasseres (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Problemet her ligger i at informasjonen som familien får, ofte er basert på tidlige samtaler med barnet og oppfatninger fra mottaket. Denne informasjonen kan inneholde mange feil og mangler. I intervjuene kommer det fram at fosterforeldrene i utgangspunktet følte de fikk grei informasjon angående barnet, men at når barnet kom til familien viste det seg at informasjonen hadde vært feil eller mangelfull.

”vi snakket med dem fra kommunen, og de fortalte at han var en blid og hyggelig gutt som likte å svømme og spille trommer, også viste det seg at han liker jo ikke å svømme og han har prøvd å spille trommer en gang.”

Denne feilinformeringen eller disse misforståelsene trenger ikke nødvendigvis gi konsekvenser for familien eller barnet, men det kan få konsekvenser for noen familier der man er opptatt av spesielle aktiviteter, eller barnet har spesielle interesser som ikke sammenfaller med familien i hele tatt. For både familiene og barna kan det være en utfordring i forhold til å danne tilhørighet til familien. Familien kan ha forventninger når barnet kommer fordi de har blitt fortalt ting om barnet, og som da ikke innfris. Dermed kan det vanskeliggjøre integreringen av barnet inn i familien. Dette igjen kan ha påvirkning på barnet i den forstand at det føler usikkerhet og utrygghet over lenger tid hos familien. I en slik situasjon kan både barnet og fosterforeldrene føle seg misforstått og til dels lurt. Når man gjennom et ønske om å ta imot et barn og får beskjed om at matchen er perfekt, kan man føle seg lurt til å få et barn som ikke passer inn. Vi tenker ikke da på de små interesseforskjellene, men noen familier er mer aktive enn andre og har interesser som bør samstemme noe med barnas. Det samme gjelder for barna, dersom forventninger om familie ikke innfris ved at de er feilinformert, eller de føler at de har blitt plassert inn i en familie som har for høye forventninger til dem.

Familiene vi intervjuet følte likevel at over tid falt barna til ro hos dem. De var opptatt av ikke presse dem på bakgrunnen deres og på vanskelige områder. Dette hadde de også fått beskjed om

av barnevernet, at de ikke burde presse for mye om bakgrunnen og la barna få åpne seg i sitt eget tempo. Og sakte men sikkert følte foreldrene at barna fant en viss trygghet i alle fall innenfor husets fire vegger. Man kan tenke seg at ved å anerkjenne barna ved å vise forståelse og gi dem rom og tid til å utvikle en trygghet til ”de nye” omsorgspersonene, får barna mulighet til å bli kjent og føle seg lyttet til. Den roen og oppmerksomheten fosterforeldrene har mulighet til å gi det enkelte barn kan være med på å skape en god tilknytning, gjennom små og store felles opplevelser som gir en følelse av fellesskap (Schibbye, 2004). Det er derfor grunn til å anta at på denne måten har fosterfamiliene en bedre forutsetning til å bli kjent med det enkelte barn, og se det enkeltes barn behov. På denne måten vil barnet kunne få signifikante andre, og trygge voksne, slik resiliens forskningen viser viktigheten av, for en beskyttende faktor i en positiv utviklingsprosess (Borge, 2005).

7.3 Språk og kommunikasjon

Det er gjennom språket vi kommuniserer og samhandler med hverandre (Dahl, 2007). I omsorgsarbeidet med enslige mindreårige er dette et tema som mange ganger kan prege relasjonen mellom voksen og barn. Barna kommer til et nytt land og må lære et nytt språk, så fort som mulig. I våre intervjuer så ikke omsorgspersonene på språket som et stort problem som preget den private hverdagen, men det var utfordringer rundt språket i andre arenaer. I boligene var dette noe de var bevisste og forberedt på, og de forsøkte å legge til rette for, og ha forståelse, slik at overgangen språkmessig skulle være best mulig. Likevel var det eksempler på episoder hvor det var blitt misforståelser. Spesielt i begynnelsen, når barna nettopp hadde flyttet inn, kunne det til tider være vanskelig å forstå hverandre. Og i boligene brukte man også en del tolk i denne tiden, for å få viktig informasjon på plass.

En ting er å kunne kommunisere og gjøre seg forstått på et annet språk, men det er ikke alltid barna har et begrepsregister som strekker til i alle situasjoner (Dahl, 2007). Erfaringen var og at dette kom veldig an på hvor langt i utviklingen de hadde kommet på sitt eget språk.

“Barn er forskjellige, de lærer på forskjellige måter og i forskjellig tempo og forskjellig progresjonsmønster. Noen kommer med et godt utviklet morsmål som gjør det lettere å få på plass begrepsapparatet, men de som kommer og er yngre, mellom 11-14 år, har ofte ikke et utviklet begrepsapparat og kan slite med begrepene. De kan lære hverdagspråket fortere en 17-18 åringer, men begrepsapparatet henger de ofte etter med”

Dette viser at det er stor forskjell på barnas språkprogresjon i forhold til hvor i språkutviklingen de er på sitt eget språk. Dette kan også antyde et behov for morsmålsundervisning i skolen. Det

er viktig at man får på plass et språk først, for så å ha muligheten til å utvikle en god forståelse av det neste. Får barna muligheten til å lære nye begreper på sitt eget morsmål først, er det lettere å gi det begrepet et nytt navn, på et annet språk, etterpå (Loona, 2005). Det er en forutsetning at barna stimuleres språklig, stort sett like mye i begge språk for å kunne bli tospråklige. Hvis ikke risikerer man at barna har lett for å få en noe begrenset språkforståelse i begge språkene (Skytte, 2006). Dette var det også eksempler på fra boligene, der familien eller bekjente fra hjemlandene hadde reagert på at barnet ikke lenger behersket sitt eget språk.

Disse barna har dessverre ikke krav på morsmålsundervisning. Opplæringsloven § 2-8. “*Særskilt språkopplæring for elever fra språklege minoriteter*” sier;

”Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar” (Opplæringslova, 2011).

Denne paragrafen sier noe om at om det er nødvendig har elevene rett til morsmålsopplæring. Dermed er det opp til kommunene om det sees som nødvendig, og utelatt morsmålsopplæring kan være et resultat av kommuners ressurser og satsning.

Boligene synes dette var trist, fordi de mente barna burde ha det, fordi det hadde hjulpet dem videre. Frustrasjonen over å ikke bli forstått og å ikke kunne gjøre seg forstått, kan være skadene for en relasjon. Gjennom å kommunisere skaper man relasjon til hverandre, og for å skape en god relasjon er det viktig at man forstår hverandre og ser på hverandre som likeverdige individer (Schibbye, 2004). I en voksen - barn relasjon, der barnet ikke kan gjøre seg forstått på en god måte, kan det føre til at barnet vil oppleve frustrasjon rundt det. Spesielt når man vet at de voksne i en omsorgsbolig og i fosterhjem ofte fungerer som barnets nærmeste voksne (Oppedal et al., 2009). Hva skjer med barna når dem de står dem nærmest har det vanskelig for å forstå dem?

I starten kunne språk og kommunikasjon være et problem i forhold til hvilken måte barna spurte på og hvordan de henvendte seg til andre. Et eksempel var det å kunne forskjellen på “*du må*” til “*kan du?*”. I begynnelsen var ordforrådet noe begrenset og barna kunne ofte utrykke seg feil ved å si “*Å du må gjøre*”. Det kunne ofte bli oppfattet respektløst og provoserende og førte ofte til negativ respons fra de ansatte. Dette var de klar over og ærlige på.

“Hallo, hvem tror du jeg er liksom, jeg er ikke tjeneren din”, “Jeg skal ikke gjøre noe, du skal ikke fortelle meg hva jeg skal gjøre, men du må gjerne spørre, på en ordentlig måte”.

I en periode av oppholdet der barnet er i en overgangsfase der de tilegner og holder på med språkopplæring, kan man spørre seg hvordan barnet føler seg oppfattet i en slik situasjon. Reaksjonen fra den voksne er krass og uventet og innbyr ikke til en konstruktiv forklaring rundt misforståelsen av språket. Reaksjonen kan gjøre barnet utrygg i forhold til den voksne og gi en følelse av å ikke få til, samt vegring rundt språket, slik at den videre språkutviklingen hemmes (Dahl, 2007, Gulbrandsen, 2009, Bunkholdt, 2003). På denne måten kan man spørre seg på hvordan barnet da føler seg anerkjent. Ved en slik respons følger det også en oppfatning av hvordan barnet er som person. Man anerkjenner barnet på å være ufin og respektløs, når bakgrunnen for en slik måte å henvende seg på kanskje handler om dårlig ordforråd. Å bli møtt med en slik respons vil da kanskje føles som støtende for barnet, og at barnet ikke føler seg forstått. *“Hvorfor svarer de meg sånn?”*. I en slik situasjon kan med andre ord barnet føle seg misforstått og de voksne gir et svar som gir utrygghet, samtidig som den voksne oppfatter barnet som respektløs, noe som gir et negativt inntrykk. Faren er at begge parter deler en negativ opplevelse som kan være utløsende for videre relasjonsbygging dem imellom (Schibbye, 2004). Å bli møtt på denne måten kan også ha innvirkning på identitetsutviklingen. Mead var opptatt av at språk og kommunikasjon er viktig for identitetsskapelsen (Gulbrandsen, 2009). Han mener at vi speiler oss, og utvikler oss ut fra den responsen vi får av andre, spesielt våre nærmeste. Disse barna har på mange måter mistet personene de speilet seg i fra de var små. Selv om de fleste kan ha hatt gode tilknytningspersoner i oppveksten, har de et vedvarende behov for videre respondering på sin måte å kommunisere på. Dette kan være en måte man oppretter en tilhørighet til det nye samfunnet på. Mead var også opptatt av symboler og gester i kommunikasjonen (Gulbrandsen, 2009). Vi vet at disse kan være veldig forskjellige fra kultur til kultur. Bare noe så enkelt som hvordan vi hilser på hverandre. I Norge er det vanlig med et enkelt hei, eller om det er et første møte, eller lenge siden vi har sett hverandre, tar vi ofte hånden til den andre og sier enten *“Hei, jeg heter”* eller *“takk for sist”*. I mange kulturer er klem eller kyss på kinnet vanlig og en omfavelse i ny og ne er ikke uvanlig det heller. Slike små forskjeller er bare en hyggelig del av det mangfoldet som finnes, men da de fleste ansatte i omsorgsapparatet representerer norsk kultur, kan dette by på misforståelser og forvirring hos barna. Der de har vært vant til at deres tidligere omsorgspersoner har sett dem og forstått dem på en måte, møter de nye omsorgspersoner som ikke alltid forstår deres symboler, gester og uttrykksmåter. Hva gjør dette med barnas selvbylde? En forutsetning for en sunn utvikling av identitet er anerkjennende relasjoner (Bunkholdt, 2003). I forhold til kommunikasjon betyr dette at man må finne en felles forståelse av det som blir ytret i kommunikasjonen (Dahl, 2007). For at denne forståelsen skal finne sted, må man ha en felles meningshorisont, og for at denne

meningshorisonten skal få utvikles, må man møte den andre med forståelse, aksept og bekræftelse (Shibbye, 2004).

Den ene boligene hadde et eksempel på at det fins forskjellige måter å utrykke seg på i forskjellige land, og når begreper og ord ikke alltid blir brukt på samme måte, er det lett for at det byr på misforståelser, ikke bare språklig, men også på karakteren til barna.

Etter mange års erfaring hadde de lært at når noen fra et bestemt land sa han var sliten, betydde det ofte at han hadde dårlig samvittighet. Satt dette litt på spissen, og ved at man kan anta at fins flere eksempler på slike misforståelser i språket, kanskje av alvorligere karakter, kan man sette spørsmålsteget på hvilken måte disse barna blir anerkjent. Hvis man anerkjenner barnet på at han eller hun er sliten, kan responsen bli for eksempel *“Kanskje du bør gå å legge deg litt da, og hvile”*. Hvis barnet da i utgangspunktet ikke er sliten, men har dårlig samvittighet for noe, burde man kanskje heller ha kommet til bunns i hva det er han eller hun tenker på, eller føler er blitt gjort feil. Hadde barnet sagt *“Jeg har dårlig samvittighet”* ville antagelig responsen vært en helt annen. Man ville antagelig spurt *“Hvorfor”* eller *“Hva har skjedd?”*. I ytterste konsekvens kan da språket og bruken av språket, føre til at barnet ikke blir anerkjent på det han eller hun selv tenker har blitt ytret. Kanskje har barnet dårlig samvittighet for noe man ikke trenger å ha dårlig samvittighet for, hvor en samtale om det kunne gitt barnet ro og fred.

Et annet eksempel var *“active forgetting”* som, i følge denne boligen, var en vanlig måte å håndtere konflikter og vanskelige temaer på, i et av hjemlandene. Det skapte ofte frustrasjon når de voksne ville snakke om eventuelle konflikter og prøve å løse de. Dette var noe barna ikke var vandt med. Når det oppsto konflikter i deres kultur, lot man vær å forholde seg til det for en periode, til det da etter hvert var glemt, og alle parter var enige om at de hadde lagt det bak seg. Det vil da være viktig for relasjonsbyggingen at man som ansatt i en bolig gjør sitt ytterste for å lære noe om det enkeltes barns måte å utrykke seg på. Det betyr ikke at man skal godta alt, men man vil på den måten bedre kunne forstå hvorfor barnet reagerer som det gjør, og anerkjenne det for det. I Norge har vi en tendens til å skulle snakke om alt (Dahl, 2007), og for et barn som da opererer med *“active forgetting”*, kan dette være vanskelig. Samtidig setter det spørsmålsteget ved om *“vår”* måte å gjøre ting på, alltid er den beste?

“Kanskje det ikke alltid er like nødvendig å skulle snakke i hjel alt, men vi tror jo fortsatt på det i Norge da”

Dette utsagnet viser at ansatte i boligene har forståelse og aksept for at det er flere måter å håndtere ting på, og at dette er noe som må tas til vurdering når man arbeider med enslig

mindreårige. Samtidig er de klar på at det er sånn at i Norge, og i det offentlige omsorgsarbeidet, at det å snakke om ting, er noe vi tror på.

Med bakgrunn i teori mener vi at det er viktig å snakke om ting og reflektere over ting som er vanskelig, for å finne forståelse og mening i det som har skjedd (Skjervheim, 2001). For så og eventuelt komme til løsninger. I forhold til anerkjennelse av det enkelte individ, er bekreftelse av andres uttrykksmåte en viktig del av å se den andre (Shibbye, 2004). Dette eksemplet, som handler å snakke om ting, er kanskje ikke naturlig for alle som kommer til Norge, og det kan kanskje føles vanskelig og støtende. Er det slik at man skal la vær fordi noen ikke normalt gjør det på den måten, og slik, i teorien, bekrefte den andre? Eller skal man ta utgangspunkt i de teorier og ideologier som sosiale yrker i Norge er bygget opp av, og fortsette å forsøke å snakke om ting?

Noen konflikter er kanskje små, og ikke av stor betydning, og kanskje er "*active forgetting*" noen ganger greit. Men samtidig viser det seg at det å reflektere og samtale om ting, er med på å bevisstgjøre og finne mening i livet, kanskje spesielt når det gjelder traumatiske hendelser og vanskelige bakgrunner som mange enslige mindreårige kommer med (Bunkholdt, 2003). Skal man da la vær, og risikere at barna ikke får bearbeidet tidligere og nye erfaringer, som vi ser på som en forutsetning for å ha en identitetsutvikling som resulterer i et trygt selvbilde, selvtillit og selvforståelse (Bunkholdt, 2003).

Som den ansatte sier "*vi tror jo fortsatt på dette i Norge da*", viser det at de ikke slutter å snakke om ting, selv om det ikke er vanlig for alle som kommer til Norge. Men samtidig var det sånn at det ofte var vanskelig for dem å få barna til å snakke, fordi det følte ukomfortabelt og at de ikke ville. Hvor mye skal man da presse? Presser man for mye, ender det kanskje med at barnet lukker seg helt. Presser man for lite risikerer man at barnet blir sittende inne med ting som er vanskelig, som kunne vært løst eller bearbeidet.

Erikson mente at identitetsutviklingen kunne deles inn i faser. Disse barna befinner seg i en fase hvor det å gjenoppleve tidligere erfaringer og hva de har gjort med deg som person, er en del av det å bli i stand til å svare på spørsmålet "Hvem er jeg?" (Bunkholdt, 2003). For enslige mindreårige er dette kanskje en av de viktigste utviklingsoppgavene de har i tiden de er under boligers omsorg eller fosterforeldres omsorg. Igjen er det viktig å påpeke at teoriene vi benytter, ikke nødvendigvis er universelle. Man kan tenke seg at barn fra andre steder i verden, er oppvokst i samfunn som benytter seg av andre teorier, og dermed er opptatt av andre utviklingsmål og forutsetninger for gode relasjoner. Likevel er det grunn til å anta at ved en positiv identitetsutvikling, som innebærer en selvtillit, selvforståelse og selvspekt, blir man rustet til å møte verden og bli en del av et samfunn. Som omsorgsperson i hjelpeapparatet er det

da viktig at man klarer å anerkjenne barnet for den han eller hun er. Gjennom lytting, forståelse og bekreftelse av barnets ståsted, bidrar man til at barnet blir bevist på egen bakgrunn og hva den har gjort, og hvilke ressurser den gir barnet som individ. En god relasjon til barnet, er at man gir dem en stabil hverdag i trygge omgivelser med mennesker som bryr seg om dem (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Boligene følte at dette var ting som tok tid, men at de fleste etter hvert følte seg tryggere i relasjonen og at det da ofte kom frem mer informasjon om bakgrunnen deres. Språkmessig ble de flinkere og mer nyanserte, og når de følte seg tryggere i relasjonen, følte de seg også tryggere på å bruke språket og henvende seg til de voksne. Slik mente de at de hadde gode relasjoner til barna, men som sagt at det tok tid.

I fosterhjemmene opplevde de også at språk og kommunikasjon noen ganger var vanskelig. Men at det stort sett løste seg når man fikk snakket om det. I et fosterhjem har man på en helt annen måte mulighet for å gå inn i eventuelle misforståelser. Hverdagen er ikke så hektisk og man har tid og ro til å la ting ta tid. Likevel var det eksempler på episoder der kommunikasjonen hadde slått feil.

Et eksempel var da ungdommen skulle sitte barnevakt. Han hadde fått beskjed om å passe på at barna sovnet til en viss tid. Når gutten kom hjem igjen, synes fosterforeldrene det var noe tidlig og spurte gutten om hvordan det hadde gått, og om naboene hadde kommet hjem tidligere enn planlagt. Det viste seg at naboene fremdeles var ute, men gutten hadde gjort det han hadde fått beskjed om, han hadde passet på at de la seg, og nå hadde de sovnet, og da gikk gutten hjem.

Dette eksempelet viser at selv om språket har vært tydelig, har fremdeles ikke kommunikasjonen fått frem hva det innebærer å sitte barnevakt i Norge, som gutten kanskje ikke har forutsetning for å forstå. Det har ikke vært oppnådd en felles forståelse av det som har blitt sagt i kommunikasjonen, man har heller tatt for gitt at dette er noe alle vet, og da ikke anerkjent barnet for hans manglende kunnskap om dette.

For å føle en tilhørighet til et samfunn er det viktig at man forstår hva som ligger i forskjellige begreper. Man må lære seg samfunnets koder og symboler og innarbeidede systemer (Eriksen, 2005). Nå er det å sitte barnevakt en liten del av det å forstå et samfunn. Likevel er det et godt eksempel på hvordan man som omsorgsperson for enslige mindreårige, hele tiden er nødt til å passe på at det som kommuniseres, kommuniseres på en måte der barnet får en helhetlig forståelse av hva noe innebærer, og ikke minst like viktig, hvorfor det er sånn. Kanskje innebærer det å sitte barnevakt helt andre ting der denne gutten kommer fra, og at han sånn sett gjorde en god jobb. Og da blir det vanskelig å forstå hvorfor de voksne reagerer som de gjør, når

dette ikke har vært avklart på forhånd. Dette kan være med på å gjøre relasjonen usikker for barnet, barnet kan føle seg misforstått og ikke anerkjent for sine forsøk på å gjøre ting riktig. Gutten ble sendt tilbake for å vente til naboene var hjemme igjen. Så hadde fosterforeldrene hatt en samtale om hva det innebar å sitte barnevakt da han kom hjem. Så denne historien løste seg på en god måte. Men for å unngå at barna stadig møter på situasjoner der de mislykkes, er det viktig at man anerkjenner det barnet ikke har forutsetning for å kunne noe om, selv om vi tenker at det er noe alle vet. Å føle at man ikke lykkes til stadighet påvirker barns selvbilde og mestringsfølelsen som er viktig for videre utvikling av selvet. En stadig følelse av og ikke mestre noe, kan føre til en forståelse av seg selv som mislykket og av liten verdi. Mestring handler om å få til, og for omsorgspersoner handler det om å legge til rette for at barna skal få til (Borge, 2005). Empowerment er en viktig del av mestringsarbeidet, å holde fokus på det positive og der ressursene kan være med på å styrke barna i eget selvbilde. I forhold til resiliens forskning menes det og at et positivt selvbilde og selvfølelse er faktorer som gir beskyttelse (Borge, 2005). Borge viser også til Sommerchild (1998) som hevder at barn vil kunne møte livets utfordringer med motstandskraft dersom de utvikler en grunnfestet egenverdsfølelse (siteret i Borge, 2005, s.127). Samtidig menes det at resiliens handler om positiv mestring (Borge, 2005).

Et annet eksempel fosterhjemmene hadde var der de en morgen hadde en samtale om det å komme tidsnok til skolen. Denne gutten hadde en tendens til å være 5 minutter for sen, og det var det eneste læreren på skolen hadde å utsette på han, under et foreldremøte som hadde vært dagen før. Slik fosterforeldrene fortalte det, hadde det vært en helt rolig samtale, der de hadde prøvd å forklare at i Norge så var det sett på som viktig å komme tidsnok til skole, jobb, avtaler og lignende. Og når han som barn ikke kom tidsnok til skolen så handlet ikke det bare om han.

“Det sier faktisk noe om oss og, som dine foreldre”.

Denne kommentaren resulterte i et voldsomt sinneutbrudd fra gutten, ved at han bevegde seg rundt i huset, smalt i dører og endte i til slutt i et rom hvor han begynte å gråte, hvor fosterforeldrene skjønte lite av hva som hadde skjedd. Da fosterforeldrene endelig kom til, åpnet gutten seg og sa noe som; *“Jeg prøver å gjøre alt riktig, men får det aldri til. Nå har jeg gjort noe feil mot dere”*, mens tårene trillet nedover kinnene hans.

Dette kan antyde noe om relasjonen denne gutten føler til sine fosterforeldre. Fosterforeldrene antok at det handlet om en redsel for å gjøre noe galt og at de da ikke lenger ville ha han. Han hadde en oppfatning om at han måtte prøve å gjøre alt riktig. Noe overrasket måtte da fosterforeldrene forklare at det var ingen som forventet at han skulle være feilfri, men at det var noen ting som var enkle og gjøre noe med, slik at man ble oppfattet som en ålreit person i Norge.

Dette viser noe av den redselen som er nevnt tidligere i forhold til at man som enslig mindreårig vet at relasjonen med de nærmeste, i dette tilfellet fosterforeldrene, kan være begrenset. For det første har barnet en dato for når denne relasjonen i utgangspunktet er over (Oppedal et al., 2009), samtidig som de vet at det alltid er en mulighet for omsorgspersonene å fraskrive seg ansvaret. Denne gutten hadde et inntrykk av at han hele tiden måtte prestere og gjøre ting riktig, for å kunne fortsette å være et sted der man kan anta at han trives, med mennesker han hadde en god relasjon til. Det viser at han har en tilknytning til de menneskene, men at han kanskje ikke føler en trygghet i den. Samtidig kan man anta at dette også handler om tidligere relasjonsbrudd, da denne gutten, ikke hadde kontakt med sin familie. Han hadde gjentatte ganger prøvd å få kontakt, men aldri fått noe svar.

På denne måten kan vi se hvor viktig kommunikasjon og tydelighet kan være i en relasjon, og i dette tilfellet, at barnet har en reell oppfatning av hva det vil si å være i fosterhjem. Å føle at han hele tiden må gjøre alt riktig kan skape en følelse av å mislykkes i mye, og gi en konstant redsel for å ikke strekke til. Det skaper en relasjon hvor barnet kanskje ikke føler seg likeverdig, hvis man hele tiden er redd for å avvises. Fosterforeldrene på sin side gjorde alt i beste intensjon, og hadde ingen forventning om at gutten skulle være feilfri.

Ut ifra våre intervjuer fikk vi et inntrykk av at fosterforeldrene får lite informasjon, og ønsker mer kunnskap om hva det innebærer å ta seg av enslige mindreårige, og hvilke behov og tilrettelegging som trengs. Som skrevet tidligere har enslig mindreårige de samme behov som alle andre barn, men samtidig er de en gruppe sårbare barn som har kanskje har behov utover disse (Eide & Broch, 2010). I forhold til å ha en felles forståelse tenker vi at man kan anta at fosterforeldre og barn kunne hatt behov for en tolk den første tiden, for å gjøre barnet klar over hva som forventes av dem i fosterhjemmet, samt at barna kanskje kunne uttrykt noen av sine tanker rundt plasseringen. På denne måten kunne kanskje mange misforståelser vært unngått i en tidlig fase av plasseringen.

7.4 Ærlighet, åpenhet og trygghet

Som vi sier noe om innledningsvis i dette kapittelet, er det en fordel for en god relasjon om man er ærlig, åpen og trygg i forhold til den andre i relasjonen. For mange enslige mindreårige derimot, kan ønske om å være ærlig og åpen med de nye omsorgspersonene skape et dilemma, i forhold til at det er noen ting de kanskje tror de ikke bør fortelle (Ingebrigtsen et al., 2004). Sitatet nedenfor viser gir et eksempel på et slikt dilemma.

“Ikke spør meg, jeg vil ikke ljuge for deg!”

Sitatet sier noe om relasjonen dette barnet har til denne personen. Han kan ikke fortelle, men han vil heller ikke lyve. Men man kan gå ut i fra dette er en person dette barnet føler en god relasjon til. Spørsmålet som var i forkant, handlet om familien hans, så det kan tenkes at dette var noe han trodde han måtte holde skjult, eller hadde fått beskjed om og ikke fortelle. I tillegg vet vi at fortellinger om “ankerbarn” og mistenkeliggjøring av barnas bakgrunn for flukten, resulterer i at barna ikke vil fortelle så mye om bakgrunnen sin (Engebrigtsen, 2002). Med tanke på dette kan det tenkes at gutten blir satt i en posisjon som kan føles vanskelig og skape en indre konflikt. Samtidig som han tror eller føler han ikke kan være ærlig, ønsker han ikke lyve og risikere at det vil skape problemer for relasjonen til den nye tilknytningspersonen. Sitatet kan også antyde at han ønsker å være ærlig og respektere denne personen, fordi denne personen respekterer han. Satt dette på spissen. Kan man noen gang få til en god relasjon, hvis man som barn ikke føler man kan være ærlig og åpen? Kan man fullt ut anerkjenne et barn når man ikke vet store deler av bakgrunnen som har påvirket den han eller hun er i dag? Og kan man gi rett hjelp til rett tid når man ikke vet hva som kanskje opptar barnet, og ikke vet bakenforliggende årsaker til hvordan barnet reagerer og viser følelser? Hvis barnet er lei seg, og du som voksen spør hva det er som plager han og han ikke kan fortelle, hvordan skal du da som voksen kunne hjelpe, veilede og trøste?

Det var flere eksempler på dette fra boligene. Hvor barna til tider hadde vist en oppførsel som mange ganger ble oppfattet som negativ og ofte ulik slik barnet var til vanlig. De ansatte hadde i disse periodene ofte ikke forstått hva som foregikk, men fant seg likevel ikke i en oppførsel som var negativ. I noen av disse tilfellene hadde man i ettertid funnet ut at barna i disse periodene hadde for eksempel hatt kontakt med familien, og at det hadde skjedd ting hjemme som var vanskelig for barnet å forholde seg til. Andre ting kunne være at de i disse periodene hadde hatt konflikter på skole, arbeid eller fritidsarenaen, uten at de hadde fortalt dette til de ansatte. Da de ansatte i ettertid ble klar over dette, synes de det var synd de ikke hadde hatt den informasjonen, da de da ville bistått og støttet barna på en helt annen måte.

Som nevnt tidligere er det ofte en stumhet og en forsiktighet rundt informasjonen om barnas bakgrunn (Engebrigtsen, 2002). Det fører til en mistenkeliggjøring av barnas “tynne historier” og opparbeidelse av tillitt i relasjonen mellom barn og voksne vanskeliggjøres (Kohli, 2007). Redselen for å fortelle og ikke kunne være åpen og ærlig med de nye omsorgspersonene, kan ofte hindre og problematisere kvaliteten på arbeidet med enslige mindreårige (Ingebrigtsen et al., 2004).

Har man ikke som omsorgsperson den informasjonen som kan forklare barnas væremåte, blir det vanskelig å bistå dem i situasjoner som kanskje er vanskelige for barna å takle på egenhånd. I

forhold til relasjonsbygging, kan den hindre at barna blir sett, slik som han eller hun er, på bakgrunn av feilinformasjon eller antagelser fra de voksnes side.

I det ene fosterhjemmet, hadde man funnet ut at barnet gjentatte ganger hadde prøvd å nå noen i hjemlandet, men ikke fått respons. Barnet hadde ikke fortalt om dette selv, men fosterforeldrene hadde med egne metoder funnet ut at dette hadde skjedd. Tankene og følelsene dette barnet kan ha rundt en mangel på kontakt, kan være mange og vanskelige og hankses med. Man kan anta at det føles tungt og sårt og ikke få kontakt og ikke vite hvordan de hjemme har det. Samtidig kan han føle seg avvist og forlatt.

Det er helt klart vanskelig for omsorgspersonene og støtte og veilede barna på riktig måte, når man ikke har reel informasjon om hvilken situasjon de er i, og hvilken bakgrunn de har. Det blir også vanskelig å bygge en god relasjon bygd på anerkjennelse og likeverdighet, når åpenhet og ærlighet i relasjonen ikke er tilstede (Schibbye, 2004). Fosterforeldrene vi snakket med hadde fått beskjed av barnevernet at de ikke burde presse for mye når det gjaldt informasjon om barnas bakgrunn. Dette var også noe boligene ikke gjorde. Man var opptatt av at barna på egne premisser skulle dele informasjon og snakke om sin bakgrunn.

“Det er med all mulig respekt man går inn på disse temaene”

Det viser at de ansatte og fosterforeldrene respekterer at det er sårbare og vanskelige temaer for barna å gå inn på. Og åpne seg på en slik måte, vil bety at barna gjør seg sårbare i relasjonen, samtidig som det for noen vil bety at de bryter løfter de kanskje har gitt tidligere tilknytningspersoner. Så at man som omsorgsperson anerkjenner at dette er vanskelig for barna, og av den grunn er forsiktige når det gjelder innhenting av informasjon, er helt klart viktig. Samtidig kommer det frem, at de fleste av barna føler et stort savn, men at de ofte lider i stillhet. Derfor må man, for å få fram det reelle savnet, kanskje presse for å få fram de vanskelige historiene (Ingebrigtsen et al., 2004). At barn ikke snakker om ting som opptar dem og som kanskje er vanskelig, kan føre til psykiske vansker (Oppedal et al., 2009). Samtidig kan det også hindre at identitetsutviklingen ender i et trygt bilde av seg selv. Sin egen identitet kan føles forvirrende da man ikke får støtte og veiledning til å bli bevist på tidligere erfaringer, som i disse barnas tilfelle kan være preget av traumatiske opplevelser, relasjonsbrudd og et savn etter noe som føles kjent (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Det kreves trygghet i relasjonen for at man skal tørre å gjøre seg sårbar (Schibbye, 2004). Derfor er det kanskje viktigere for omsorgspersonene rundt disse barna og først og fremst å fokusere på struktur, stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen, hvor barna hele tiden får bekreftet at de voksne er tilstede hvis de har behov for dem. Å være stabile og tilgjengelig når barna trenger dem, ved å

være åpne og forberedte på samtaler når de kommer, vil kunne gi barna en trygghet i relasjonen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Slik kan de etter hvert føle seg sikre nok på de voksne, til å tørre å vise seg fra en sårbar side.

Dette var også en erfaring de hadde i boligene. De følte de stort sett hadde gode relasjoner, men at det tok tid. De var opptatt av å la barna slå seg til ro i boligen først. Og erfarte at etter en tid, da barna følte seg tryggere på de voksne, kom det også frem flere detaljer om deres bakgrunn og tidligere opplevelser og erfaringer. I fosterhjemmene har man en helt annen hverdag enn i en bolig. Man har mer tid og ro til å fokusere på det ene barnet, og på denne måten komme i en nær posisjon på en annen måte enn i boligene.

7.5 Nærkontakt

Nærkontakt er i de fleste familier er en naturlig del av relasjonen mellom barn og voksne. På spørsmål om hvor langt boligene kunne gå i denne delen av omsorgen, skjønte vi at dette er et tema, og en del av omsorgsbehovet, som er vanskelig å dekke på en måte som føles naturlig og komfortabel. For hvor går grensen? På den ene siden følte de ansatte i boligen seg som en slags forelder for barna, selv om de helt fra starten var tydelig på at de ikke var det. De kan aldri ta foreldrenes plass. Samtidig vet de at de på mange måter fungerer som foreldre og ønsker det beste for barna, akkurat som en mor eller far. En klem, en "kjærlig" dytt eller en klaps på skuldra var typer nærkontakt som føltes naturlig å gi. Det var også snakk om massasje, enten på utsiden av tøy eller med massasjestav. Dette fordi mange er ansente og har mye "vondter", ofte på grunn av tanker og bekymringer om hjemland, familie og fremtiden i Norge, i følge de ansatte i boligene. Samtidig var det et forsøk på å dekke noe av det behovet noen hadde for fysisk nærkontakt.

I boligene var de veldig opptatt av at de hadde strenge regler på dette, og at ingen ville tråkke over de reglene. På direkte spørsmål om det å legge seg ved siden av på sofaen eller i sengen for å trøste, var dette noe ingen av dem vi intervjuet ville gjort. En ting var å sette seg ved sengekanten og stryke og gi trøstende ord, men å legge seg inntil kunne ingen se for seg at noen av de ansatte ville gjort. Samtidig kunne de se for seg at dette var noe som barna til tider savnet, eller kunne hatt behov for mer av.

"Ja, noen har nok behov for mye nær kontakt, av fysisk kontakt, mens noen har mindre behov. Avhengig av alder, kjønn og hvor de er i utviklingen og alt dette her, så varierer det veldig"

Det er helt klart at man har et regelverk og forholde seg til, og at det unngår situasjoner hvor en slik type nærkontakt kunne misforstås som krenkende, eller at barnet ville følt det ukomfortabelt. Barn er forskjellige og har forskjellige behov. Noen trenger kanskje en klem ekstra, mens andre ikke det samme behovet for nærkontakt. Men fysisk kontakt er likevel noe alle har behov for en gang i blant. Samtidig bør denne kontakten føles naturlig og gi, og det skal føles naturlig å motta den. Det er ikke vanskelig å forstå at dette er vanskelig i en omsorgssituasjon hvor voksne og barn i utgangspunktet ikke er relatert til hverandre. Likevel kan man stille spørsmål om omsorgen på dette området blir ivaretatt. Hva gjør det med barn når de ikke får en fysisk nærkontakt som føles naturlig, når de trenger det? Hva gjør det med barnas relasjon til menneskene, som situasjonen de er i, kan være deres nærmeste (Oppedal et al., 2009). I følge Maslow er kjærlighet og fysisk kontakt en forutsetning for videre utvikling av selvet. Fysisk kontakt skaper en tilhørighet, samtidig som man utleverer og åpner seg til en annen. Ved å gi seg over i en fysisk kontakt slipper man noen av de sperrene man har overfor andre, og man viser en tillitt til den andre som bør tas på alvor (Imsen, 1984).

I rapporten "*avhengig og selvstendig*" kommer det fram at mange av barna bekymrer seg mye for fremtiden. Dette fordi de vet at relasjonen de har til de ansatte i omsorgsapparatet på mange måter ender når de fyller 18 år (Oppedal et al., 2009). Derfor kan det tenkes at det på mange måter er beskyttende for barna at de ansatte har regler og grenser når det kommer til hvilken form for omsorg de gir. Det å flytte ut av bolig kan oppleves som et nytt relasjonsbrudd. Og hvis de ansatte lar barna knytte seg for mye, hvis de lar relasjonen bli for personlig, vil kanskje bruddet føles enda verre for barna. I en perfekt verden ville alle de ansatte hatt tid og overskudd til å ta seg av disse barna som om de var sine egne, utover arbeidstid, når barna trengte det. Men slik er det ikke, og situasjonen barna er i, som enslige mindreårige, gjør at sannsynligheten for nye relasjonsbrudd er stor.

Dette var noe de ansatte i boligene var opptatt av. At boligen var et hjem for barna, og skulle føles så naturlig som mulig. De var opptatt av struktur og kontinuitet i hverdagen, slik at barna skulle få ro til å utvikle seg. Men samtidig som dette er et hjem for barna, er det en jobb for de voksne. De skal hjem og kunne fungere i sine egne familier etter arbeidstid. Derfor kan ikke de la relasjonene bli for private.

Man kan anta at relasjonen mellom ansatt og barn derfor er begrenset. Ja, de ansatte er ofte de nærmeste barna har, og det er dem de søker omsorg hos (Oppedal et al., 2009). Men relasjonen er ikke likeverdig i at den ansatte oftest har viktigere relasjoner i sin familie. Likevel skal omsorgspersonell utøve den omsorg til barna som de har behov for. Men hva er omsorg, og hvilke omsorgsbehov har disse barna? I forhold til nærkontakt kan man kanskje tenke at det er

noe de burde få mer av og at det burde føles naturlig å gi. Samtidig er det omsorg i å gjøre barna i stand til å skape nye, gode relasjoner til andre mennesker og, kanskje mennesker de kan få et mer naturlig, langvarig forhold til. For selv om boligene var opptatt av at de alltid skulle føle seg velkomne, selv etter de var flyttet ut, som i en normal familie, vil det likevel aldri bli som om man var med sine egne foreldre. Men hvis man som ansatt i en omsorgsbolig gjør barna i stand til å skape nye relasjoner, kan de kanskje få dekket noe av det omsorgsbehovet som er vanskelig og gi, hos andre.

”De er jo så gamle og, det er ikke så lenge til de skal flytte ut da...”

“... Hvis vi hadde gått inn og bare dekket behov og, så kunne de på en måte blitt værende der og fått et veldig stort behov den dagen de eventuelt flytter eller går videre.”

Barna må bli i stand til å dekke noen behov på egen hånd. Som omsorgsperson kan man ikke dekke alt, det kan resultere i at man fratrar barna en selvstendighet som er nødvendig når de engang skal klare seg selv. Vi vet at mange enslige mindreårige bekymrer seg mye for fremtiden, da de skal klare seg på egenhånd. De vet at de da, på mange måter, står alene og må kunne stole på seg selv til å dekke sine behov. Dette kan resultere i psykiske vansker, som det viser seg at disse barna har en større tendens til å få enn andre barn (Oppedal et al., 2009). Relasjonen mellom voksne og barn i omsorgssituasjonen er en av de viktigste relasjonene enslige mindreårige har de første årene i Norge. Det er de som skal passe på at barna får dekket sine behov og støtte og veilede dem i å skape en fremtid i Norge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Samtidig er faktorer som transnasjonale nettverk og jevnaldrende også viktige i en integreringsprosess. Det er ikke kun relasjonen med ansatte i hjelpeapparatet eller fosterforeldre som er av relevans for barnas fremtid og fungering i Norge. Men at denne relasjonen er viktig i forhold til at noen kan tilrettelegge for og støtte barna i å møte andre, delta på arenaer der man samhandler med jevnaldrende og gir dem muligheter og ressurser til å gjenopprette kontakt med tidligere tilknytningspersoner og opprettholde den (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

7.6 Avslutning

Nære tilknytningspersoner er en forutsetning for utvikling og tilhørighet til et samfunn. For enslige mindreårige kan det by på utfordringer, da mange av de som kommer har mistet eller ikke lenger har samme kontakt til sine som tidligere. Samtidig har barna ofte andre voksne som de betror seg til. Det kan være tidligere tilknytningspersoner de fremdeles har et forhold til, voksne de har møtt på reisen/flukten, ansatte i hjelpeapparatet i Norge, som mange opplever som sine nærmeste (Engebrigtsen, 2002).

En god relasjon bygger på anerkjennelse, respekt og likeverdighet, noe som kan oppleves som vanskelig å oppnå med barn som kommer alene av grunner som barnas "tynne" historier (Kohli, 2007), fortellinger om ankerbarn, og barnas følte mistillit til myndighetene og voksne som arbeider rundt dem, som følge av tanken om ankerbarn (Engebrigtsen, 2002).

I boligene er man opptatt av et trygt bomiljø, stabilitet og forutsigbarhet som man tenker fører til at barna etter hvert føler trygghet til å fortelle og dele informasjon om seg selv, noe som igjen fører til at man kan danne gode relasjoner. De ansatte er opptatt av å danne relasjoner til barna, samtidig som de og opplever at alle ikke er like avhengige av den nære tilknytningen til ansatte som noen barn er. Dette kan komme av barnas andre relasjoner, tilknytning til transnasjonale relasjoner, alder og selvstendighet. Men de er og opptatt av at barna skal føle seg velkomne etter de har flyttet ut, og at det kan være en beskyttelse i forhold til ensomhet og redsel for å klare seg alene.

I fosterhjemmene er de og opptatt av gode relasjoner og at barna blir en del av familien som en sønn eller datter. De er opptatt av at barna skal finne sin plass i familien, føle trygghet og at de er likeverdige. Fosterhjemmene opplevde noen ganger at informasjonen fra barnevernet ikke alltid stemte når barnet flyttet inn. Dette skapte ikke problemer for familiene vi intervjuet, men vi ser at dette kanskje kan skape problemer for enkelte familier.

Språk og kommunikasjon er vesentlige faktorer når det kommer til å skape en god relasjon. Språkmessig er barna tilsynelatende gode når de plasseres, men det viser seg samtidig at det fins noen mangler når det kommer til begrepsforståelse. Det virker ikke som om det skaper store problemer når det kommer til å danne relasjoner til barna, men at det ofte skaper misforståelser. Kommunikasjon handler ikke bare om språk og dialog, men og hvordan man oppfatter hverandre og måten man uttrykker seg på. Noe som kan være forskjellig fra ulike kulturer, og fra menneske til menneske og som til tider kan skape uriktige oppfatninger om barna. Dette kan igjen skape reaksjoner fra de voksne som kanskje ikke alltid anerkjenner barna på det de i utgangspunktet prøvde å formidle. Slik er språk og kommunikasjon faktorer som kan prege relasjonen mellom

barn og voksne, men i det store bildet, virker det ikke som det er en utfordring som ikke lar seg overkomme, verken i fosterhjemmene eller i boligene.

Det fins forskjeller i måter man håndterer situasjoner på i ulike kulturer. Et eksempel fra boligene er dette med “active forgetting”, kontra det å skulle snakke om problemer og konflikter, som preger vestlig tankegang. Tanken er at ved å bearbeide og bevisstgjøre barna på episoder som har oppstått, fører det til at man kan bruke erfaringene til å skape forståelse og kan føre til en trygg identitet. Mens andre kulturer tenker annerledes. Omsorgspersonene var opptatt av å anerkjenne at det fins flere måter og håndtere ting på, og at det også fører til at barn utvikler seg til å bli selvstendige og nyttige borgere. Samtidig kunne man ikke forandre hele tankegangen det norske hjelpeapparatet er bygget på.

Man er opptatt av å gi barna gode forklaringer på hvorfor ting er som de er, slik at man anerkjenner andre måter å tenke på, men samtidig forbereder barna på hvordan mange tenker i Norge. Slik er det ment at barna er forberedt på hverdagen de vil møte og gir dem styrke og trygghet til å møte den.

Dette handler om hva som forventes av barna. Både i forhold til ansvarsoppgaver, rollen som enslig mindreårig og i fosterhjemmene, rollen som fosterbarn. Eksempelet om barnevakt er et godt eksempel på dette fordi det viser at man har lett for å forvente at det å sitte barnevakt er noe alle vet hva innebærer. Eksempelet der det ene barnet og hadde en oppfatning om at han alltid måtte gjøre det som var riktig er og et eksempel på dette. Ved å hele tiden være påpasselig på at informasjonen man gir barna er god og utfyllende, unngår man kanskje at barna føler at de mislykkes, som kan gi konsekvenser for identitetsutviklingen.

Barnas redsel for å bli hjemsendt kan prege relasjonen i det at de ikke alltid tør og vil være ærlige om bakgrunn og deres transnasjonale relasjoner, noe som gjør det vanskelig for de voksne og se og anerkjenne barna for den de er og det de tenker på. Dette er ofte sårbare temaer og de voksne har respekt og trår varsomt når de prøver å få informasjon. Samtidig skulle de gjerne ønske de viste mer fordi de vet at barna ofte lider i stillhet og står alene om bekymringene.

Boligene viser kunnskap og kompetanse rundt dette og mener at stabilitet, forutsigbarhet, trygghet og tilstedeværelse fra de voksne ofte fører til at barna tør å åpne seg mer etter hvert. Fosterforeldrene gjør det samme og prøver å gi barna trygge rammer og omsorg, men skulle likevel ønske de viste mer og hadde mer kompetanse angående enslig mindreårige.

Nærkontakt er et vanskelig tema, spesielt i boligene. De har strenge regler å forholde seg til og vil unngå situasjoner der barna kan føle det ubehagelig eller krenkende. Man ønsker heller å styrke og veilede barna til å bli selvstendige og trygge individer, slik at de kan danne relasjoner

til andre mennesker som kan dekke de behovene. I fosterhjemmene er situasjonen annerledes, da de blir mer personlige og private. Og slik kan man anta at det føles mer naturlig med nærkontakt der, når man blir trygge på hverandre som i en familie.

Barn er forskjellige og har forskjellige behov og det er derfor vanskelig å vite hva hvert enkelt barn trenger. Man kan ikke dekke alle behov, da de skal klare seg selv etter hvert. Samtidig skal man være klar over at disse barna sannsynligvis har hatt mange relasjonsbrudd allerede, og at blir man for personlig i en bolig, kan det bli enda et vanskelig brudd.

Alle følte likevel de etter hvert fikk gode relasjoner til barna, men at det tok tid.

8 TRANSNASJONALE RELASJONER

Fra intervjuene kom det frem at kontakten med familie og hjemland er varierende. I boligene hadde mange kontakt som det var åpenhet rundt, andre hadde kontakt, men snakket ikke noe særlig om den. Det var og mange som ikke hadde kontakt, men man trodde at en del av dem hadde, men holdt den skjult. I fosterhjemmene hadde den ene mye kontakt, mens den andre hadde ingen kontakt.

I hovedsak var både fosterforeldrene og de ansatte i boligene positive til kontakt med familie og hjemland, og anså denne kontakten som viktig for barna. De hadde et ønske om at alle barna skulle ha en form for kontakt og forsøkte å tilrettelegge for denne kontakten og hjalp til med oppsporing hvis det var nødvendig.

8.1 Kontakt med familie, hjemland, slekt i omsorgsboligene

I boligene var de opptatt av at barna skulle ha kontakt, i forhold til det og vite hvor familien er, hvordan de har det og hva som skjer i hjemlandet. Dette for at barna skulle få ro til videre utvikling.

“Alle barn har jo behov for kontakt med familien sin”

De la til rette for denne kontakten ved hjelp av telefonkort som ble kjøpt inn, hvor samtalene ble redusert til en brøkdel av hva det ville kostet med vanlig abonnement. Samtidig fikk barna lommepenger som de sto fritt til å bruke som de ville. Den ene boligen hadde tidligere lånt bort boligens telefon til samtaler, men det hadde kommet helt ut av kontroll. Derfor hadde de nå mer kontroll ved hjelp av telefonkortene, og også at de ikke kunne snakke ubegrenset. Men hvis det var noe spesielt som skjedde hjemme, var de åpne for at barna kunne få mer tid og penger til å holde kontakten. Men for å kunne anerkjenne og bistå barna i slike situasjoner er det en forutsetning at de får informasjon om hva som skjer. Som sagt var de klar over mange hadde kontakt, men trodde at mange var redde for å fortelle. Men de presset ikke barna i å fortelle eller oppsporing.

“Vi vil ikke presse kan du si. Eller sånn hvis noen sier “nei”, så er det ikke sånn at “jo, jo, vi må jo finne mammaen og pappaen din, herregud liksom, kom igjen!”

Det er helt klart at dette er et sårbart tema for barna. De som ikke får kontakt føler seg kanskje avvist og alene. Og de som har kontakt har kanskje behov for å snakke om ting som skjer hjemme, men tør ikke fortelle.

Den ene boligen hadde et eksempel der en gutt hadde oppført seg på en måte som var ulikt han, hvor de ikke hadde forstått hvorfor han plutselig forandret oppturen. Han hadde vært mye sint og sur og de ansatte hadde reagert ved at de ikke fant seg i den oppførselen. Det hadde etter en tid kommet frem at han hadde kontakt med moren sin, og at hun hadde vært veldig syk i den perioden.

”vi ville jo gjerne visst det for å kunne yte litt ekstra omsorg eller ha større forståelse for ting da, men det er bare sånn det er. Det er ikke alltid de ønsker å fortelle.”

Dette viser at de ansatte er opptatt av å kunne være der for barna og opptatt av å vite hva som skjer med eventuell familie barna har kontakt med. De ser at det blir vanskelig for dem å kunne hjelpe dem på en god måte, når kontakten er skjult, og når vanskelige ting ikke fortelles om. Hvordan skal man da anerkjenne barnet på riktig måte? Som sagt hadde denne gutten hatt en oppførsel som ikke lignet han, og fått en negativ reaksjon fra de ansatte på den. De hadde oppfattet han som ufin og respektløs. Dette kan føles urettferdig og vanskelig for gutten.

I tillegg til at bekymringen for moren er stor, hjelper det ikke når du ikke kan fortelle og du kanskje har et behov for å snakke om det. Og igjen har en oppførsel som ingen forstår noe av, hvor reaksjonen fra de rundt deg er negativ. På denne måten kan det tenkes at gutten ikke føler seg anerkjent for den han er og det han føler. Men hvordan skal man som ansatt i omsorgsbolig kunne anerkjenne på riktig måte når slik informasjon holdes skjult? Dette er som nevnt tidligere en av grunnene til at mange barn som kommer til Norge sliter med å tilknytte seg de første årene (Engebrigtsen, 2002). For hvordan skal du bygge gode relasjoner og tilknytning til mennesker du ikke kan være ærlig med og som ikke kan bekrefte deg på det som er deg og det som opptar deg? På denne måten kan transnasjonale relasjoner skape problemer på barnas relasjoner og tilhørighet til Norge. Samtidig kan man anta at det kan skape problemer for deres videreutvikling av selvbilde, selvforståelse og selvtillit. Anerkjennelse handler om likeverdighet i relasjonen, noe som kan være vanskelig i relasjonen mellom omsorgspersonell og de enslig mindreårige. Likevel kan man si at ved å være engasjert i barnet og lytte til det de ønsker å formidle og ta det på alvor, gir man barnet en egen verdi og likeverd i relasjonen (Shibbye, 2004).

Utvikling av identitet i alderen de fleste barna som kommer til Norge er i, handler om bevisstgjøring av sine tidligere konflikter og bevisstgjøring av selvet (Bunkholdt, 2003). Dette

kan være vanskelig når de nærmeste barna har i Norge, ikke har forutsetning for å styrke og bygge dem opp i den prosessen, da de ikke kan ha en åpen dialog, og har mangelfull informasjon om barnas bakgrunn. Kontakt med sin familie og foreldre er helt klart i utgangspunktet bra for barna og deres videre utvikling (Oppedal et al., 2009). Men i omsorgsarbeidet kan dette være et vanskelig område, fordi kontakten kanskje er skjult. Og om det er kontakt man er klar over, er det ikke alltid åpenhet rundt den og ofte er det vanskelig å snakke om den (Engebrigtsen, 2002, Ingebrigtsen et al., 2004). Dette var også inntrykket vi fikk fra intervjuene. Likevel var det eksempler der ungdommene hadde vært åpne om kontakten og hvor de hadde kommet for å få råd. I de situasjonene der barna kommer for å få råd, er det hensiktsmessig som omsorgsarbeider å imøtekomme barna med respekt og aksept for deres problemstillinger, samt at man forsøker å være løsningsorientert og konstruktiv i sine tilbakemeldinger. På denne måten kan barna få en større trygghet i relasjonen til omsorgspersonen, og på denne måten en bedre tilknytning. Barna kan også få en større trygghet i de svar på spørsmål de gir til sine omsorgspersoner i hjemlandet. Man har en oppfatning om at mange av barna har forventninger fra hjemlandet om for eksempel økonomisk hjelp og familiegjengforening i Norge (Engebrigtsen, 2002). Boligene hadde vært borte i problemstillinger rund spørsmål om penger, hvor ungdommen hadde syns det var vanskelig å vite hva han skulle gjøre.

“Nå bor du her, du har mulighet til å skape et godt liv, få deg en god utdannelse og jobb, så har du mulighet til å hjelpe de der hjemme hvis du ønsker det”

De ansatte var tydelige på at det var helt opp til ungdommen selv om de ønsket å sende penger eller ikke. Samtidig var de og opptatt av at de skulle ta vare på seg selv først og at mulighetene de hadde ved å bo i Norge, kunne i fremtiden være positiv både for dem selv og familien. Her anerkjenner de ansatte at barna føler en forventning fra sine foreldre eller familie, som kanskje ikke er en unaturlig forventning der de kommer fra. Som nevnt tidligere kan det være stor stolthet og en selvfølge der de kommer fra å hjelpe familien hvis de har mulighet. Samtidig vet vi at mange har gjeld som følge av flukten. Det koster penger å reise så langt og mange låner penger av familie og venner for å få råd til å sende barna av gårde (Engebrigtsen, 2002). Og i følge intervjuene våre, viser det seg at de fleste barna føler seg som vinnere og at de har gode foreldre, som har fått dem til Norge. Det kan tenkes at barna av denne grunn føler en trang til å hjelpe familien med å betale tilbake gjelden sin, når det har ført til at de er her og har så mange muligheter, og lever tilsynelatende gode liv i Norge. Dette var også en oppfatning de ansatte hadde. Gjennom å lytte til barnas historier og se de problemene barna har i slike situasjoner, kan

barna oppleve anerkjennelse i forhold til at de også får en forståelse rundt hvilke muligheter de har nå, og senere til å eksempelvis hjelpe de hjemme økonomisk.

Det er en tendens til å tenke at barnas foreldre ikke yter god omsorg i å sende dem av sted og også når det gjelder forventninger om penger.

“At barn sendes til den andre siden av jorda for økonomisk vinnings skyld, utfordrer norske ideer om omsorg og «godt foreldreskap»” (Engebrigtsen, 2002, s.64).

Hvis man som voksen fraråder barna til å hjelpe familien økonomisk, kan det bli en indre konflikt for barna. Valget mellom å støtte familien og gjøre det som er forventet av dem og å følge rådene fra omsorgspersonene i Norge, kan bli vanskelig. Som omsorgsperson burde man kunne noe om hva som er vanlig fra barnas kultur, slik at de som i denne boligen kan anerkjenne at barna har forventninger de kanskje må opprettholde, både for seg selv og familien. Kanskje også for og fortsatt ha en viss status og respekt i sitt hjemland (Engebrigtsen, 2002). Selv om det på mange måter kanskje bryter med norsk tradisjons tanker om barn, blir det viktig å kunne se forbi egne holdninger, for å kunne forstå barnet og hans eller hennes forpliktelser. Samtidig skal man ikke forstå alt og godta alt, bare fordi det kanskje handler om kultur. Da beveger man seg inn på å være kulturrelativistisk¹⁹. Dette kan føles vanskelig for omsorgsperson i arbeidet med enslige mindreårige. Som omsorgsperson kan mange av de verdier og holdninger barna har, være enkelt å forklare og forstå på bakgrunn av kultur. Man skal ta hensyn til barnets kulturelle forankring og tilhørighet, men det er likevel et skille mellom kulturrelativisme og kultursensitivitet (Eriksen & Sørheim, 2006).

Men ved å ha gode relasjoner til barna, gode samtaler og dialoger, vil man ha et bedre utgangspunkt for å få tak i hvilke forventninger det enkelte barn har. Og hvilke følelser de har rundt det og om de lar og bør la seg innvilge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Man vil ha et bedre utgangspunkt til å kunne støtte og veilede barna til hvordan de på best måte skal kunne ta vare på sine transnasjonale relasjoner. De er viktige i forhold til hvem barna tidligere har speilet seg i og det er de som har lagt grunnlaget for hvem barna er i dag (Bunkholdt, 2003). Samtidig skal man ikke glemme at det alltid vil være mulig at de skal gjenforenes en gang i fremtiden. Enten om det er i Norge, i hjemlandet eller andre steder i verden. Barndomserfaringer kan man ikke fraskrive seg. Uansett om man har hatt

¹⁹ Kulturrelativistisk er et begrep man bruker om å forklare all atferd, handlinger og væremåter med kultur. Man tar ikke hensyn til enkeltindividers forskjellighet og andre faktorer som kan være årsak til enkelte hendelser eller væremåter, men forklarer det med kultur. “Det er kulturen som er slik” (Askeland & Døhlie, 2006).

gode eller dårlige erfaringer, er de uansett erfaringer som har gjort deg til den du er i dag (Eriksen, 2005). Det å være bevist på sin bakgrunn, hva den har gjort med deg, hvilke ressurser den har gitt deg og hvilke egenskaper den har gitt deg, er viktige faktorer for å oppnå et selvbilde og en identitet som styrker deg i møte med andre. Uten transnasjonale relasjoner kan disse utviklingsmålene være vanskelig å nå. I en alder hvor man naturlig distanserer seg fra sine foreldre, samtidig som man fremdeles har en viss avhengighet (Bunkholdt, 2003), har disse barna brutt med sine nære tilknytningspersoner på en måte som vanskeliggjør denne prosessen. De har svekkede muligheter til fremdeles å ha denne avhengigheten, i alle fall fysisk sett. Samtidig har mange heller ikke andre slektninger og bekjentskaper fra sin fortid å søke trygghet hos (Oppedal et al., 2009). Men har man kontakt gis man i alle fall en mulighet til å kunne gjenkjenne seg selv, slik man er vokst opp. Og de gis mulighet til å kunne la sine bakenforliggende tanker om seg selv, møte dagens bilde av seg selv. Ved å føle trygghet i den man er, er man tryggere i møte med andre og et grunnlag for videre bygging av relasjoner og nettverk styrkes (Bunkholdt, 2003). Slik kan man si at tilstedeværelsen av transnasjonale relasjoner er en vesentlig faktor for å kunne lette en integreringsprosess.

Boligene hadde også ungdom som hadde kontakt med slektninger i Norge og prøvde så godt det lot seg gjøre å ha en god relasjon til dem. De inviterte dem ofte på besøk, slik at de fikk se hvor ungdommen bodde og hvordan de hadde det i Norge. Og ungdommene fikk lov til å reise til slektningene sine og være sammen med de innimellom. Ofte bodde de ikke i samme by, så det ble en del helgebekesøk, på grunn av skole, jobb og andre ting.

Den ene boligen hadde hatt en gutt som regelmessig tilbrakte helger hos slektninger i en annen by. Denne gutten hadde et avslappet og lite streng forhold til sin bakgrunn og de tradisjoner og regler som fulgte med den, og det virket på de ansatte som om han var fornøyd og tilfreds med det. I dagene etter besøkene hos sine slektninger derimot, sleit gutten. Slektingene ga utrykk for at de ikke synes han levde nok i pakt med tradisjonene fra hjemlandet. De mente han var blitt for påvirket av det norske samfunnet, og at han burde skjerpe seg, og leve mer slik han ville levd om han var hjemme hos sine foreldre.

De ansatte i boligen var beviste på at slike situasjoner kunne oppstå og være vanskelig for barna, og at det i mange tilfeller utsatte den endringen som skulle til for å kunne tilpasse seg det nye samfunnet. Mange av barna har reist fra foreldrene i alderen 10-15 år, hvor de i følge de ansatte, kanskje lærer mest om grunnleggende samfunnsstrukturer og holdninger. De mente at de må få en sjanse til å lære de først, ha en utvikling på det, før noen presser dem til å velge retninger i

forhold til hvordan de skal leve. Men når slike situasjoner oppsto var de opptatt av å få til et samarbeid.

“Det blir som skilte foreldre, det er viktig med samarbeid, for at det skal gå. Hvis vi drar i hver vår retning, er det ungen som blir dratt i det. Uansett hvor forskjellige man er, må vi samarbeide, ha en relasjon for barnets beste”

Dette viser igjen at de ansatte er opptatt av at barna skal ha sine relasjoner som de kan gjenkjenne seg selv i fra sine tidligere barndomserfaringer. Å frata dem disse, på bakgrunn av forskjellige holdninger og meninger om hva som er best for barnet, har ingen hensikt. De anerkjenner at barnet har behov for kontakten, samtidig som de er beviste på at den kan skape dilemmaer. Som omsorgsperson for enslige mindreårige skal man ha barnets beste i fokus (Lindboe, 2006). Det vil si om andre drar i retninger du selv ikke anser som barnets beste, blir det viktig å legge egne holdninger og verdier til side, og fremdeles ha fokus på barnet og på hvilken måte du best kan støtte han eller hun i sin utvikling. De ansatte i denne boligen var opptatt av at det var opp til barnet selv og finne sin vei i livet. Som omsorgspersoner kunne de snakke, veilede og støtte barnet i sin søken og gjøre dem bevisste på sine muligheter. Slik mente de at de hjalp barna og se deres situasjon fra andre perspektiv og kunne bidra til å lette prosessen i å skulle ta noen vanskelige valg i livet. Å sette sine meninger opp i mot slektningenes meninger, og slik skape en slags konkurranse mellom dem, hadde ingen hensikt. Det skapte bare mer uro for barnet. Derfor sa de ikke *“det er best for deg om du gjør sånn, eller sånn...”*. Men stilte opp og støttet, slik at barnet selv kunne ta sine valg, samtidig som de prøvde å opprettholde en relasjon til barnets slektninger. Dette fordi de anså disse relasjonene som viktige for barna og deres videre fungering i samfunnet.

De andre boligene hadde lignende episoder, også i forhold til foreldre i hjemlandet sine forventninger til opprettholdelse av tradisjoner og kultur. De var alle opptatt av det samme. At man som omsorgsperson ikke satte seg i konkurranse, men veiledet og støttet barnet i deres søken, og bidro til at de skulle få ta sine egne valg. Ved å støtte barna på denne måten kan man være med på å styrke barnas selvtillit. Barna gis tillitt ved at de får ta egne valg i forhold hvor stor kontakt de ønsker, samtidig som de får trygghet i at de ansatte vil være der for dem uansett valg.

Samtidig deltok alle barna i omsorgsboligene på Flex-Id, som vi har redegjort for tidligere. På disse kursene kom det ofte frem historier fra deres bakgrunn og situasjoner som hadde vært vanskelig. Man kan anta at disse historiene kom frem på disse kursene fordi ungdommene

opplevde at de ikke var alene om sine opplevelser, og om det å være enslig mindreårig. Barna kan oppleve at om alle som kommer alene til Norge er forskjellige som individer, har de likevel mye til felles. De har alle opplevd relasjonsbrudd, de har alle hatt en eller annen form for flukt og de opplever mange av de samme problemstillingene når de skal integrere seg i Norge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Samtidig møter de også mange der som har kontakt med familie i hjemlandet, og som kanskje også har fått henvendelser om for eksempel penger og opplevd eventuelt andre ting som er vanskelig med denne kontakten. Og de som ikke har fått opprettet kontakt, møter andre i samme situasjon og finner trøst og styrke i å vite at de ikke er alene.

Derfor er Flex-Id et tiltak de ansatte følte at barna fikk mye ut av. Der fikk de ut litt av det de satt inne med, ble bevisste på sin bakgrunn, sine erfaringer og møtte andre som kunne forstå hva de har opplevd, og hva som er vanskelig. Samtidig snakket man om ting som var positive. Hvordan de som innvandrere og som oppvokst i en annen kultur, besitter ressurser og egenskaper få andre har og hvordan man kan bruke disse på en positiv måte.

I forhold til boligene kan det virke som om de har et faglig og profesjonelt perspektiv de går ut ifra når det kommer til kontakt med hjemlandet. De er klar over at denne kontakten er viktig for barnas utvikling og integrering i Norge, og ønsker å bidra og støtte barna i deres utvikling. Samtidig kan det virke som de har veldig liten oversikt over hvem som har kontakt og hvor mye. Man kan anta at denne hemmeliggjøringen kommer av mistenkeliggjøring av enslige mindreårige, som er gjort rede for tidligere. Fordi barna er ”tause” og forsiktige når det gjelder åpenhet om denne kontakten, blir det en vanskelig oppgave for de ansatte å få den informasjonen de trenger for å anerkjenne og støtte barna på disse tingene (Engebrigtsen, 2002, Kohli, 2007). Samtidig er de opptatt av og ikke presse barna på informasjon, og at det hele tiden skal være på barnas premisser. Men hadde det kanskje i noen tilfeller vært til barnas beste og presse litt? Det gjelder å finne en balansegang på når og hvor mye man skal presse, og hvor mye man skal la det være på barnas egne premisser. Det er ikke vanskelig og forstå at dette er vanskelig i en bolig der det bor mange barn, og hvor alle barna er forskjellig og har ulike behov. For presser man for mye, risikerer man å ødelegge en relasjon som er viktig for barnas fremtid i Norge. Men presser man for lite får man aldri tak i det som opptar barnet og som kanskje er en vedvarende bekymring, eller problemstillinger som barnet kunne hatt godt av noen andres perspektiv på (Ingebrigtsen et al., 2004).

8.2 Kontakt med familie, hjemland, slekt i fosterhjemmene

I forhold til fosterhjemmene hadde den ene gutten masse kontakt med foreldre over internett og på telefon, flere ganger i uken. Fosterforeldrene var positive til denne kontakten og la til rette for at han skulle få ha så mye kontakt som mulig. De hadde og en viss relasjon til guttens familie i hjemlandet, ved at de innimellom var til stede under samtalene på internett. Der kunne de ved hjelp av kamera og mikrofon, se å snakke med hverandre gratis. Likevel var det ting de ikke synes var like positivt. De var glad han hadde fått kontakt med familien sin, samtidig hadde det vært snakk om penger og om det var mulighet for at gutten kunne sende noe hjem.

“Nå bodde jo han i et rikt land og hadde penger, så hva med dem hjemme?”

Dette var fosterforeldrene helt tydelige på at de ikke synes han skulle gjøre. De mente at det ikke var hans ansvar og forsørge familien sin. Nå hadde han en mulighet til å få en god utdanning, skape et godt liv for seg selv og det burde han prioritere i første omgang.

Hva gjør det med barna når de blir dratt mellom to kulturer, to måter å tenke på og når flere har ulike meninger om hva som er best for dem? At fosterforeldrene ytrer en mening om hva barna burde gjøre er helt klart en del av deres ansvar, og ment som barnets beste. Samtidig vet man at i andre kulturer har barn en annen rolle en hva vi er vant med i Norge. Kanskje er det stor skam og la vær å hjelpe familien sin, når man i utgangspunktet har mulighet. Kanskje er det stor stolthet i det å kunne bidra. Kanskje er dette grunnen til at de har blitt sendt hit, og kanskje er ikke det unaturlig i deres kultur. Kanskje er dette en del av omsorgen som er sett på som god i deres kultur (Engebriksen, 2002). I slike situasjoner kan barnet komme i en lojalitetskonflikt mellom foreldrene og deres nye omsorgspersoner (Oppedal et al., 2009). Man kan anta at barnet føler en lojalitet og et ansvar ovenfor foreldrene som gjør det vanskelig for dem å ikke hjelpe dem, samtidig som de ikke ønsker, og eller synes det er ubehagelig å skulle be de nye omsorgspersonene om hjelp. Når fosterforeldrene her i tillegg gir uttrykk til gutten om at dette ikke er aktuelt, kan det skape en usikkerhet rundt forholdet de har bygget. Han kan bli usikker på om fosterforeldrene i hele tatt ønsker å ha han der. Barnets kulturelle tilhørighet kan fremdeles ha hovedtyngden i dets bakgrunn fra hjemlandet der slik hjelp kan sees som naturlig. Dermed kan gutten kanskje ikke forstå fosterforeldrenes reaksjon.

Det er ikke vanskelig og forstå fosterforeldrenes reaksjon. De ønsker kun det beste for denne gutten, og er ikke vant til at barn kan ha et slikt ansvar overfor familien sin, i så ung alder. Dette er ikke det som er vanlig i Norge. Men selv om intensjonene er gode og ment som det beste for barnet, kan man likevel stille spørsmål om hva det gjør med gutten. Nå var denne gutten så ung

at han i utgangspunktet ikke hadde egne penger som han kunne bidra med. Og at fosterforeldrene ikke bidrar med penger til familie i hjemlandet er helt opp til dem. Dette er ikke et ansvar de har. De skal passe på at gutten lever et godt liv og at han får de mulighetene ethvert barn i Norge har. Fosterforeldrene hadde også fått beskjed av barnevernet at de gjorde rett i å avvise denne forespørselen.

De synes likevel det var vanskelig å skulle forklare foreldrene i hjemlandet hvorfor gutten ikke kunne sende penger. De hadde derfor forhørt seg med både barnevern og guttens morsmåslærer om hvordan de skulle håndtere dette. De hadde derfor kommet frem til at de ville snakke med familien med en tolk tilstede, slik at de på en god måte kunne forklare de hvorfor gutten ikke kunne sende penger. At det ikke er hans feil, men at situasjonen han er i som fosterbarn og enslig mindreårig i Norge, ikke gir muligheter til dette.

På denne måten viser fosterforeldrene en genuin interesse i barnets transnasjonale relasjoner. De anerkjenner han på at foreldrene i hjemlandet har forventninger til han, og at det er vanskelig for han å måtte si nei. Samtidig gjør de det de kan for å la han få fraskrive seg det ansvaret, ved å få noen til å forklare på en god måte hvorfor han ikke har den muligheten, for foreldrene. De ønsker ikke at gutten skal ha dette hengende over seg eller eventuelt føle noe som helst dårlig samvittighet ovenfor dette. Situasjonen han er i gir han ikke muligheten, og de håper at hvis de får forklart det på en skikkelig måte, med tolk, vil foreldrene slutte å spørre, slik at gutten ikke lenger trenger å forholde seg til dette. Slik håper de at gutten kan fortsette å ha denne kontakten, som de anerkjenner at er viktig for han, og fortsette å fokusere på seg selv og sin utvikling i Norge.

Gutten i det andre fosterhjemmet hadde ingen kontakt. De hadde fått beskjed fra ansatte på mottaket der han var, at han sleit mye med det. Han synes det var veldig tungt, for de fleste fikk kontakt etter hvert, men ikke han. Etter litt "snoking" hadde de funnet ut at gutten hadde gjentatte ganger over en periode på en måned, prøvd å få kontakt med en telefon han hadde på rommet sitt. Det var det samme nummeret hver gang, og han hadde prøvd å ringe hver natt. Anropene så derimot ikke ut til å ha blitt svart.

De synes dette var veldig trist for gutten og ønsket at han og skulle få kontakt. De hadde tanker rundt at en slik kontakt ville være veldig bra for han. De var bekymret for hvordan han hadde det i forhold til det å ikke få kontakt og hvilke følelser han hadde inne i seg i forhold til dette.

"Tenk så godt det ville vært for han og hørt noe hjemmefra, tenk hva slags ro det kunne gitt han"

Dette viser at fosterforeldrene ser viktigheten av hva en slik kontakt kan bety for gutten. De er klar over at han sliter med og ikke ha den kontakten, både fra egne antagelser og fra informasjon fra mottaket. Situasjonen i hjemlandet hadde vært preget av væpnede konflikter og uro, og mangelen på kontakt kan derfor føre til en bekymring og innvendig uro hos gutten som kan prege utviklingen hans i Norge (Oppedal et al., 2009). Samtidig hadde fosterforeldrene et inntrykk av at mange foreldre lot hver å ta kontakt, eller svare på henvendelser fra barna sine, på grunn av situasjonen har vært så urolig. De er redde for at barna vil bli sendt tilbake hvis de vet hvor foreldrene er. Nå er derimot situasjonen roet seg i dette landet, og det førte til enda større forvirring rundt hvorfor de ikke tok kontakt.

“Men nå har situasjonen roet seg liksom, hvorfor prøver de ikke å ta kontakt med han nå?”.

Fosterforeldrene trodde kanskje gutten følte seg veldig avvist av sin familie, siden han ikke oppnådde kontakt med dem. Og spesielt nå da situasjonen hadde roet seg. Da denne gutten hadde flyttet inn i fosterhjemmet hadde alt vært lagt til rette for at han skulle føle at hans kultur var representert i hjemmet. Det var blant annet hengt opp flagg fra hjemlandet på rommet hans. Til å begynne med hadde han vært opptatt av krydder i maten og noen feiringer fra hans religion. Men med tiden virket det som han mer og mer la bak seg alt som hadde med bakgrunnen sin å gjøre. Han ville ikke snakke om den, fjernet flagget fra hjemlandet på rommet sitt, og syns plutselig at krydderene som var mye brukt i hjemlandet, var litt for sterkt. Han hadde tatt et norsk navn som han presenterte seg med, for alle nye mennesker han møtte.

Man kan anta at denne gutten føler seg avvist av hjemlandet og familien og av den grunn prøver å passe inn i det norske samfunnet så godt som mulig. Det er dette som menes med at det kan virke som om noen barn ønsker å bli som alle andre. Kanskje de føler den nye kulturen og væremåten er nærmere den de er som mennesker, kanskje de ikke hadde det bra i hjemlandet, eller det kan hende barna ønsker å bli som “de andre” fordi de ikke ønsker å være annerledes (Heggen et al, 2003). Hva dette gjør med deres kulturelle tilhørighet er vanskelig å si. Det er ikke slik at for alle så er den tidligere kulturelle tilhørigheten like viktig. Hvis man ikke opplevde sin barndom eller tid i hjemland som positiv, kan det være at barna ønsker en ny start. Samtidig tenker vi at barna kan føle seg avvist og forlatt av sine nærmeste, noe som kan skape et sinne og en avstand til det som var, og nå ønsker å gå inn i en ny rolle. Bakgrunnen for valgene barna tar, kan med andre ord være vanskelig å forstå, men som omsorgsperson skal barnets beste stå i fokus, og dermed må man finne en vei som man tenker seg kan passe for barnet (Lindboe, 2006).

Fosterfamilien hadde lite kunnskap om hvordan de skulle håndtere dette. De synes det var trist at han ikke beholdt mer av kulturen sin, og at han ikke hadde noe kontakt med familien. De prøvde til stadighet å snakke om hjemlandet for at han ikke skulle glemme. Men det resulterte stort sett bare i *“Jeg vil ikke snakke om det”*. Samtidig sleit denne gutten med å få jevnaldrende relasjoner. Etter utallige forsøk fra fosterfamiliens side, lyktes de ikke i å skaffe han venner. Han hadde og muligheter til å tilbringe tid med en familie fra samme hjemland i en annen by. Han hadde på mottaket blitt kjent med en gutt på samme alder fra denne familien og de hadde invitert han hjem ved flere anledninger. Han hadde ved en anledning dratt på besøk til dem, og på togstasjonen hadde de møtt han med hjemmelagde søtsaker fra hjemlandet. Gutten hadde tatt en bit, og kastet resten, fordi det var for søtt. Og etter en halv time hos familien hadde han lurt på om han ikke kunne dra hjem igjen.

Fosterforeldrene hadde tenkt at denne kontakten ville være bra for han. Både fikk han en bit fra sitt hjemland og kultur, samtidig som han også hadde mulighet til jevnalderskontakt. Men heller ikke her lyktes de. De hadde en oppfatning om at han helst bare ville være hjemme og være med dem. De var selvfølgelig glad for at han trives så godt i deres familie, men synes det var trist at gutten manglet andre relasjoner og en tilhørighet til sin bakgrunn.

Det kan tenkes at han klamrer seg til de nye tilknytningspersonene, kanskje i redsel for å miste dem og. Relasjonsbrudd fra nære tilknytningspersoner kan føre til identitetsforvirring (Bunkholdt, 2003). Og i forhold til denne guttens identitetsutvikling, kan det virke som han prøver å endre hele sin identitet. Samtidig ønsket han å starte en restaurant med mat fra hjemlandet. Dette kan vise at han fremdeles føler en tilhørighet og tilknytning til hjemlandet. Men at han har problemer med å godta deler av sin bakgrunn og balansere mellom det de tidligere erfaringene har gjort med han som menneske, og hvordan disse erfaringene skal møte dagens tanker om seg selv. Mangelen på transnasjonale relasjoner, som kan bekrefte deg på den du har vært, kan påvirke videre utvikling av selvet og psykososial tilpasning (Oppedal et al., 2009).

Fosterforeldrene gjorde, som sagt, alt det de kunne for å anerkjenne at gutten hadde en annen bakgrunn og en annen kultur. Men hvordan skal man anerkjenne noe barnet ikke gir uttrykk for å ville anerkjennes for? Skal man anerkjenne at han bryter med alt som har med bakgrunnen sin og risikere at han opplever en identitetsforvirring og et savn, som bør snakkes om, som kan resultere i psykiske og sosiale vansker (Oppedal et al, 2009)?

I Eriksons identitetsteori er denne gutten, som de fleste enslige mindreårige, i fasen hvor man skal bli trygg på seg selv og hvem man er, som innebærer et oppgjør med tidligere bakgrunn og erfaringer. Ved å “legge bak seg” sin bakgrunn, ved å ikke gjenoppleve den og bli bevisst på hva den har gjort med deg som person, kan resultere i en identitetsforvirring (Bunkholdt, 2003).

Man kan også tenke seg at i forhold til dette, har barna i boligene en fordel i tiltaket Flex-ID, fordi det i stor grad handler om å balansere tilhørighet til to kulturer, og hvordan barna kan kombinere sin identitet i forhold til disse (Eide & Mekonen, 2007).

8.3 Avslutning

Alle vi intervjuet, som arbeider med enslige mindreårige, er enige om at de transnasjonale relasjonene er viktige. Kontakten barna har med familie og hjemland er veldig varierende, fra nesten daglig kontakt til ingen kontakt. Samtidig er det flere av barna som antagelig har en kontakt, men som holder den skjult.

Kontakt med hjemland og familie vil ofte være positivt for barna og kan være med på å skape trygghet og ro, slik at de kan jobbe med egen utvikling, både innenfor identitetsutvikling, relasjonsbygging og tilpasning til samfunnet. Hvis barna ikke har kontakt eller er uvitende om hvordan familie og venner er eller har det, kan det skape en urolighet som kan gjøre det vanskelig for barna å holde fokus på seg selv, og egne problemstillinger. Som sagt er de voksne rundt barna klare på viktigheten av de transnasjonale relasjonene og forsøker å tilrettelegge så godt som mulig. Dette skjer gjennom å kjøpe inn telefonkort og gjennom internettprogrammer som «skype». Barna får også hjelp til oppsporing av familie om de har ønske om dette. De voksne er opptatt av at dette skal skje i takt med barnas ønsker, og at man ikke presser på dette område.

Noen av barna har også som nevnt en skjult kontakt med hjemlandet. Bakgrunnen for dette kan være flere, men mange kan være redde for å bli hjemsendt, og holder seg derfor til historier som kan ha vært planlagt helt fra avreisen. Negative konsekvenser av en slik skjult kontakt kan være at barna holder inne informasjon som påvirker dem, slik at de voksne kan misforstå deres oppførsel. Den skjulte kontakten kan også være med på å vanskeliggjøre tilknytningen til nye voksne rundt barnet, fordi de må ha hemmeligheter for de nye omsorgspersonene rundt seg. Dette kan også føre til en mistillit og de tynne historier som Kohli (2007) tar opp i sine undersøkelser.

En annen konsekvens av kontakt med hjemland er forventningene som slekt og familie kan ha, som kan stå i kontrast til de forventninger de voksne i Norge har til barna. Det kan være en viktig

oppgave for hjelpearbeidere i Norge å gjøre rede for hvilke forventninger tidligere omsorgspersoner har til barnet, slik at man kan avklare hvilke muligheter de har som enslige mindreårige i Norge. Mange familier kan ha gjeld til dem som har hjulpet dem på veien, samtidig som det kan ses på som status og riktig, å hjelpe de der hjemme (Engebrigtsen, 2002). Derfor kan det være viktig å opplyse barna om hvilke muligheter de har for å hjelpe de hjemme, men også passe på at de ikke glemmer å hjelpe seg selv.

Både de ansatte i boligene og fosterforeldrene er opptatt av å ikke sette seg i konkurranse med barnas transnasjonale relasjoner. Noen av barna har også familie i Norge, hvor omsorgspersonene forsøker å skape en positiv kontakt, noe som er med på å skape positive relasjoner for barna med slekt og familie, samt at det kan være en trygghet for barna å vite at de nye omsorgspersonene er der uansett. Omsorgspersonene er opptatt av at barna føler at deres relasjoner til familie og slekt i hjemlandet blir anerkjent og at de tar disse relasjonene på alvor. På denne måten kan barna få mulighet til å finne sin balansegang i den belastningen det kan være å stå med en fot i hver kultur, samt at de kan få en trygghet i å beholde relasjonene uten at dette får betydning for oppholdet i Norge.

9 RELIGION

Gjennom samtalene med ansatte og fosterforeldrene så kom det fram at de mindreårige har tilknytning til forskjellige religioner. Som sagt tidligere hadde to av boligene kun en religion representert hos seg, mens de andre to hadde flere religioner representert. I fosterhjemmene var det to religioner som var representert.

9.1 Det religiøse valget

Religion er i utgangspunktet ikke et personlig valg, men noe vi ofte er født inn i. Når vi vokser opp i en familie er det ofte våre foreldre som legger til rette for om oppdragelsen skal være preget av religion eller ikke (Gulbrandsen, 2009). Det handler ofte om foreldrenes og familiens egne overbevisninger og om hva de vil føre videre av disse og verdiene som følger med. Norge er et sekularisert land der religion ikke er en utpreget del av oppdragelsen lenger, slik den var tidligere. Samtidig er vårt samfunn preget av mange valgmuligheter noe som gjør det vanskelig å finne stabilitet, som igjen kan være årsak til at noen velger religion som et stabilt innslag i hverdagen (Vilby, 2006).

I andre deler av verden er religion ofte mer synlig og preger samfunnet på en annen måte enn i Norge. Tradisjonene rundt religion har større betydning, og samfunnet legger til rette for å uttrykke og praktisere religion (Vilby, 2006). De barna som kommer til Norge alene og med lite, mangelfull og kanskje feil kunnskap om samfunnet eller dagliglivet her, kan oppleve overgangen fra hjemlandet som et kultursjokk, og også som et sjokk i forhold til sin religiøse bakgrunn. Der de tidligere hadde et samfunn som var strukturert rundt religion og nære tilknytningspersoner som veiledet dem i det religiøse og åndelige (Vilby, 2006), er de nå i en situasjon hvor det er de selv som må bestemme om de ønsker, i hvor stor grad de ønsker og hvordan de skal utøve sine religiøse uttrykk fremover. I en situasjon som enslig mindreårig er det grunn til å anta at disse valgene kan være vanskelig å ta. Både i forhold til kanskje følte forventninger hjemmefra, men også i forhold til å skulle "passe inn" i et nytt samfunn, som ikke i samme grad preges av religion (Oppedal et al., 2009). Det avhenger også av i hvilken grad de "kan" religionen sin fra før, hva de husker og hvordan den har kommet til syne i tidligere deler av livet. Noen kommer kanskje fra sterkt troende familier som forventer at barna fremdeles praktiserer religionen sin, som om de var i hjemlandet. Andre kommer kanskje fra familier der religion ikke har vært en spesielt vesentlig del av hverdagen, men at man likevel definerer seg som religiøs. Alt tatt i betraktning kan det uansett tenkes at religion kan føles som en stabil og kjent faktor, som barna

fremdeles kan kjenne seg selv igjen i, og som kan gi dem fotfeste i en kanskje usikker og utrygg fase av livet. I tillegg viser Borge (2005) til Antonovsky (1988), som sier at:

“barn som har foreldre med sterk religiøs tro, gir barna fotfeste og trygghet. Han mente at denne overbevisningen vedvarer gjennom livet tross oppbrudd, splittelse av familie og tap, samtidig som man beholder evnen til å bry seg om andre, vise medfølelse og kjærlighet tross hat” (sitert i Borge, 2005, s.125).

Slik kan man se at religiøs tilhørighet kan være en viktig beskyttelsesfaktor videre i livet til barnet.

Ansatte i boliger og fosterforeldre kan bidra ved å støtte, lytte og veilede barna i sine valg, og tilrettelegge for inntreden i etablerte religiøse miljøer i Norge, men det er barna selv som må ta valgene. I dette valget kan religion fra å være en kollektiv tilhørighetsbase til å være et personlig og individuelt valg (Vilby, 2006). For barna i vår undersøkelse var dette et valg det var mye diskusjoner mellom ansatt – ungdom men, kanskje mest ungdommene seg i mellom.

”de diskusjonene det er mest av, er diskusjonene dem i mellom – innenfor sine rammer. Hva som er riktig religion eller hva som er bakgrunnen for det osv. De kan bli litt uenige om praktiseringen, for de husker ikke så veldig mye”

I hvilken grad boligene eller fosterhjemmene påvirker barna i religiøs retning kan ha en stor påvirkning på resten av livet til barna, fordi det for mange handler om identitet (Eriksen, 2005). I våre undersøkelser kom det frem at i boligene var man opptatt av å støtte barna i deres åndelige søken, men at man ikke presset eller dyttet dem i en eller annen retning. Slik virket det på oss som at de som arbeidet med barna, i utgangspunktet hadde et avslappet forhold til barnas religiøse oppfatninger og ønsker om å leve i takt med sine overbevisninger. De ansatte i boligene anså at religionen var en del av barnas identitet og tilhørighet. De ønsket ikke å nekte eller avvise den enkeltes tro, og men lot barna selv få ansvaret for å ”opprettholde” sine religiøse riter og tradisjoner.

Også fosterhjemmene viste til å ha et avslappet forhold til barnas religion og støttet dem i deres åndelige søken om de ønsket det. Begge familiene hadde snakket med barna om religion og forsøkt å legge til rette der barna ønsket. Samtidig som familiene var opptatt av at barna skulle få ha et åndelig liv om de ønsket det, kunne det likevel virke som ikke fosterfamiliene hadde den samme kunnskapen, som de ansatte i boligene, om forholdet mellom religion og tilhørighet og identitetsutvikling. Det ene fosterhjemmet viste også en form for vegring i forhold til å introdusere barnet for sin religiøse retnings miljø, i kommunen. De respekterte og aksepterte barnets religion og ønsket å støtte barnet i sitt religiøse valg, men fordi de hadde en oppfatning

om at dette miljøet ikke var godt, vegret de seg for å introdusere barnet for dette miljøet. Dette er et eksempel vi kommer tilbake til senere.

Religion er en viktig faktor i mange menneskers liv, og kan være en del av hvem vi er og identiteten vi har (Eriksen, 2005). Ordet identitet gir også en pekepinn til hvilke typer mennesker og grupperinger vi føler tilhørighet til. Når det gjelder tilhørighet kan religion spille en stor rolle, spesielt hos de barna som er oppvokst i et miljø preget av religion. Thomas Hylland Eriksen skriver om dette i boken *"flerkulturell forståelse"* (2005), her forklarer han hvor viktig det kan bli for mennesker som kommer til et samfunn der alt er nytt og annerledes enn det man er vant til. I slike situasjoner trekker man gjerne mot de grupperingene som er en selv likest, for å få en gjenkjennelse i hverdagen. Mange gjør dette for å finne en trygghet i det nye samfunnet, slik at ikke alt blir for skummelt og vanskelig (Eriksen, 2005).

I intervjuene kom det fram at de fleste av barna var opptatt av religionen sin og at den virket viktig for dem den første tiden i Norge. Noe man kan anta er fordi det gir trygghet i hverdagen og en form for gjenkjennelse og struktur (Eriksen, 2005). Dette var også en mening de ansatte og til dels fosterforeldrene hadde.

I en situasjon der omsorgspersonene ikke tar ansvar for den religiøse delen av livet deres, kan barna føle en dragningskraft mot miljøer hvor hjemlandsreligion er representert, nettopp fordi de der møter mennesker som har noen fellestrekk med dem. Det kan være i disse miljøene man kjenner seg igjen og føler seg hjemme, man møter andre mennesker som har den samme åndelige tro og tanker om levemåte (Eriksen, 2005). I Norge hvor religion er i stor grad individualisert og ikke en stor del av dagliglivets rutiner (Vilby, 2006), tenker vi det kan være vanskelig for enslige mindreårige å forstå hvordan verden fungerer. De står ovenfor egne valg i hvilken grad man ønsker å leve religiøst. Som en ansatt ved en bolig sier:

"valgene er ikke alltid enkle, men det er ikke livssituasjonen deres i det store og hele".

De ansatte anerkjenner at valgene kan være vanskelige å ta, og at barna er alene om mange valg, som bare kan støttes, men ikke presses i noen retning, fordi barnet må selv finne sin individuelle vei. Ved å presse i en eller annen retning kan barnet få problemer eller forstyrrelser i tilknytningsprosessene eller i identitetsutviklingen. Dette gjelder spesielt for barn som kommer fra sterkt religiøse hjem, familier eller nasjoner, fordi tilknytningen og identiteten deres er bygd opp rundt religiøse ritualer og uttrykk. Å anerkjenne betyr å respektere og akseptere andre, og godta dem som likeverdige (Schibbye, 2004). Det betyr at man må gi rom for andre meninger og forståelser enn man selv har. I forhold til religionsutøvelse betyr dette at man må tåle og å være ydmyk for at andre har en annen tro og opplevelse av livet enn man selv har, og man må også

kunne godta dette med et åpent sinn. Dette kan være spesielt vanskelig innenfor temaet religion, nettopp fordi det har sterke åndelige og følelsesmessige reaksjoner hos mange (Vilby, 2006). Som ansatt i en bolig eller som fosterforeldre kan det bety at man må sette egne verdier og holdninger på prøve og tillate at andres verdier og holdninger kommer frem. Schibbye (2004) sier at man må være trygg i egen forankring for å ta inn andres opplevelser. Som en nær tilknytningsperson er det bra for barnet at de opplever at omsorgspersonene har en egen opplevelsesverden, og at barnet får anerkjenne den, men samtidig skal man som omsorgsperson sette egne subjektive holdninger til side for å ha barnets beste i fokus (Skjervheim, 2001, Lindboe, 2006).

Dette var både boligene og fosterhjemmene klar over og de var opptatt av at barna skulle få utrykke sin religiøsitet gjennom besøk i sine religiøse rom, som kirker, moskeer, templer og lignende, samt at de fikk ha kontakt med grupperinger andre steder i landet. Det virket som det alltid var en åpenhet til å støtte til de religiøse overbevisningene, men de tok ikke noe form for initiativ for å veilede i noen retning. Man var opptatt av at det ikke nødvendigvis var deres initiativ eller deres vurderinger som var riktige i denne sammenhengen, derfor ønsker de ikke å dytte i noen retning, men støttet barnas valg.

Boligene og fosterhjemmene hadde forskjellig fokus i forhold til religion. Boligene var opptatt av i hvilken grad det kunne påvirke og ha betydning for identitet og tilhørighet, med bakgrunn i identitetsteori og utviklingsteori. Mens i fosterhjemmene var man også opptatt av barnas identitet, men de la til rette og muliggjorde ønsker om religiøse uttrykk mer fordi, de ville barna *“skulle ha det bra”* og *“det må være godt å ha noe kjent”*. De støttet barna like mye som i boligene når det gjaldt deres åndelige ønsker. På denne måten er det ingen grunn til å anta, fra våre intervjuer, at det gjør en forskjell for praktisering av religion, om man er plassert i fosterhjem eller i bolig. Man får støtte og aksept begge steder. Samtidig kan man anta at det kunne vært annerledes om fosterforeldrene er sterkt religiøse i sin tro, og tar til seg et barn som har sterke tilknytninger til en annen religiøs retning.

Dette var ikke tilfellet i noen av fosterhjemmene vi intervjuet, men vi tror likevel at det kan være en større utfordring i forhold til fosterhjems plasseringer kontra boliger. Nettopp fordi man som ansatt i bolig har et faglig og profesjonelt fokus, hvor man ikke skal, eller kan i forhold til retningslinjer og forskrifter, presse barna i en religiøs retning eller avvise barna i forhold til praktisering av religion. Mens i fosterhjemmene er fokuset annerledes. De har også retningslinjer og forholde seg til, men står likevel mer alene i oppdragelsen som foreldre, og er på den måten mer avhengig av egne synspunkter, forutsetninger og sunn fornuft. Om disse da er bygd på en kanskje sterk religiøs tro, kan det tenkes at det kan prege fosterforeldrene i deres anerkjennelse

av barnas religiøse valg. Samtidig kan det også være slik at om fosterforeldrene er religiøse, uansett religiøs retning, vil de ha en større forståelse for barnets valg, og dermed kanskje de også vil ha en større aksept. Det er viktig å påpeke at ikke bare barn er forskjellige, men også familier. Derfor vil den enkelte familie med deres tanker om dette, være den drivkraften som ligger bak. Det er ikke nødvendigvis slik at den enkeltes tro og åndelighet har betydning for hvordan de støtter barnet i deres religiøse valg. Alle praktiserer sin religion forskjellig (Vilby, 2006). Derfor kan man ikke si at om et barn plasseres inn i en familie som deler samme religion, nødvendigvis vil ha en fordel av det. Det kan tenkes at familien barnet plasseres i har en helt annen måte å praktisere religionen på, enn barnet er vant til, eller ønsker i forhold til seg selv, sin familie og kanskje forventninger.

I forhold til boligene, og hvilke religioner som er representert der, om det er en eller flere, kan man og anta kan ha innvirkning på barna i deres religiøse valg. Barna som er plassert i boliger der kun en religion er representert, vil kanskje ha positivt utbytte av hverandre. Samtalene rundt religion kan kanskje støtte og veilede noen som kanskje har glemt eller er usikker på hvordan man skal praktisere religionen sin. Og ved å bo i bolig med andre som praktiserer samme religion, kan det føre til samtaler og diskusjoner som kanskje kan gi barna flere perspektiver og meninger, for så å finne sin måte å praktisere på. Samtidig kan det og være slik at det også kan skape uenigheter og debatter som kan vanskeliggjøre en slik prosess. Barna kan føle et press til å praktisere på en måte som ikke føles komfortabel, som ikke samsvarer med måten eventuell familie ønsker at de skal praktisere, eller at de føler press til å praktisere i det store og det hele, når kanskje det ikke er et ønske å praktisere i det hele tatt (Eriksen, 2005).

I forhold til å skulle tilpasse seg et samfunn der mange religioner er representert og hvor ytringsfriheten blir satt høyt, er kanskje boligene der flere religioner er representert, en god måte og bli vant til å forholde seg til et mangfoldig samfunn. Man blir allerede i boligene nødt til å forholde seg til flere kulturer, som ofte innebærer flere religiøse valg, og respektere de, for at hverdagen og samholdet i hjemmet skal fungere. I en bolig bor man tett sammen og lever som en familie, på tross av ulike religiøse synspunkt og livsverdener. Samtidig opplever man den norske kulturen gjennom de ansatte, og lærer kanskje på denne måten å akseptere at Norge er et samfunn, med religiøst mangfold, som de leve med. På denne måten står man kanskje sterkere i et møte med andre mennesker i samfunnet, som representerer mange ulike religiøse valg og forskjellige måter å se verden på. Nå er det ikke sånn at alle enslige mindreårige kommer fra samfunn der det ikke er mangfoldighet, og at de på den måten ikke naturlig kan akseptere at det er andre måter å leve på. Men det er slik at mange kommer fra mer tradisjonsbundne samfunn,

hvor religion ofte er inkorporert i samfunnet på en annen måte en det er i Norge²⁰ (Vilby, 2006). Derfor kan man anta at dette kan være en utfordring for mange barna å tilpasse seg et samfunn som er så ulikt oppbygd deres hjemland. Og at ved å bo i en bolig der ulike synspunkt er representert, kanskje er en positiv løsning i forhold til en inntreden i Norge som samfunn. Alle boløsningene er ulike og har ulike forutsetninger for å veilede og støtte barna i deres religiøse valg. Men felles for alle er at ingen av de voksne presser barna på dette, og snakker om det kun på barnas egne premisser. De er opptatt av at det er barnas eget valg og at det er personlig og ofte et sårbart tema, så man er forsiktig og ydmyk i forhold til det.

I fosterhjemmene så vi at det er et ønske om at barna skal få følge sin religiøse overbevisning, men hvordan dette skal foregå er det ingen som har gitt dem noe form for kunnskap om. Dette gjør at man jobber med hjertet og med et brennende ønske om at barnet skal ha det bra, men ikke helt har oversikt eller kunnskap om å vite hvordan man skal gå fram i en slik situasjon. Å ha hjertet foran er en viktig del av arbeidet med barna fordi de trenger noen som setter dem først, men kunnskap om enslig mindreårige og hvordan man takler utfordringer er ikke noe man bare vet.

Fosterhjemmene møtes i fokus grupper med andre fosterforeldre og man diskuterer alt fra hyggelige til ikke så hyggelige temaer og problemstillinger, i regi av barnevernet. På disse møtene diskuterte man ofte situasjoner som den enkelte familie hadde opplevd, og hvordan man hadde taklet dem. Fordi man ikke har direkte kunnskap om hvordan man skal takle sin egen situasjon, kan det være enkelt å ta andres erfaringer og bruke de i egne situasjoner. Dette kan være bra for noen, men likevel er det en fare for at barnet man selv har tatt til seg, ikke opplever situasjonene på samme måte og at andres måte å takle en lignende situasjon på, ikke nødvendigvis passer for det enkelte barn, eller familie.

I et av fosterhjemmene var barnet katolikk, og foreldrene var oppfordret av en bekjent til ikke å presse barnet inn i det lokale religiøse miljøet. Bakgrunnen for dette var at miljøet *"ikke var bra"*. At bekjente påvirker fosterforeldrene i å ta avgjørelser på barnas vegne i religiøse settinger, kan være forståelig med bakgrunn i at fosterforeldrene kanskje ikke har kunnskap i barnets religion og kanskje ikke vet hvordan det religiøse miljøet i lokalsamfunnet fungerer. Samtidig bør man være forsiktig med å la andre definere hva som er bra og ikke for barnet, og kanskje heller oppsøke miljøene på egenhånd for å se hvordan ting er lagt opp.

²⁰ Se statistikk og redegjørelse for kollektivistiske samfunn på side 14, 15 & 16.

Gjennom intervjuet kom det frem at barnet ikke følte en religiøs tilknytning, men gutten var heller ikke så gammel, og dermed er det vanskelig å vite hva han mener med å ikke ha så sterk religiøs tilknytning.

Press fra hjemland om å opprettholde religion og religiøse uttrykk kan være vanskelig for barna å ta inn over seg. Det kan derfor være bra at fosterforeldrene tar avgjørelser på deres vegne, samtidig er det viktig at fosterforeldre har kunnskap om hva dette presset fra hjemland og familie kan sette i gang av prosesser i barnet. At barnet ikke føler at religionen blir anerkjent av fosterfamilien, kan gi en følelse av å ikke bli anerkjent som den man er (Eriksen, 2005, Schibbye, 2004). Barnet ønsker en tilknytning til fosterforeldrene og kan da bli gjenstand for en identitetskrise i det at man forsøker å være noen man ikke er, og undergrave de følelser man har for religionen sin. Denne ambivalensen kan skape vanskeligheter for barnet fordi de ikke ønsker å skuffe verken de hjemme eller de nye omsorgspersonene. Barnet blir så satt i en posisjon der det er umulig for dem å gjøre det riktig for alle parter (Høglund & Juul, 2005). I en slik situasjon har vi ikke et inntrykk at fosterfamiliene ønsket å undergrave barnet, tvert imot. Fosterfamiliene ønsket at barna skulle få opprettholde sine religiøse verdier og sitt religiøse standpunkt, men på grunn av mangel på informasjon om viktigheten og hvordan man kan jobbe for dette, er det vanskelig å få det til.

Selv om man har ulikt fokus i forhold til kunnskaps og faglighet i boligene og fosterhjemmene, la alle vi intervjuet til rette for praktisering av religion og støtter og veileder barna i deres åndelige søken, så godt det lar seg gjøre. Noe vi tenker er viktig også i forhold til relasjonen mellom barna og deres omsorgspersoner. Konsekvensene av en eventuell avvisning fra omsorgspersonene, ved at de ikke aksepterer, respekterer eller vegrer seg for å tilrettelegge for praktisering av religion, kan være mange. Vi vet at religion ofte er en stor del av ens personlighet og identitet og at mange definerer seg selv ut i fra hvilken religion man tilhører (Eriksen, 2005). Ved en avvisning fra omsorgspersonene er det da grunn til å anta at barna kan få et ambivalent forhold til sin religion, og ikke minst i forhold til relasjonen til omsorgspersonene. Ved å la vær å anerkjenne barnet i forhold til religion, og ikke anerkjenne det som en viktig faktor for barnet, kan barnet føle en avvisning av en del av sin personlighet og bakgrunn (Høglund & Juul, 2005).

9.2 Om synlige religiøse uttrykk

Samtidig som boligene var opptatt av å støtte barna i deres valg, er det selvfølgelig noen religiøse uttrykk som for mange, både ansatte i boliger og borgere generelt, er vanskeligere å akseptere enn andre (Vilby, 2006). Synlige og merkbare uttrykk som mat, faste, hijab og bønn var uttrykk som ble diskutert og det fantes regler rundt noen av disse. Dette er også uttrykk som

ofte er oppe til diskusjon og debattert i media (Fuglerud & Eriksen, 2007), som det finnes mange meninger og ofte vegring mot, om man leser artikler på nettet og kommentarene til artiklene fra leserne.

Et eksempel fra boligene var bruk av hijab og hvordan man håndterte et slikt valg. Man var oppmerksom og klar over at et synlig plagg som hijab ofte skapte reaksjoner i samfunnet, for jentene som valgte å bruke det og at det var en individuell og personlig avgjørelse. De ansatte støttet de som ønsket å bruke hijab, noe man kan anta kan oppleves som viktig og kanskje av betydning for om jentene velger å bruke et så synlig religiøst plagg. Plagget er sterkt relatert i islam, men mange mener at hijab handler om tradisjoner og kvinneundertrykkelse, og ikke religion. Men for de jentene som bruker hijab handler det ofte om respekt og hengivenhet for Gud, og kan dermed være et valg de ønsker å ta og som er viktig for dem i forhold til deres forhold til Gud og sin tro (Fuglerud & Eriksen, 2007).

I hvilken grad man som ansatt i en bolig eller som fosterforeldre støtter oppunder et valg som innebærer at barnet synlig uttrykker sin religion gjennom klesplagg eller andre ting, kan ha en påvirkning på om barnet klarer å stå i den utfordringen det er å velge et så synlig uttrykk. Det er mange som har holdninger som taler imot religiøse synlige uttrykk, og for barna i våre undersøkelser som ikke har så mange rundt seg, blir det kanskje ekstra viktig at de nære omsorgspersonene de har i Norge, støtter oppunder og anerkjenner deres valg (Høglund og Juul, 2005).

I slike situasjoner kan det være viktig at boligene har gjennomdiskutert temaet for å ha et felles standpunkt som gjelder for boligen. Hvis man som ansatt har en mening om at dette plagget er eksempelvis undertrykkende, men boligen har satt et standpunkt at man skal støtte barna i det valget når det er tatt, er det viktig at man klarer å legge personlige meninger til side. Dette kan være et dilemma for den ansatte fordi man skal fungere som nærmeste omsorgsperson, og på noen måter en livsveileder, men man må likevel legge til side personlige oppfatninger. Som nevnt tidligere snakker Schibbye (2004) om at man må være trygg i egen forankring for å ta inn andres opplevelsesverden (Schibbye, 2004). Hvis omsorgspersonene ikke har en egen opplevelse eller meninger rundt temaet religion, kan det være enkelt å innta en kulturrelativistisk eller etnosentrisk holdning. Mange mennesker har en oppfatning om religion som et bestemt livssyn med bestemte egenskaper uten variasjon (Fuglerud & Eriksen, 2007). Dermed kan man som omsorgsperson rundt barnet se religion kun som et uttrykk for kultur og godta alle religiøse uttrykk på bakgrunn av dette. Eller man kan innta en etnosentrisk holdning og mene at i det norske samfunn er ikke religiøse uttrykk så vanlig og de bør legges bort, i og med at det er vårt samfunn som er "det beste" (Bø & Helle, 2005).

Det var ingen av fosterfamiliene som hadde barn der det var nødvendig å ta stilling til et slikt synlig religiøst uttrykk, derfor kan vi heller ikke uttale oss om hvordan de ville taklet en slik utfordring. Det vi tenker kan være viktig i plassering av religiøst unge mennesker, er at plasseringene som blir gjort er gjennomtenkt og diskutert med familiene i forkant. Den ene familien hadde hatt en tidligere plassering, hvor barnet var ei muslimsk jente, uten å ha fått informasjon om barnets religion på forhånd. I utgangspunktet var ikke religionen et problem, og det var mange andre faktorer som gjorde at denne plasseringen ikke var vellykket, men som nevnt tidligere, kan man anta at det i noen tilfeller kan være utfordrende for både barn og voksne om de tilhører forskjellige religiøse retninger. Som familie har man ikke de samme mulighetene for å gå inn og ut av roller, som man har som ansatt i bolig. Man er hele tiden i en privat rolle, og som familie har man sine verdier og holdninger som gjerne skal samsvare noe med barnet man tar imot. Vi mener ikke at man ikke kan ha en vellykket plassering om barnet, og familien det blir plassert hos, har forskjellige synspunkter og religiøse overbevisninger. Men at det er hensiktsmessig å vurdere, diskutere og bevisstgjøre både barn og familie på forhånd, slik at man kanskje er bedre forberedt på utfordringer som kan komme. Enkelte religioner trenger tilrettelegging og aksept i forhold til enkelte ting, som synlige uttrykk (Vilby, 2006, Gulbrandsen, 2009), og dette er kanskje noe som man som familie har godt av å avklare og forberede seg på, på forhånd. På denne måten mener vi at det er grunn til å tro at familiene har bedre forutsetning for å møte barna på en måte som føles komfortabel for alle parter, og at man kanskje føler seg tryggere i en rolle som fosterforeldre for et barn med en religion, som er ulik den man selv kanskje tror på. Og at man på denne måten og er tryggere i rollen som veileder og støttespiller i forhold til valgene barnet må ta, for eksempel i forhold til synlige religiøse uttrykk, som hijab. Selv om det i boligene, og også i fosterhjemmene, ble uttrykt aksept, støtte og forståelse, om barna skulle ønske å praktisere religion med synlige uttrykk, var det likevel i boligene noen praktiske regler rundt religiøse uttrykk som for eksempel bønn. Dette ansås som nødvendig og man var klare på at man ikke kunne bruke fellesarealene til dette. Alle de ansatte vi snakket med hadde en klar mening om at bønn var meget personlig, og skulle foregå på barnas egne rom. Samtidig som det ikke skulle være gjenstand for å kunne støte andre som bodde i boligen. I fosterhjemmene var ikke dette et problem, fordi begge barna på mange måter hadde lagt religion til side. Bakgrunnen for det valget vet vi ikke, på et generelt grunnlag med bakgrunn i fagbøker og forskning, kan dette handle om alt fra at religion ikke har vært viktig for barna, til redsel for å bli avvist fra fosterforeldrene. Fordi vi ikke gikk inn nærmere på dette under intervjuene ønsker vi ikke å tillegge dette noen betydning for de fosterforeldrene vi intervjuet.

Mat var derimot et følelsesladet tema, fordi det bringer med seg minner om forskjellige anledninger og mennesker fra tidligere, og innenfor noen religioner har man restriksjoner i forhold til mat (Vilby, 2006, Eriksen & Sørheim, 2006). I boligene var man opptatt av å forsøke å ha et bredt utvalg av mat. De laget gjerne mat fra de forskjellige land som barna representerte, og forsøkte å tilrettelegge noe i forhold til at mat ikke nødvendigvis alltid bare er mat når man tenker i religiøs sammenheng.

”Mat er ikke et problem, det finnes så utrolig mye mat å velge i, så vi har ikke mat her som støter noen, og likevel har vi et stort repertoar å velge i”.

Hvor langt skal man gå for å tekkes de religiøse kravene barna kan ha til mat, kan være en utfordring. Samtidig er det som sitatet viser et enormt repertoar å velge i, så det er ikke nødvendigvis et problem å finne mat som alle kan spise. Men man må ta noen valg som om; skal man i en norsk bolig ta hensyn til at barna ikke kan spise svin, og helst ikke ha svin i samme kjøleskap eller steke det i samme panne som annen mat? I boligene hadde man kommet frem til noen regler som de valgte å følge.

”vi forsøker å ikke bruke svin, men reiser ikke land og strand rundt for å finne halal slaktet kjøtt heller”

I dette sitatet ligger spørsmålet om hva man anser som er viktig for barnet når det gjelder utøvelse av religion. Det er de ansatte som handler inn maten i en bolig, og dermed de som er ansvarlig for at barna får den maten de trenger eller ønsker. Å anerkjenne barnets religiøse liv kan også handle om å måtte reise de ekstra mil det er for å få tak i den maten som barnet kan spise. Som omsorgs og tilknytningspersoner til barna er dette et spørsmål som boligene må ta stilling til. I hvilken grad skal man tilrettelegge, og hva betyr det for barna om man ikke gjør det? Gjennom dialog og samtaler med barna kan kanskje omsorgspersonene finne kompromiss mellom barnas behov og mulighetene til å møte disse behovene. Hvis omsorgspersonene bruker en spørrende tone, der de selv tør å vise at de kanskje ikke vet alt om hvordan barnas behov best kan dekkes, kan man kanskje komme til en enighet uten at man som voksen undergraver barna. Hvis de ansatte tar valget om å ikke kjøre de ekstra milene for å få tak i “halal”²¹ slaktet kjøtt, viser de da anerkjennelse for barnets religiøse standpunkt? Og på hvilket grunnlag er valget tatt? I forhold til å bli anerkjent kan ungdommene få en følelse av ikke å bli tatt på alvor, og at ikke religionen deres blir sett på som viktig (Høglund & Juul, 2005). I hvilken grad dette har betydning for barnet, handler om hvor langt det har kommet i identitetsutviklingen og i hvilken grad barnet har opparbeidet seg en forståelse av hvor langt ansatte kan strekke seg, for å få tak i

²¹ Halal- Omhandler det som anses som lovlig i trå med islamsk tro (Eriksen & Sørheim, 2006).

den maten de trenger. Det er viktig at ungdommen forstår at de voksne rundt har en bakenforliggende årsak for å ikke skaffe den maten de har behov for. At de ser at det er for langt å kjøre, at det blir for vanskelig å holde styr på maten fordi de er mange forskjellige ønsker og krav, som gjør det umulig å tilrettelegge for at alle skal kunne få sine ønsker oppfylt, eller at det er andre årsaker. Uansett bakgrunn for at ikke tilretteleggingen skjer, er det viktig at barnet forstår de bakenforliggende grunnene, slik at de ikke opplever at de ansatte ikke anerkjenner religionen deres eller at de bare "ikke vil". Dette er tema som blir viktig å ta opp med ungdommene for å få en felles forståelse av hvilke muligheter som finnes i en bolig. Det er ikke som hjemme, og noen ting kan være for vanskelig eller for utfordrende for boligen å tilrettelegge. Boligene forsøkte å være åpne i kommunikasjonen med barna, slik at de fikk forståelse for hva som er mulig.

9.3 Religiøse feiringer

Alle er forskjellige i hvem de er og hvor de er i utviklingen, hvilke tanker man har rundt temaet religion er også forskjellig. Men mange ønsker uansett tilknytning til religion å feire høytidsdager og spesielle anledninger som har betydning for dem. Det finnes mange religiøse feiringer og fester (Vilby, 2006), og i en bolig der man er samlet med flere forskjellige religioner kan det være vanskelig å ha oversikt over viktige dager og feiringer. I to av boligene der man hadde flere religioner representert valgte de å markere de forskjellige merkedagene på en kalender, for å så la barna få lov til å bestemme om dagene skulle feires, eller om de ønsket å reise til steder der flere fra samme religion feiret sammen.

"på våre kalendere er de forskjellige høytidsdagene og spesielle dagene avmerket, vi feirer de forskjellige høytidene hvis de ønsker det, eller støtter dem i å feire med sine grupper"

På denne måten fikk barna feire de merkedagene som var viktige for dem, de fikk også mulighet til å invitere andre om de ønsket det. Ungdommene ble anerkjent på den måten at boligene tok deres viktige dager på alvor. Dette er positivt fordi barna kan føle at deres feiringer blir tatt på alvor og blir sett på som viktige også for de voksne rundt dem (Høglund & Juul, 2005). Hvis barna ønsket det fikk de også med seg en ansatt til feiringen. Ved en anledning ble dette gjort, noe som endte i en 8 timer lang messe, som hadde føltes ubehagelig, fordi voksenpersonen ikke tilhørte denne menigheten, og opplevelsene han hadde gjennom messen var sterke. Man kan spørre seg om dette kanskje var å involvere seg for mye i barnas engasjement, eller om man skal ta det som en erfaring og opplevelse.

I de to andre boligene var høytidene ikke spesielt markert, og barna hadde selv ansvar for å gi beskjed om det var spesielle anledninger de ønsket å feire. De ansatte ved boligene anså det som naturlig at barna viste interesse og tok initiativ selv til feiringene, men markerte dagene hvis barna kom med spesifikke ønsker.

”de må jo og vise en interesse og ta initiativ til å feire en høytid, og vise at det er virkelig viktig for dem. Da spør vi, hvordan vil du ha det og hva er viktig og sånn”

Et av barna hadde ved en anledning ytret et ønske om gaver til en merkedag hvor dette var vanlig hjemme. Men i disse boligene hadde man tatt et valg innad i personalgruppen, at man kun gav gaver til jul. Man hadde valgt å ha automatikk rundt julefeiring, fordi det gjennom årene hadde vært mange religioner representert, og at det derfor var vanskelig å ha automatikk i alle religionenes feiringer. Man kan spørre seg om det blir riktig å bare dra ut julen som høytid og feire den på norsk måte, eller om man burde gjøre like stas på de andre høytidsdager og kanskje tone ned julefeiringen (Høglund & Juul, 2005). I disse boligene bodde det kun muslimer, og boligene skal være barnas hjem i Norge. Er det da riktig av en personalgruppe å bestemme seg for at de velger å feire jul med gaver, men ikke barnas høytider. Som muslim blir alle feiringer utenom de islamske ansett for å være ”*haram*”²². Dette skal som sagt være barnas bolig, og det er derfor kanskje viktigere at de får ha sine feiringer, enn at de ansatte får ha sine. På hvilken måte de ansatte her anerkjenner barnas religiøse oppfatninger kan være vanskelig å se (Høglund & Juul, 2005).

Samtidig er det ikke sikkert det er det beste for alle barna om det i en bolig der kun en religion er representert, man velger å fokusere på den religionens feiringer. Kanskje kan det da føles som et press for noen barn og praktisere og feire disse høytidene, når det kanskje ikke er et ønske, en prioritet eller viktig for det enkelte barn.

For at barna skal få en tilknytning til omsorgspersonene rundt seg er det viktig at de tar de sosiale kontekstene rundt barna på alvor (Schibbye, 2004). I en omsorgssituasjon er det barna som trenger omsorg, og hvordan boligene bygges opp i en institusjonsplan har påvirkning på deres dagligliv. Denne institusjonsplanen bør kanskje være under en kontinuerlig vurdering ut fra hvilke barn som er representert i boligen. I rapporten “*avhengig og selvstendig*” (2009) kommer det fram at de mennesker som disse barna ofte føler seg mest knyttet til i Norge, er ansatte i hjelpeapparatet (Oppedal et al., 2009). I denne boligen vil det si at de menneskene som barna føler seg mest tilknyttet ikke anerkjenner deres religiøse standpunkt på dette punktet.

Selvfølgelig kan boligene si at det er opp til barna om de ønsker å feire jul, og barna kan velge å

²² Haram- omhandler det som anses for å være forbudt og ikke i trå med islamsk tro (Eriksen & Sørheim, 2006).

ikke delta i den feiringen som foregår i boligen. Samtidig handler det om ungdommer som er i en fase i livet der det kanskje er vanskelig å si nei til de fristelser som finnes (Bunkholdt, 2003), og når boligene legger til rette for julefeiring og ikke id – feiring, kan det være tøft å stå imot.

Hva konsekvensene for dette kan være for barna kan være mange. Og for noen har det kanskje ikke så stor betydning. Men man kan likevel tenke seg at det kanskje er vanskelig og utfordrende for noen av ungdommene å stå imot og holde seg til sine egne feiringer. Kanskje kan det føre til en følelse av skam og dårlig samvittighet ovenfor seg selv og kanskje noen i hjemlandet som har forventninger til ungdommen, og hvordan han eller hun praktiserer religionen sin. I ytterste konsekvens er det mulig det kan føre til et forhold til de ansatte, der barna ikke føler aksept. Ved at det blir tilrettelagt for og det er automatikk i andre, som for barna kanskje føles som “norske” feiringer, og ikke på samme måten er automatikk i feiringer som betyr noe for ungdommene, som bor i boligen og anser boligen som deres hjem.

I en situasjon som enslig mindreårig, der man vet at mange anser ansatte i hjelpeapparatet som sine nærmeste tilknytningspersoner i Norge (Oppedal et al, 2009), kan man anta at det i noen tilfeller kan føre til at barna kan miste tiltro og tillitt til disse menneskene. Dette i forhold til anerkjennelse teori, hvor man mener at ved å ikke bli anerkjent for det som er viktig for deg, og dine holdninger og verdier som er en del av deg, kan risikere å føre til at du ikke føler deg likeverdig i relasjonen (Skjervheim, 2001). Kanskje kan dette være en grunn til at det kommer frem at mange av barna føler seg ensomme, selv om de bor i et hus fullt av mennesker, hvor dette menes kan være en av grunnene til at enslige mindreårige har større risiko for å utvikle psykiske vansker (Oppedal et al, 2009). Det er antagelig mange grunner som fører til en følelse av ensomhet for disse barna. Bare det å være fysisk borte fra sin familie, slekt og venner er nok en vesentlig faktor som fører til denne følelsen. Så vi har ingen grunn for å si at hvis bare omsorgspersonene i Norge hadde bedre tilrettelagt for praktisering av religion, så ville følelsen av ensomhet forsvinne. Men vi mener likevel det i ytterste konsekvens kan være en av årsakene, og kanskje en økt risiko for å føle seg ensom, dersom barna mister tiltro til sine omsorgspersoner i Norge, ved at de ikke føler seg likeverdige og anerkjent.

Ut fra intervjuene fikk vi ingen konkrete eksempler på hvordan man håndterte religiøse feiringer i fosterhjemmene, kanskje fordi barna på mange måter hadde lagt religion til side.

9.3.1 Ramadan

Vi har valgt å ta opp ramadan som et eget punkt under religion fordi det er et veldig synlig uttrykk for en religiøs overbevisning, og som vi tenker kan være utfordrende for et barn eller en ungdom. Spesielt når de står alene uten voksne som følger dem. Dette var også en feiring som

ofte kom opp som eksempel under intervjuene. Ramadan handler om den 9 måneden i den islamske kalender, og er en av de viktigste ritualer for muslimer. I denne måneden skal man ikke spise eller drikke mens solen er oppe, for å ære og vise takknemlighet til Allah. Det handler om at man en måned i året avstår fra goder i livet for å lære tålmodighet, ydmykhet og åndelighet (Gulbrandsen, 2009).

Det var kun i boligene de hadde barn med muslimsk bakgrunn, så hvordan fosterforeldrene ville taklet feiring av denne høytiden, har vi ikke noe grunnlag å skrive om.

I boligene var man opptatt av at barnet skulle få opprettholde ramadan hvis de ønsket det, men de ansatte sto ikke opp på natten for å spise eller være sammen med barnet i denne tiden.

”vi står ikke opp på natten og spiser sammen med dem, eller lager mat for dem”

Ramadan er en feiring, der det å spise etter solen har gått ned, er noe man gjør sammen i felleskap (Gulbrandsen, 2009). Det er en del av høytidens ritual, slik som vi spiser julemiddag og feirer jul sammen som familie. Mange muslimer gjør sitt ytterste for å komme sammen under denne tiden, som å ta ferie, invitere familie og kjøpe inn spesiell mat, fordi feiringen har så stor betydning.

De ansatte var opptatt av at hvis barna sto opp, måtte de være stille og ikke forstyrre de andre. Selv om det i to av boligene bare bodde muslimske gutter laget de middag til vanlig, tid også kunne guttene varme denne maten på natten om de ønsket det. På hvilken måte dette er å yte omsorg i forhold til barnas religiøse bakgrunn, eller anerkjenner deres religiøse standpunkt, kan være vanskelig å forstå (Høglund & Juul, 2005). I utgangspunktet er det kanskje det ikke jobben deres å stå opp på natten, men institusjonen er jo ikke en vanlig institusjon. Det er barnas bolig og som det er klarert i regelverket, skal det være et så tilnærmet likt et hjem som mulig for disse barna. Er det ikke da disse barna som skal føle seg hjemme og ikke de voksne som er på jobb, og vil barna kunne føle seg hjemme i et hus som ikke er tilrettelagt for dem? Barnekonvensjonen artikkel 20 punkt 3- påpeker også at det skal så godt det lar seg gjøre, føres kontinuitet i barnet oppdragelse i forhold til både religion og etnisitet (FN, 2011). Tilhørighet handler om å føle tilknytning til andre mennesker, og da er omsorgspersonene noen de viktigste (Bunkholdt, 2003). I boliger, spesielt i de boligene som har barn med forskjellig religiøs bakgrunn, kan det være vanskelig å tilfredsstillte alles ønsker om feiringer og markeringer til de forskjellige høytidsdagene. Hvor langt man skal gå i slike vurderinger er opp til enhver bolig.

Hvor barna er i sin identitets utvikling vil ha påvirkning på hvor viktig dette er, Erikson sier at det er i det 6 stadiet at man går mot å bli voksen, og at man utvikler en trygghet i egne standpunkt (Bunkholdt, 2003). Har barna utviklet en trygghet og selvtillit som gjør at de har mot

til å stå alene i valgene de tar, vil de også ha en større aksept for at boligene ikke kan møte dem i alle situasjoner.

Å gjennomføre ramadan betyr at man faster i en måned, noe som kan være en utfordrende oppgave (Gulbrandsen, 2009). Og i Norge er ingenting tilrettelagt for å gjennomføre ramadan. Den samme døgnrytmen skal opprettholdes, og de samme aktivitetene går som vanlig sin vante gang. I boligene var de opptatt av at barna ikke skulle føle nederlag hvis ikke de klarte å opprettholde fasten hundre prosent.

”vi forteller dem at det kanskje ikke er så lurt, hvis du skal klare fotballtreninger og skole”

Barna var stort sett fra 16 år og oppover, med et par unntak. I denne alderen er de fleste ungdommer i en meget aktiv fase, med skole, aktiviteter, venner, og kanskje kjæreste (Bunkholdt, 2003). Å opprettholde dette aktivitetsnivået samtidig som man faster kan bli en utfordrende oppgave. Samtidig som boligene støttet barna i valget å opprettholde ramadan, ble ingenting tilrettelagt heller i boligen.

”Vi skaffer ikke – eller leter etter eks en imam for vedkommende, men har de funnet en imam å snakke med hindrer vi dem ikke”.

I samtaler med religiøse ledere, slik som prester, imamer og lignende kunne kanskje det vært enklere for de ansatte å forstå den søken som noen av barna har. Vi vet at fasten under ramadan ikke blir opprettholdt av unge før de når en viss alder. Dette er kanskje forskjellig fra land til land og familie til familie, men gjennom samtaler med en imam, kunne kanskje barna fått svar på mange av spørsmålene de har, og det de kanskje er usikre på i forhold til islam og praktiseringen av den.

9.3.2 Veiledning av religiøse ledere

Mange av barna reiser fra hjemlandet tidlig og husker kanskje ikke alle de tingene som er rett og galt i forhold til sin religion. Samtidig kan det være at mange ikke har kommet fra familier der religion har vært viktig, men at barna likevel, når de kommet til Norge, føler religion er en måte og fremdeles beholde noe av seg selv på. Om barna da er usikre og kanskje ambivalente i forhold til hvordan man ønsker og føler seg komfortable med, i forhold til praktisering, kunne det tenkes at råd og veiledning fra en religiøs leder kunne vært hensiktsmessig. Fordi mange kanskje har mistet fotfeste i religionen sin, er det grunn til å tro at de fort kan havne på en vei der de gir opp religionen sin, og dermed kan føle at de mister en tilknytning til kanskje familie og hjemlandet sitt. Kanskje til og med å føle skam og uverdighet fordi de ikke klarer og opprettholde noe som

står høyt, og er viktig i hjemland og for familien. Den andre ytterkant er at de tar til seg for mye av det religiøse og blir mer fundamentale i sine overbevisninger. Det sies mye om rekrutteringen i ekstreme fundamentalistiske religiøse grupperinger i Norge i dag. En fare med å ikke anerkjenne, eller ikke ta barnas religiøse overbevisning på alvor kan føre barna inn i grupperinger som ikke er bra for verken dem eller samfunnet. Det kan derfor være viktig at de får snakke med religiøse autoriteter som kan hjelpe dem og veilede dem på en god måte.

9.4 Avslutning

Religion ble et tema for oppgaven fordi det er et tema som ofte får mye plass, og har stort fokus i den politiske debatten og i media. Religion er et personlig valg, og det kan være sårbart og vanskelig å ta opp og snakke om. For mange mennesker er det religiøse valget et resultat av omsorgspersoners overbevisning. For de enslige mindreårige som kommer til Norge, betyr dette at når de kommer hit, må de følge sine egne overbevisninger, og ta egne individuelle valg. For noen barn kan dette være en vanskelig prosess, fordi de kanskje har et forventningspress fra hjemlandet om å holde på sine religiøse tradisjoner. Og det kan være vanskelig for dem å opprettholde dem i et land som Norge, der lite eller ingenting er tilrettelagt for utøvelsen av deres religion (Vilby, 2006). For noen barn som kanskje har hatt lang reise, eller er relativt ung når han/hun kommer til Norge, kan det kanskje være vanskelig å huske hvordan man utøver og hvordan man gjorde ting hjemme. Når i tillegg religiøse uttrykk ofte blandes med tradisjonelle uttrykk, ser man at det kan være store forskjeller i utøvelsen av en religion, ikke bare fra land til land, men også innenfor regioner i de forskjellige land.

Både boligene og fosterhjemmene viser til å ha et avslappet forhold til barnas religiøse valg, men de er også klare på at det er barnets valg, og ønsker så lite som mulig å blande seg i dette valget. Om barnet ønsker å leve i takt med sitt livssyn, er de åpne for dette og anerkjenner barnets ønske, ved å legge forholdene til rette. Eksempel er at barna får mulighet til å delta i sine åndelige rom, uansett om dette betyr at de må reise til en annen by eller lignende. De voksne har også et reflektert forhold til egne tanker rundt barnas åndelighet og er opptatt av at deres tanker og meninger angående temaet, ikke styrer barna i noen retninger.

Åndelighet og tilknytning til en religion er også en beskyttelsesfaktor ifølge Antonowsky (sitert i Borge, 2005). Dette kan handle om trygghet og forankring i en tro. Barna som kommer til Norge er ofte alene, og har få relasjoner hvor de opplever absolutt trygghet. Her kan troen komme inn som en veiledning på hvordan man skal leve livet sitt, uten at man har de trygge tilknytningspersonene rundt seg. Boligene har forskjellige måter å legge opp for tilretteleggelsen i det daglige, noen har stor oversikt over viktige merkedager for alle barna, mens hos noen

boliger er det barnas ansvar å gi beskjed om merkedagene, og legge opp løpet for dagen og feiringen. De voksne er opptatt av at barna får forståelsen av at i Norge fungerer ikke det religiøse som i hjemlandet, og at man her må ta hensyn til alles ønsker og behov.

De voksne rundt barna er også opptatt av at de ikke kan være veiledere for barna i deres åndelige søken. De oppfordrer ikke barna i å søke kontakt med det åndelige rom, men legger til rette hvis barna ønsker det. Religion er et tema som ofte blir diskutert i boligene, men ofte barna seg imellom, og det er ikke alltid de voksne blander seg inn. Barna har ofte tanker om hva som er rett og gal måte å utøve religiøse uttrykk på, og man kan tenke seg at gjennom diskusjoner og refleksjoner i boligen kan ungdommene finne sin individuelle vei. Dette er ikke så enkelt i fosterhjemmene, fordi man ikke har så mange å diskutere med. Samtidig er både boligene og fosterhjemmene klare på at om barna ønsker dypere veiledning, er man åpen for at barnet kan ta kontakt med religiøse grupperinger og religiøse veiledere, som har større forutsetninger for å hjelpe barna.

10 OPPSUMMERING

I vår oppgave har vi kanskje ikke kommet frem til de store oppdagelser eller konklusjoner, men vi ser at i omsorgen av enslige mindreårige er det noen punkter som er mer fremtredende enn andre. Spørsmålet man kan stille seg kan være “hva er omsorg”? I vår oppgave og i vår fremstilling av oppgaven er ikke omsorg bare de områder hvor man fysisk og kjærlig tar seg av barna, men også hvordan det legges til rette for at barna skal få et godt liv i Norge. Det finnes mange former for omsorg, og barn har forskjellige behov, og kanskje har kanskje enslige mindreårige et større behov for å få innpass i sosiale miljøer, og slik skape tilknytninger og tilhørighet til andre mennesker og samfunnet, enn de har behov for nærkontakt av omsorgspersoner i hjelpeapparatet.

Men vi har i første omgang sett en genuin omsorgsfølelse rundt barna, og både ansatte i boligene og fosterfamiliene hadde reelle ønsker om at barna skulle få en så god hverdag og en så god start på livet i Norge som mulig. De ønsket å legge til rette med alle de ressursene de hadde til rådighet, og stilte hjemmene åpne så langt det var mulig.

I forhold til kulturell tilhørighet, som har vært et hovedtema gjennom oppgaven, og i problemstillingen,

”På hvilken måte kommer barnas kulturelle tilhørighet til uttrykk i omsorgsarbeid med enslige mindreårige?”,

mener vi at vi gjennom temaene våre, “tilhørighet og integrering, jevnalder kontakt, voksen-barn relasjon, transnasjonale relasjoner og religion”, har fått et inntrykk i hvordan det kommer til syne i omsorgssituasjon.

Alle barn har behov for omsorg, og omsorgsbehovene er i utgangspunktet like, men vi ser likevel at det kan være vanskelig å gå inn i de nære relasjonene som nærkontakt i form av fysisk tilnærminger, spesielt i omsorgsboligene. En antagelse vi har gjort oss angående dette er dette med selvstendighet. Kanskje er det slik at barna i omsorgsboliger har større behov for selvstendighet både i forhold til alder, men også i forhold til at de ikke på samme måte som barna i fosterhjem, har samme mulighetene til å oppnå et tilnærmet foreldre-barn forhold. Å gå lenger enn et stryk over ryggen eller en klem var vanskelig både i forhold til hva som føltes komfortabelt for begge parter, men også redselen for at barna skulle bli for avhengige, og igjen oppleve vanskelige brudd når de skal flytte ut. Likevel var de opptatt av at barna alltid skulle føle seg velkomne etter fraflytting.

I fosterhjemmene virker forholdene å være noe annerledes. Det virker som de har andre muligheter og ikke minst overskudd til å gå inn i kanskje mer nære og private relasjoner med barna. De har ikke det samme fokuset på selvstendighet, kanskje fordi barna er unge og viser et større behov for nærhet. Hva barna trenger av nærkontakt har vært vanskelig å få et svar på fordi det er så individuelt. Men vi kan se både med bakgrunn i tidligere forskningsmateriale og i våre analyser at barn ofte har behov for kontakt med fortrolige, voksne mennesker og at det ofte er noe de savner (Oppedal et al, 2009). Både i boligene og fosterhjemmene så de det som vanskelig å finne de individuelle grensene.

Det er vanskelig og si hva som bør være fremtredende av behovet for selvstendighet og eller eventuelt nære, private relasjoner. Barna vil komme til å oppleve nye relasjonsbrudd, og kanskje er det en beskyttelsesfaktor at omsorgspersonene holder en viss avstand. Samtidig har alle barn behov for nærkontakt i en eller annen grad. Og tanken på at massasje på utsiden av tøy, et stryk på ryggen eller et vennlig knuff er det nærmeste noen kommer fysisk kontakt, er trist og nedbrytende. Samtidig kan man verken tvinge eller presse seg på som voksen og man kan heller ikke strekke seg over grenser som ikke føles komfortabelt verken for den ene eller den andre.

Vi ser også at selv om ønskene til omsorgspersonene var å tilrettelegge for at barna hadde så gode muligheter som mulig, og fikk de samme mulighetene som barn født i Norge, bli det ikke nødvendigvis alltid slik. Lovverket og statlige føringer legger noen bånd på hvilke rettigheter barna har på noen områder. Det skal sies at i vår oppgave har dette kanskje ikke hatt en avgjørende effekt for barna, men vi synes likevel det er interessant. Et eksempel på dette er dette med pass. Det opplevdes som vanskelig, hovedsakelig for fosterforeldrene. Det vil ikke direkte ha en negativ konsekvens for barna og deres integrering og videre utvikling å ikke få delta på utenlandsturer, men det kunne likevel vært positivt i forhold til å føle seg som likeverdig i familien og oppleve ting sammen som en familie.

En av de største utfordringene vi finner er valg av plassering. Vi ser at hvor barn blir plassert og hva myndighetene legger som grunnlag for plasseringene har stor betydning. Barnets beste, barnas behov og alder er faktorer som avgjør hvilken plassering barnet ender opp i. Ofte er det de unge som plasseres i fosterhjem og de eldre som plasseres i boliger, noe som virker fornuftig og stort sett vellykket. Likevel ser vi at plasseringene har forskjellige utgangspunkt, ressurser og fremgangsmåter, slik at det er grunn til å tro at noen barn kunne hatt utbytte av de andre plasseringenes "fordeler".

Informasjonen fosterforeldrene får angående barna og hva det vil si å være fosterforeldre for et enslig mindreårig barn virker for oss å være mangelfull, noe som kan skape dilemmaer etter plassering. Vi så ingen dilemmaer representert som direkte gikk utover barnas trivsel, utvikling

eller integrering, men vi tror at hadde man hatt bedre informasjon, kunne mange frustrasjoner vært unngått og man kunne vært bedre forberedt på dilemmaer som vil dukke opp. Noe som kanskje kunne forenklet en prosess der barn og voksne skal lære hverandre og kjenne og skape relasjoner.

Samtidig ser vi nok at vi i forkant av oppgaven har hatt noen antagelser om at voksen-barn relasjonen, og at den er "god", nesten er en forutsetning for videre utvikling for barna. I løpet av prosessen og gjennom intervjuene opplevde vi at det også er andre faktorer som for noen kanskje er viktigere. Igjen er alle barn forskjellige og har ulike behov, og vi mener at denne relasjonen, kan være den viktigste, for mange enslige mindreårige barn. Likevel ser vi at mangelen på transnasjonale relasjoner, problemer på skolen og jevnaldrekontakt også kan ha store konsekvenser for barnas fungering i samfunnet og tilknytninger til nye mennesker.

Transnasjonale relasjoner, enten de er mangelfulle eller tilstedeværende, virker som å ha stort fokus hos mange av barna vi har fått historier om, og preger hverdagen deres på både godt og vondt. Hos noen kan det virke som det er et større dilemma og en faktor for tilpasning til det norske samfunnet, enn relasjonen med de nye omsorgspersonene.

Tiltaket Flex-ID er noe vi opplevde som et tiltak som barna i boligene hadde et godt utbytte av. De så ressursene i det å være en del av to kulturer, ble beviste på hva de har opplevd i forhold til flukt, brudd og den nye tilværelsen, og hva det gjør med den de er i dag. De opplevde at det var andre som var i samme situasjon som dem, som kunne gi styrke, trygghet og opplevelse av tilhørighet. Samtidig kunne man få nye relasjoner gjennom tiltaket. Vi tror dette er et tiltak som barna i fosterhjemmene og kunne ha godt utbytte av, samtidig som det kunne hjulpet fosterforeldrene, ved at barna fikk hjelp til å bearbeide noen av de tingene det opplevdes som vanskelig for fosterforeldrene å forstå og bidra til.

Språk og kommunikasjon virket ikke til å ha samme fokuset som vi hadde forutinntatte meninger om. Men vi ser likevel gjennom oppgaven at temaet har vært stadig tilbakevendende i forhold til alle områdene vi var innom i intervjuene våre. Barnas språkkunnskaper er gjennomgående et tema som byr på vanskeligheter og til tider frustrasjon og misforståelser. Ikke bare med omsorgspersonene, men også i forhold til skole, fritid og jevnaldrende.

Jevnaldrende er også et tema som noe overraskende hadde et større fokus i arbeidet med enslige mindreårige en vi på forhånd trodde. Sosialisering og relasjonsbygging med jevnaldrende er viktig og et område der omsorgspersonene erfarte vanskeligheter og lite oversikt, spesielt i boligene. Barna viser ikke bestandig det behovet for kontakt med jevnaldrende som anses som viktig. Med dette mener vi at ikke alle nødvendigvis ønsker å prioritere denne delen av utviklingen når kanskje skole, utdanning og arbeid føles som viktigere. Eller kanskje behovet

for å få informasjon om familie og venner i hjemlandet først og fremst føles som viktig for og i det hele tatt ha ro til å gå inn i nye relasjoner.

I forhold til dette ser vi et behov for kanskje andre utviklingsteorier som går utover det vestlige teorigrunnlaget som ofte arbeides etter i sosiale yrker i Norge. Det er andre måter, og andre utviklingsmål som kanskje ses på som viktigere i den alderen barna ofte er i, enn hva vi anser som viktig i Norge.

Vi ser at vi gjennom oppgaven antyder at fosterforeldrene handler ut fra følelser og fornuft, og ikke har den faglige og profesjonelle bakgrunnen ansatte i boligene har. Men vi ser det som viktig å påpeke at vi på ingen måte mener de gir et dårligere tilbud, eller ikke er i stand til å dekke de behovene barna har, av den grunn. De er opptatt av stort sett de samme tingene, og gjør sitt ytterste for at barna skal få oppleve den tryggheten, forutsigbarheten og omsorgen som man anser som viktig for at barn skal få utvikle seg i en positiv retning.

Vi har ingen grunn til å anta at den ene omsorgsløsningen er bedre enn den andre, men at de har forskjellige utgangspunkt, og kanskje er det noen barn som passer bedre eller har større behov for den ene omsorgsløsningen enn den andre.

For å se tilbake til hva vi tenkte innledningsvis:

Til denne problemstillingen ligger det også en forutinntatt holdning og en tanke om hva vi mener omsorg er, og på hvilken måte den bør gis. Vi ønsker derimot i denne oppgaven å forsøke å finne ut om denne holdningen knyttet til omsorg er reel for disse barna, eller om det er andre former for omsorg disse barna trenger. Og er det andre faktorer knyttet til omsorgsbegrepet som er viktige for barnas utvikling av kulturell tilhørighet, identitet og en trygghet og tilknytning til det norske samfunnet?

I forhold til begrepet omsorg har vi fått informasjon som utfordrer den forutinntatte holdningen vi hadde til det før vi startet prosessen med innhenting av data og analysene. Vi var klar over at alle barn har individuelle behov, men ser omsorg handler om mye mer en nærhet, tilstedeværelse og omtanke. Vi oppfatter det som en stor del av omsorgen rundt disse barna og styrke dem i den de er, anerkjenne deres bakgrunn og tilrettelegge for at de får oppleve seg selv som de er, utvikle seg i trygge og anerkjennende miljøer og etablere kontakt med samfunnet i form av aktiviteter, arbeid og praktisk være rollemodeller i et nytt samfunn.

Ivaretagelsen av kulturell tilhørighet er interessant med tanke på om det bør finnes andre måter å møte disse barna på, og hvor mye fokus man har, og bør ha, på den kulturelle tilhørigheten i det daglige omsorgsarbeidet.

I forhold til kulturell tilhørighet ser vi at vi i forkant antok at dette var et tema som var mer fremtredende og viktig i det daglige arbeidet med enslige mindreårige. Vi trodde at det var dilemmaer og fokus knyttet til ivaretagelsen som var mer tydelig enn det som har kommet fram i intervjuene med omsorgspersonene. Kulturell tilhørighet, både til hjemland og det nye samfunnet, er viktig for de som arbeider rundt barna. Men fokuset på tilhørighet til hjemland og kultur virket ikke til å være et behov de ansatte prioriterte. Dette fordi de ikke opplevde at barna viste et stort behov for deres innblanding og bidrag til nettopp dette. Dette kom spesielt fram i forhold til religion, der man både i fosterhjemmene og boligene, mente at deres innblanding måtte være på barnas premisser og på oppfordring fra barna.

Fosterhjemmene hadde i utgangspunktet en større prioritet rund barnas tidligere kulturelle tilhørighet, spesielt i forberedelsene da barnet skulle flytte inn. Vi fikk et inntrykk av at barna ikke var opptatt av det på en måte som ga fosterforeldrene behov for å blande seg i hvordan den etniske og kulturelle tilhørigheten kan ivaretas.

Det som likevel skal sies er at fokuset på barnas opplevelse av kulturell tilhørighet til det nye samfunnet er stor. Det virker på oss som at omsorgspersonene føler de kan bidra og legge til rette mer her, enn det kanskje føles naturlig å bidra til i forhold til kulturell tilhørighet til hjemlandet. Det kan handle om at omsorgspersonen selv representerer kulturen i Norge og at barna viser et større behov for støtte til en tilpasning til de nye omgivelsene. Tilhørigheten til hjemlandet kan være vanskelig for barna å forholde seg til. Det kan handle om mangelfulle transnasjonale relasjoner, eller det kan være at man har gode transnasjonale relasjoner, men ønsker å holde dette for seg selv. Det kan også være slik at de ønsker å ivareta dette på egen hånd og ikke ønsker eller har behov for hjelp og innblanding fra andre. Det virker for oss som om mange av barna ikke innbyr til innblanding eller støtte knyttet til relasjonene til hjemlandet. Og at omsorgspersonene respekterer dette fordi de vet at det kan være sårbart for barna å gå inn i det, og ønsker at de skal få gjøre det på egne premisser.

Samtidig er det også slik at ikke alle barn har samme behov, eller i like stor grad ønsker å ta vare på sin tidlige kulturelle tilhørighet. Barn fra samme land, samme område eller fra samme religion har kanskje mye til felles, men likevel er det individuelt hvordan barna ønsker å leve livene sine, og hvilke "deler" av sin tidligere bakgrunn de anser som viktig å ivareta.

Det er vanskelig å si noe om det bør finnes andre måter å møte barna på, eller hva slags fokus man bør ha på den kulturelle tilhørighet i det daglige omsorgsarbeidet. Først og fremst fordi vi ikke har snakket med barna selv og derfor vet lite om hvordan de opplever det.

11 REFERANSELISTE

- Aadland, E. (2005). *Etikk for helse og sosialarbeidarar*. Gjøvik: Det norske samlaget
- Askeland, G.A. & Døhlie, E (2006). Kultur og språk – innfallsvinklar til internasjonalt sosialt arbeid. I: E. Døhlie & G. A. Askeland (Red.), *Internasjonalt sosialt arbeid – innsats på andres arena* (s 41- 54) Oslo: Universitetsforlaget.
- Barne- og familiedepartementet. (2001). *Håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Oslo
- Barne-- likestilling- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene*. Oslo
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/med-enslige-mindrearige---en-handbok-for.html?id=642886>
- Barnevernloven. (2011). *Lov om barneverntjenester Kapitlet tilføyd ved lov 30. mai 2008 nr 36*. Hentet 29. august 2011 fra <http://www.lovdata.no/all/tl-19920717-100-006.html>
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode: Med etikk og statistikk*. Oslo: Det norske samlaget
- Binder, P. E. & Nielsen, G. H. (2009). *Selvet og relasjonene-Nyere psykoanalytiske perspektiv*. I: L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s.104-139) Oslo: Universitetsforlaget
- Borge, A. I. H. (2005). *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. Oslo: Norsk Gyldendal Forlag
- Bunkholdt, V. (2003). *Utviklingspsykologi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bø, I. & Helle, L. (2005). *Pedagogisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Dahl, Ø. (2007). *Møter mellom mennesker: Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal forlag
- Døhlie, E. & Askeland, G. A. (2006). Internasjonalt sosialt arbeid – når sosialarbeidaren kryssar grenser. I: Døhlie, E. & Askeland, G. A (Red.), *Internasjonalt sosialt arbeid – innsats på andres arena*. (s 25 – 40) Oslo: Universitetsforlaget
- Eide, K. (2005). *Tvetydige barn: Om barneemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Avhandling, (dr. polit.). Universitet i Bergen
- Eide, K. & Brock, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger: Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. (R-bup-rapport 2010) Oslo: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Helseregion øst og sør

- Eide, K. & Mekonen, L. (2007). Flexid – om anerkjennelse og mulighet: Et prosjekt om ”mine muligheter med flere kulturer”. I: *Barn i Norge: Respekt: minoritetsungdom og psykisk helse*. (s.35-45). Oslo: Voksne for Barn.
- Eide, K., Qureshi, N. A., Rugkåsa, M., Vike, H. (2009). *Over profesjonelle barrierer – et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal forlag
- Engebretsen, A. (2002). *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn: Et transnasjonalt perspektiv på enslige mindreadrige asylsøkere*. (NOVA-rapport 7/02). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Eriksen, T. H. (2008). *Globalisering – åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, T. H. (2005). Det multietniske samfunn. I: T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 9- 22). Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, T. H. (2005). Tilhørighet og integrasjon i det multietniske samfunn. I: T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 22- 36). Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, T. H. (2005). Identitet. I: T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 36-57) Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, T. H. (Red.). (2005). *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, T. H. & Sørheim, T. A. (2006). *Kulturforskjeller i praksis: Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal forlag
- Fn – sambandet (2011) *Forente Nasjoner - FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*
Hentet 29. august 2011 fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>
- Fn – sambandet (2011) *Forente Nasjoner - FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)*
Hentet 29. august 2011 fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
- Frønes, I. (2006). *De likeverdige: Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Gyldendal forlag
- Fuglerud, Ø. & Eriksen, T. H. (2007) (Red.), *Grenser for kultur*. Oslo: Pax forlag
- Gulbrandsen, L. M. (2009). Barn, oppvekst og utvikling. I: L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s. 14- 49) Oslo: Universitetsforlaget

- Gulbrandsen, L. M (2009). Kulturpsykologiske tilnæringer til barns utvikling. I: L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: innføring i psykologiske perspektiver* (s.247- 271) Oslo: Universitetsforlaget
- Heggen, K. Jørgensen, G. Paulgaard, G. (2003). *De andre – ungdom, risikosoner og marginalisering*. Oslo: Fagbokforlaget
- Human development reports. (2010 report) International Human Development Indicators. Hentet 9. juli 2011 fra <http://hdr.undp.org/en/data/trends/>
- Hundeide, K. & Gulbrandsen, L.M. (2009). En konstruktivistisk teori om barns utvikling. I:L.M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s.202-225) Oslo: Universitetsforlaget
- Høglund, P. & Juul, S. (2005). *Anderkendelse og dømmekraft i sosialt arbejde*. København: Hans Reizels Forlag
- Høgmo, A. (1995). Minoriteters møte med majoritetens samfunn, kultur og språk. I: O. Brox. (red.). (s.91- 104), *Integrasjon av minoriteter*. Oslo: Tano forlag.
- Imsen, G. (1984). *Elevers verden: Innføring i pedagogisk psykologi*. Otta: Tano
- Ingebrigtsen, K., Berger, T. & Thorsen, L. (2004). *Rapport med tilrådning om tilsynsmodell for enslige mindreårige asyløkere*. (Reddbarna-rapport 30/04). Oslo: Redd Barna
- Johannessen, E. (2007). *Mye er forskjellig: Men det er utenpå*. Oslo: Selbu forlag
- Kholi, R. (2006). *Social Work with Unaccompanied Asylum-seeking Children*. Palgrave: Macmillan
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal forlag
- Lindboe, K. (2006). *Barnevernloven*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Loona, S. (2005). Tospråklighet. I: T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (s 213- 239) Oslo:Universitetsforlaget
- NGOU 2006:1 (2006) *Først og fremst barn- Overføring av omsorgsansvaret for enslige, mindreårige asyløkere til barnevernet* Oslo: Non-governmental organisations utredninger. Hentet fra <http://www.barneombudet.no/sfiles/3/71/3/file/NGOU-2006-1.pdf>
- Nielsen, G.H. & Binder, P.E. (2009). Den klassiske psykoanalysens grunnbegreper: Normalutvikling og psykopatologi hos barn og unge. I: L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s.72-103) Oslo: Universitetsforlaget

- Op. (2011) Østlands – posten. *Nordmenn reiser som aldri før*. Hentet 29. august 2011 fra <http://www.op.no/nyheter/article3077075.ece>
- Olsen, R. H & Oltedal, S. (2007). Blikk på utdanning og praksis. I: R. H. Olsen & S. Oltedal (Red.), *Blikk på praksis – sosialarbeidere forteller fra yrkeslivet* (s15 -18). Oslo: Gyldendal forlag
- Oppedal, B., Seglem, K. B. & Jensen, L. (2009). *Avhengig og Selvstendig: Enslige mindreårige flykntingers stemmer i tall og tale*. (Folkehelseinstituttet-rapport 2009:11). Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt
- Opplæringslova. (2011). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* Hentet 20. august fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html>
- Overland, T. (2007). *Skolen og de utfordrende elevene – om forebygging og reduksjon av problematferd*. Bergen: Fagbokforlaget
- Regjeringen. (2011) Barne- likestillings- og familiedepartementet. Hentet 9. juli 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern.html?id=1058>
- Schibbye, A. L. L. (2004). *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skjervheim, H. (2001). *Deltakar og tilskoar og andre essays*. Oslo: Aschehoug& co
- Skytte, M. (2006). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Smith, L. (2009). Bowlbys teori om barnets bånd og empiriske studier av tilknytning. I:L.M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s.139 -171) Oslo: Universitetsforlaget
- Sørensen, A. S., Høystad, O. M., Bjurstrøm, E. & Vike, H. (2008). *Nye Kulturstudier*. Fagernes: Punktum forlag
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget
- Thomassen, M. (2007). *Vitenskap, kunnskap og praksis – innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Vike, H. & Eide, K. (2009). Kulturanalyse, minoritetsperspektiv og psykososialt arbeid. I: K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa, H. Vike (Red.) *Over profesjonelle barrierer – et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. (s.13-35) Oslo: Gyldendal forlag
- Vilby, K. (2006). *Den globale reisen*. Oslo: Universitetsforlaget

Udi. (2011) Utlendingsdirektoratet. *Enslige mindreårige flyktninger* Hentet 10. juli 2011
<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/>

Udi. (2005). Utlendingsdirektoratet. Saksbehandlingsrutiner for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Hentet 10. juli 2011 fra
<http://www.udi.no/upload/Regelverk/EMA/UDIsSaksbehandlingsrutinerEMA.pdf>

OVERSIKT OVER TABELLER

Tabell 1: Enslige mindreårige som kom til Norge i 2009 & 2010.

Tabell 2: Enslige mindreåriges opplevelse av trygghet i relasjon, i forhold til hvem som står dem nærmest.

VEDLEGGSLISTE

- Vedlegg 1 - Intervjuguider for fosterforeldre
- Vedlegg 2 - Intervjuguider for bofellesskap
- Vedlegg 3 - Samtykkeskjema/ informasjon til fosterforeldre
- Vedlegg 4 - Samtykkeskjema/ informasjon til bofellesskap

INTERVJUGUIDE TIL FOSTERFORELDRE

Takke for at de vil stille opp.

Presentere oss selv, og gi en kort innføring i hva som er tema for intervjuet, litt om at det er anonymt og hva vi ønsker å få ut av denne oppgaven. Og at ikke vi ønsker å kritisere på noen måte, men at det er noe vi er genuint interessert i og er nysgjerrige på.

Vi har intervjuet omsorgsboliger og synes det er interessant å se forskjellene mellom boliger kontra familier.

Innledningsspørsmål

- Hvem består deres familie av?
- Hva er bakgrunnen for at dere ønsket et barn med en annen kulturell bakgrunn?
- Hvor kommer barnet opprinnelig fra, hvor gammel, hvor lenge har barnet bodd her?
- Hvordan er det å være fosterforeldre for et barn med en annen kulturell bakgrunn, en enslig mindreårig, hva tenker dere er til forskjell fra et etnisk norsk barn?
- Har dere/ har dere fått noe spesiell kurs eller lignende som handler om omsorg for barn med en annen kulturell bakgrunn, eller at han/henne har vært et barn på flukt?
- Hva slags informasjon fikk dere om barnet?

Kontakt med hjemland og familie (trans-nasjonale relasjoner)

- I hvilken grad har barnet kontakt med hjemlandet?
- Snakker man åpent om familien?
- Tør barna snakke med dere om denne kontakten?
- Hva tenker dere som viktig ved at barna har denne kontakten?
- Får barnet/ eller dere hjelp eller veiledning til hvordan de skal få og opprettholde kontakt med familie og hjemland? Og på hvilken måte gjøres dette?
- Finnes det eksempler på episoder der denne kontakten har vært vanskelig?
- Er det regler/ begrensninger for denne kontakten?
- Føler barnet at det har forpliktelser i forhold til familie og hjemland (økonomi, kultur, tradisjoner) og hvordan opplever dere dette?

Voksen- barn relasjon i omsorgssituasjon.

- Hva tenker dere om foreldrerollen? Dere er jo fosterforeldre og ikke en bolig.

-
- Hva tenker dere barnet trenger av omsorg?
 - Og hva kan dere gi?
 - Hvor langt kan man gå i det fysiske, klemmer, fang, kroppskontakt i det store og hele, (hvordan forsøker man å gi trygghet, i kollektivistiske samfunn er det ofte mye kroppskontakt mellom barn og mor, hvordan foregår dette i hos dere, hva aksepteres, hvor langt strekker man seg for at barn skal føle seg trygge).
 - Føler dere at det blir en konkurranse mellom dere og biologiske familie?
 - Hvordan foregår kommunikasjon, spesielt tidlig? Er det mye misforståelser som gir konflikter?
 - Morsmålsopplæring?

Tilhørighet og integrering

- Hva tenker dere er viktig for at barnet skal få en tilhørighet og bli integrert i vårt samfunn?
- Hva gjør man som fosterforeldre når barnets holdninger kolliderer med deres egne (og for øvrig de norske standard) holdninger, hvilken sannhet vinner fram?
- I forhold til kjønnsroller, hvis barnet har en holdning til at man har forskjellige roller i samfunnet ut fra kjønn.
- Hvordan er det å anerkjenne barnets livssyn når det er helt annerledes enn deres?
- Utdanning? Leksehjelp? Fritid? Venner? Viktigheten av..
- Hvordan er kontakten med deres familie? Blir barnet en del av hele familien?

Religion

Har barnet en spesiell religiøs bakgrunn?

Føler dere at denne bakgrunnen er viktig for barnet?

Hvordan håndteres temaet religion i fosterhjemmet?

- Hva er viktig å tilrettelegge i forhold til disse/ denne religionen(e)?
- Hva tenker dere er positivt med at barnet får praktisere sin religion?
- Er dere åpne for samtaler og diskusjon rundt temaet religion?
- Får man inn ekstern hjelp? (eks imamer, hvem kan de snakke med utenom)
- Har dere eksempler på episoder som har vært vanskelig i forhold til religion? Ramadan, kjønn, mat (halal), klesstil (både hos ansatte og hos barna),

INTERVJUGUIDE TIL ANSATTE

Innledningsspørsmål

- Hvilke land er representert hos dere?
- Hvilke land representerer de ansatte?
- Hva slags krav til utdanning/kompetanse har man for å jobbe i bolig/ trenger man utdypet kunnskap for å være fosterfamilie for em?

Kontakt med hjemland og familie (trans-nasjonale relasjoner)

- I hvilken grad har barna kontakt med hjemlandet?
- Hva er det som ansees som viktig ved at barna har denne kontakten?
- Får barna hjelp eller veiledning til hvordan de skal få og opprettholde kontakt med familie og hjemland? Og på hvilken måte gjøres dette?
- Finnes det eksempler på episoder der denne kontakten har vært vanskelig?

Voksen- barn relasjon i omsorgssituasjon.

- Hva tenker dere barna trenger av omsorg?
- Og hva kan dere gi?
- Hvor langt kan man gå i det fysiske, klemmer, fang, kroppskontakt i det store og hele, (hvordan forsøker man å gi trygghet, i kollektivistiske samfunn er det ofte mye kroppskontakt mellom barn og mor, hvordan foregår dette i omsorgsbolig, hva aksepteres, hvor langt strekker man seg for at barna skal føle seg trygge).

Tilhørighet og integrering

- Hva gjør man som omsorgsperson når barnets holdninger kolliderer med de ansattes (og for øvrig den norske standard) holdninger, hvilken sannhet vinner fram?
I forhold til kjønnsroller, hvis barna har en holdning til at man har forskjellige roller i samfunnet ut fra kjønn.
- utdanning kontra arbeid – hva vil det si å lykkes/ være vellykket?

- Hvordan arbeider man med begrepet anerkjennelse når barna har en helt annen livssyn enn de ansatte
- Rett og galt, barna har en annen synsvinkel på hva som er det rette å gjøre i visse situasjoner.
- Kollektivistisk kontra individualistisk livsstil

Religion

Hvilke religioner er representert hos dere?

Hvordan håndteres temaet religion i boligen/ fosterhjemmet?

- Hva er viktig å tilrettelegge i forhold til disse/ denne religionen(e)?
- Hva tenker dere er positivt med at barna får praktisere sin religion?
- Er de ansatte åpne for samtaler og diskusjon rundt temaet religion?
- Får man inn ekstern hjelp? (eks imamer, hvem kan de snakke med utenom)
- Har dere eksempler på episoder som har vært vanskelig i forhold til religion?
Ramadan, kjønn, mat (halal), klesstil (både hos ansatte og hos barna),

Informasjon til fosterforeldre.

Vi er to studenter som studerer master i flerkulturelt forebyggende arbeid med barn og unge som nå er i gang med avsluttende master oppgave.

Formålet med prosjektet er å belyse på hvilken måte kulturell tilhørighet kommer til uttrykk i omsorgsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger i omsorgssituasjon, og hvilke dilemmaer som kan oppstå. For å få til dette ønsker vi å intervjuere ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger. Vi ønsker å vite noe om hvem disse barna er og hvordan det er å være fosterforeldre for et barn med en annen kulturell bakgrunn enn man selv har.

Dataene vi innhenter vil bli anonymisert og kun bli brukt i vår masteroppgave. Opplysningene vil oppbevares innelåst og passordbelagt på PC og ekstern harddisk. Det vil kun være oss og vår veileder, Ketil Eide, fra høgskolen i Telemark som vil ha tilgang på datamaterialet. Prosjektet skal leveres inn i Mai, 2011. Alt datamaterialet vil da bli slettet.

Deltagelsen er frivillig, og samtykket kan på hvilket som helst tidspunkt trekkes tilbake.

Vi er underlagt taushetsplikt, så alle opplysninger vil være konfidensielt.

Prosjekter er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vennlig hilsen

Ann Jeanette Sparre, Rakkevikveien 32, 3173 Vear. Tlf: 99273312

Henriette Haffalden Dolven, Gårdsbakken 35b, 3256 Larvik. Tlf: 92259544

Høgskolen i Telemark, ved veileder Ketil Eide.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av ungdomskultur og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

Informasjon til ansatte.

Vi er to studenter som studerer master i flerkulturelt forebyggende arbeid med barn og unge som nå er i gang med avsluttende master oppgave.

Formålet med prosjektet er å belyse på hvilken måte kulturell tilhørighet kommer til uttrykk i omsorgsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger i omsorgssituasjon, og hvilke dilemmaer som kan oppstå. For å få til dette ønsker vi å intervju ansatte i omsorgsboliger og fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger, vi ønsker å vite noe om hvem disse barna er og hvordan det er å arbeide med dem.

Dataene vi innhenter vil bli anonymisert og kun bli brukt i vår masteroppgave. Opplysningene vil oppbevares innelåst og passordbelagt på PC og ekstern harddisk. Det vil kun være oss og vår veileder, Ketil Eide, fra høgskolen i Telemark som vil ha tilgang på datamaterialet. Prosjektet skal leveres inn i Mai, 2011. Alt datamaterialet vil da bli slettet.

Deltagelsen er frivillig, og samtykket kan på hvilket som helst tidspunkt trekkes tilbake.

Vi er underlagt taushetsplikt, så alle opplysninger vil være konfidensielt.

Prosjektet er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vennlig hilsen

Ann Jeanette Sparre, Rakkevikveien 32, 3173 Vear. Tlf: 99273312

Henriette Haffalden Dolven, Gårdsbakken 35b, 3256 Larvik. Tlf: 92259544

Høgskolen i Telemark, ved veileder Ketil Eide.

Samtykkeerklæring:

Jeg/ vi har mottatt informasjon om studien av ungdomskultur og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer